

Alekszandr Litvinyenko

Jurij Felstinszkij

A Hálózat felrobbantja Oroszországot

A polónium-gyilkosság gyökerei

X 28585

Alekszandr Litvinyenko
Jurij Felstinszkij

A Hálózat
felrobbantja
Oroszországot

PÉSKI HÁSSZI
KÖNYVESHÍZ

Budapest, 2007

28285

Az eredeti könyv címe:
Alekszandr Litvinyenko–Jurij Felstyinszkij
FSZB vryvaet Rossziju

Fordította: Láng Júlia
Szöveggondozó: Kovács Ildikó

Műszaki szerkesztés és borító:
Kemény András

A borítón Alekszandr Litvinyenko portréja;
2002-ben és (közvetlen halála előtt) 2006 novemberében.
(MTI Sajtófotószolgálat)

ISBN 978-963-06-1765-9

A könyvben leírtakért
– ahogy azt az élet igazolta is –
a szerzők teljes felelősséget vállaltak!

Minden jog fenntartva!

Az eredeti könyv címe:

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000533256

Hungarian translation © Láng Júlia, 2007
© Püski–Masszi Könyvesház Kft.

X 285 85

Tartalomjegyzék

<i>A szerző halála (Gereben Ágnes)</i>	7
Előszó	15
<i>Első fejezet: A tikosszolgálatok kirobbantják a háborút Csecsenföldön</i>	25
<i>Második fejezet: A különleges szolgálatok boszorkányszombatja</i>	45
<i>Harmadik fejezet: A rendőrség a titkosszolgálat ellen</i>	57
<i>Negyedik fejezet: Nyikolaj Platonovics Patrusev (életrajzi eligazítás)</i> ..	79
<i>Ötödik fejezet: Az FSZB bukása Rjazanyban</i>	83
<i>Hatodik fejezet: Az FSZB tömegterrorhoz folyamodik: Bujnakszk, Moszkva, Volgondszk</i>	137
<i>Hetedik fejezet: Az FSZB a nép ellen</i>	185
<i>Nyolcadik fejezet: Az FSZB irányítása alatt álló különleges, állományon kívüli alakulatok létrehozása</i>	231
<i>Kilencedik fejezet: Az FSZB bérgyilkosságokat hajt végre</i> ..	245
<i>Tizedik fejezet: Titkosszolgálat és emberrablás</i>	259
<i>Tizenegyedik fejezet: Reformáljunk, vagy eresszük szélnek az FSZB-t?</i>	275
<i>Utószó helyett: Az FSZB a hatalomnál</i>	285
Epilógus	289

A szerző halála

Az 1980-as években egy fiatal történész – a Szovjetunióból érkezett emigráns – az Amerikai Egyesült Államokban orosz nyelven kiadta Joszif Sztálin legnagyobb ellenfelének, Lev Trockijnak a diktátorról írt kétkötetes életrajzát. A mű több évtizedes késéssel jelent meg, mert annak idején szerzője nem tudta befejezni. Az akkor már 13 éve száműzetésben élő Trockijt ugyanis 1940. augusztus 20-án sokadik merénylete, Ramón Mercader, a Kremlből közvetítőkön keresztül kapott utasítás alapján agyonverte egy jégcsákkal.

Jurij Felstinszkij, aki a Harvard Egyetem speciális védelemmel ellátott bunkerében berendezett Trockij archívumban megtalálta és közzétette az eredeti orosz nyelvű kézirat összes variánsát, így ajánlotta az olvasóknak a torzóban maradt Sztálin életrajzot: „Ennek a könyvnek a főszereplője megölette a szerzőt, mielőtt az befejezhette volna művét...”

A sors úgy hozta, hogy alig húsz esztendővel később Jurij Felstinszkij akár megint elmondhatná ezt – ráadásul egy olyan könyvvel kapcsolatban, amelynek ő maga a társszerzője. Amint azt az olvasó tudja, Alekszandr Litvinyenko, *A Hálózat felrobbantja Oroszországot* másik szerzője – 1988-tól a KGB, majd annak egyik utódszervezete, az FSZB dezertált alezredese – 2006 végén ugyancsak egy nagy valószínűséggel Moszkvából szervezett és irányított gyilkosság áldozata lett.

Szögezzük le gyorsan: nem Vlagyimir Putyin ölette meg. Hanem – amint egy hazai lap írta – „csak a rendszer, amelyet létrehozott”. Közelebből az orosz, majd a szovjet történelem évtizedei alatt oly gyakran változó nevű, de egylényegű politikai rendőrség, amely a regnáló elit fennmaradását szolgálta a hatalmas, soknemzetiségű, sokvallású birodalomban a megféleml-

lítés és a megtorlás megannyi eszközével – az euroatlanti világban megszokott demokratikus intézményrendszer helyett.

Sőt, már a cári birodalomban III. Ügyosztálynak nevezett politikai rendőrség megalakítása előtt is létezett Oroszországban az a kör, amely ennek a könyvnek a főszereplője és nagy valószínűséggel egyik szerzőjének gyilkosa. A pretoriánus gárdára gondolok. A fegyveres erőre, amely a hatalom csúcsára emeli, de onnan bármikor le is taszíthatja az Egyes Számú orosz vezetőt.

Ennek a körnek még csak fegyverre sincs mindig szüksége. Egyetlen példa: az India megszállására Napóleonnal közösen tervezett orosz–francia hadjárat megakadályozására 1801 áprilisában Szentpétervárott mintegy 150 gárdatiszt fellázadt. Közülük néhányan egy sállal megfojtották I. Pál cárt. Később, amikor az összeesküvők rá akartak ijeszteni a halott utódára, I. Sándorra, valamelyikük mindig ezzel a sállal a nyaka körül jelent meg az udvarban.

Száz évvel később II. Miklós cárt, a Romanov dinasztia utolsó tagját egy részeges szibériai muzsik, a magát szerzetesnek kiadó Raszputyin tartotta sakkban hipnotikus hókusz-pókuszaival. Egészen addig, amíg főúri gyilkosai meg nem mérgezték, majd halálra sebesítván a Néva jégtorlaszai alá nem hajították.

A szovjet korszakban éppen azért cserélgették olyan sűrűn a Cseka (GPU, OGPU, NKVD, MGB, KGB) nevét és ijesztő gyakorisággal likvidált vezetőit: hogy ne zsarolhassák a rájuk támaszkodó pártfőtítkárt, és ne dönthessék meg uralmát. Ezért is lehetett olyan hosszú Joszif Sztálin uralmának. És ezért kellett meghalnia Mihail Tuhacsevszkij marsallnak meg a jól képzett szovjet tábornoki kar több tagjának – akiknek a tudására, harci tapasztalatára olyan nagy szükség lett volna, amikor Adolf Hitler lerohanta a Szovjetuniót.

A pretoriánus gárda a Szovjetunió drámaian gyors összeomlása után is politikát, sőt történelmet csinált. Az 1990-es években sokan ilyen szerepet tulajdonítottak az orosz elnök körül felállított népes biztonsgági alakulatoknak, amelyek Alekszandr Korzsakovnak, Borisz Jelcin tábornoki rangú testőrparancsnokának engedelmessé váltak. 1996-ban, amikor Moszkvában elnökválasztásra készültek, és a napnál világosabb volt, hogy a törvényhozásban ellene szervezett 1993. októberi puccs óta – afféle posztsovjett Machbétként – lelkiismeret-furdalástól gyötört, az alkoholban mindhiába feledést kereső Borisz Jelcint nem fogják újráválasztani, nos, akkor az alacsony intelligenciaszintű, de annál agresszívebb Korzsakov tábornok azzal állt elő, hogy ideiglenesen halasszák el a választást, majd feledkezzenek meg róla egyszer s mindenkorra. Csakhogy az 1990-es évek elején lezajlott „vadkeleti privatizáció” főleg a komszomolisták (ifjúkommunisták) soraiból kikerült haszonélvezői, akik közül jóhéhányan Jelcin környezetében is ott voltak, tudták: ha Moszkva legalább formálisan nem tartja be a demokrácia alapszabályait, akkor a tőke elmenekül Oroszországból. Ha viszont megrendezik a választásokat, az ekkor alig 4 százalékos népszerűségi indexszel rendelkező Jelcin biztosan veszít a nagyorosz nacionalista, antiszemita, Nyugat-gyűlölő Gennagyij Zjuganov kommunista pártvezetővel szemben.

Mindkét változat véget vetett volna az egykori pártnémelektúra gazdasági életbe átmentett hatalmának. Ezért az ország leggazdagabb nagyvállalkozói, az „oligarchák” összeadták azt a pár százmillió dollárt, amelyen az amerikai PR-szakemberek utasítását engedelmesen végrehajtó, szívrohamai szünetében dalolva-táncolva kampányoló Jelcinnel meg tudták nyerezni a választásokat. Hiszen már Sztálin elvtárs is megmondta, nem az a lényeg, ki hogyan voksol, hanem hogy ki számolja a szavazatokat.

Második elnöki ciklusa alatt azonban Jelcin botrányt botrányra halmozott, és végképp szalonképtelenné vált ország-világ előtt. A Kremlben tévékamerák fényében csiklandozta a titkárnőit. Németországban elvette a pálcát az orosz himnusz eljátszására készülő zenekar karmesterétől, és részegen tántorogva odaállt vezényelni. Az oroszok, akik konfesszionális és történelmi okokból a nyugati embernél jobban tisztelik hazájuk első emberét (a cárok egyben az orosz ortodox egyház vezetői is voltak), eljutottak oda, hogy nem csak gyűlölték: már szégyellték is az elnöküket.

Jelcin második ciklusának vége felé ezért szánhatta rá magát a hálózatként működő pretoriánus gárda, hogy a saját emberével váltsa fel a beteg, öreg, nevetséges államfőt. A lehetséges jelölteket előbb próbaképpen miniszterelnöki pozícióba juttatták – de sem az öskágébés, öreg Jevgenyij Primakov, se a fiatal, „nyugatos” Szergej Kirijenko, se a szürke technokrata Szergej Sztjepasin nem nyerte meg a három döntéshozó réteg: a Jelcin klán (a „Család”), az oligarchák és a hálózat tetszését. Mondják, a KGB egyik legfontosabb utódszervezete, az FSZB (Szövetségi Biztonsági Szolgálat) vezetőjét, Vlagyimir Putyint 1999 nyarán kapkodva, az idő múlására hivatkozva ezért emelték olyan váratlanul az ismeretlenség homályából az orosz kormány élére. Miniszterelnökként a volt drezdai KGB-alezredes tapasztalatot és ismertséget szerezhetett a végrehajtó hatalom irányításában.

A könyv, amelyet az olvasó a kezében tart, arról szól, hogy a hálózat más módszerekkel is előkészítette Putyin elnökké választását. Az 1994 végén indított első (a két évszázados birodalom történetében valójában sokadik) véres orosz–csecsen konfliktus után, amely lényegében Moszkva vereségével végződött, szükség volt egy újabb, győztes háborúra. Ezzel a diadallal a fiatal politikus mellé lehetett állítani és egységbe kovácsolni a birodalomvesztés sajgó fájdalmában kárpótlásra, erődemonstrá-

cióra vágyó oroszokat. Alekszandr Litvinyenko és Jurij Felstin-szkij könyvében megírta a saját koncepcióját a rengeteg ártatlan civil csecsen – és orosz! – életét követelő, kegyetlen háborúról. Az olvasó dolga megítélni, mennyire hitelesen.

Hat éve, amióta a szerzők könyvüket megírták, a világ nem nyert újabb tárgyi bizonyítékot a benne foglaltakról. Annyi azonban tény, hogy az orosz nemzeti – főleg gazdasági – érdekeket keményen képviselő Vlagyimir Putyin uralma alatt a csodálatos kultúrát teremtett, tehetséges emberek lakta, természeti kincsekben mérhetetlenül gazdag országban számárbbként fogy a demokrácia, és ugyanilyen arányban növekszik a félelem. A hálózat emberei elárasztják a Kreml, a törvényhozás folyosóit. Egy neves moszkvai szociológus, Olga Kristanovszkaja most nyilvánosságra hozott legújabb felmérése szerint ma már az orosz döntéshozók 78 százalékáról mutatható ki, hogy élete egy-egy korszakában a KGB-hez kötődött.

Az 1990-es évek elején sokakat lelkesítő szabad orosz médiának írmagja se maradt. Nem csak azért, mert Vlagyimir Putyin nagyrészt a titkósszolgálatokból érkezett környezetének tagjai zsigerből gyűlölik a szabad véleménynyilvánítást. Hanem mert egy olyan közegben szocializálódtak, amelyben az nem érték. A briliáns szakmai ismeretek, a fegyelem, a kapott parancs zokszó nélküli, könyörtelen végrehajtása, az orosz felsőbbrendűség imperatívusa – ez a mai Oroszország új elitjének értékrendje. Ennek jegyében hozták egyebek mellett 2006 júliusában azt a törvényt, amelynek értelmében terrorista vagy terroristának minősített személyeket az orosz hatóságoknak az ország határain kívül is jogában áll likvidálni. A Litvinyenko-gyilkosság után minden korábbinál aggasztóbbnak látszik ez a jogi köntösbe burkolt, de a nemzetközi joggal szemben álló, abszurd lépés.

Oroszországon belül is növekszik a hálózat befolyása, terjed a hatásköre. 2003-ban Putyin rendeletére az FSZB kötelékébe került a határőrség és a hivatalos elnevezése szerint „a kormányzati információs kapcsolatokat koordináló” szervezet, amelynek tényleges feladata az elektronikus lehallgatás és megfigyelés irányítása. Az FSZB költségvetése csak az idén 40 százalékkal nőtt, s az államigazgatás felső régiói mellett lendületesen gyarapszik a gazdasági élet kulcspozícióiban dolgozó volt kágébések részaránya is.

Az Alekszandr Litvinyenko ellen elkövetett merénylettel vádolt, pályáját annak idején kivétel nélkül a KGB-ben kezdett oroszok – negyvenes éveikben járó, több nyelven beszélő, külkereskedőnek álcázott (az orosz piacra bejutni vágyó külföldi cégek számára lobbytevékenységet folytató), jómódú emberek. Katonás, de gondosan „terepszínűre” igazított külső, mosolytalan, rezzenéstelen tekintet, rövid haj. Pontosan ilyen volt e könyv 44 éves korában iszonyú kínok közepette elpusztult társszerzője is, aki 2006. december 6-a óta a londoni Highgate-i temetőben, Karl Marx és a „Drakula” szerzője, Bram Stoker sírja közelében alussza örök álmát.

Nem fogjuk egyhamar megtudni, ki ölte meg a homályos múltú dezertőrt. A 2006. november elseje, a mérgezés napja óta közkezen forgó, legalább két tucat változat közül ma az látszik a legvalószínűbbnek, hogy ezzel az otrómbán teátrális, szadista merénylettel Putyin elnököt akarták megzsarolni. Hiszen egymás után több politikai gyilkosság történt Oroszországban és határain kívül, amelyet az államfő gazdasági-politikai diadalmának szánt – de nagyrészt a merényletek miatt kudarcba fulladt – külföldi csúcstalálkozóira előidőztettek.

Egy másik verzió szerint a hálózat egymással harcoló csoportjainak leszámolásáról van szó. Ez elképzelhető, hiszen az FSZB prominens vezetői – akik a mai napig nem hajtották végre Putyin

szeptember 13-án kiadott parancsát néhány csúnya korrupciós ügybe keveredett FSZB-tábornok eltávolítására – január elejére várják az elnöki adminisztrációból indított „tisztogatást” a szemben álló „csekista” érdekszövetségek soraiban. A szovjet államszocializmus évtizedeiben az ilyen leszámolást „átrostálásnak” nevezték.

Nyugati források a Litvinyenko-ügy kapcsán kivégzendő orosz ellenzékiek moszkvai lajstromáról, és a parancs végrehajtására induló halálbrigádról beszélnek. De felmerült az is, hogy gazdasági és köztörvényes bűncselekményekről, köztük gyilkosságokról szerzett információival maga az áldozat akarta megzsarolni a külföldön élő orosz újjazdagokat.

Az a baj, hogy a felsorolt képtelenségek kivétel nélkül igazak lehetnek. Valamennyit komolyan fontolóra is veszik az oroszokkal együttműködő brit, amerikai, olasz, német, izraeli felderítés és elhárítás különleges nyomozói, akik váratlanul gyors, látványos eredményeket értek el. Pedig már csak azért is nehéz dolguk van, mert a Litvinyenko-gyilkosságot a nyugati és a posztsovjét elitek között folyó információs háború bonyolítja.

Moszkva valamennyi rendelkezésére álló csatornán keresztül sugallja a szimpatizáns (többnyire közvélemény-formáló) európai és amerikai értelmiségnek, hogy „minden ok nélkül bántják szegény Putyin elnököt”. A másik oldalon a „brit PR-guru” néven ismert Lord Bell vállalta a gyilkosság „mediatizálását”. Az ő ötlete volt például a haldokló Litvinyenko fényképének közlése a világsajtóban. Ő találta ki azt is, hogy tegyék közzé a megmérgezett ember állítólagos végakarátát, amelyben a haldokló dezertőr – angol nyelven! – Putyin elnököt vádolja a haláláért. A PR-guru tevékenysége révén gyakorlatilag az egész brit sajtó a Putyin-ellenes orosz emigráció mellé állt – amire a Kreml a maga befolyási ügynökein keresztül, Lord Bellnél nem kisebb lejárato

kampánnyal válaszolt. E manipulációs háború hatása alól senki nem tudja kivonni magát.

Pedig a Moszkvából indult korábbi merényletektől, gyilkosságoktól eltérően most több kontinens tucatnyi országa érdekelt a Litvinyenko-gyilkosság felderítésében. Globálissá vált világunkban távolról sem csak az oroszok húsbavágó érdeke, hogy ne a hol „irányított”, hol „szuverén” demokráciának nevezett, valójában a félelem cementje által összetartott rendszerben, vagyis ne a Hálózat uralma alatt éljenek a XXI. században.

Gereben Ágnes

Előszó

Nem tagadtuk meg a múltunkat; mi őszintén megmondtuk: „Az elmúlt évszázad Ljubankájának történelme – a mi saját történelmünk...”

N. P. Patrusjev, az FSZB igazgatója
Részlet a Csekisták Napján, 2000. december 20-án,
a Komszomolszkaja Pravda (Komszomol Igazság)
című lapnak adott interjúból

Az Orosz Föderáció Titkosszolgálatának (FSZB RF) eredetét aligha szükséges bemutatnunk. A Kommunista Párt büntetőszervei a szovjethatalom legelső éveitől kezdve olyan intézményként alakultak, amelyek sem szózatot, sem kegyelmet nem ismertek. Kezdve 1917 októberétől, Szovjet Oroszország (később SZSZKSZ) politikai rendőrsége olyan megfékezhetetlen gépezet volt, amely emberek millióit pusztította el.

Az SZSZKSZ és Oroszország államvédelmi szerveihez fogható a világ egyetlen civilizált országában sem található. Legfeljebb a náci Németországban rendelkezett a politikai rendőrség (Gestapo) saját operatív és nyomozó ügyosztállyal, valamint külön fogdákkal (mint amilyen az FSZB Lefortovo néven ismert vizsgálati fogdája).

1991 augusztusának eseményei, amikor a kommunista rendszert a szó szoros értelmében elsöpörték, meggyőzően bizonyították, hogy Oroszország politikai berendezkedésének liberalizációja elkerülhetetlenül az Államvédelmi Bizottság (KGB) gyengülését, reformját, illetve felszámolását eredményezi. Hogy mekkora pánik uralkodott akkoriban a katonai hivatalok vezetésében, azt a régi titkosszolgálatok gyakori és gyakran érthetetlen felszámolása, illetve az új különleges szolgálatok létrehozása is mutatja. Így például

Oroszország elnöke, B. N. Jelcin, és az SZSZKSZ ÁVB (KGB) elnöke, A. Krjucskov által aláírt egyezmény eredményeként az összszövetségi KGB mellett V. V. Ivanyenko elnöklésével már 1991. május 6-án megalakult az Orosz Köztársaság Államvédelmi Bizottsága. November 26-án az SZSZKSZ Államvédelmi Bizottsága (KGB) helyén létrejött a Szövetség Biztonságvédelmi Ügynöksége (AFB). Újabb egy héttel később, december 3-án, az SZSZKSZ elnöke, M. Sz. Gorbacsov aláírta „Az államvédelmi hivatalok szerveinek újjászervezéséről” szóló rendeletet. A törvény értelmében a KGB megszűnt, és a helyén az átmenet idejére létrehozták az SZSZKSZ Hivatalközi Biztonsági Szolgálatát (MSZB).

Az FSZB ily módon négy újabb intézményre szakadt. Az 1. sz. (fő)hivatal – külső felderítés – a Felderítés Központi Hivatala lett, amelyet később Külső Felderítés Szolgálatára (SZVR) kereszteltek. A 8. és 16. sz. hivatalból (kormánykapcsolatok, rejtjelezés és rádiófelderítés) megalakult a Kormánykapcsolatok Bizottsága (később Kormánykapcsolatok és Információ Szövetségi Ügynöksége – FAPSZI). A határőrség mint Szövetségi Határőr Szolgálat (FPSZ) folytatta tevékenységét. A volt 9. sz. ügyosztály az SZSZKSZ Elnöki Hivatala mellett működő Védelmi Hivatalként, a 15. sz. hivatal pedig az SZSZKSZ Kormányobjektumainak Biztonsági és Védelmi Szolgálataként élt tovább. Ez utóbbi két hivatalból jött létre – megfelelőképpen – a későbbiek során az Elnök Biztonsági Szolgálat (SZBP) és a Szövetségi Védelmi Szolgálat (FSZO). Végül a 15. sz. hivatalból kivált egy szigorúan titkos szolgálat: a Különleges Elnöki Programok Főhivatala (GUSZP).

1992. január 24-én Jelcin aláírta azt a rendeletet, amely – az AFB és az MSZB helyén – kimondta egy új minisztérium, az Orosz Föderáció Biztonságvédelmi Minisztériumának (MB) a létrehozását. Ezzel párhuzamosan megalakult a védelmi és belügyi-

minisztérium, amely azonban tisztavirág-életűnek bizonyult, és rövidesen feloszlatták. 1993 decemberében az MB-t előbb átkeresztelték Szövetségi Kémelhárító Szolgálatra (FSZK), majd 1995. április 3-án Jelcin aláírta azt a rendeletet, amely kimondta az „Orosz Föderáció Biztonsági Szolgálatának (FSZB) létrehozását”. Ezzel az FSZK átalakult FSZB-vé.

Az átszervezéseknek és átnevezéseknek eme hosszú sora, amelyet maga a különleges szolgálat kezdeményezett, azt a célt szolgálta, hogy az államvédelem intézményrendszerét mint olyat, mentse a támadásoktól, és ha decentralizáltan is, de megőrizze annak kádereit, archívumait és ügynökhálózatát. A teljes megsemmisülés elkerülésében óriási szerepet játszott Jevgenyij Szavosztjanov (Moszkva) és Szergej Sztjepasin (Leningrád). Mindketten demokrata hírében álltak, akiket azért neveztek ki, hogy a KGB reformját és ellenőrzését biztosítsák. Valójában az államvédelem előbb mindkettőjüket beépítette a demokratikus mozgalomba, majd vezető besorozásba helyezte őket az új titkosszolgálatnál, hogy ily módon megakadályozza, hogy a demokraták felszámolják a KGB-t. És jóllehet a KGB, MB, FSZK és FSZB számos hivatásos és állományon kívüli tisztje az évek elmúltával fokozatosan átigazolt az üzleti élet, illetve a politika színterére, a struktúra egészét végső soron Szavosztjanovnak és Sztjepasinnak köszönhetően sikerült megmenteni. Mi több, míg korábban a KGB a párt politikai ellenőrzése alatt állt, ami egyfajta visszahúzó erőként hatott a szervezetek működésére, hiszen minden komolyabb akciót a Politikai Bizottság szankcionált, 1991 után az MB, az FSZK és az FSZB teljesen önállóan, mindennemű kontroll nélkül tevékenykedett Oroszországban. Az FSZB ügynökeinek ténykedését maga az FSZB felügyelte. Ily módon ez a mindent átható agresszív hálózat nemcsak ideológiai, de a törvényen kívüli struktúraként is működött.

Az átmeneti zavarodottságot követően, amelyet 1991 augusztusának eseményei, illetve az a téves feltételezés idézett elő, hogy a Kommunista Párttal együtt az egykori KGB ügynökeit is kiközösítik majd, a titkosszolgálat úgy vélte, előnyösebb, ha egy új, pártkontrolltól mentes korszakot nyit a maga számára. Számos (titkos és nem titkos) ügynökének köszönhetően a volt KGB-nek sikerült e hatalmas állam élettevékenységének szinte valamennyi szférájába beépítenie az embereit.

Az átlagpolgár számára észrevétlenül, a legfelsőbb körökben váratlanul egykor nagy híré KGB-sek – eleinte titkos ügynökök, majd volt és aktív tiszték – jelentek meg: 1991 augusztusának eseményeit követően Moszkvában, Jelcin háta mögött például mindvégig ott állt a KGB-s Alekszandr Vasziljevics Korzsakov, aki a KGB elnökének és főtitkárának, Ju. V. Andropovnak volt korábban a biztonsági őre. A MIKOM-csoport Biztonsági Hivatalának élére a GRU nyugalmazott tábornoka, Bogomazov került. A pénzügyi-ipari csoport elnökhelyettesi tisztére a régebben Korzsakov beosztottjaként dolgozó, húszéves titkosszolgálati múlttal visszatekintő KGB-st, N. Nyikolajevet nevezték ki.

Guszinszkij mellé Filipp Gyenyiszovics Bobkov, az SZSZKSZ KGB első elnökhelyettese, hadseregtábornok épült be, aki a szovjet időkben sokáig a KGB ügynevezett 5. sz. (politikai nyomozás) vonalát vezette, és legnagyobb sikere az volt, hogy elűldözte az országból A. I. Szolzsenyicint és V. K. Bukovszkijt, valamint le tartóztatta és több éven át táborban tartotta azokat, akik azt gondolták és mondták, amit helyesnek vélték, nem pedig azt, amit a párt követelt. Anatolij Szobcsak mögött Leningrádban (Szentpétervár) a KGB alezredese, V. V. Putyin állt. Szobcsak szavaival élve, ez annyit jelentett, hogy „Szentpétervár a KGB felügyelete alatt áll”.

Hogy hogyan is zajlott mindez, Marco Giaconi, az Olasz Nemzetközi Politikai és Gazdasági Intézet zürichi vezetője így jellemzi:

„A KGB kísérlete, hogy az egyes vállalatok gazdasági tevékenységét a maga ellenőrzése alá vonja, mindig ugyanazt a sémát ismétli. Először adóztatással kísérleteznek, vagy olyan jogokra próbálnak szert tenni, amelyek nem illetik meg őket. Ezt követően a vállalatnál megjelennek a titkosszolgálat emberei, és azt ígérik, hogy segítenek a cégnek kimagászni a bajból. E perctől kezdve a vállalat örökre búcsút mondhat az önállóságnak. Azok a vállalatok, amelyek fennakadnak a KGB hálójában; kezdetben nehézségekbe ütköznek a hitelfelvételnél, olykor pénzügyi válságba is kerülnek, utóbb mégis megengedik nekik, hogy például alumínium-, cink-, élelmiszer-, cellulóz- vagy fakereskedéssel foglalkozzanak. Ezután a cég hatalmas lökést kap a fejlődéséhez. Ez az a szakasz, amikor a vállalatba beépülnek a KGB volt emberei. A cég jóvoltából még újabb pénzhozamra is szert tesznek.”

1991–1996 azonban megmutatta, hogy a részben nyíltan, részben a titkosszolgálat által felügyelt szervezett bűnszövetkezeteken (SZBSZ) keresztül a vállalatokat rabló módjára megadóztató hatalom ellenére, az orosz üzleti életnek sikerült olyan politikai tényezővé válnia, amely nem mindig és nem mindenben engedelmeskedik a KGB-nek. Érthető, hogy azok után, hogy 1993-ban Jelcin elnök szétverte a haszbulatovi parlamentet, a KGB volt vezetői, akik immár a Jelcin-féle FSZK-t irányították, és akik érdekelve voltak abban, hogy Oroszország liberális átalakulását megakadályozzák, most elhatározták, hogy fokozzák az oroszországi bűnözést, és elsősorban

az Észak-Kaukázusban, amely a soknemzetiségű orosz állam leggyengébb láncszeme, nemzeti konfliktusokat szítanak, hogy megintgassák és kompromittálják Jelcin rendszerét és reformjait.

Ezzel egyidejűleg aktív ideológiai kampányt is kezdeményeztek a tömegkommunikáció eszközeinek (SZMI) a segítségével. A lényege ennek a hadjáratnak az volt, hogy a nép elszegényedése, a bűnözés megnövekedése és a nacionalizmus mind az államberendezkedés demokratizációjának köszönhető, s a szélsőségek elkerülésének egyetlen módja az, ha az ország lemond a liberális reformokról és a nyugati mintákról, és saját, orosz fejlődési utat keres, amelynek alapját a rend és az általános jólét biztosítja. Valójában olyan diktatúra propagandája ez, amely a hagyományos náci modellre emlékeztet. Az összes diktátor közül, beleértve a kis és nagy diktátorokat, a felvilágosultakat és a vérszomjasokat, kiválasztották maguknak a legszimpatikusabb és statisztikai szempontból kevésbé jelentős chilei Pinochet tábornokot. Valamilyen oknál fogva úgy vélték, ha Oroszországban megjelenne egy diktátor, nem lenne rosszabb Pinochetnél. Holott az orosz történelem tapasztalata megmutatta, hogy a lehetséges változatok közül Oroszország mindig a legrosszabbat választja.

1996 előtt az állambiztonságiak a demokraták és a reformerek ellen küzdöttek, mivel a legfőbb veszélyt azokban a demokratikus ideológiákban látták, amelyek a szabad piacgazdálkodás és Oroszországnak a civilizált országok közösségébe való politikai és gazdasági integrációja alapján, a radikális, nyugati jellegű gazdasági-politikai reformok azonnali végrehajtását követelték. Miután 1996-ban Jelcin megnyerte a választásokat, és az orosz üzleti élet először mutatkozott meg olyan politikai hatalomként, amely képes volt megakadályozni a demokratikus választások elhalasztását és a rendkívüli állapot bevezetését (amit Korzsakovnak, az FSZO vezetőjének, M. I. Barszukovnak és más hasonlórú politikusoknak a

közvetítésével a diktatúra hívei elérni szerettek volna), és ami a legfontosabb, sikerült biztosítani saját jelöltjük győzelmét, az államvédelem új célpontot talált a támadásra: az orosz üzleti elit ellen fordult. Éppen Jelcin választási sikere után kezdődött meg az a propagandakampány, amely Oroszország vezető üzletembereinek a befekettítésére irányult. Hozzá kell tennünk, hogy ebben a kampányban megint a katonai struktúrák ismert arcai villantak fel.

A köztudatba beépült egy új fogalom, az „oligarchia” fogalma, noha nyilvánvaló volt, hogy Oroszországban még a leggazdagabb ember sem oligarcha a szó szigorú értelmében véve, hiszen az oligarchiát jellemző legfontosabb tényezővel, a hatalommal, egyikük sem rendelkezett. A helyzet az, hogy a tényleges hatalom továbbra is a titkosszolgálat kezében volt.

Az olyan újságíróknak köszönhetően, akik a titkosszolgálat és mindenekelőtt az FSZB és az SZBP munkatársai vagy ügynökei voltak, valamint hála a seregnyi hozzá nem értő szerzőnek, az orosz üzleti élet „oligarcháit” tolvajnak, szélhámosnak, sőt gyilkosnak titulálták. Ezalatt a főbűnösök, akiknek a kezében az oligarchák valós hatalma volt, és olyan milliárdokkal rendelkeztek, amelyeket sehol, semmilyen könyvelés nem tüntetett fel, ott ültek az orosz katonai struktúra hivatali vezetőinek a székében: az FSZB-ben, az SZBP-ben, az FSZO-ban, az SZVR-ben, a Főnyomozói Hivatalban (GRU), a Főügyészségen, a FAPSZI-ban, a védelmi minisztériumban (MO), a belügyminisztériumban (MVD), a vámhivatalnál, az adórendőrségnél és még folytathatnánk a sort.

Ők voltak az igazi oligarchák, a szürke eminenciások és az orosz üzleti és politikai élet árnyékvezetői. Az ő kezükben koncentráldott az a tényleges hatalom, amelyet senki nem korlátozott, és a vezetés sem ellenőrzött. A katonai struktúrák hivatali okirataival jól felszerelve ezek az oligarchák valóban sebezhetetlenek vol-

tak. Magas rangú pozícióikban csúszópénzeket fogadtak el, loptak, törvénytelen úton saját tőkéjüket gyarapították, bűnrészesek tették még saját beosztottaikat is.

Könyvünkben azt kíséreltük meg bemutatni, hogy a mai Oroszország legalapvetőbb problémáinak az oka nem Jelcin liberális kormányzásának radikális reformjaiban keresendő, hanem abban a nyílt vagy éppen leplezett ellenállásban rejlik, amelyet a reformokkal szemben az orosz titkosszolgálat fejtett ki. A titkosszolgálat volt az, amely kirobbantotta az első, majd a második csecsen háborút, hogy Oroszországot eltérítse a demokráciától, és a diktatúra, a militarizmus és a sovinizmus útjára kényszerítse. A titkosszolgálat szervezte meg azokat a kíméletlen terrorista merényleteket Moszkvában és más orosz városokban, amelyek az első, majd a második csecsen háború kirobbantásához vezettek.

Könyvünk vizsgálódásának középpontjában az 1999-es robbantások állnak, mindenekelőtt az a terrorista merénylet, amelyet szeptember 23-án éjjel Rjazanyban hiúsítottak meg. E robbantások vonalán ugyanis jobban kirajzolódik az a taktika és stratégia, amelyet az abszolút hatalomra törekvő orosz államvédelmi szervek követnek. Könyvünk a mindannyiunkat ért tragédiáról, az elmulasztott lehetőségekről, az elveszett életekről beszél. Azokhoz szól, akik látván a történeteket, nem rettennek meg attól, hogy a jövőt megváltoztassák.

Azóta, hogy 2001. január 27-én a Novaja Gazeta részleteket közölt le könyvünkéből, majd később, amikor ez év januárjában könyvünket New Yorkban is megjelentették (a könyv angol címe: *Blowing Up Russia: Terror From Within*), újra és újra nekünk szegeznek a kérdést, honnan származnak információink. Szeretnénk biztosítani olvasóinkat, hogy könyvünkben nincs semmi kitaláció, nincsenek alaptalan állítások. Úgy véltük azonban, hogy Oroszország történelmi fejlődésének jelenlegi szakaszában, amikor sok olyan állami tisztviselő, akiről feltételezzük, hogy részt vett az 1999 szeptemberében Oroszor-

szágot megrázó terrorista merényletek megszervezésében, végrehajtásában, illetve azokat lehetővé tette, az ország állami vezetésének a tagja, korai lett volna nyilvánosságra hoznunk, milyen forrásokból is merítettünk. 2001. augusztus 27-ét követő legelső interjúinkban azonban elmondtuk, hogy forrásainkat haladéktalanul feltárjuk annak a független orosz vagy nemzetközi bizottságnak, amely az 1999-es oroszországi terrorcselekményeket hivatott kideríteni. Álláspontunk mit sem változott: valamennyi forrásművet, amelyet könyvünk megírása során felhasználtunk, rendelkezésére fogjuk bocsátani azoknak, akik arra vállalkoznak, hogy az eseményekben elfogulatlanul eligazodjanak.

NÉHÁNY SZÓ A KÖNYV SZERZŐIRŐL

Alekszandr Valterovics Litvinyenko 1962-ben született Voronyezsben. 1980-ban, a középiskola elvégzése után bevonult a hadseregbe. Az ezt követő húsz évben végigjárta a ranglétrát, kezdve a sorkatonaságnál, egészen az alezredesi fokozatig. 1988-tól az SZSZKSZ KGB kémelhárításánál dolgozik, az orosz MB, FSZK, illetve FSZB központi apparátusában. Szakterülete a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harc. A MUR-ral közösen végrehajtott akcióiért, amelyek a különösen veszélyes bűnözők felkutatására és le tartóztatására irányultak, a „MUR Veteránja” érdemrenddel tüntetik ki. Számos hadműveletben vesz részt az SZSZKSZ és Oroszország úgynevezett forró pontjain. 1997-ben áthelyezik az Orosz Föderáció Szövetségi Védelmi Hivatalának legtitkosabb ügyosztályára, a Bűnszövetkezeteket Felderítő Hivatalba, ahol operatív főmunkatársként a 7. sz. ügyosztály helyettes vezetőjének tisztét látja el.

1998 novemberében sajtókonferencián bírálja az FSZB vezetését, s elmondja, milyen, a törvény szellemével ellenkező utasításokat kapott. 1999 márciusában koholt vádak alapján elítélik, és a SZIZO FSZB Lefortovo fogdájaiba zár-

ják. 1999 novemberében felmentik, azonban ott helyben, a tárgyalóteremben, a felmentő ítélet kihirdetése után, az FSZB ismét – és ismét koholt vádak alapján – letartóztatja és börtönbe csukja. 2000-ben az eljárást megszüntetik, és feltételeken szabadlábra helyezik azzal, hogy az országot nem hagyhatja el. Majd harmadszor is büntetőeljárást indítanak ellene. Miután az FSZB és a nyomozók megfenyegetik a családját, kénytelen Oroszországból eltávozni, amiért immár negyedszer is eljárást indítanak ellene. Családjával együtt Nagy-Britanniában telepedik le, ahol 2001 májusában kap politikai menedékjogot.

2006 novemberében, máig tisztázatlan merénylet – polóniummal megmérgezték – áldozata lett.

Jurij Georgijevics Felstinszkij 1956-ban született Moszkvában. 1974-ben felvételt nyert a Lenin Moszkvai Állami Műszaki Főiskolára. 1978-ban az Egyesült Államokba emigrált, ahol előbb a Brandeis, majd a Rutgers Egyetemen folytat történelmi tanulmányokat, illetve ez utóbbi egyetemen szerzi meg bölcsészdoktori címét (PhD. – történelem). 1993-ban az Orosz Tudományos Akadémia (РАН) Történelemtudományi Intézetében megvédi doktori disszertációját. Tucatnyi archív dokumentumkötetet szerkeszt, rendez sajtó alá és kommentál, maga is több könyvet ír: *A bolsevikok és a baloldali SZR* (Párizs, 1985); *Adalékok a vasfüggöny történetéhez* (London, 1988, Moszkva, 1991); *A világforradalom összeomlása* (London, 1991, Moszkva, 1992); *Beépített népevezérek* (Moszkva, 1999) címen.

Első fejezet

A tikosszolgálatok kirobbantják a háborút Csecsenföldön

Oroszország újra háborúzik. És hol?! Az Észak-Kaukázusban. Mintha sohasem lett volna Afganisztán. Mintha nem lenne előre világos, miként fog lejártsódni és milyen következményei lesznek annak a háborúnak, amelyet e soknemzetiségű ország a büszke és harcias csecsen népnek üzent. Hogyan lehetséges, hogy fejlődésének legdemokratikusabb szakaszában Oroszország kirobbantja történelmének egyik legszégeylenetesebb háborúját?

A háború szükségessé teszi a tartalékok mobilizációját, az erőstruktúrák, a hivatalok és a minisztériumok költségvetésének megnövelését.

A háború megnöveli az emberek szerepét, jelentőségét és hatását az üldözésekben, és gátolja a nyugatorientált gazdasági reformok folytatását.

A háború elszigeteli az országot a civilizált államok közösségetől, hiszen a háborút a környező világ nem támogatja, számukra a háború érthetetlen.

Az egykor közkedvelt és népszerű elnök elveszíti a lakosság és a világ közösségének támogatását. Az ily módon csapdába került elnöknek nem marad más hátra, mint hogy a hátramaradó időre visszavonuljon, s a hatalmat az FSZB-nek adja át cserébe önnön és családja sérthetlenségéért. Tudjuk, kiknek állt mindez érdeké-

ben: azoknak, akik hatalmat kaptak Jelcintől. Azt is tudjuk, hogyan érték el mindezt: a csecsen háborúval. Egy dolgot kell már csak ki-derítenünk: ki volt az, aki mindezt megszervezte.

A soknemzetiségű orosz mozaik leggyengébb láncszemének Csecsenföld bizonyult. Mivel a KGB saját emberének tekintette Dzsohar Dudajevet, nem ellenezte hatalomra kerülését. Dudajev tábornokot, aki 1968 óta a KPSZSZ tagja volt, mintha egyenesen azért vezényelték volna át Észtországból szülőföldjére, Groznijba, hogy ellenzékként léphessen fel a helybéli kommunistákkal szemben, választott elnöke lehessen a Csecsen Köztársaságnak, és 1991 novemberében kihirdethesse Csecsenföld (Icskeria) függetlenségét, mintegy szemléltetvén az orosz politikai elit számára, milyen szakadáshoz vezetí Oroszországot Jelcin liberális rezsimje.

1994-ben az orosz vezetés számára már világos volt, hogy nem áll készen arra, hogy Csecsenföldnek függetlenséget adjon. A szuverenitás biztosítása ebben az esetben valóban Oroszország további széthullásához vezethetett volna. De vajon megengedhető volt-e polgárháborút kirobbantani az Észak-Kaukázusban? A hadügyminisztériumokra támaszkodó háborús párt úgy vélte, igen. A háborúra azonban a közvéleményt is fel kellett készíteni. A közvélemény könnyűszerrel meggyőzhető lett volna, ha a csecsenek terrorista cselekményekkel harcoltak volna függetlenségükért. Nem kellett tehát más, csak néhány olyan robbantást megszervezni Moszkvában, amely a csecsenekre terelte a gyanút.

Annak tudatában, hogy az orosz haderők és a Dudajev elleni oppozíció bármely nap megkezdí Groznij előre megtervezett ostromát, 1994. november 18-án az FSZK nekilátott, hogy lebonyolítsa és a csecsen szeparatisták rovására írja az első terrorista cselekményt Moszkvában, s ily módon Oroszország feldühödött lakosságára támaszkodva elnyomja a csecsen függetlenségi mozgalmat.

Figyelemre méltó, hogy a csecsen terroristák mind a november tízenyolcadikai, mind a későbbi robbantásokat igencsak rosszul időzítik, ráadásul nyilvánosan tagadják, hogy bármi közük volna a végrehajtásukhoz, ami magát a terrorcselekményt teszi értelmetlenné. 1994 novemberében Oroszország és a világ közvéleménye a csecsen nép oldalán állt. Akkor mi értelme, hogy a csecsenek terrorcselekményeket hajtsanak végre Moszkvában? Jóval természetesebb ilyenkor a csecsen térségben állomásozó orosz csapatok elterelő harcműveleteivel foglalkozni.

Nos, 1994. november 18-án Moszkvában, a Jauza folyón átvíelő vasúti átjáróhídon robbanás történt. A szakemberek leírása szerint két hatalmas, egyenként másfél kiló trotil erősségű robbanótöltet lépett működésbe. A robbanás húsz méter hosszan megrongálta a vasúti pályatestet. A híd csaknem beszakadt. A robbanás azonban idő előtt történt, még mielőtt a vasúti szerelvény áthaladhatott volna. A robbanás helyszínén megtalálták a robbantó ízekre szagatott holttestét, a Lanaco olajtársaság munkatársának, Andrej Selenkov kapitányának a maradványait. Selenkov akkor robbant fel saját bombájával, amikor megpróbálta azt a hídhoz erősíteni.

Csak a terrorcselekmény végrehajtója eme baklövésének köszönhető, hogy tudomásunk van a robbantás közvetlen szervezőiről. A Lanaco vállalat vezetője ugyanis; akinek vezetéknevéből a cég elnevezésének első két betűje ered, a 35 éves, Groznijban született Lazovszkij Makszim Jurjevics, az FSZB Moszkvát és a Moszkvai Területet Felügyelő Igazgatóságának (UFSZB) igen nagy becsben tartott ügynöke volt, akit a bűnözők köreiből csak Maxként vagy Sántaként emlegettek.

Egy kicsit az események elé szaladva megjegyezném, hogy a Lanaco cég minden egyes dolgozója kivétel nélkül az orosz elhárítószervek állománybeli vagy állományon kívüli munkatársa volt.

A Jauza folyón történt robbanás napján, 1994. november 18-án egy névtelen telefonáló értesítette a rendőrséget, hogy a Lanaco vállalat irodája előtt egy robbanószerrel megrakott teherautó áll. Az iroda mellett valóban találtak egy ZIL–131-es típusú gépjárművet, rajta három MON–50-es aknával, ötven gránátvetőre elegendő lövedékkel, tizennégy RGD–5-ös és tíz F–1-es gránáttal, valamint négy csomag, összesen hat kiló plasztit típusú robbanóanyaggal. Ugyanakkor, amint azt az UFSZB nyilatkozta, noha Selenkovnál Lanaco-igazolványt fedeztek fel, s a Jauza folyón történt robbantásban a szóban forgóhoz hasonló robbanóanyagot vetettek be, a hivatal nem tudta eldönteni, kinek a tulajdonát képezi a gépjármű. És minthogy a terrorcselekmény kudarcba fulladt, az sem került bejelentésre, hogy az akciónak a csecsen szeparatistákhoz volna köze.

A csecsen háború könnyűszerrel tönkretette Jelcin politikai pályafutását. És azok, akik a háborút kitervelték és a terrorcselekményeket Oroszországban megszervezték, nagyon is tisztában voltak ezzel. És akkor még nem esett szó az orosz vezetést és a Csecsen Köztársaság elnökét összekötő kapcsolat primitív gazdasági oldaláról: a Dudajevtől kicsikart pénzekről. Az ügy 1992-ben kezdődött, amikor a Csecsenföldön hátrahagyott fegyverek fejében Korzsakov, az SZBP vezetője, Barszukov, az FSZO vezetője és Oleg Szoszkovec, az Orosz Föderáció kormányának alelnöke hagyták magukat megvesztegetni. A dologból persze a Honvédelmi Minisztérium sem maradhatott ki.

Amikor kitört a háború, a naív orosz polgárok nem értették, hogyan maradhatott az a temérdek fegyver Csecsenföldön, amivel a csecsen harcosok most az orosz katonákat mészárolták. Pedig a dolog egyszerű: annak a többmilliós csúszópénznek köszönhetően, amelyet Dudajev Korzsakovnak, Barszukovnak és Szoszkovecnek fizetett ki.

1992 után a moszkvai hivatalnokok – csúszópénz ellenében – továbbra is sikeresen folytatták az együttműködést Dudajevvel. A csecsen vezetés kitartóan küldözte Moszkvába a pénzt – e nélkül Dudajev egyetlen kérdést sem tudott Moszkvában megoldani. 1994-ben azonban a rendszer megingott. Moszkva egyre nagyobb összegeket zsarolt ki cserébe a csecsen függetlenséggel kapcsolatos politikai kérdések megoldásáért. Dudajev gyakrabban nem volt hajlandó fizetni. Kezdetben a pénzügyi konfliktus politikai színezetet öltött, majd az orosz és a csecsen vezetés közötti katonai ellentété fajult. A levegő háborútól izzott. Dudajev személyes találkozót kért Jelcintől. Csak az elnökkel való találkozásokat felügyelő három fő több millió dollárt követelt Dudajevtől azért, hogy a két államfő találkozáját megszervezze. Dudajev megtagadta, hogy csúszópénzt fizessen. Mi több, most első ízben megfenyegette az őt korábban (pénzért) segítő embereket, hogy felhasználja ellenük az őket kompromittáló iratokat, amelyek a hivatalnokoknak a csecsenekhez fűződő nem éppen önzetlen kapcsolatát dokumentálják. Dudajev elszámította magát. A zsarolás hatástalannak bizonyult. A találkozó nem jött össze. A csecsen államfő veszélyes tanúvá lett, akit el kellett tenni az útból. Megkezdődött az ily módon kiprovokált, kegyetlen és értelmetlen háború.

1994. november 22-én a Csecsen Köztársaság Dudajev utasítására egy nappal korábban megalakított Államvédelmi Bizottsága (GKO) megvádolta Oroszországot, hogy háborút szít Csecsenföld ellen. Dudajevnek tudomása volt arról, hogy az orosz „háborús párt” már határozott a hadműveletek megkezdéséről. „Az orosz reguláris hadsereg megszállta Nadtyerecsnij vidékét, a Csecsen Köztársaság területének egy részét” – hangzott a GKO Groznijban közreadott bejelentése. A tervek szerint az elkövetkező napokban „megszállják Naurszk és Selkovszk térségét. A cél érdekében bevetésre kerülnek az észak-kaukázusi katonai körzet reguláris had-

erői, az orosz belügyminisztérium különleges egységei, valamint az észak-kaukázusi katonai körzet légiflottája. A hadműveletekben – a GKO értesülései szerint – az Orosz Föderáció kémelhárításának különleges egységei is részt vesznek.”

A csecsen katonai hadvezetés azt állította, hogy a Naurszk-víddékkal határos Sztavropolszkij körzetben, Veszjolaja községben megkezdődött a katonai erők (nehézharcokcsik, tüzérség, hat gyalogos zászlóalj) összevonása. Amint az a későbbiekben kiderült, a hadsereg gerincét valóban egy, az FSZK kezdeményezésére és pénzből létrehozott páncélos hadoszlop alkotta, amelynek kötelékében az FSZK által szerződtetett katonák és tisztek szolgáltak, mint például a tamanszki és kantemirovi hadosztály katonái.

November 23-án az orosz légierő észak-kaukázusi katonai körzetének kilenc, feltehetően MI-8 típusú helikoptere rakétatámadást intézett Sali városa ellen mintegy 40 kilométerre Groznijtől, és megpróbálta megsemmisíteni a páncélosezred Saliban elhelyezett harcokcsállományát. A csecsenek közül többen megsebesültek. A csecsen fél bejelentette, hogy a birtokában vannak azok a videofelvételek, amelyek megörökítették az orosz felségjellel ellátott helikoptereket.

November 25-én a Sztavropolszkij körzet katonai bázisának hét helikoptere rakétatűzet nyitott Groznij repülőterére és a környező lakóházakra, megrongálta a leszállópályát és az ott lévő polgári repülőgépeket. Hat ember meghalt, mintegy huszonöt fő megsebesült. Ezzel kapcsolatban a csecsen külügyminisztérium bejelentéssel fordult a Sztavropolszkij körzet adminisztratív irányításához, amelyben egyebek között rámutatott arra, hogy a régió vezetése „felelősséggel tartozik az ilyen és hasonló cselekményekért, és amennyiben a csecsen fél megteszi a megfelelő lépéseket, Sztavropolnak minden követelésével Moszkvához kell fordulnia”. November 26-án a Csecsen Ideiglenes Tanács (Dudajev-ellenes

oppozíció) erői az orosz helikopterek és páncélosok közreműködésével négy oldalról rohamozták meg Groznijt. Az akcióban az opozíció részéről több mint 1200 ember, 50 tank, 80 csapatszállító páncélautó (BTR) és hat SZU-27 típusú repülőgép vett részt. Amint azt a csecsen ideiglenes tanács moszkvai (báb)központjában bejelentették: „A Dudajevet támogató demoralizált erők gyakorlatilag nem tanúsítanak ellenállást, és reggelre várhatóan minden lezárul.”

A hadművelet azonban megbukott. A támadók közül kb. 500 fő életét vesztette, több mint 20 tank megsemmisült, és további 20 tank Dudajev híveinek a kezébe került. Megközelítőleg 200 katona fogságba esett. November 28-án az opozíció felett aratott győzelem jeleként a hadifoglyok oszlopát végigvezették Groznij utcáin. Ugyanakkor a csecsen vezetés előterjesztette annak a tizennégy hadifogságba esett katonának és tisztnak a névsorát, akik orosz katonai szolgálatot teljesítettek. A foglyok a képernyők előtt ismerték be, hogy többségük a Moszkva környékén állomásozó 43162. és 01451. alakulatnál szolgált. Az Orosz Föderáció Honvédelmi Minisztériuma erre azt válaszolta, hogy a felsorolt személyek nem teljesítenek szolgálatot az orosz hadseregben. Andrej Krjukov kapitány és Jevgenyij Zsukov hadnagy ügyében a honvédelmi minisztérium azt nyilatkozta, hogy az érintett tisztek valóban a 01451. alakulatnál teljesítettek szolgálatot (kurszú „Vüsztre!”), 1994. október 20-tól azonban nem jelentek meg egységeiknél, aminek következtében eljárás indult a hadseregből való elbocsátásuk ügyében. Egyszerűen a HM a foglyokat szökevényeknek nyilvánította. Másnap Jevgenyij Zsukov édesapja cáfolta a minisztérium bejelentését. Az orosz „Novosztyi” hírügynökségnek adott interjújában elmondta, hogy fia november 9-én utazott el alakulatából, 27-én pedig szülei az „Itogi” televíziós műsorban látták viszont a Groznijban hadifogságban levő orosz katonák között. Arra a kérdésre, hogyan került

a fiuk Csecsenföldre, Zsukov egységének parancsnoka nem volt hajlandó válaszolni.

Valamivel később megjelent annak a Valerij Ivanovnak a színes leírása a november 26-i eseményekről, akit további hét orosz katonai szolgálatot teljesítő hadifogoly kíséretében december nyolcadikán engedtek szabadon.

„Az alakulatban parancsot kaptunk, hogy minden önkéntes – családi okokból – kimenőt kap. Tiszteket vittek, főként hátrányos helyzetűeket. A felének nem volt lakása, az ember persze nemet is mondhatott volna, csakhogy jön majd a lakáselosztás – te meg hoppon maradsz. November 10-én megérkeztünk Mozdokba, Észak-Oszétiába. Két hét alatt 14 tankot készítettünk elő a csecsen, és 26 gépezetet az orosz katonák számára. November 25-én megindultunk Groznij ellen. (...) Én személy szerint abban a három páncélosból álló csoportban voltam, amelyik november 26-án délben felügyelete alá vonta Groznij televíziós székházát. A belügyminisztérium csapatai, amelyek a székházat őrizték, nem tanúsítottak ellenállást. Az alatt a három óra alatt azonban, amíg nem álltunk összeköttetésben a parancsnoksággal, a híres abház zászlóalj támadása ellen kellett védekeznünk. A tankok és a gyalogság bekerített bennünket, az ellentűznek nem láttuk értelmét, mivel a Dudajev-ellenes opposíció egységei cserbenhagytak bennünket és azonnal megfutamodtak. A három tankunk közül kettő leégett. A harcosoknak sikerült elhagyniuk a páncélosokat, és megadták magukat a székház őreinek, akik átadták őket Dudajev elnök személyes őrzetének. Jól tartottak bennünket, az utolsó napokban már szinte nem is őriztek, igaz, nem is lett volna hova szökjünk.”

Az a kép kezdett kirajzolódni, mintha a páncélososzlopot egyenesen azért vezényelték volna november 26-án Groznijba, hogy

megsemmisítsék. Lefegyverezni az oszlop Dudajevet és hadseregét nem tudta. Elfoglalni és megtartani a várost szintén képtelen lett volna. Dudajev serege fel is volt töltve, és jól fel is volt szerelve. Az oszlop könnyen eleven céltáblává válhatott, és az is lett.

A védelmi miniszter, Gracsov utalt arra, hogy nem volt szerepe a kalandban. Az 1996. november 28-án megtartott sajtókonferencián kifejtette, hogy egyetlen légideszantezred két óra leforgása alatt meg tudta volna oldani Groznij elfoglalását. Azonban minden háborús konfliktust politikai eszközökkel, a tárgyalóasztal mellett oldanak meg. Valóban értelmetlen volt odavezényelni a tankokat a városba anélkül, hogy a gyalogság fedezte volna őket. De akkor miért volt erre szükség?

Utóbb Trosev tábornok így beszél Gracsov kételyeiről a csecsen kampánnyal kapcsolatban: „Próbált valamit tenni. Próbálta valahogy kikényszeríteni Sztjepasinból és különleges szolgálatából, hogy világosan értékeljék a helyzetet, megpróbálta elérni, hogy a csapatok bevetését tavaszra ütemezzék át, még személyesen is megpróbált Dudajevvel megállapodásra jutni. Ma már tudjuk, hogy a találkozó létrejött. Megállapodniuk nem sikerült.”

Trosev tábornok, aki immár a második háborút vezeti Csecsenföldön, nem érti, miért nem sikerült Gracsovnak megállapodnia Dudajevvel. Nos, azért, mert Dudajev ragaszkodott ahhoz, hogy személyesen találkozzon Jelcinnel, Korzsakov viszont nem volt hajlandó ezt ingyen lebonyolítani.

Az orosz páncélosok porig égetésének ragyogó hadműveletét valóban nem Gracsov, hanem Sztjepasin, az FSZK igazgatója, és Szavosztjanov, a moszkvai UFSZB vezetője szervezte, aki a Dudajev rezsimjének felszámolásával kapcsolatos kérdésekért és a csapatok Csecsenföldön való bevetéséért felelt. De azok számára, akik leírták, milyen banális tévedéseket követtek el az orosz katonák, akik a halálra ítélt páncélososzloppal megostromolták a

várost, a provokátorok finom politikai számítása érthetetlen volt. A háború híveinek valójában az kellett, hogy az oszlopot a szó szoros értelmében megsemmisítsék a csecsenek. Csak ily módon kényszeríthették ugyanis Jelcint arra, hogy átfogó hadműveleteket kezdeményezzen.

Közvetlenül azután, hogy a páncélososzlopot Groznijban szétverték, Jelcin felhívással fordult a csecsen konfliktus résztvevőihöz, a Kreml pedig nekilátott, hogy a közvéleményt felkészítse az elkerülhetetlen háborúra.

A „Novosztij” hírügynökségnek adott interjújában Arkagyij Popov, az elnök tanácsadói testületének konzulense kijelentette, hogy a közeljövőben Oroszország a „kényszer-békefenntartó” szerepében léphet fel Csecsenföldön, s hogy a jelekből ítélve az orosz elnök határozott lépéseket szándékozik tenni. Abban az esetben, ha az elnök a csecsen területen rendkívüli állapotot hirdet, az orosz hatalom élhet a „korlátozott beavatkozás eszközével”, amely – éppúgy, ahogyan Afganisztánban történt – abban nyilvánul majd meg, hogy az orosz csapatok korlátozott kontingensének Groznijban való bevetése révén a konfliktusban részt vevő mindkét fél lefegyverzésre kerül.

Ily módon, miután a csecsen ellenzék politikai és katonai támogatásával az FSZK-nak sikerült összetűzéseket szítania Csecsenföldön, a vezetés a békefenntartás látszatával háborút szándékozott indítani Dudajev ellen.

A csecsen fél Jelcin felhívását „ultimátumként” és „hadüzenetként” értelmezte. A csecsen kormány nyilatkozatában leszögezte, hogy a felhívás, és különösen annak gyakorlati megvalósításának kísérlete ellentmond a nemzetközi jog normáinak, és „feljogosítja a csecsen kormányt, hogy államának függetlensége és területi egysége védelmében megfelelő válaszcselekedéseket tegyen”. Oroszországnak az a fenyegetőzése, hogy a csecsen térségben be-

vezeti a rendkívüli állapotot, a csecsen kormány szemében nem volt egyéb, mint „leplezetlen vágy, hogy az oroszok folytassák hadműveleteiket, és továbbra is beavatkozzanak egy másik állam belügyeibe”.

November 30-án az orosz katonai légierő támadást intézett Groznij ellen. December 1-jén az orosz katonai parancsnokság nem engedte, hogy az Állami Duma (GD) parlamenti képviselőinek repülőgépe leszálljon Groznijban. A küldöttség ekkor Ingusföld fővárosában, Nazranyban landolt, és a szárazföldön folytatta útját, hogy Groznijban találkozhasson Dudajevvel. Miközben a delegáció már útban volt a csecsen főváros felé, újabb nyolc SZU-27 típusú repülőgép mért ismételt légitámadást Groznij városára. A repülőgépek többek között azt a városrészt lőtték, ahol Dudajev is lakott, de a léghárítás heves tüzeléssel fogadta őket. Az egyik repülőgépet, a csecsen hírek szerint, a PVO erői terítették le.

December 2-án Szergej Jusenkov, a Duma védelmi bizottságának elnöke és a Groznijba érkezett orosz parlamenti küldöttség vezetője kijelentette, hogy az orosz–csecsen kapcsolatok katonai erőikkel való rendezése kudarcra van ítélve. A helyszínen folytatott környezettanulmány alapján a körülmények arról győzték meg, mondta Jusenkov, hogy a kialakult helyzetből az egyetlen lehetséges kiút a tárgyalás. Jusenkov állítása szerint a csecsen fél a tárgyalások során előzetes feltételeket nem szabott.

A közvélemény még mindig a csecsenek oldalán állt. Az FSZK vezetése számára egyértelmű volt, hogy a közvéleményre csak terrorista cselekményekkel lehet hatni, úgy, ha a felelősséget a csecsenek nyakába varrják. December 5-én az FSZK az újságíróknak elmondta, hogy a határon keresztül külföldi zsoldosok áramlának be Csecsenföldre, s ezzel kapcsolatosan nem lehet kizárni azt, hogy a jelenleg Oroszországba küldött terrorcsapatok akciói az or-

szág más térségeire is kiterjednek. Ez volt az első alkalom, hogy az FSZK nyíltan bejelentette, Oroszországban a jövőben terrorcselekmények várhatók, s ezek a csecsenek közreműködésére engednek majd következni. Egyelőre ugyan még nincs szó csecsenokről. Mindössze külföldről irányított ügynököket emlegetnek, akiket, úgy látszik, a szovjet idők KGB-s tankönyveiből ástak elő.

December 6-i interjújában Dudajev azt nyilatkozta, hogy Oroszország politikája a szélsőséges iszlám hangulat fokozódását váltja ki Csecsenföldön. A „csecsen térképen” kijátszhatók a távoli iszlám határvidék globális érdekei, ami az események további menetét irányíthatatlanná tenné. Csecsenföldön most egy harmadik erő is felszínre tört, az iszlamisták, s a kezdeményezés egyre inkább az ő kezükbe kerül. „Már nem a te katonáid vagyunk, elnök, mi Allah katonái vagyunk” – így jellemezte Dudajev azoknak a hangulatát, akik akkortájt Groznijba érkeztek. „A csecsen helyzet – összegezte Dudajev – kezd kicsúszni az ellenőrzésünk alól, s ez nyugtalanít.”

Mintegy válaszképpen Dudajevnek, Gracsov, a védelmi miniszter propaganda céljából olyan intézkedéseket fogantatosított, amelyek külsőre a békés elrendezésre emlékeztettek, a valóságban azonban a konfliktus további kiélezését szolgálták. Gracsov azt ajánlotta az Avturhanov vezette és az FSZK által pénzelt, felfegyverzett és feltöltött csecsen ellenzéknek, hogy egyidejűleg a Dudajev-pártiak is hajlandóak lesznek leadni fegyvereiket. Egyszerűen Dudajevnek felajánlották az egyoldalú leszerelkezést (hiszen az orosz fél leszerelését a kérdés nem érintette). Érthető, hogy egy ilyen javaslatot a Csecsen Köztársaság kormánya nem fogadott el. December 7-én Gracsov találkozott Dudajevvel, de a tárgyalások nem vezettek eredményre.

Ugyanaznap Moszkvában összeült a Védelmi Tanács (SZB), amely a Csecsenföldön zajló eseményeket tárgyalta, valamint az Állami Duma is zárt ülést tartott, amelyre a hadügyi hivatalok vezetői voltak hivatalosak. Ez utóbbiak a Dumában nem jelentek meg, mivel nem kívántak válaszolni a parlamenti képviselők kérdéseire, ki adta parancsba az orosz katonák verbuválását és Groznij bombázását. Ma már tudjuk, hogy az orosz katonák toborzásával Sztjepasin utasítására az FSZK foglalkozott, míg Groznij bombázásának direktívái a védelmi minisztériumból jöttek.

December 8-án a csecsen fél bejelentette, hogy a rendelkezésére álló információ értelmében Oroszország arra készülődik, hogy csapataival átlépje a köztársaság területét, és szárazföldi háborút kezdeményezzen Csecsenfölddel. December 9-én a Goszduma (Állami Duma) sajtókonferenciáján a Duma föderációs és regionális ügyekkel foglalkozó bizottságának elnöke, az Orosz Republikánus Párt elnöke, Vlagyimir Lüszenko bejelentette, hogy ez esetben az orosz kormány lemondását fogja kezdeményezni a Dumában. Azonban a csecsen konfliktus rendezésére irányuló tárgyalásokat felügyelő munkabizottság már december 8-án elérte, hogy Dudajev elnök képviselői és az ellenzék megállapodjanak: december 12-én 15 órakor megbeszélésen találkoznak Vlagyikavkázban. Szövetségi részről a tárgyalásokon tizenkét fő vett volna részt, élükön az Orosz Föderáció nemzetiségi és regionális politikai ügyek miniszterhelyettesével, Vjacseszlav Mihajlovval. Groznijból kilencen érkeztek volna – élükön a csecsen gazdasági és pénzügyminiszterrel, Tajmaz Abubakarovval. Az ellenzéket hárman voltak hivatottak képviselni, élükön a csecsen államügyész-szel, Bek Baszhanovval. A vérontás beszüntetése és a normális kapcsolat kialakítása – ezek voltak megközelítőleg a főbb kérdések, amelyeket Moszkva és Groznij megvitatott volna. A csecsen

ellenzékkel folytatandó tárgyalásoknak a leszerelést kellett volna érinteniük.

A béke megőrzésének esélyei folyamatosan növekedtek, s a háború híveinek nem sok idejük maradt december 12-éig. Voltaképpen a csecsen konfliktus rendezését felügyelő munkabizottság bejelentése meg is határozta a szárazföldi hadműveletek időpontját. Ha a békés tárgyalások 12-én esedékesek, a háborúnak 11-én ki kell törnie. És pontosan így is cselekedett az orosz vezetés: december 11-én az orosz csapatok átlépték a Csecsen Köztársaság demarkációs vonalát. Az első napokban az orosz katonai hírósszefoglalók arról számoltak be, hogy sem tényleges ellenállás, sem veszteség nem volt.

„A nyelvem az ellenségem.” Már december 13-án Szoszkocev meghatározta tevékenységének főbb irányait. Amint azt az újságírókkal közölte, a csecsen helyzet rendezésére irányuló intézkedések megvalósításának összköltsége elérheti a trillió rubelt. (Ez pontosan az a pénz, amit először ki kell jelölni a költségvetésben, hogy utána tervszerűen el lehessen lopni.) A kormány elsődleges feladata az, hogy az e célra szánt segítyt eljuttassák a csecsen népességhez, miközben kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy ne lehessen elkölteni vagy szétlopkodni (ma már hiteles forrásból tudjuk, hogy ez a segítség nem jutott el Csecsenföldre, hanem még Oroszországban elköltötték és szétlopkodták).

Szoszkocev kiemelte, hogy sem a Moszkvában, sem az Oroszország más városaiban élő csecsen diaszpórát nem szabad úgy kezelni, mint potenciális terroristákat. Vessünk egy pillantást erre a kijelentésre. Senkinek eszébe sem jutott, hogy a csecsen diaszpórát potenciális terroristáknak tartsa. Voltaképpen még nem voltak terrorcselekmények sem. A csecsenek elleni háború sem volt még tulajdonképpen háború, mindössze rendőrségi akcióként került tá-

lalásra. Komolyabb veszteségek sem voltak még. A miniszterelnök-helyettes valamilyen oknál fogva nem tartja kizártnak, hogy a csecsenek terrorcselekményeket hajtsanak végre Oroszországban. Amikor Szoszkocev megjegyezte, hogy a csecsen polgárokkal szemben összességében nem fogatosítanak diszkriminatív lépéseket, s hogy a szövetségi hatalmak még csak fel sem vetik a csecsenek kényszerdeportálásának kérdését, világossá vált, hogy a háború hívei úgy képzelik el ezt a háborút, mint amely a csecsen nép egésze ellen irányul és Oroszország teljes területén folyik, diszkriminatív lépések és kényszerdeportálás bevezetésével.

Alekszander Lebegy főhadnagy, Pridnyesztrovje 14. orosz hadseregének parancsnoka, aki tökéletesen átlátta, mire törekszik Szoszkocev és mibe fog ez Oroszországnak kerülni, élesen támadta a „háborúpártiakat”. „A csecsen konfliktust csakis diplomáciai eszközökkel lehet megoldani – nyilatkozta tiraszpoli főhadiszállásáról egy telefoninterjúban. – Csecsenföldön egy az egyben megismétlődik az afgán változat. Azt kockáztatjuk, hogy háborút robbantunk ki az egész iszlám világgal. A magányos harcosok vég nélkül gyűjtogathatják páncélosainkat, lövéseikkel pusztíthatják katonáinkat. Ugyanazt a hibát követjük el Csecsenföldön, mint Afganisztánban, és ez nagyon sajnálatos. A jól megerősített Groznij, amely nagy mennyiségű tartalékokkal rendelkezik, hosszú és komoly ellenállást képes tanúsítani.” Lebegy emlékeztetett arra, hogy a szovjet hadseregben Dudajev a stratégiai bombázók olyan hadosztályának parancsnoka volt, amely kontinentális méretű háború folytatására is képes, márpedig erre a posztra „hülyéket nem szokás kinevezni”.

December 14-én Moszkva félig háborús viszonyok közé kerül, a moszkvaiakat pedig a biztos csecsen terrorral kezdik fenyegetni. A belügyminisztérium szervei megerősítik a város létfenntartá-

si objektumainak őrzését, az FSZK munkatársai munkálatokat folytatnak e létesítmények biztonságának megerősítése céljából. Számos állami intézmény védelmét automata gépfegyverrel ellátott rendőri őrzőjárat biztosítja. Az MVD közli, hogy mindezt annak a veszélye indokolja, hogy Groznijból terrorista csoportok érkehetnek Moszkvába. Megkezdik az első gyanús csecsen terroristák letartóztatását. December 13-án este a Prága étterem mellett, a Novij Arbaton feltartóztattak, majd a rendőrség 5. sz. körzetében előállítottak egy Groznijból származó és ott is lakó csecsen férfit, Iszrail Getyijevet, aki szilveszteri petárdákat robbantgatott. Egyelőre az ilyen bejelentéseket az emberek megmosolyogták. És mégis, éppen december 14-én érkezett a hír, hogy a háború nem egész három napja alatt „az áldozatok száma mindkét oldalon több száz főre tehető”. Az embernek elment a kedve a nevétéstől.

December 15-én most már egyáltalán nem tréfára utaló méretekben kezdődnek meg a hadműveletek. Az MVD osztagai mellett elindul Groznij felé az észak-kaukázusi körzet két vegyes hadosztálya, valamint a rohamosztagnak két dandárja által képviselt deszantcsapatok. Ugyancsak átlépték a csecsen határt a pszkovszki, vityabszki és tulai hadosztály légideszantcsapatainak (VDV) egyesített hadosztályai, egyenként 600-800 fős légénységgel. A VDV uljanovszki és kosztromai összehívott csapatai Mozdok környékén megkezdtek a kirakodást. Groznijt négy útvonal mentén közelítik meg: egy Ingusetyij, ugyancsak egy Mozdok és egy Dagesztán felől. A csapatok Groznij ostromára készülődnek. Az MVD és az FSZK adatai szerint csecsen részről több mint 13 ezer felfegyverezett embert összpontosítottak Groznijba és környékére.

Jelcin a szakadékhoz közeledett. Azok után, hogy december 17-én „az alkotmányosság, a törvényesség és a béke csecsenföldi helyreállítását célzó intézkedések végrehajtását felügyelő” bizton-

sági tanács ülésén az SZB arra kötelezte a védelmi minisztert (Gracsov), az MVD-t (V. Jerin), az FSZK-t (Sz. Sztjepasin) és a Szövetségi Határőrséget (A. Nyikolajev), hogy minden erőt vessenek be, hogy lefegyverezzék és megsemmisítsék a törvénytelen csecsen fegyveres alakulatokat (NVF), valamint biztonságosan lezárják a Csecsen Köztársaság állami és adminisztratív határait. Ezt a munkát Gracsovnak kellett koordinálnia. Ezen a napon Oroszország liberális-demokratikus korszaka lezárult. Jelcin gyakorlatilag politikai öngyilkosságot követett el.

December 17-én az orosz külügyminisztérium bejelentette, hogy december 18-án éjféltől a belügyminisztérium és a védelmi minisztérium seregeinek alegységei kénytelenek határozott intézkedéseket tenni, minden rendelkezésükre álló eszköz bevetésével, hogy az alkotmányos jog- és törvényszerűséget helyreállítsák Csecsenföldön. A banda jellegű csoportosulásokat lefegyverzik, ellenállás esetén pedig megsemmisítik. A külügyminisztérium bejelentésében elhangzott, hogy a csecsen lakosokat értesítették annak szükségességéről, hogy sürgősen hagyják el Groznijt és más lakott településeket, ahol bandászerű alakulatok találhatók. A külföldi polgároknak és újságíróknak a külügyminisztérium nyomatékosan javasolta, hogy hagyják el Groznijt, és igyekezzenek biztonságos területre jutni. (Az orosz vezetés figyelmeztetései ellenére a külföldi újságírók nagy része Groznijban maradt, s a „Francuzszkij Dvor” [Francia Udvar] hotelban, ahol megszálltak, szokás szerint a férőhely kevésnek bizonyult.)

Még aznap Szoszkojec bejelentette, hogy Dudajev Mozdokba várható, hogy találkozzon az orosz delegációval, élén Nyikolaj Jegorov elnökhelyetessel és Sztjepasinnal, az FSZK igazgatójával. Szoszkojec megjegyezte, ha Dudajev nem jelenik meg Mozdokban, a csapatok megkezdik a törvénytelen fegyveres ala-

kulatok likvidálását. Szoszkovec elmondta, hogy a megelőző hét során a csecsen hadműveletekre fordított kiadások a belügyminisztériumra vonatkoztatva 60, a védelmi minisztériumra nézve 200 milliárd rubelnek felelnek meg.

Négy órával az ultimátum határidejének lejárta előtt Dudajev még egy utolsó kísérletet tett, hogy megakadályozza a háborút, és táviratozott az orosz vezetésnek, hogy „előzetes feltételek nélkül hajlandó megkezdeni a megfelelő szintű tárgyalásokat, és személyesen vezeti majd a Csecsen Köztársaság kormánydelegációját”. Azaz Dudajev továbbra is ragaszkodott ahhoz, hogy személyesen találkozzon Jelcinnel. De mert a találkozó megszervezéséért Dudajev nem volt hajlandó fizetni, táviratára nem kapott választ.

Décember 18-án reggel 9-kor az orosz csapatok, amelyek Groznijt blokád alatt tartották, most megkezdtek a város ostromát. A katonai légierő és a hadsereg helikopterei „pont támadást mértek Dudajev parancsnoki állására, a Groznij mellett fekvő Hankalára, északi irányban a Tyerek folyó partjait összekötő hidakra, valamint a mozgó páncélosalakulatokra”. Amint azt az orosz parancsnokság ideiglenes információs központja bejelentette, a tervek szerint a páncélosok megsemmisítése után a Groznijt ostromló csapatok előrehatolnak, hogy a csecsen területeken megsemmisítsék a törvénytelen fegyveres alakulatokat. Jelcin elnök teljhatalmú képviselője a Csecsen Köztársaságban közölte, hogy Dudajev számára egyetlen lehetőség maradt: hogy fogolyként megadja magát.

Décember 18-án Szoszkovec, aki ekkor az orosz kormány végrehajtó szerveinek koordinációját felügyelő operatív bizottság vezetőjeként újabb tisztségre tett szert, a sajtónak azt nyilatkozta, hogy Groznijban „kiképzés folyik, miként hajthatnak végre katonai és polgári objektumok ellen irányuló terrorcselekményeket Kö-

zép-Oroszországban és az Urálon, s hogyan ejtethnek túsul személyszállító repülőgépeket”. A miniszterelnök-helyettes rendkívüli tájékozottsága arról árulkodott, hogy az elkövetkező napokban terrorista cselekményekre lehet számítani.

Décember 22-én az Orosz Föderáció sajtószolgálatára arról számolt be, hogy a csecsenek saját magukat robbantják fel csak azért, hogy a robbanásokért a felelősséget az orosz hadseregére hárítsák. A közzétett nyilatkozatban ez állt:

Ma reggel 10 órakor a kormány miniszterelnök-helyettese, Oleg Szoszkovec elnökletével értekezletet tartottak, amelyen a kormány képviselői, a biztonsági tanács tagjai, valamint az elnök adminisztratív apparátusának tagjai is jelen voltak. Az értekezleten megtárgyalták a Csecsen Köztársaságban kialakult helyzetet, az elnök és a kormány által az alkotmányosság helyreállítása céljából életbe léptetendő intézkedéseket, valamint a Dudajev rezsimjének fegyveres alakulatai alól felszabadított területeknek nyújtandó gazdasági segítség kérdéseit. A konferencia résztvevőinek beszámolója arról tanúskodik, hogy az elmúlt éjszaka tovább folytatódtak a banda jellegű alakulatok lefegyverzését célzó hadműveletek, valamint bombatámadást intéztek a katonai támaszpontok ellen. A harcosok azonban lakóépületek bombázását is imitálták. Éjjel egy órakor felrobbantottak egy adminisztrációs központot és egy lakóházat, amelynek lakóit – csecseneket és oroszokat – nem figyelmeztettek előre a készülő akcióról. A bombázást abból a célból imitálták, hogy bizonyíthassák azt az állítást, hogy „az orosz vezetés háborút folytat a csecsen nép ellen”. Ezt a tézist Dudajev tegnap hozta nyilvánosságra abban a nyilatkozatában, amelyben a „békés emberek közösségéhez” fordult.

Egyszóval az adminisztratív központnak és a lakóháznak, amelyben emberek tartózkodtak, a megsemmisítéséért a felelősséget az orosz sajtószolgálat igyekezett a csecsenekre hárítani.

A Sztálin jegyében megírt közlemény, amelyet Szószkovec kezdeményezésére fogalmaztak meg, egy nappal azelőtt látott napvilágot, hogy a Moszkva körzetét átszelő vasúti síneket Kozsuhovo és Kanatesikovo állomás között felrobbantották volna (áldozat nem volt, a terroristát nem sikerült megtalálni). Éppen ezen a napon, december 23-án indította meg terrorista kampányát az FSZB Oroszország ellen. E naptól fogva a terrorcselekmények megszokott dologgá váltak.

Második fejezet

A különleges szolgálatok boszorkányszombatja

Nem akarok nagy szavakat használni, de legjobb munkatársaink, akikkel az FSZB méltán büszkélkedik, nem a pénzért dolgoznak. (...) Bizonyára emlékeznek a Testvér 2 c. film főszereplőjének szavaira: „Tudod, amerikai, az erő nem a pénzben van, hanem az igazságban.” Nos, ezért az igazságért küzdenek az FSZB munkatársai.

N. P. Patrusev a Komszomolszkaja Pravdának
2000. december 20-án adott interjúból

Érdemes megfigyelni, hogyan beszéli el a december 23-i terrorcselekményt az orosz kormány sajtószolgálata:

„Birtokunkban vannak olyan adatok, amelyek szerint (a Csecsen Köztársaságból) három tapasztalt harcost – köztük egy nőt – irányítottak Moszkvába, akiknek az volt a feladata, hogy a korábban ideküldött terrorista csoportokat irányítsák. Őrizetbe vettek néhány külföldi állampolgárt is, akik megpróbáltak kapcsolatba lépni a Groznijból érkezett katonákkal. A hatóság nagy mennyiségű rádióirányítású robbanószerkezetet; 23 kg troilit és 16, a gyalogos-, illetve páncélosalakulatok megsemmisítésére alkalmas távvezérlésű aknát foglalt le. December 23-án éjjel a moszkvai körvasút egyik részén felrobbantották a síneket. Egy további aknát sikerült hatástalanítani. A hatóság lépéseket tesz, hogy a Moszkvában és annak környékén garázdálkodó diverziós csoportokat felkutassa.”

A terrorcselekmények ügyében nem történt nyomozás. De így is világos minden. A csecsenek először „diverziós csoportokat” küldtek Moszkvába és Moszkva környékére. Aztán utánuk küldték a

három tapasztalt katonai vezetőt. Külföldről egy „csoport külföldi polgárt” irányítanak át trotillal és aknákkal felszerelve, hogy a cseccsen terroristáknak segítséget nyújtsanak (úgy látszik, az aknákat egyenesen a határon túlról, saját testükön csempészték be). Ennek a bonyolult előkészítő hadműveletnek köszönhető a moszkvai körvasút egy részének felrobbantása, azzal a kitételrel, hogy a már Moszkvába és Moszkva körzetébe érkezett diverziós alakulatokat nem sikerült harcképtelenné tenni (vagyis számíthatunk rá, hogy a terrorista akciók a jövőben is folytatódnak).

A sajtószolgálat közleményének minden szava hazugság volt, kivéve magát a robbantást, amelyet december 23-án a moszkvai körvasút egy pontján végrehajtottak. A jelek szerint ezt a terrorcselekményt is Lazovszkij emberei bonyolították le. Mindenesetre aligha véletlen egybeesés, hogy mindössze négy nappal később Moszkvában újabb terrorista akciót hajtottak végre. December 27-én este 9 órakor a többgenerációs katonai családból származó Vlagyimir Vorobjov alezredes (nagyapja 1920-ig a Tulai Arszenal Fegyvergyárat vezette), az FSZB állományon kívüli ügynöke és a Lazovszkij tulajdonát képező Lanaco cég dolgozója, aki a műszaki tudományok kandidátusa és a Zsukovszkij akadémia munkatársaként a rakétaelhárítás új rendszerének kidolgozásán fáradozott, távirányítású bombát helyezett el a 33-as útvonalon, a VDNH és a Juzsnaja között közlekedő egyik autóbussen. A bomba akkor robbant, amikor a buszon nem tartózkodtak utasok. Mindössze a 23 éves autóbusz-vezető, Dmitrij Trapezov sebesült meg, aki súlyos sérüléseket és légnyomást szenvedett. A közelben parkoló autóbuszokat a szilánkok kaszabolták össze.

Vorobjev főnöke, Lazovszkij nemcsak az FSZK-nak (FSZB), hanem az SZVR-nek is dolgozott. Az SZVR-nél Lazovszkij főnöke az 1951-ben született Pjotr Jevgenyjevics Szuszlov, a külföldi

hírszerzés hivatásos munkatársa volt. Lazovszkij egyike volt Szuszlov titkos ügynökeinek.

Hivatalosan Szuszlov már 1995-ben otthagyta a felderítést, és az üzleti életben tevékenykedett. Ettől kezdve többször járt a háború sújtotta Groznijban, Bagdadban, Teheránban, az Arab Emírátságban és más közel-keleti országban.

Szuslov az önkényes leszámolásokkal foglalkozott. Hogy sikerrel teljesíthesse a hadműveletek és a likvidáció megszervezésével és lebonyolításával kapcsolatos megbízatásokat, Szuszlov a különleges alosztályok és mindenekelőtt a szovjet KGB Lobogó elnevezésű (Vümpel), különleges megbízatásokkal foglalkozó 1. sz. főhivatala (PGU) alosztályának volt munkatársaira támaszkodott, akik kiváló mesterlövészek voltak, és remekül értettek a robbantásokhoz és a pirotechnikához. A „lobogósok” mind irányítói, mind pedig végrehajtói feladatokat is elláttak. A munka pénzügyi biztosítása céljából külön alapítványt létesítettek ugyancsak Vümpel elnevezéssel. Az alapítvány elnöke az Oroszország-szerte hírhedt és az alvilágban Zsémbesként (Vorkuta) emlegetett bűnözőtekinély, Szergej Petrovics Kublickij lett. Az alelnök pedig – Szuszlov. Szuszlov ezzel egyidejűleg a Jogrend Központ elnevezésű regionális társadalmi célú alapítvány igazgatótanácsának is elnöke volt (Moszkva, Voronkovszkaja u. 21.).

Szuslov megőrizte széles körű kapcsolatait az orosz hadügyi körökkel, többek között az FSZB vezetőségével. A Moszkvai Terület Belügyi Főigazgatósága (GUVD) operatív adatai szerint Szuszlovot szoros kapcsolat fűzte Jevgenyij Grigorjevics Hoholkovhoz, aki annak az 1996 nyarán létesített ún. Hosszú távú Programokat Felügyelő Igazgatóságnak (UPP) a vezetője volt, amelynek kifutásaként 1997-ben megalakult az FSZB Bűnszövetkezetek Tevékenységének Megelőzését és Megakadályozását Kiváló Igazgatósága (URPDPO), amelyet röviden csak URPO-

ként emlegettek (Bűnszövetkezeteket Kidolgozó Igazgatóság). Éppen itt, az URPO 3. számú ügyosztályának osztályvezetőjeként dolgozott Alekszej Kimovics Antropov, aki az SZVSZ elhárítóiskoláján végzett a nemzetközi terrorizmus elleni harc területén. Úgy Lazovszkij, mint Szuszlov jó viszonyban állt Antropovval.

Nos, az FSZB imént említett hosszú és bonyolult, nehezen megjegyezhető és (a nyilvánosságot kizárni törekvő konspiráció miatt) gyakran változó nevet viselő titkos igazgatóságánál érdemes megállni. Az igazgatóságot azzal a céllal hozták létre, hogy az államvédelmi szempontból veszélyes erőforrásokat felderítse, majd semlegesítse (likvidálja). Más szóval azért, hogy törvénytelen gyilkosságokat, provokációkat, terrorcselekményeket és emberrablásokat bonyolítson le. Hoholkov egyik helyettese N. Sztjepanov vezérőrnagy volt. Másik helyettese a Kabargyino-Balkar Köztársaság volt államvédelmi minisztere, A. K. Makarucsev vezérőrnagy volt. Az UPP saját külső megfigyeléssel, Vlagyimir Szimajev ezredes személyében külön védelmi segéddel, saját műszaki részleggel és két magánnyomozói őrző-védő ügynökséggel (a Stells és a Kozmikus Alternatíva elnevezésű magánvállalkozói őrző-védő létesítmény) rendelkezett. Ez utóbbi a csipogók és a mobiltelefonok lehallgatásával és más operatív műszaki feladatok végrehajtásával foglalkozott. A Stells viszont egyenesen legendás cég volt.

Ezt a magánkézben levő őrző-védő detektívszervezetet, akárcsak a nevét rendszeresen változtató UPP-t, egy moszkvai lakos, a szovjet KGB 5. számú igazgatóságának ügynöke, Ivanov regisztrálta a peresztojka hajnalán, 1989-ben. Ivanovot a belső terrorizmus elleni harc során vetették be, és V. V. Lucenko ezredes igazgatóságának egyik munkatársával állt összeköttetésben. Ugyanez az igazgatóság nyújtott operatív segítséget a Stells létrehozásához és működéséhez. 1980 és 1992 között, annak a Lucenkónak a közreműködésével, aki a CSOP-on keresztül nem is annyira operatív,

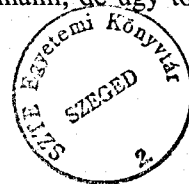
mint inkább személyi kérdésekben (nem éppen érdekmentes fedezése a különböző kereskedelmi létesítményeknek) döntött, a Stells kiterjedt kapcsolatokra tett szert a bűnözők és az igazságszolgáltatás területén, s Oroszország egyik legismertebb őrző-védő ügynökségévé terebélyesedett.

Lucenko, miután 1992-ben a szervek menesztették, átvette a CSOP vezetését, ahol – némi előzetes reformot követően – annak egyik alapító tagja lett. Az, hogy Lucenko szilárd kapcsolatokkal rendelkezett a volt KGB különböző hivatalainál, s hogy az orosz titkosszolgálatból nagyszámú tapasztalt operatív munkatárs áramlott a hivatalba, akik maguk is megőrizték saját jól kimunkált kapcsolataikat és ügynökhálózatukat, mindez lehetővé tette, hogy magasan képzett profikat tudjon beszervezni a Stells munkájába.

Korábbi operatív tevékenysége (harc a terror ellen) vonalán Lucenko megőrizte stabil kapcsolatait a KGB 9. számú ügyosztályával, amely az ország magas rangú vezetőinek személyi biztonságáért felelt. Ennek köszönhetően Lucenkónak lehetősége nyílt arra, hogy felajánlja Korzsakovnak, Barszulovnak és köreiknek, hogy az általa irányított Stells ügynökség adottságait felhasználják az SZBP és az FSZK érdekében, a szervezett bűnözés elleni nem hagyományos harc lebonyolításában.

A javaslatot elfogadták, és hamarosan G. G. Ragizn tábornok, Korzsakov első helyettesének közreműködésével megszületett a közös akcióterv. A program értelmében a bűnöző csoportok felszámolása, valamint a „bűnöző tekintélyek” és az OPG vezetőinek likvidációja céljából fel kívánták használni a bűnszövetkezeteket, a szélsőséges szervezeteket, az egyes bűnözőket, valamint a GRU MO, az MVD és az FSZB különleges alakulatainak egykori, átképzett katonáit.

A gyakorlatban persze minden a szokott orosz módon alakult: szerették volna jobban csinálni, de úgy történt, ahogy mindig is

szokott. A Stells fedezte a különböző kereskedelmi létesítményeket, mondhatni nyomást gyakorolt a bűnöző és kereskedelmi konkurensre, egészen a megrendelt gyilkosságokat is beleértve. Hogy mindezt véghezvihessék, a különleges szolgálatok és az államvédelmi szervek részéről (FSZB, MVD, adórendőrség, főügyészség stb.) – Korzsakov, Barszukov és Trofimov indítványára – semlegesítették a CSOP keretein belül a lehetséges operatív bűnüldözést. Az említett hivatalok vezetőit tájékoztatták az eredeti programról, amelynek megvalósítása céljából a Stells létrejött. Egyetértésre jutottak afelől, hogy a hatalmi szervek nem nyomozzák a Stells tevékenységét.

A Stells ütőosztaga az Izmajlovszkaja szervezett bűnszövetkezet volt. Az Izmajlovszkaja operatív csoport anyagi és személyes befolyásának köszönhetően a Stells lassacskán az Izmajlovszkaja csoport „fedezőjévé” vált, Lucenko pedig olyan vezető lett, akit magát is irányítottak. Hasonló helyzetben találták magukat más őrző-védő szolgálatok is, köztük a Kmeti és a Kobalt. Valamennyit felhasználták a szervezett bűnözés elleni nem hagyományos harc programjának megvalósítása során. Nem éppen a közreműködésük nélkül hajtottak végre egy sor, közismert bűnözővezér, kereskedő és bankár által megrendelt gyilkosságot. Ezeket az akciókat a speciális csoportok állományon kívüli bérgyilkosai hajtották végre. Rendszerint minden hadműveletet magas fokú professzionális szervezettség és végrehajtás jellemzett, s a végrehajtást követően szükség esetén magukat a gyilkosokat és az őket fedező személyeket is „eltávolították”. A bűnesetek ügyében az igazságszolgáltatás részéről lefolytatott nyomozásoknak bírósági következménye nem volt. A bűnözők közül esetlegesen feltartóztatott végrehajtók a tárgyalást egyszerűen nem érték meg.

Idővel a Stells olyan hatékony őrző-védő intézménnyé vált, amely a legkülönbözőbb, egyebek között különleges technikai fel-

szereléseknek és – részben illegális – fegyverzetnek is a birtokában volt, s amelynek állománya elérte a 600 főt. A személyi állomány kb. 70%-a az FSZB-SZBP korábbi ügynökeiből, míg a fennmaradó 30% a rendőrség volt munkatársaiból tevődött össze. A Hosszú Távú Programok Igazgatóságának 1996-os megalakulását követően a Stells átkerült az UPP-hez, noha bizonyos mértékű önállóságot sikerült megőriznie.

Az UPP munkájának alapelve a problémaközpontúság. Ha probléma van, azt meg kell oldani. Annak a jelei, hogy a munkavezetésnek létezett ilyen alapelve, Pavel Szudoplatov *A felderítés és a Kreml* c. emlékirataiban (Moszkva, 1996) is megmutatkoznak. Ez a könyv egyébként az igazgatóság kézikönyve. A harci feladatok problémaközpontú megközelítésének iskolapéldája az, ahogyan a Csecsen Köztársaság elnökét, D. M. Dudajevet megölték. Pontosan azok készítették elő ezt a gyilkosságot, akik az UPP megalakulásánál is jelen voltak.

Bizonyos értelemben Dudajev meggyilkolása megrendelt gyilkosság volt. Csakhogy a megrendelő az államvezetés volt. Hivatalos értelemben, ha csak szóban is, az utasítás Dudajev eltávolítására az orosz államfőtől, Jelcintől származott. A döntés előzményei homályosak. 1995 májusában, valamikor huszadika után nem hivatalos tárgyalások kezdődtek az orosz és a csecsen vezetés között a hadműveletek befejezéséről és a békeszerződés aláírásáról. A tárgyalásokat csecsen részről a Csecsen Köztársaság volt főügyésze, Uszman Imajev készítette elő. Oroszország részéről ezt a feladatot a híres üzletember, Arkagyij Volszklij látta el. Az orosz fél megpróbálta a csecsen tábornokot rábeszélni a kapitulációra. Az orosz vezetés nevében Volszkij felajánlotta Dudajevnek, hogy utazzon el bármely országba, bármilyen feltételekkel (Jelcin szavaival: „bárhova, és minél távolabb Oroszországtól, annál jobb”).

A Dudajevvel való találkozás során Volszkij élete nem éppen legkellemesebb pillanatait élhette át. Dudajev sértve érezte magát és dühöngött. Volszkijt láthatóan csak képviselői minősége mentette meg a hirtelen leszámolástól.

És mégis, a Volszkij és Imajev által megkezdett tárgyalásoknak folytatása lett. Dudajevnek sikerült megegyeznie Moszkvával a hadműveletek beszüntetése felől. Igaz, a megfelelő parancs fejében Dudajevtől több millió dollár soros kenőpénzt követeltek. Hogy embereit mentse, Dudajev kifizette a pénzt. A hadműveletek beszüntetésére vonatkozó parancsot azonban az orosz kormány nem írta alá. Jelcin körei cserbenhagyták a csecseneket.

Ekkor Dudajev azt az utasítást adta Samil Baszajevnek, hogy vagy szerezze vissza a pénzt, vagy érje el, hogy a béketárgyalások megkezdődjenek. Baszajev megbirkózott a feladattal. A történelem lapjaira az adósságoknak ez a „kipasszírozása”. Korzsakovból, Barszukovból és Szoszkovecből a következőképpen vonult be: „1995. június 14-én Samil Baszajev Bugyonovszkban tűszokkal együtt elfoglalt egy kórházat.” A tűszok száma meghaladta az ezret.

Az Alfa csoport már elfoglalta a kórház első emeletét és már-már végzett a terroristákkal. Azonban az orosz kormány miniszterelnöke, V. Sz. Csernomürgyin, aki a közvetítői szerepet vállalta, igen józanul úgy döntött, hogy a csecseneket „cserbenhagyták”, mégpedig „nem a szokott módon”, és megígérte a béketárgyalások azonnali megkezdését, síkraszállt a hadműveletek beszüntetéséért, és garantálta a baszajevisták akadálymentes visszavonulását a tűszokkal együtt Csecsenföldre. Megvolt rá a lehetőség, hogy a visszavonulás során a tűszokat erővel elrabolják, és megsemmisítsék a baszajevistákat. A belső csapatok különleges hadosztálya, a Vityéz (Vityaz) készenlétben állt. Parancs azonban nem jött. Csernomürgyin bizonyos garanciákat adott Baszajevnek, és nem tudta megszegni a szavát.

1995. július 3-án Jelcin aláírta a Dudajev által megfizetett 663. számú parancsot „az Orosz Föderáció csecsen területén levő létesítményei, katonai alakulatai, hivatalai és szervezetei katonai irányítását biztosító szervek diszlokációjáról”. Július 7-én Jelcin újabb parancsot írt alá – a 663. számú parancs végrehajtási tervéről. Bugyonovszk után a Kreml tisztviselői által nemkívánatosnak tartott személyek listájára Samil Baszajev neve is felkerült. Úgy határoztak, hogy Baszajevet a külön célból létrehozott és Jurij Ivanovics Jarovenko vezérőrnagy, az RF FSZD Katonai Elhárítási Hivatala 3. számú (felderítő) ügyosztályának vezetője által irányított operatív katonai csoport segítségével fogják eltávolítani.

Ugyanekkor alakult meg a Hoholkov (a Csecsen Köztársaságban Gyenyiszov álnéven dolgozott) által vezetett operatív katonai csoport is, amelynek az volt a feladata, hogy Dudajevet eltegye az útból. Tagjai között volt Alekszandr Kamüsnikov sorkapitány (az URPO jövőendő helyettes vezetője) és számos tiszt. Zajlott a hankalai katonai bázis diszlokációja. A csapatban csecsen nemzetiségű munkatársak is voltak, mint például Umer Pasa. Dudajev likvidálása után előléptetéssel helyezték át Moszkvába.

A hadműveletben részt vettek a GRU légierői, amelynek birtokában olyan repülőgépek voltak, amelyek rádiótelefonban elhelyezett szerkezet által irányítható rakétákkal voltak felszerelve. És Dudajev közönséges telefonját sikerült egy ilyen irányítószervezettel ellátott telefonra cserélni.

1996. április 22-én Dudajev feleségével, Annával együtt kiutazott az erdőbe a Csecsen Köztársaság nyugati részén található Urusz-Martani terület Gehi-Csu településéről, ahol az éjszákát töltötték. Valahányszor telefonon akart beszélni, kiutazott a településekről, mivel a lakott területeken kívül nehezebb volt őt bemérni. Összefüggő erdő azon a vidéken nem volt, csak bozót és itt-ott egy-egy fa. Alla Dudajeva nekilátott, hogy elkészítse az

ételt. A férfiak arrébb álltak. Dudajev nem engedte, hogy telefonbeszélgetés közben odamenjenek hozzá, mert egyszer, amikor éppen telefonon beszélt, légítámadás érte. A rakéta célt tévesztett.

Aznap Dudajev a szokottnál tovább beszélt a telefonon, mint utóbb kiderült, éppen a híres orosz üzletemberrel és politikussal, Konsztantyin Borovval tárgyalt, aki egészen addig kapcsolatban volt Dudajevvel, amíg a kapcsolat meg nem szakadt. Az orosz SZU–24-es harci repülőgép rakétája, amelyet Dudajev műholdas telefonjának jelzéseire állítottak rá, a közvetlen közelben robbant. A robbanásban Dudajevnek megégett az arca, sárgás-narancssárgás színezetű lett. Egy gépkocsi jött. A Csecsen Köztársaság elnökét a hátsó ülésre ültették, mellette a felesége foglalt helyet. Dudajev eszméletlen volt. Jobb oldalon a füle mögött sebesülés volt látható. Meghalt, anélkül hogy visszanyerte volna az eszméletét.

Az Államvédelmi Bizottság a temetést Lecs Dudajevre, a csecsen elnök egyik rokonára bízta. A temetkezés helyéről csak keveseknek lehetett tudomása. E kevesek közé tartozott Zelimhan Jandarbijev, akit Dudajev halála után a GKO elnökévé választottak, és aki az 1997-es választások előtt a Csecsen Köztársaság elnöki tisztét látta el. Csecsen források szerint azután, hogy 1996 májusában a csecsen elnök özvegyét, Alla Dudajevet és Dudajev személyi testőrét, Musza Idigovot letartóztatták, a csecsen elnök földi maradványait sürgősen új helyre temették. Amióta a második csecsen háborúban Lecs Dudajev is elhunyt, Dzsohar Dudajev sírhelyéről egyetlen hivatalos forrás sem tud.

Dudajev eltávolítása minden bizonnyal Hoholkov csoportjának egyik legsikeresebb akciója volt. Magát Hoholkovot a harci feladat végrehajtásáért az Oroszország Hőse Érdemrendre terjesztették fel, de Hoholkov a kitüntetés helyett az akkor frissen megalakult új hivatal, az UPP vezetői tisztségét és a vezérőrnagyi rangot választotta.

1996 nyarán a Stells elvesztette az államhivatalok támogatását és teljes egészében az Izmajlovszkaja OPG ellenőrzése alá került. Lucenko egyetlen komoly kormány szintű megállapodása továbbra is az UPP-URPO maradt, amelynek vezetője Hoholkov tábornok volt.

Hogy a szervezett bűnözőcsoportokat lépésről lépésre bekebelezték az FSZB katonai szervei, magától értetődő és célszerű lépésnek tűnt. Igaz, az események ereje egyre gyakrabban sodorta a különleges szolgálatokat a nyílt bűnözés útjára. Ezt elvileg az FSZB Önvédelmi Hivatalának (USZB) kellett volna megakadályoznia. A valóságban azonban az USZB nem tudta felvenni a harcot a tömeges bűnözés ellen, amely az orosz FSZB és SZBP nyílt jóváhagyásával, olykor részvételével bontakozott ki. A tömeges bűnözés ellen ekkor már csak a bűnügyi nyomozás küzdött. 1996 januárjában a Moszkvai Bűnügyi Nyomozáshoz szolgálati áthelyezéssel megérkezett a „bűnügyi nyomozás utolsó romantikusa”, a 38 éves Vlagyimir Iljics Chaj.

Harmadik fejezet

A rendőrség a titkosszolgálat ellen

Chaj a tizenkettes ügyosztály vezetője volt, aki a bérgyilkosságok felderítésére szakosodott, s akit tíz hónap leforgása alatt a MUR igazgatóhelyettesévé neveztek ki. „Olyan nyomozó volt, akit egyenesen a jó Isten küldött hozzánk, és több ilyen nem lesz” – mondták róla a barátai. „Chajjal könnyű és érdekes volt a munka, – mesélte nyomozótársa, A. Szuprunyenko, aki a moszkvai városi ügyészségnél a kiemelt fontosságú ügyekkel foglalkozik. – Művelt, becsületes ember. Afféle romantikus lélek. Összekötő volt az operatív állomány és a nyomozás között. Hitt abban, hogy a legkuszább ügyeket is fel lehet göngyölníteni.”

Nem más, mint Chaj volt az, akinek sikerült felderítenie egy, a katonai dokumentumok hamisításával foglalkozó csoportosulást. A FAPSZI részéről a biztonsági szolgálat hivatalát Szergej Jurjevics Barkovszkij ezredes vezette. Alekszandr Hinstein, moszkvai újságíró, egyik – nyilván az FSZB megrendelésére – írt cikkében azt állította, hogy a hamis dokumentumok készítését maga Lazovszkij irányította, s ezért találtak FSZB, FAPSZI, GRU és MO fedőpapírokat az embereinél. Ez azonban nem igaz. Lazovszkijnak semmi köze nem volt a szolgálati igazolványok hamisításához, amit Chaj leleplezett. Nem véletlen, hogy Barkovszkij elmondásaiban nem is említi Lazovszkij nevét, ehelyett

egészen más szervezőket nevez meg. Barkovszkij a következőket mondja:

„A hamis dokumentumok megkülönböztetése a valódiaktól nehéz feladatnak bizonyult még a szakember számára is. A szakértői vizsgálatok értelmében nyilvánvaló volt, hogy egyetlen műhelyből származtak. Számos operatív-felderítő intézkedés eredményeként négy, nem éppen hétköznapi személyt sikerült feltartóztatnunk. Egyikük a szovjet KGB ügyosztályának egykori helyettes vezetője, jelenleg az igencsak jellemző Cseszty (Becsület) elnevezésű cég feje. A másik egy moszkvai nyomda igazgatója, egykor a KPSZSZ KB apparátusi nyomdájának a vezetője. Ugyancsak a társasághoz tartozott a FAPSZI volt hadnagya, aki a megelőző szolgálati évek során engedélyek kiállításával is foglalkozott. Feltehető, hogy a dokumentumok hamisításának az ötlete tőle származott. És volt még egy igen tehetséges gravírozómester.”

Barkovszkij elmondásából kitűnik, hogy a hamisítványokat nem banditák, hanem a KPSZSZ egykori, bejegyzett dolgozója és a FAPSZI különleges ügyosztályának volt munkatársa készítették. Ebben az esetben nem zárhatjuk ki azt a feltevést sem, hogy magát a laboratóriumot is az FSZB és a FAPSZI engedélyével és ellenőrzésével működtették.

De térjünk vissza Lazovszkijhoz. A Lazovszkij-féle csoport likvidálása 1996 februárja és augusztusa között a MUR egyik legnagyobb sikerének bizonyult. Lazovszkij személyi állománya nem a hagyományos földrajzi elvek szerint épült fel, amint ez az OPG más csoportjainál lenni szokott. Lazovszkij beosztottjai között akadtak csecsenek, Kazahsztanból származó emberek, valamint a hadsereg Moszkvához közeli városaiban állomásozó egységeinek harcosai. Murat Vasziljevics moszkvai volt, Roman Polonszkij Dubnából ér-

kezett, Vlagyimir Abroszimov Tulából, Anzor Muszajev pedig Groznijból jött... A csoport jól fel volt szerelkezve.

1995 után Lazovszkij a 209. törvénycikk alá tartozó bűncselekmények (banditizmus) felderítésével foglalkozó szövetségi hivatal, az UK RF kötelékében dolgozott. Nem egy eset az ő rovására írható. Így például 1993 decemberében az emberei meggyilkolták az MMSZT pénzbeszedőit, akik a részvénytársaság pénzét szállították, és elraboltak 250 ezer dollárt.

Ugyanekkor nézeteltérés támadt az olajszállítmányokkal kapcsolatos üzleti megállapodások terén a Lanako és a Viktor elnevezésű társaság között. 1994. január 10-én ismeretlen tettesek (nyilvánvalóan a Viktor nevet viselő cég megbízásából) gránátvetőből tüzet nyitottak a Lanako igazgatói tanácsának elnöke és a cégvezetője, Vlagyimir Kozlovszkij gépkocsijára (a Lanako nevének harmadik szóttagját Kozlovszkij vezetékneve kezdőbetűinek köszönheti).

Majdhogynem ugyanaznap bomba robbant a Viktor cég egyik vezetőjének ajtaja előtt. 1994. január 12-én pedig a cég egy másik vezetőjének lakása közelében robbant olyan erejű időzített bomba, hogy az acélból készült páncéllajtó berepült a lakásba és átszakította a szemközti falat. A szerencsés véletlennek köszönhetően a lakásban tartózkodók közül senki nem szenvedett sérülést. A házban azonban tűz ütött ki, s a szomszédok kénytelenek voltak kiugrani az ablakon. Ketten halálra zúzták magukat, néhányan megsebesültek.

Január 13-án ismeretlen tettesek hatoltak be a Lanako moszkvai irodájába (Perevegyenovszkij u. 2., 3. lh.), ahol a támadók és a Lanako dolgozói között tűzharc bontakozott ki. 10 perccel később megérkezett az OMON, és ostrommal bevette az irodát (áldozatok – szerencsére – nem voltak). Hatvan főt letartóztattak és átszállítottak az őrsre, ahol valamennyiükről videofelvételeket készítettek. Azután szinte mindenkit szabadon engedtek. Másnap már csak négy biztonsági őr volt a rendőrségen, akiknél a letartóztatás során

fegyvert találtak. Nem sokkal később következett az ítélet. Az ítélet azonban, amiért a tettesek tüzet nyitottak a rendőrök ellen, igen enyhének bizonyult: a gyanúsítottak közül kettőt már a tárgyalóteremből szabadon engedtek, ketten pedig egy-egy év büntetőtáborban kaptak.

1994. március 4-én valóságos csata tört ki a Kazakov utcai Dagosz étteremben Lazovszkij harcosai és egy dagesztáni banda között. A harcban mindkét fél részéről mintegy harminc fő vett részt. Az eredmény – hét halott, ketten pedig megsebesültek. A halottak mind az ún. Dagesztáni OPG tagjai voltak.

Ugyanabban az évben, 1994. június 16-án, a Kredit-Konszenzus Bank irodája mellett agyonlőttek három embert, mindhárman egy taganszki bűnözőcsoport tagjai voltak. Lazovszkij azt követelte a banktól, hogy fizessen neki két és fél milliárd rubelt – ennyi volt ugyanis a kamata annak az összegnek, amely a bank és a ROSZMJASZOMOLOKO cég közötti vita tárgyát képezte. A bank egy taganszki bűnözőcsoporttól kért segítséget, amely „védelmet” nyújtott a számára. Amikor a taganszki banditák nem voltak hajlandók fizetni Lazovszkijnak, kitört a harc.

Egyik legelvetemültebb, állati kegyetlenségre valló gaztettét Lazovszkij 1994. szeptember 5-én követte el. 1994-ben Lazovszkij és partnere, a grozniji olajfeldolgozó vállalat (NPZ) társtulajdonosa, Atlan Natajev között (a Lanako második szótagja Natajev névéből ered) a viszony megromlott. Utoljára Natajevet 1994. szeptember 5-én este 10 óra körül látták a Dinamo metróállomás közelében egy sötétkék 740-es BMW-ben két testőr – Robert Rugyenko és Vlagyimir Lipatov – kíséretében, akiknek Natajevvel együtt nyoma vészett. Lazovszkij nem értesítette a rendőrséget munkatársai eltűnéséről.

A körülmények véletlen egybeesése folytán szeptember hetedikén a Szervezett Bűnözés Elleni Harc Regionális Hivatala (RUOP)

Vlagyimir Doncov vezetésével „operatív házkutatást” tartott Lazovszkij irodájában. Az ellenőrzés során a moszkvai RUOP munkatársai engedély nélküli fegyverekre, köztük TT típusú pisztolyokra bukkantak. Ezt a körülményt azonban nem méltatták kellőképpen. Letartóztatásokra nem került sor.

Amint a későbbiekben kiderült, Natajevet, Rugyenkót és Lipatovot Polonszkij és Selenkov rabolta el és vitte a Tudományos Akadémia falucskájában található egyik dácására. Itt Natajevet meggyilkolták, majd a holttestnek levágták a fejét. Ezt követően a foglyul ejtett testőrökkel együtt a holttestet átszállították a Jaroszlavszkaja terület tözegmocsaraiba, ahol Rugyenkót és Lipatovot is agyonlőtték, majd lefejezték. Mindhármukat a tözegbe temették. 1996-ban a MUR munkatársai három holttestet halásztak ki a mocsárból. Natajevnel vezérkari tiszt i igazolványt találtak.

Szeptember 18-án Moszkvába érkezett Natajev testvére, aki a történetek miatt aggódott fivéréért. Lazovszkij találkozót beszélt meg vele nagybátyja, Nyikolaj Lazovszkij parkolójában, a Burakov utcában. A parkoló őreit a tulajdonos hazaküldte, hogy ne legyenek szemtanúk, s amikor a másik Natajev megérkezett a találkozóra, Selenkov, Polonszkij és Grisin golyószórókból, revolverekkel és egy lefűrészelt csövű vadászpuskából tüzet nyitottak rá. A védekezés során Natajev 14 lövést adott le, és mielőtt őt magát megölték volna, sikerült leterítenie Polonszkijt és Grisint. A tűzharc annyira heves volt, hogy néhány gépkocsi a parkolóban lángba borult. A helyszínre érkező rendőrök már csak vértócsákat és kilőtt töltényhüvelyeket találtak. Még néhány perccel később a mentőállomás jelentései szerint Polonszkijnak már csak a holtteste volt az orvosoknál. (A Korolenko utcában hat ismeretlen elállta az utat egy Volgával, megállított egy mentőautót, és a mentősökre bízta Polonszkij testét.)

Lazovszkij bandája gyilkolta meg Anatolij Vaszilenkót is, a Tuapszinszki Olajfeldolgozó Gyár főigazgatóját. Vaszilenkót, aki a Lanako régi partnere volt, Tuapszában lőtték le közvetlenül az alapító tagok gyűlése előtt. Az operatív jelentések szerint nem sokkal ezt megelőzően Lazovszkij különjáratral repült Tuapszába, hogy találkozzon Vaszilenkóval (a repülőtéren a tuapszai FSZB munkatársai fogadták Lazovszkijt), de úgy tűnik, nem sikerült közös nevezőre jutniuk. Azzal is gyanúsították Lazovszkijt, hogy közreműködött az Állami Duma egyik képviselőjének, Ju. A. Poljakovnak az elrablásában. A dolog azonban annyiban maradt.

Valószínű, hogy egészen addig, amíg Chajt nem helyezték át a MUR-hoz, Lazovszkijt nem keresték. A Jauza menti robbanás után mindenekelőtt azért nem érdeklődtek a Lanako iránt, mert a cég FSZB-s volt. A MUR szerint az „álcázás” érdekében Lazovszkij szinte valamennyi csoportja használt bizonyos dokumentumokat, amelyek ráadásul nem hamisítványok, hanem eredeti igazolványok voltak. Mindebből a MUR munkatársai arra következtettek, hogy a Lanako szoros kapcsolatban állt a titkosszolgálattal, különösen mivel maga Lazovszkij is részt vett azokban a hadműveletekben, amelyeknek a célja az volt, hogy a Ljubjanka dolgozóit kiszabadítsák a csecsen fogságból.

A Lanako vezetőit nemegyszer megfigyelés alatt tartották, s az is előfordult, hogy az akkori Szavosztjanov által vezetett moszkvai FSZB hivatali tisztjeinek társaságában némelyiküket tartóztatták. Lazovszkij személyi védelmének és a cég biztonsági szolgálatának élén az FSZB illegális fegyveres alakulatok ügyosztálya moszkvai hivatalának főállású tisztje, Alekszej Jumaskin állt. Munkatársai az FSZB két tisztje, Karpucsev és Mehkov voltak (ők azok, akik egy alkalommal, amikor a rendőrség letartóztatta Lazovszkijt, FSZB-s igazolványokat szereztek, és Lazovszkijjal együtt szabadlábra kerültek). Lazovszkij közeli barátja, Roman

Polonszkij GRU-igazolványt és vezérkari tiszti papírt hordott a zsebében (amikor 1994. szeptember 18-án agyonlőtték, derekán pisztolytáska lógott, zsebében pedig olyan dokumentum, amely azt igazolta, hogy az Orosz Védelmi Minisztérium dolgozója, a GRU munkatársa volt).

1996 februárjában a MUR operatív stábjá követte Lazovszkijt, amint Moszkvában meglátogatta lakásán egy bizonyos Trosztanyeckijt, aki a Szadovo-Szamotyecsna utcában lakott. A ház udvarán Lazovszkijt és testvérét, Marszel Hariszovot letartóztatták, amint be akartak szállni a dzsipbe, amelynek volánja mellett Jumaskin ült. Lazovszkijt személyesen Chaj tartóztatta le. Ugyancsak neki sikerült elérnie, hogy Lazovszkijt őrizetbe vegyék és engedélyt kapjanak a motozásra. Lazovszkijnál a motozás során 1,03 gramm kokaint és egy PM típusú feltöltött fegyvert találtak. Trosztanyeckij lakásán pedig revolvért, gránátot és vadászpuskát foglaltak le. A MUR Hariszovnál is talált kábítószer és engedély nélküli TT típusú fegyvert. Mindkettőjüket Lefortovóba, az FSZB vizsgálati elkülönítőjébe (SZIZO) szállították, ahol mindketten megtagadták a választ a nyomozók kérdéseire. Jumaskint az UFSZB egyik ügyeletes tisztje vitte ki a fogdából.

A MUR mellett az orosz FSZK terrorizmus elleni harccal foglalkozó hivatalának 1. számú ügyosztálya (UBT) is megfigyelte Lazovszkijt. 1994-től a vizsgálat vezetését a különleges ügyosztály rangidős megbízottja, Jevgenyij Makejev vette át. Az egyes ügyosztályt akkoriban Alekszandr Mihajlovics Platonov vezette. Az operatív stáb dolgozói már akkor is tudták, ki volt ez a Lazovszkij és kik álltak mögötte, ezért Platonov figyelmeztette Makejevet, hogy az ügy fontos és bonyolult, s berakta egy apró irodába a Ljubjanka egyik tatarozás alatt álló épületének a kilencedik emeletére, adott mellé egy munkatársat, és arra kérte, hogy az operáció jelentéseinek az anyagát senkivel ne vitassa meg. A munkatárs,

akit Makejev maga mellé kapott, nem volt más, mint Alekszandr Litvinyenko. Éppen Makejevtől hallotta Litvinyenko először azt, hogy az FSZB moszkvai hivatala bűnözőbandává vált.

1995-ben azonban Platonovot eltávolították az operatív munka területéről. Az ügyosztály élére Jevgenyij Alekszandrovics Kolesznyikov ezredest nevezték ki (ma már vezérőrnagy), aki az FSZO-tól jött át az FSZB-be azok után, hogy 1995-ben Barszukov vette át az FSZB vezetését. Lazovszkij bandájának és az FSZB-nek a vizsgálata holtvágányra futott. Egyedül Anatolij Alekszandrovics Rogyin ezredest, az ügyosztály még Platonov alatt kinevezett helyettes vezetője adott ki továbbra is parancsokat a Lazovszkijjal kapcsolatos rendőri intézkedésekre. Ekkor Rogyint és Makejevet menesztették.

A MUR a Lazovszkij–Lanaco-ügyben folytatott nyomozása során megállapította, hogy a moszkvai UFSZB operatív munkatársai közül összesen hatan álltak kapcsolatban Lazovszkij bandájával, s erre persze a sajtó is felfigyelt. 1996. november 11-én a Novaja Gazeta közzétette Jurij Sekocsihin helyettes főszerkesztő és parlamenti képviselő nyílt levelét:

N. D. Kovalev,

az Orosz Föderáció Államvédelmi Szolgálatának főigazgatója részére

Másolatot kapniak:

Kulikov A. Sz., az Orosz Föderáció belügyminisztere,

Szkuratov Ju. I., az Orosz Föderáció Legfelsőbb Bíróságának ügyésze,

Csubajsz A. B., az Orosz Föderáció Elnöki Hivatalának vezetője.

Az Orosz Állami Duma Biztonsági Tanácsa címén egy levélrel érkezett a nevemre az RF MVD egyik magas rangú tisztjétől. Ebben a levélben az áll, hogy „az utóbbi időben a szervezett bűnözői csoportok és a jogrend védelmét biztosító szervek és különleges szolgálatok egyfajta összenövésének a tendenciája figyelhető meg”. Ahhoz, hogy ezt az állítást alátámasztani vagy akár elvetni lehessen, kérem Önt, válaszoljon az alábbi kérdésekre:

1. Dolgoznak-e a moszkvai és moszkvai területi UFSZB kötelékében a következő, a levélben felsorolt személyek: Sz. N. Karpucsev, Sz. N. Mehkov, A. A. Jumaskin, E. A. Abovjan, L. A. Dmitrijev, A. A. Dokunjin?

2. Igaz-e az, hogy a Vityaz cég büntetett előéletű elnöke, az olajügyletekre szakosodott Szergej Petrovics Kublickij az elmúlt év óta az Orosz Föderáció moszkvai és moszkvai területi UFSZB kötelékében dolgozó Sz. N. Karpucsev és Sz. N. Mehkov személyi testőreként állt alkalmazásban, s a két fent említett személy kíséretjeként több ízben találkozott a tuapszini olajfeldolgozó vállalat vezetésével, valamint az olajfeldolgozó vállalat akciósomagját birtokló Atlasz cég képviselőivel?

3. Igaz-e az, hogy Krasznodar városi ügyészsége nem egy alkalommal próbálta tanúként kihallgatni a tuapszini olajfeldolgozó vállalat vezérigazgatójának meggyilkolása ügyében folytatott nyomozás során a moszkvai és moszkvai területi UFSZB munkatársát, A. A. Jumaskin őrnagyot, aki egyebek között M. M. Lazovszkij régióközi bűnszövetkezetének vezetője mellett a személyőr funkcióját töltötte be, s hogy a kihallgatásra végül is nem került sor? Mennyire felelnek meg a valóságnak azok az értesülések, hogy 1994-

től fogva Jumaskin őrnagy közeli üzleti partnere volt Lazovszkijnak, és vele együtt nemegyszer látogatott Tuapszába és Krasznodarba, ahol ketten döntöttek az olajüzlettel kapcsolatos kérdésekben?

4. Igaz-e az, hogy folyó év február 17-én az MVD dolgozói, Sz. P. Kublickij és M. M. Lazovszkij társaságában letartóztatták az Orosz Föderáció moszkvai és moszkvai területi UFSZB munkatársait, A. A. Jumaskint, Sz. N. Karpücsvet és Sz. N. Mehkovot? Ha igen, mi igaz abból, hogy miután a Karpücsv és Mehkov által bemutatott, FSZB-tagságukat igazoló okmányokat ellenőrizték, mindkettőjüket szabadon engedték? Értesítették-e a moszkvai és a moszkvai területi UFSZB munkatársainak letartóztatásáról a szövetségi FSZB vezetőségét és az Orosz Föderáció Belügyminisztériumának helyettes miniszterét, V. Sz. Kolesznyikov vezérőrnagyot? Valóban azzal gyanúsítják-e Lazovszkijt az Orosz Föderáció jogvédelmi szervei és főügyészsége, hogy egy sor bérgyilkosságot követett el? Kihallgatták-e a tuapszini olajfeldolgozó vállalat igazgatójának meggyilkolása ügyében nyomozást folytató krasznodari táj jogvédő szerveinek szakemberei az akkor letartóztatott Kublickijt?

5. Igaz-e az, hogy múlt év október 16-án a moszkvai RUOP munkatársai őrizetbe vették a Moszkvában, 1958-ban született A. N. Janyint, akinél elkobzott dokumentumai között elismervényt találtak egy, a Centralnij Repülőtér csomagmegőrzőjében elhelyezett poggyásról? Igaz-e az, hogy a csomagban a rendőrök öt, a szövetségi MVD nyilvántartásában nem szereplő AKSZ–74U típusú automata gépfegyvert, öt tölténytárat, harminc 5,45 kaliberű és három 7,62 kaliberű töltényt találtak? Helytálló-e az az állítás, misze-

rint ezeket a fegyvereket bűnöző csoportoktól kobozták el, és – a hivatalos iratok értelmében – a moszkvai és moszkvai területi UFSZB-nél helyezték el megőrzésre? Megfelel-e a valóságnak az az információ, hogy azt követően, hogy az Aeroport rendőri bűnüldöző szolgálata 1995. október 17-én Solohov nyomozó vezetésével megállapította, hogy Janyin az OSZSZK Btk. 218.§ 4.1 bekezdésének 1646. pontjába ütköző bűncselekményre való felbujtásban vétkes, a RUOP-ba két ügynök érkezett, akik a moszkvai és moszkvai területi UFSZB illegális fegyveres alakulatok és banditizmus ellen folytatott harc hivatalának szolgálatában álltak, s egyiküknek, Eduard Artaseszovics Abovjannak sikerült elérnie, hogy az őrizetbe vett Janyint szabadlábra helyezték? Ha igen, milyen alapon állította, ha egyáltalán állította Abovjan ezredes, hogy közvetlen felettese, Szemenyuk tábornok utasítását teljesítette, mi több, hogy a moszkvai és moszkvai területi UFSZB vezetője, Trofimov tábornok tudtával cselekedett? Szabadon hozzáférhetett-e Abovjan ezredes a különleges haditechnikához és fegyverzethez, többek között a Gracs-Granyit elnevezést viselő fegyverhez, amely a moszkvai és moszkvai területi UFSZB rendelkezésére állt? Milyen üzleti kapcsolatban áll, ha áll, Abovjan ezredes a Moszinraszcsot Bankkal és a Tverszkoje Pivo vállalattal?

6. Igaz-e az, hogy folyó év október 17-én Moszkva északi körzetében a RUOP dolgozói egy levehető, 41–34 MOK rendszámú BMW–525 típusú személygépkocsit tartóztattak fel, amelyet korábban gyakran használt a már általam is említett és bűnözőkörökben Zsémbesként (Vorkuta) ismert Sz. P. Kublickij? Tartózkodott-e a gépkocsiban egy hivatalos papírokkal nem rendelkező gépkocsivezető és három utas, akik a RUOP munkatársainak két igazolványt mutattak be, amelyek

L. A. Dmitrijev kapitány és A. A. Dokunyin zászlós, a moszkvai és moszkvai területi UFSZB dolgozói nevére voltak kiállítva, majd ezt követően valamennyiüket elengedték-e?

Tisztelettel:

Jurij Sekocsihin,

az Orosz Föderáció Állami Dumája
Biztonsági Tanácsának tagja

A Sekocsihin által közzétett nyílt levélben említett FSZB-ezredes, Abovjan az illegális banditaalakulatok elleni harc ügyosztályánál dolgozott, és az FSZB vonalán Lazovszkij felügyeletét látta el.

1996. november 23-án a belügyminiszter első helyettese, Vlagyimir Kolesznyikov a következő választ küldte a Goszduma bizottságába Sekocsihinnek: „Valóban... a fegyveres bűnözők elfogása céljából Moszkvában végrehajtott akciók során a belügyi szervek Lazovszkij mellett több olyan személyt előállítottak, akiknek a birtokában a jogvédelem és más állami szolgálatok dolgozóinak nevére kiállított dokumentumok voltak... A meghozott intézkedések fényében jelenleg több mint tíz előre megfontolt gyilkosság írható Lazovszkij és bűntársai rovására Oroszország különböző régióiban.”

Vagyis Kolesznyikov a Sekocsihin által feltett konkrét kérdésekre kitérő választ adott. Nem maradt más hátra, mint megvárni a bűnözők bírói tárgyalását.

Sekocsihinnel két ízben is találkozott az FSZB igazgatója, Kovalev. Az év végére Sekocsihin két választ is kapott tőle, mindkettőnek ugyanaz volt a lényege. Az egyik válasz továbbra is titkos maradt, a Goszduma archívuma őrzi, a másikat Sekocsihin nyilvánosságra hozta:

„A Novaja Gazeta hasábjain közzétett képviselői nyílt levél által említett tények és körülmények feltárása céljából a

Szövetségi Biztonsági Szolgálat hivatalos vizsgálatot folytatott le... A vizsgálat feltárta, hogy működésükben (az UFSZB munkatársainak tevékenységében) valóban előfordult, hogy az érvényes hivatalos normatívák követelményeitől eltértek, s hogy éppen a kellő tapasztalat és szakmai professzionalizmus hiánya idézhette elő azt az incidenst, amely az Ön figyelmét magára vonta. Különösen aggasztó az a tény, hogy a konfliktus két olyan hivatal között keletkezett, amelyek mindketten a bűnözők körében látnak el operatív-hivatali feladatokat. Ezzel együtt, e sajnálatos félreértés elhárítására, a legfőbb feladatot sikerült megoldani – és Lazovszkij bandáját ártalmatlanná tettük...”

Kovalevet nem az aggasztotta, hogy a moszkvai és moszkvai területi UFSZB együttműködik a szervezett bűnözés alakulataival, a terroristákkal és a bűnözővilág tekintélyeivel, hanem a MUR munkatársainak akciói, élükön Chajjal. Ami az UFSZB munkatársait illeti, Kovalev mindössze annyit állapított meg, hogy „bizonyos mértékig eltértek a vonatkozó hivatali előírásoktól”. A maga módján Kovalevnek igaza volt. A titkosszolgálat munkatársai és Lazovszkij emberei között nem látott elvi különbséget, ezért aztán képtelen volt arra, hogy valóban megértse Sekocsihint.

Hivatalos vizsgálatot az FSZB vonalán természetesen senki nem folytatott, el senkit nem távolítottak. Abovjan vezetéknévét állítólag megváltoztatták, de továbbra is szolgálatban maradt. Az ellenőrzések anyagait sem a bíróságnak, sem a katonai ügyészségnek nem adták át. G. N. Noszin igazságügyi vezérőrnagytól, a katonai főügyész helyettesétől a következő tartalmú válasz érkezett: „Az ellenőrzésének eredménye értelmében a moszkvai és moszkvai területi UFSZB tisztjei elleni büntetőjogi eljárás indítványát elutasítom.” Jumaskinnal kapcsolatban a Kommerszant tudósítójának kérdésére válaszolva a moszkvai UFSZB az igazsághoz híven elmond-

ta, hogy Jumaskin különleges feladatot látott el a Lazovszkij bandái által végrehajtott akciók ellenőrzése területén. 1997-ben Jumaskin azonban mégis a figyelem középpontjába került, és kulcsszereplője lett a moszkvai tagáinkai ügyészség által a bérgyilkosságok ügyében kezdeményezett büntetőjogi eljárásnak. De mert úgy tűnik, a bérgyilkosságok megszervezése során is soros titkosszolgálati feladatának tett eleget, Jumaskin továbbra is a moszkvai UFSZB-nél szolgált, és 1999-ben újra, ezúttal altábornokká léptették elő.

Az egyetlen áldozata Sekocsihin nyílt levelének a moszkvai UFSZB vezetője, az oroszországi FSZB igazgatóhelyettese, Anatolij Trofimov volt, akit 1997 februárjában felmentettek a hivatalából. Szergej Jasztrzsenszkij, Oroszország elnökének sajtószóvivője bejelentette, hogy Trofimovot „az Orosz Föderáció Számviteli Bizottsága által lefolytatott ellenőrzés során feltárt súlyos szabálysértések, valamint hivatali mulasztások miatt” mentették fel tisztsége alól.

Egy másik verzió szerint Trofimovot pontosan azért távolították el, mert megpróbált a végére járni Sekocsihin nyílt levelének. Azt beszélik, hogy miután Trofimov elolvasta a felhívást, magához rendelte egyik helyettesét, és utasítást adott, hogy az elbocsátás céljából a nyílt levélben említett valamennyi személy iratait készítsék elő. Az eredmény az volt, hogy magát Trofimovot bocsátották el, kihasználván a botrányt, amit Trofimov két beosztottjának letartóztatása keltett. Mindkettőjüket a MUR és az illegális Kábítószer-kereskedelem Hivatala tartóztatta le kokainnal való üzletelésért. Trofimovot két nappal azután bocsátották el, hogy az SZMI bejelentette, kábítószer-kereskedőket vettek őrizetbe, akik a moszkvai UFSZB tisztjeinek szolgálati dokumentumaival rendelkeztek.

Hangsúlyoznom kell, hogy azt a témát, miszerint az FSZB egyes munkatársai (és maga az FSZB) érintve lenne a csecsenek számlájára írt terrorista cselekményekben, sem Sekocsihin nyílt levele,

sem a hivatalos személyek válasza nem érintette. A katonai hivatalok munkatársai közül, akiket Kolesznyikov állítása szerint azzal vádoltak, hogy összességében több mint tíz gyilkosságot követtek el, a bíróság előtt egy sem bizonyult bűnösnek. 1997. január 31-én Lazovszkij és Hariszov megjelent a tveri bíróság előtt, amely mindössze három napig tárgyalta esetüket. Fegyver és kábítószer tartásával, valamint FSPSZI- és MO-dokumentumok hamisításával vádolták őket. Az ügyészek és a bírák a terrorista akciókra és a bérgyilkosságokra még említést sem tettek. Az ügyvédek joggal bizonygatták, hogy okirat-hamisítás nem történt, hiszen a vádlottak a titkosszolgálat és a katonai hivatalok munkatársainak kijáró valódi igazolványokkal rendelkeztek – így aztán az okirat-hamisítás vádját el kellett ejteni. A vizsgálati anyagban egyáltalán nem szerepeltek adatok a hamis okiratok felhasználására vonatkozóan (ami önmagában is nyomós érv volt a Barszukov–Kovalev–Lazovszkij-féle társulat kezében). A kábítószer tartására és szállítására vonatkozó részek ugyancsak eltűntek a vádból, máskülönben Lazovszkijt és Hariszovot a kábítószer miatt kellett volna elítélni, erre pedig igen komoly törvényrendelet vonatkozik.

Lazovszkij védője, Borisz Kozsemjakin a fegyvertartásnak a vádját is igyekezett cáfolni. Azt állította, hogy a letartóztatás pillanatában Lazovszkij és Hariszov az UFSZB munkatársával, Jumaskinnal tartózkodott, vele töltötték a nap jelentős részét, s Lazovszkij és Hariszov akkor éppen a titkosszolgálati megbízatását hajtotta végre, azért is volt náluk fegyver, és „álcázás céljából” hamis okirat. Az a kérdés, hogy Lazovszkij és Hariszov együttműködött a titkosszolgálattal, valamilyen oknál fogva nem keltette fel a bíró érdeklődését, az UFSZB képviselői pedig nem voltak hajlandók megjelenni a bíróságon. Végeredményben a vádlottakat a fegyvertartás vádjában vétkesnek találták, s a független bíróság két év szabadságvesztésre és fejenként 40 millió rubel bírságra ítélte

őket. Az ítélet elhangzását követően Borisz Kozsemjakin azt mondta, enyhébb büntetésre számított.

Lazovszkij a büntetését egy Tula melletti térségben, segédje és testőre, Hariszov kíséretében töltötte le (amit egyébként a szabályzat kategorikusan tilt). Itt Lazovszkij az elítéltek körében újabb tagokat verbuvált saját csoportjába, tanulmányozta a Bibliát, és még egy értekezést is írt Oroszország jólétéről. 1998 februárjában Lazovszkijt kiengedték, beszámítva azt az időt is, amit vizsgálati fogságban töltött.

Eközben 1996 nyarára Oroszország elvesztette a csecsen háborút. A hadműveleteket be kellett szüntetni, és politikai tárgyalásokat kellett folytatni a csecsen szeparatistákkal. Fennállt annak a veszélye, hogy a nemzetközi konfliktus, amelyet a titkosszolgálatnak annyi erőfeszítés árán sikerült kirobbantania az Észak-Kaukázusban, most békés megállapodással zárul. Hogy a béketárgyalásokat megszakítsa, az FSZB egy sor terrorista akciót hajtott végre Moszkvában. Mivel az áldozatmentes robbantások nem érték el a kellő hatást a moszkvai lakosság körében, az FSZB áttért a most már emberáldozatot követelő terrorakciókra. Figyelemre méltó, mennyire jól időzítettek ezek a terrorcselekmények a háború hívei szemszögéből nézve, és mennyire kedvezőtlenek a béke pártolói és maguk a csecsenek szempontjából tekintve.

1996. június 11-én este 10 órakor a moszkvai metró szerpuhovi vonalán, a Tulszkaja megállónál robbanás rázta meg a vonat egyik félig üres szerelvényét. Négyen meghaltak, tizenkét embert kórházba szállítottak. Július 12-én, pontosan egy hónappal később, terrorista támadás éri a 12-es trolibuszt a Puskin téren. Hatan megsebesülnek. Másnap, július 13-án felrobban a 48-as trolis a Béke téren. A sebesültek száma huszonnyolc. Moszkvában kitartóan terjed a hír, hogy a terrorcselekmények kapcsolatban állnak a csecsenekkel (noha a terroristákat nem sikerült elfogni, és azt sem sikerült megállapítani, va-

jon csecsenek voltak-e egyáltalán). A város polgármestere, Jurij Luzskov egyenesen ott, az utóbbi trolibuszrobbanás helyszínén, minden előzetes nyomozás lefolytatását megelőzően bejelentette, hogy az egész moszkvai csecsen diaszpórát kitelepített Moszkvából, annak ellenére, hogy semmilyen bizonyítékkal nem rendelkezett.

De a terrorizmus második hulláma, akárcsak az első, nem idézett elő látványos változást a közvéleményben. 1996 augusztusának elején a hadsereg a harcok során betört Groznijba, augusztus végén pedig az SZB titkára, Lebegyev és az újdonsült csecsen elnök, Aszlan Maszhadov aláírták a haszavjurtovi egyezményt. A csecsen háború hívei játszmát vesztek. Moszkvában a terrorcselekmények véget értek – legalábbis a soron következő csecsen háború kirobbantására irányuló újabb hadműveletek megkezdéséig.

Hogy ki szervezte az 1996 nyarán végrehajtott moszkvai robbantásokat, nehéz volna pontosan megmondani. Lazovszkij letartóztatás alatt állt. Az FSZB rendelkezésére azonban nyilván számos hasonló csoport állt, és nemcsak Moszkvában. A Szegódnya (Mai Nap) című újság például 1996. június 26-án rövid cikket jelentetett meg egy Szentpétervárott garázdálkodó FSZB-s bünszövetkezetéről, amely „túlnyomó többségében volt KGB-ügynökökből állt”. Az egykori KGB-sek vállalatokat alapítottak, amelyek révén nemcsak „tisztá” üzleteket bonyolítottak le, hanem pisztolyokkal, robbanószerekkel és drogokkal is kereskedtek, valamint azzal foglalkoztak, hogy Németországból lopott Mercedeseket és BMW-ket csempészték be Oroszországba.

És végül Lazovszkij csoportjának szabadlábon maradt emberei is megszervezhették a moszkvai robbantásokat. Igen komoly érvek szólnak ez utóbbi verzió mellett.

1996 februárjában Moszkvában, a Bolsaja Szpasszkaja utcai zálogház mellett a MUR alkalmazottai letartóztattak egy bizonyos Vlagyimir Akimovot, aki egy Taurusz típusú revolvert pró-

bált eladni. Mint kiderült, a férfi Lazovszkij egykori sofőrje volt. A moszkvai járműveken 1996 júniusában és júliusában elkövetett robbantások újabb hullámáról szóló SZMI-értesülések hatására a vizsgálati fogság alatt álló Akimov olyan bizonyítékokat tárt fel, amelyek az 1994. december 27-i autóbusz-robbantással álltak kapcsolatban. „Ma, amikor a SZIZO-48/1. ügyosztályán vagyok és a televízióban látom a politikai helyzetet, úgy érzem, kötelességem, hogy nyilatkozzam az autóbusz felrobbantásáról...” Akimov elmondta, hogy december 27-én Vorobjovval együtt egy Zsigulival környezettanulmányra autózott a VDNH-Juzsnaja autóbusz-állomáshoz. Két menekülési útvonalat jelöltek meg. Még aznap este visszajöttek ugyanazzal az autóval, a gépkocsit a busz végállomásának a közelében hagyták, és a Béke sugárútra mentek, ahol felszálltak a 33-as LIAZ autóbuszra. Amikor a járműben már csak egy-két utas maradt – vallotta Akimov –, ő és Vorobjov egy 400 grammos ammóniumbombát helyeztek el a jobb hátsó kerék melletti ülés alá. Miután a végállomáson leszálltak, Akimov elindult, hogy bemelegítse a gépkocsit, Vorobjov pedig távirányítással működésbe hozta a robbanószerkezetet.

1996. augusztus 28-án reggel Chaj letartóztatta az akkor már nyugalmazott Vorobjov tábornokot, aki éppen egy FSZB-s ügynökkel megbeszélt találkozóra igyekezett. Miután beszállították a Ptrovka u. 38. sz. alatti őrstre, Vorobjov – ha hinni lehet a bíróságnak – mindenről nyíltan beszámolt a nyomozóknak, azt is elmondván, hogy ő maga az FSZB állományon kívüli munkatársa. Nem sokkal később Akimov visszavonta a vallomását, jöllehet írásos vallomásról volt szó. Azután Vorobjov is visszavonta a vallomását. A Moszkvai Városi Bíróság Irina Kulicskova elnökletével – és nyilván az FSZB hatására – elvetette Akimov ellen a terrorcselekményben való bűnrészesség vádját, és három év szabadságvesztésre ítélte illegális fegyverárusításért. Mivel az ítélethirdetésre 1999

áprilisában került sor, s a három évet a vádlott vizsgálat alatt töltötte le, Akimov szabadon távozott a tárgyalóteremből. Ami Vorobjovot illeti, őt öt év munkaszolgálatra ítélték. A tárgyalás zárt ajtók mögött folyt. A tárgyalóterembe még a vádlott rokonait sem engedték be. Az FSZB, mint saját munkatársáról, kedvező jellemzést adott Vorobjovról, akinek most a nyakába akarnak varrni valami bűncselekményt. Záróbeszédében Vorobjov azt állította, hogy az egész ügyet azok tervelték ki ellene, akik szerették volna gyanúba keverni az FSZB-t és őt mint az FSZB állományon kívüli titkos ügynökét. Magát az ítéletet „a titkosszolgálat meggyalázásának” minősítette. Később az Orosz Föderáció Legfelsőbb Bírósága három évre csökkentette Vorobjov büntetését, amit Vorobjov akkorra már gyakorlatilag le is töltött a fogságban. 1999 augusztusában Vorobjovot kiengedték, annak ellenére, hogy Akimov és a nyomozók szerint köze volt az 1996-os terrorcselekményekhez. Az FSZB ismét megmutatta, hogy nem hagyja cserben munkatársait, és végül szabadlábra kerülnek.

Arról, hogy Lazovszkij csoportjának köze volt a nyári robbantásokhoz, Chaj egy másik forrásból, Szergej Pogoszovtól is tudomást szerzett. 1996 nyarának végén – kora ősszel titkos forrásból az az információ érkezett, hogy lakik Moszkvában a Novij Arbat közelében, nem messze a Könyvek Házától és az Október Filmszínháztól, egy ház legfelső emeletén egy 100-150 négyzetméteres lakásban egy bizonyos Szergej Pogoszov. Ugyanabban a házban az első emeleten volt található az általa vezetett cég irodája. Az operatív adatok szerint ez a Pogoszov közvetlen kapcsolatban állt Lazovszkijjal és embereivel. Pogoszov minden telefonjára ráálltak és megfigyelés alá vették: az otthonit (203-1469), a munkahelyit (203-1632) és a mobilkészülékét (960-8856). Az FSZB (korábban UBT) Terrorellenes Központja (ATC) 1. sz. ügyosztályának utasítására két héten át hallgatták le a beszélgetéseket. A lehallgatás

eredményeként megtudták, hogy Pogoszov fizeti a letartóztatás alatt álló Lazovszkij ügyvédjének a kiadásait, s hatalmas összeget gyűjtött össze kenőpénznek, hogy Lazovszkijt kiszabadíthassa. Pogoszov a lakásán is tartott pénzt Maksz emberei számára.

A hírt jelentették Chajnak, aki a Lazovszkij ügyében folytatott bűnügyi vizsgálat részeként személyesen eszközölte ki az ügyészen Pogoszov lakásának és irodájának házkutatási parancsát. Pár nappal később a MUR 12. sz. ügyosztálya és az Orosz Szövetségi FSZB Terrorellenes Központja 1. sz. ügyosztálya (Platonov egykori beosztottjai) közösen lebonyolították a házkutatást. A házkutatás majdnem reggelig tartott. Pogoszov lakásán az ágy alatt egy zsákot találtak, amelyben 700 ezer dollár volt. A ruheleket meg sem próbálták megszámlálni, mert szinte mindenütt elszórva heverték, még a konyhában az élelmiszer tartó dobozok tetején is. A lakásban ezenkívül még kokaint találtak (Pogoszov barátnője drogfüggő volt). Az irodában mobiltelefonokat találtak, amelyek közül az egyik Lazovszkij nevére volt bejelentve. Pogoszovot és barátnőjét beszállították a rendőrségre, de még aznap mindkettőjüket magával vitte a moszkvai UFSZB egyik munkatársa. A pénzt a rendőrség nem foglalta le. Az adóhivatal közölte, hogy semmi köze az egészhez, és meg sem jelent. Büntetőeljárást a megtalált kokain miatt nem indítottak. Úgy tűnt, se a pénz, se a lakás tulajdonosa senkit nem érdekelt.

Az orosz katonai körök erkölceit ismerve Pogoszov azt hitte, hogy azért jöttek érte, hogy elvigyék és megölik. Hogy mentse magát, aláírt egy nyilatkozatot, hogy Grigorij álnév alatt kész együttműködni, s az egyik ügynöknek beszámolt a Lazovszkijjal közösen lebonyolított ügyleteiről, valamint Lazovszkij és a moszkvai UFSZB kapcsolatáról.

Pogoszov Maksztól úgy tudta, hogy emberei nem bűnözők, hanem egyfajta titkos katonai osztag, amely állami megbízatásokat

teljesít, parancsra távolít el embereket, provokációkat és terrorista akciókat hajt végre. Maksz csak végrehajtó volt. A parancsok a vezetéstől jöttek.

Ami a pénzt illeti, Pogoszov azt állította, hogy a pénz Lazovszkijé, ő maga csak közvetít, a törvényesség látszatát a Parlament nevű cigaretta szállításával tartják fent, ami egyébként maga is egész jól jövedelmez. Elmondta, hogy szerinte Lazovszkij hamarosan kiszabadul, mivel a nyomozás során nem tört meg, senkit nem árult be, méltósággal viselkedett. Pogoszov őszintén meggyőződéssel tanácsolta, hogy ne avatkozzanak a csoport dolgaiba, s elmagyarázta, hogy ellenkező esetben Chajnak komoly problémái adódhatnak.

Néhány nappal szabadulását követően Pogoszov másodszor és egyben utoljára találkozott az őt beszerző titkos ügynökkel. Pogoszov mindenekelőtt pénzt kínált cserébe az együttműködésről szóló nyilatkozatért. Elmondta, hogy moszkvai UFSZB-s felettesei rendkívül elégedetlenek voltak azzal, hogy aláírta, és azt tanácsolták, vásárolja vissza. A moszkvai UFSZB-s felettesek részéről nyílt fenyegetések hangzottak el Chaj felé.

A nyilatkozatot nem adták vissza Pogoszovnak, a kenőpénzt nem fogadták el. Másnap hivatalos jelentésben számoltak be a Grigorij fedőnevű ügynök beszerzéséről a vezetésnek. Még néhány nappal később a Pogoszovot beszerző ügynök szobájában megszólalt a telefon: a moszkvai UFSZB jelentkezett. A vezetés megbízásából telefonáltak, és udvariasan azt tanácsolták, hogy hagyják Pogoszovot békén, ellenkező esetben kilátásba helyeztek egy vizsgálati nyomozást a Pogoszov lakásáról a házkutatás során állítólag eltűnt pénzzel kapcsolatban.

A beszerző ügynök soha többé nem látta Pogoszovot. Titkosszolgálati jelentéseket tőle nem kapott. 1997. április 12-én, 39 évesen, ideje előtt meghalt májcirrózisban Chaj, aki se nem ivott,

se nem dohányzott. Olyan hírek is járnak, hogy az FSZB azért mérgezte meg, mert eljutott Lazovszkij csoportjának igazi vezetőihez, és rájött, ki is szervezte valójában a moszkvai robbantásokat 1996 nyarán. Olyan mérgeket, amelyekkel Chajt megmérgezhették, az FSZB különleges laboratóriumában készítettek, amely értesülések szerint Moszkvában a Krasznobogatüürszkaja utca 12. sz. alatt van. Azt is rebesgetik, hogy ugyanebben a házban nyomták azokat a jó minőségű dollárokat is, amelyekkel az FSZB a bérgyilkosságokért és más elhárítási akciókért fizetett. Ezek a laboratóriumok már a szovjet időkben is itt voltak (akkoriban úgy vélték, a dollárokat háború esetére nyomják).

1997. április 15-én, a gyászszerartást követően Chaj földi maradványait örök nyugalomba helyezték a Vaganykovszkaja temetőben. Lazovszkij csoportjának ügye Chaj halála után epizódokra hullott szét. Lazovszkij csoportjának ügyét a továbbiakban feltehetőleg Pjotr Asztafjev, Andrej Potyehin, Igor Travin, V. Budkin, A. Bazanov, G. Boguszlavszkij, V. Bubonov, A. Kalinyin, valamint a Moszkvai Városi Ügyészség Banditizmust és Emberölést Vizsgáló Hivatalának különleges ügyosztályán dolgozó nyomozója, Andrej Boriszovics Szuprunenko vette át, aki első ízben még 1996-ban hallgatta ki Lazovszkijt.

Azt követően, hogy 1998 februárjában Lazovszkij kiszabadult, fényűző villát vásárolt magának a Moszkvai Terület Ogyincovi Körzetében, Uszpenszkoje községben (a Rublovszkaja főút mentén), majd alapítványt hozott létre Jegyinyenyije (Egyesülés) névvel a béke előmozdítására a Kaukázusban, amelyben elnökhelyettesi tisztséget töltött be, s folytatta együttműködését a titkosszolgálat szerveivel. Lazovszkijra ekkor a Belügyminisztérium Moszkvai Területi Bűnüldözési Hivatalának munkatársa, Mihail Fonarev volt ráállítva. Lazovszkij tevékenységéről 1998 és 2000 között azonban nem rendelkezünk részletes információval.

Negyedik fejezet

Nyikolaj Platonovics Patrusev

(életrajzi eligazítás)

Míg az első csecsen háború idején a kormány arra törekedett, hogy megakadályozza a liberális-demokratikus züllesztését az országnak, a második háború politikai célkitűzése ennél jóval komolyabb volt: háborút provokálni a Csecsen Köztársaság ellen, és az ily módon kialakuló zűrzavarban megszerezni a hatalmat a következő (2000-es) elnöki választásokon. A háború szításának feladata részben az FSZB új igazgatójára, Patrusev vezéreztetésre hárult.

Patrusev 1951. július 11-én született Leningrádban. 1974-ben diplomázott a Leningrádi Hőépipítő Főiskolán. Beosztott mérnökként került a főiskola tervezőhivatalához, de alig egy év múlva már meghívták a KGB-be. Itt elvégezte a Szovjetunió Államvédelmi Szolgálatának (KGB) egyéves felsőfokú tanfolyamát. Tanulmányait követően a leningrádi hivatalban dolgozott, s bejárta a hivatali létrát, kezdve a segédtszti fokozattól egészen az ezredesi címig mint a KGB leningrádi és körzeti területi hivatalának vezetője a csempézés és a korrupció elleni harc vonalán. Ugyanekkor, éppen a kilencvenes években tűnt fel a politikai palettán Putyin, a színesfémek mintegy 90 milliárd dollár értékben Leningrádból Nyugatra történő kicsempézésére körüli bonyodalmakkal kapcsolatban. 1991-ben Patrusev már csak hivatali kötelességéből adódóan is együtt kellett hogy működjön Putyinnal, mivel a színesfémek külföldre szállítása

és kivonása a kereskedelmi forgalomból a szolgálat csempészsés- és korrupcióellenes harcának profiljába tartozott, amelynek élén Patrusev állt. Így ismerkedett meg Patrusev a jövődö elnökkel.

1992-ben Patrusev önálló szolgálati küldetésre utazott Karéliába, ahol a helyi elhárítás irányítását vette át. 1994-ben az FSZK igazgatójának a leningrádi születésű Sztjepasint nevezték ki, aki magához vette Moszkvába Patrusevet mint a Ljubjanka egyik kulcsszerepet játszó ügyosztályának, az Orosz Föderáció Biztonsági Szolgálat (FSZK) belső elhárításának (USZB FSZK) hivatali vezetőjét, ami nem más, mint elhárítás az elhárításon belül, ahol az FSZK munkatársaira vonatkozó kompromittáló adatok gyűjtésével foglalkoztak. Az USZB vezetője olyan személy, aki az FSZK-FSZB igazgatójának maximális bizalmát élvezi, és személyesen neki engedelmeskedik.

Azzal, hogy Moszkvába hívta, Sztjepasin komoly botránytól mentette meg Patrusevet, aki Karéliában a drága karél nyírfá lopásába és csempészsésébe keveredett. A bűncselekmény kapcsán a petrozavodszki ügyészség büntetőeljárást kezdeményezett, amelyben Patrusevet kezdetben tanúként idézték be. Az eljárás során azonban gyakorlatilag bizonyosságot nyert a bűnrészessége. Ekkor helyezte át Sztjepasin Patrusevet Moszkvába, mégpedig igen magas pozícióba. A karél ügyészség számára ezzel Patrusev elérhetetlen lett. A Karél Köztársaság Biztonsági Szolgálatának (UFSZB) hivatali vezetője, aki sokat mesélhetne a karél nyírfákról, Patrusev szemszögéből nézve szerencsés módon, 2001. május 21-én, életének 56. évében elhunyt.

1995 júniusában az FSZK igazgatói székét Mihail Barszukov veszi át Sztjepasintól. Barszukovot – 1996 nyarán – Nyikolaj Kovaljev követi. Azonban sem Barszukov, sem Kovaljev nem tekint Patrusevet saját emberének, és nem szorgalmazták hivatali előmenetelét. Ekkor Vlagyimir Putyin, aki ez idő tájt az elnök mellett működő Legfőbb Ellenőrző Hivatal (GKU) vezetője, meghív-

ja Patrusevet, hogy régi ismerőse az első helyettes tisztségét töltse be a vezetése alatt. Patrusev tehát Putyinhoz távozik.

A továbbiakban Patrusev karrierjének látványos felfutása Putyin előmenetelével áll összefüggésben. Amikor 1998 májusában Putyint a kreml adminisztráció élére helyezik, Putyin Patrusevet nevezi ki az elnöki GKU megüresedett vezetői posztjára. Ugyanabban az évben, októberben Patrusev visszatér a Ljubankára, ahol Jelcin 1998. július 25-i rendelete értelmében, kezdetben Putyin helyetteseként dolgozik, majd később az FSZB első igazgatóhelyettese lesz.

1999. március 29-én Jelcin előbb az OK Biztonsági Tanácsa titkári posztjára nevezi ki Putyint, aki ezzel egyidejűleg továbbra is az FSZB igazgatója marad, majd 1999. augusztus 9-én Oroszország miniszterelnökévé teszi. Államigazgatási tevékenységének első néhány hónapját összegezve a Novaja Gazeta a következőket írta: „Egykor régen egy igen demokratikus országban az agg elnök a miniszterelnöki tisztséget egy fiatal, energikus utódnak adta át. Nem sokkal később a Reichstag lángokba borult. A történészek azóta sem tisztázták, ki volt a gyújtogató, a történelem azonban megmutatta, mindez kinek az érdekében állt.” Oroszországban ellenben „az agg jótevő olyan utód kezébe helyezte a miniszterelnöki tiszte, akit előbb még meg kell választani. És máris lakóházak robbantak, kitört az újabb csecsen háború, amelyről a főhazugok most ódákat zengnek.”

Ezek az események, amelyek megrengették az országot, azzal hozhatók összefüggésbe, hogy új ember került a politikai élet előterébe: aznap, amikor Putyin Oroszország miniszterelnöke lett, Patrusevet kinevezték az FSZB igazgatójának. Akik tudnak valamit, azt állítják, Putyin azért volt kénytelen Patrusevet előléptetni, mert Patrusev birtokában komoly kompromittáló adatok voltak Putyinról. 1999. augusztus 16-án Nyikolaj Platonovics Patrusevet kinevezték Oroszország Szövetségi Titkosszolgálatának igazgatójává.

És ez volt a kezdet...

Ötödik fejezet

Az FSZB bukása Rjazanyban

„Rendkívül fontos, hogy bűncselekmény esetén az ügynőket épp a forró nyom mentén tartóztassuk le.”

Nyikolaj Patrusjev: A rjazanyi eseményekről. Összegzés.
1999. október 5.

Rettenetes terrorista akciók történtek 1999 szeptemberében Bujnakszokban, Moszkvában és Volgondszokban. Kezdjük azzal a merénylettel, amely a legfélelmetesebb lehetett volna, ha nem sikerül megelőzni. Szeptember 22-én olyasmi történt, ami nem volt előre betervezve: az FSZB munkatársait észrevették, amint hexogént tartalmazó „cukroszsákokat” helyeztek el Dacsokovo-Peszocsnya alvóvárosában.

21 óra 15 perckor Alekszej Kartofelnyikov, a Szpartak futballklub járművezetője – a Novoszjolov utca 14/16. szám alatti, több mint húsz éve épült, egy lépcsőházas, 11 emeletes ház lakója – felhívta az Oktyabrszkoje körzeti belügyi osztály (ROVD) Dacsokovo-Peszocsinszkoje ügyosztályát. Elmondta, hogy a házuk előtt, amelynek földszintjén a Gyeny i nocs éjjel-nappal vegyesbolt működik, egy ötös vagy hetes típusú Zsigulit látott. A gépkocsi rendszáma moszkvai volt: T534 VT77 RUS. Az autó begördült a ház udvarára és megállt. Egy férfi és egy nő szállt ki az utastérből, lementek a pincébe, majd nem sokkal később visszatértek. Ezt követően a gépkocsi szorosan a pinceajtó mellé állt, és mindhárman valamilyen zsákokat kezdtek el cipelni. Az egyik férfi bajszos volt. A nő szabadidőruhát viselt. Aztán mindhárman visszaszálltak a kocsiba és elhajtottak.

Hozzá kell tennünk, hogy Kartofelnyikov akkor éppen operatív megbízatást hajtott végre. A rendőrség nem siette el a dolgot. „Azt a fehér Zsigulit akkor pillantottam meg, amikor épp a garázsból jöttem kifelé – emlékezett vissza Kartofelnyikov. – Hivatali megszokásból azonnal felfigyeltem a rendszámára. Látom, hogy a régió számát leragasztották, rajta meg ott van a 62-es rjazanyi széria száma. Feltárcsáztam a 02-t, mire ráérősen azt mondják nekem, hogy hívjam ezt meg ezt a telefonszámot. Na, hívom, az meg foglalt. Vagy tíz percig tárcsáztam, mire végre felvették. Ezalatt a terroristák lecipelték a pincébe a zsákokat és elhelyezték a detonátorokat. (...) Ha sikerült volna azonnal elérnem a rendőrséget, a terroristákat ott helyben az autóban elfogták volna.”

A moszkvai idő szerint 21 óra 58 perckor a helyszínre érkező rendőrök, Andrej Csernüsev zászlós vezetésével, három, egyenként 50 kilós cukroszsákot találtak a 77-es lakóház pincéjében. Csernüsev, aki elsőként lépett be az aláaknázott pincébe, így emlékezik vissza:

„Reggel tíz óra körül az ügyelet azt jelezte, hogy a Novoszjolov utca 14/16. szám alatti házban gyanús személyeket láttak kijönni a pincéből. Az épületnél egy fiatal lány várt bennünket, aki elmondta, hogy egy férfi jött ki a pincéből, majd egy leragasztott rendszámú gépkocsival távozott. Egy rendőrt a lépcsőház mellé állítottam, egy másik pedig leereszkedett a pincébe. A pincéje ennek a háznak mély, és mindenütt elárasztja a víz. Az egyetlen száraz hely egy elrejtett zug, amolyan kamraféle. Odavilágítunk a szeszlámpával, ott meg néhány cukroszsákot látunk, szépen oszlopba rendezve. A legfelső zsák fel van vágva, valami elektromos szerkezet kandikál ki belőle: szigetelőszalaggal betekert drótok, egy óra... Persze kissé besokkoltunk. Kiszaladtunk a pincéből, én ott maradtam, hogy a lejáratot

őrizzem, a fiúk meg elmentek, hogy kiürítsék az épületet. Úgy tizenöt perc múlva megjött az erősítés, megérkezett a vezérkar az UVD-ből. A robbanószerkezettel felszerelt zsákokat az MCSSZ elszállította – az FSZB képviselőinek a jelenlétében –, na persze, miután a robbanásszakértőink már hatástalanították. Senki nem kételkedett abban, hogy katonai helyzetről volt szó.”

A zsákok közül az egyik tehát fel volt vágva. A belsejében egy órával működtetett, házilag előállított robbanószerkezet volt. Három elemből, egy elektromos órából és egy házi gyártású detonátorból állt. A szerkezet csütörtök reggel 5 óra 30 percre volt beállítva. A rjazanyi területi rendőrség (UVD) mérnök-technológus osztályának robbanásszakértői, az osztályvezető Jurij Tkacsenko rendőr főhadnagy irányításával, 11 perc alatt hatástalanították a gépezetet, majd ezt követően, körülbelül este 11 órakor elvégezték a próbarobbantást. Detonáció nem következett be. Vagy azért, mert túl kevés robbanóanyagot használtak a próba során, vagy mert az utasok a keverék felső rétegeiből vettek mintát, míg a hexogén esetleg a zsák aljában volt koncentráva. A zsákokban található anyag gázanalizátorral elvégzett vegyi elemzése „hexogén típusú robbanóanyag páráját” mutatta ki. Szó sem lehetett tévedésről: a műszerek korszerűek voltak és hibátlanul működtek, a vizsgálatot pedig magasan képzett szakemberek folytatták le.

A zsákok tartalma külsőleg nem hasonlított cukorra. A szemtanúk utóbb egyhangúan azt állították, hogy a granulátumszerű anyagnak sárga színezete volt, és apró száraztészta-darabkákra emlékeztetett. Pontosan így néz ki a hexogén is. Szeptember 23-án az orosz MVD sajtóközpontja szintén bejelentette, hogy „az említett anyag vizsgálata során hexogénpára jelenlétét mutatták ki”, s hogy a robbanószerkezetet hatástalanították. Vagyis szeptember 23-án éjjel a helyi szakértőknek köszönhetően megállapítást nyert, hogy

katonai robbanószerkezetéről volt szó, s hogy a „cukor” robbanókeverék volt. „Az előzetes nyomozás robbanóanyag jelenlétéről tanúskodott. (...) Véleményünk szerint a robbanásveszély valóságos volt”. — nyilatkozta később Szergej Kabasov alezredes, az Oktyabrszkoje ROVD vezetője.

A rjazanyi Novoszjolov utca 14/16. szám alatti lakóházat nem véletlenül választották az aláaknázás színhelyéül: típusház a város alacsony presztízsű negyedében, csupa egyszerű lakóval. A földszinthez egy éjjel-nappal közértet építettek, ahol élelmiszert árultak. A lakók nem feltétlenül kellett hogy terroristákra gyanakodjanak, amikor az éjjel-nappal bolt raktárbejáratánál árut rakódó embereket láttak. A ház Rjazany külvárosában állt, a helybeliek körében csak „régí Kör”-ként emlegetett téren, egy kis dombon. A ház szilikáttartalmú téglából épült. A robbanóanyagot rejtő zsákokat a ház tartóállványai alatt helyezték el. Robbanás esetén így az egész ház összedől. Nem kizárt, hogy a szomszédos ház is megromgálódott volna, amelyet gyenge, homokos talajra építettek, a lejtőre.

A rjazanyi ház lakóit tehát az éjszaka közepén felverték, és húsz perc alatt evakuálták, úgy, ahogy voltak, ki az utcára. A Trud (Munka) napilap így írja le a jelenetet:

„Az embereknek, anélkül hogy összeszedhették volna a holmijukat (amit később a tolvajok ki is használtak), alig néhány perc leforgása alatt el kellett hagyniuk a lakásaikat, s a szomszédot, néptelen ház mellett gyűjtötték őket össze. Asszonyok, öregek, gyerekek zsúfolódtak a lépcsőház mellett, nem mervén nekivágni a vakvilágnak. Volt, aki nemcsak felső ruházatot nem viselt, de mezítláb volt. (...) Több órán át ott toporogtak a jéges szélben, a rokkantak pedig, akiket tolvajokocsikban hoztak le, sírtak és szitkozódtak, elátkoztak mindent, amit csak lehet.”

A házat és környékét lezárták. Hideg volt. A szomszédos Oktyabr (Október) filmszínház igazgatónője megszánta az embereket, és beeresztette őket a nézőtérre. Ugyancsak ő szervezte meg, hogy teát kapjanak. A házban csak néhány idős rokkant maradt, aki a fizikai állapota miatt képtelen volt elhagyni a lakását, köztük egy béna asszony, akinek a lánya, Alla Szavina, egész éjjel ott állt a körbezárt ház mellett, és várta a robbanást. Ő így emlékezik vissza a történetekre:

„Tizenegy előtt a rendőrök körbejárták a lakásokat, és kérték, hogy minél előbb menjünk ki az utcára. Ahogy voltam, egy szál hálóingben, épphogy magamra kaptam az esőkabátomat, kiszaladtam. De a lakásban ott maradt az édesanyám, aki nem tud kikelni az ágyból. Rémülten rohantam a rendőrökhöz: »Eresszenek be a házba, segítsenek kihozni az anyámat!« De nem engedtek. Csak fél háromkor kezdtek a lakókkal együtt körbejárni, hogy végignézzenek minden lakást, nem találnak-e odabent valami gyanúsat. Hozzánk is bementek. Megmutattam a rendőrnek a beteg édesanyámat, és megmondtam, hogy nélküle egy lépést sem teszek. Erre felírt valamit a jegyzeteibe és eltűnt. Akkor hirtelen rádöbentem, hogy biztosan már csak mi ketten, az édesanyám meg én vagyunk az aláaknázott házban. Réttenetesen félni kezdtem... Akkor hirtelen megszólalt a csengő. Az ajtóban két rendőrtiszt állt. Kérdik tőlem nagy szigorúan: »Asszonyom, elevenen akarja magát eltemetni?!« A lábamon alig állok a félelemtől, de azért egyre csak hajtogatom a magamét, hogy az anyám nélkül egy tapodtat sem. És akkor egyszer csak megsajnálta. »Jól van, maradjon. A házukat már úgyis megtisztították.« Hát kiderült, hogy a detonátorokat már a lakások átvizsgálása előtt hatástalanították. Na, erre már én is ki, egyenesen az utcára...”

A házhoz a legkülönbözőbb titkosszolgálatok és vezetők érkeztek. Miután a szakértők kimutatták a hexogént, a házat körülvéő rendőröknek azt az utasítást adták, hogy szélesítsék a gyűrűt, arra az esetre, ha a robbanás bekövetkezne. A helyi UFSZB vezetője, Alekszandr Szergejev vezérőrnagy újjászületésük alkalmából gratulált a lakóknak. A nap hősenek, Kartofelnyikovnak azt mondták, burokban született, és néhány nappal később a bomba megtalálásáért értékes ajándékot adtak neki – egy orosz gyártmányú színes televíziókészülékkel. Az orosz távirati irodák egyike pedig így adta hírül az emberiségnek a szerencsés kimenetelű esetet:

„Rjazanyban meghiúsítottak egy terrorista akciót: egy lakóház pincéjében a rendőrség kristálycukor és hexogén keverékére bukkant. Amint azt az ITAR-TASSZ tudósítójának Jurij Karpejev ezredes, a rjazanyi területi polgári védelem és különleges ügyek vezérkarának első helyettes vezetője elmondta, a zsákokban talált robbanóanyag elemzése folyamatban van. Az orosz szövetségi MCSSZ moszkvai ügyeletese operatív tisztje szerint a feltárt robbanószerkezetet csütörtök reggel 5 óra 30 percre időzítették. Sikertelen megállapítani a robbanószerkezetet szállító gépkocsi márkáját és rendszámát, nyilatkozta ugyancsak az ITAR-TASSZ tudósítójának Alekszej Szavin, a rjazanyi területi UVD helyettes vezetője. Elmondása szerint a szakértők egy sor vizsgálatot hajtanak végre, hogy megállapítsák a zsákokban talált keverék összetételét és robbanóerejét. (...) Vlagyimir Markov, a területi közigazgatás helyettes vezetője szerint Rjazanyban a helyzet nyugodt. A ház lakói, akiket a feltételezett robbanószerkezet megtalálását követően azonnal evakuáltak, visszatértek a lakásaikba. Valamennyi környező házat átkutatták. Mint mondta, éppen a lakosságnak kell a jogrend védelméért küzdő szervezetek legfőbb támaszának lennie ah-

hoz, hogy legyőzhessék a »gonoszt, amely hazánkban felütötte a fejét. (...) Minél éberebbek vagyunk, annál megbízhatóbb lesz a védelem.«”

12 óra 5 perckor a zsákokat kihozták a pincéből és berakodták a tűzoltóautóba. De azon, hogy hova is szállítsák a robbanószerkezetet, egészen hajnali négyig vitatkoztak még. Az OMON, az FSZB és a helyi katonai egységek nem voltak hajlandók magukhoz venni a zsákokat. Végül aztán a Rjazanyi Polgári Védelem és Különleges Ügyek Főhivatalának (GU GOiCSSZ) udvarára szállították, bepakolták egy garázsba, és őrizetet állítottak mellé. Amint azt később a megmentők elmondták, ittak volna ők teát is azzal a cukorral, csak hát a vizsgálat hexogént mutatott ki az összetételében.

A zsákok néhány napig a bázison heverték. Aztán Moszkvába szállították őket, az MVD kriminalisztikai vizsgálati központjába. Mellesleg a rjazanyi terület UVD-jének sajtószóvivője azt nyilatkozta, hogy a zsákokat már szeptember 23-án átszállították Moszkvába. Reggel 8 óra 30-ra a ház aknáltalanításának és ellenőrzésének munkálatai befejeződtek, s a lakóknak megengedték, hogy visszatérjenek a lakásaikba.

Még aznap, szeptember 22-én este, 1200 rendőrt riasztottak, beindították a „kézre kerítés” (perehvat) tervét, elkészítették a három gyanúsított fantomképét, és őrséget állítottak az utakon. A szemtanúk vallomása éppen elég részletes volt. Felcsillant a remény, hogy a gonosztevőket sikerül elfogni.

A terroristák elleni harc céljából a terület kormányzója és hivatalos vezetői további intézkedéseket is elrendeltek. A város lakóházaikhoz katonákat állítottak, valamennyi házban megszervezték a lakók éjszakai ügyeletét, utólag még egyszer átvizsgálták az egész körzetet, mindenekelőtt a lakóépületeket (péntekre a város házainak 80%-át ellenőrizték). A város piacterei elnéptelenedtek.

Rjazany város közigazgatásának helyettes vezetője, Anatolij Baranov szavai szerint: „gyakorlatilag az egész város talpon volt. Nemcsak ennek a háznak a lakói, de egész Dacskovo Peszocsnya, az egész 34. körzet, ahol a kérdéses épület található, ott töltötte az éjszakát az utcán.” A városban egyre fokozódott a pánikhangulat: az a hír járta, hogy azért esett a terroristák választása Rjazanyra, mert itt állomásozott az a 137. sz. ejtőernyős deszantgárdaezred, amely Dagesztánban harcolt. Ráadásul éppen Rjazany közelében működött a Djadilevszkij katonai repülőtér is, ahonnan katonai csapatokat vetettek át a Kaukázusba. A Rjazanyból kivezető utak zsúfolásig teltek, mivel a rendőrség minden, a városból kifelé tartó gépjárművet ellenőrzött. A „kézrekerítési” akció azonban még így sem vezetett eredményre. A terroristák gépét nem találták meg, maguk a terroristák pedig eltűntek, mint a kámfor.

Szeptember 23-án reggel Oroszország hírügynökségei előrukkoltak a szenzációval: „Rjazanyban sikerült megelőzni egy terrorista akciót.” Reggel nyolc órától a tv-adók folyamatosan közvetítették a megghiúsított merénylettel kapcsolatos részleteket. Oroszország minden rádió- és tv-műsora bementa, hogy „a rjazanyi UVD igazságügyi szakértői szerint a zsákokban talált fehér kristályos anyag hexogén”.

13.00-kor az RTR (Orosz Televízió) közszolgálati csatornáján, a hírekben élő interjút sugároztak Sz. Kabasovval: „Egyszóval előzetes lépések történtek a lakók által leírt gépjármű feltartóztatására. Eredmény eddig még nincs. A város rendőrségének robbanászakértői elvégezték az előzetes vizsgálatokat, és igazolták a hexogén jelenlétét. A zsákok tartalmát most küldtük át az FSZB moszkvai laboratóriumába, hogy pontos jelentést kapjunk. Ezzel egy időben a rjazanyi közigazgatás vezetője, Pavel Dmitrijevics Mamatov, rendkívüli értekezleten tárgyalt helyetteseivel, s elren-

delte, hogy a város valamennyi pincéjét zárják le, és még alaposabban ellenőrizzék a bérleményeket.”

Vagyis a zsákok tartalmát nemcsak az MVD, hanem az FSZB laboratóriumaiba is elküldték elemzésre.

Az újságírók kérdésére Mamatov a következőket mondta: „Akárhány szolgálatot vagy hivatalt mozgósítunk is, az, hogy egyetlen hét alatt lezárjunk minden padlást és pincét, intézkedjünk a javításokról és a rácsok elhelyezéséről, csak azzal a feltétellel valósítható meg, ha önökkel együtt minden erőnket egyesítjük.”

Vagyis szeptember 23-án 13 órakor egész Rjazanyban ostrom-állapot uralkodott. Keresték a terroristákat és a gépkocsijukat, padlásokat és pincéket kutattak át. 17 órakor a Hírek az éteren át lényegében újra megismételte a 13 órás jelentést.

19 órakor ismét jelentkezett a Hírek a soron következő tájékoztatással: „Putyin elnök ma beszámolt a Groznijt ért légitámadásról.” Kiderült, hogy amíg Rjazanyban a terroristákat keresgélték, az orosz repülőgépek Groznijt bombázták. Rjazanyt megbosszultuk! A lakosok álmatlan éjszakája és tönkretett napja sokba fog kerülni még a terrorista akció szervezőinek.

Putyin a sajtó kérdéseire válaszolva elmondta: „Ami a Groznij repülőtérét ért bombatámadást illeti, nem tudok kommentárt fűzni a dologhoz. Tudom, van egy olyan általános alapelv, miszerint a banditákat ott kell üldözni, ahol tartózkodnak. Nem ismerem a részleteket, de ha egyszer a repülőtéren voltak, hát ott voltak. Nehéz bármit is hozzátennem ahhoz, ami már elhangzott.” Putyin mint miniszterelnök nyilván tudta, amit az ország népessége még nem, vagyis hogy a terroristák ott üldögéltek Groznijban a repülőtéren.

Putyin a Rjazanyban történeteket is kommentálta: „Ami a rjazanyi eseményeket illeti, nem hinném, hogy valamiféle melléfogásról lenne szó. Ha azokat a zsákokat, amelyekben a robbanó-

anyag volt, felfedezték, ez azt jelenti, hogy máris van valami, ami a számunkra előnyt jelent, hogy a lakosság helyesen reagál azokra az eseményekre, amelyek ma hazánkban történnek. Hadd ragadjam meg egyúttal a kérdésük révén kínálkozó alkalmat és köszönjem ezt meg országunk minden lakosának. Örök adósai vagyunk mindazoknak, akiket nem tudtunk megóvni, akik életüket veszítették, és hálások vagyunk azért a reakcióért, amelyet tapasztalunk. És nagyon helyes ez a reakció. Semmi pánik, semmi kegyelem a banditák iránt. Azt mutatja ez, hogy készek vagyunk a végsőig harcolni. A győzelemig. És ezt mindenáron meg is fogjuk tenni.”

Kissé zavaros ugyan, de a lényeg világos. A rjazanyi terrorakció megghiúsítása nem a különleges szolgálatok melléfogása, amelyek nem szűrták ki a robbanószer elhelyezését, hanem az egész orosz nép győzelme, amely éberen ügyel a kegyetlen ellenségre, még az olyan vidéki városokban is, mint Rjazany. És mindezt a miniszterelnök köszönetét nyilvánítja a lakosságnak.

Ideje levonni néhány következtetést. Az FSZB a későbbiek során azt nyilatkozta, hogy Rjazanyban hadgyakorlat zajlott. Bizonyos körülmények azonban ez ellen szólnak: szeptember 22-én este, azután, hogy a robbanószerkezetet rejtő zsákot megtalálták, az FSZB egy szóval sem említette, hogy Rjazanyban gyakorlatozás folyna, hogy a zsákokban közönséges kristálycukor van, s hogy a robbanószerkezet csak utánzat. A második alkalom, amikor az FSZB említést tehetett volna a hadgyakorlatról, szeptember 23-án kínálkozott, akkor, amikor a világ minden hírközlő irodája beszámolt a Rjazanyban megghiúsított terrorista merényletről. Az FSZB sem magát a hírt nem cáfolta, sem azt nem mondta, hogy Rjazanyban hadgyakorlatot folytatnak. Egészen szeptember 23-ig az orosz miniszterelnök és, mint Jelcin utóda, az ország elnöke, Putyin az FSZB által előadott változatot támogatta, és őszintén hit-

te (vagy legalábbis színlelte, hogy hiszi), hogy Rjazanyban terrorista akciót sikerült megakadályozni.

Tegyük fel egy percre, hogy Rjazanyban valóban hadgyakorlatok folytak. Lehetséges az, hogy miközben az egész világ a terrorakció megghiúsítását harsogja, az FSZB hallgat? Nem, ezt még elképzelni sem lehet. Lehetséges volna, hogy Oroszország miniszterelnökét, az FSZB egykori igazgatóját, akit egyebek között személyes szálak fűztek Patrusevhez, ne tájékoztatták volna a „hadgyakorlatról”? Nem, ilyesmi még legvadabb álmainkban sem képzelhető el. Hiszen ez a hűtlenség nyílt gesztusa lett volna Patrusev részéről Putyin felé. Ezek után valamelyiküknek távoznia kellett volna a politika színteréről. Az, hogy szeptember 23-án este 7 órakor Putyin nem nyilatkozott a hadgyakorlatokról, nagymértékben alátámasztotta azt a verziót, hogy az FSZB terve, hogy felrobbant-sanak egy lakóházát, kudarcba fulladt.

A Rjazanyban folyó FSZB-s hadgyakorlatokról Moszkva polgármestere, Luzskov sem tudott semmit, akinek pedig igen jó kapcsolatai voltak a hadügyi szervekkel. Éppen ellenkezőleg, szeptember 23-án Moszkva vezetői azért rendelték el aktív munkálato-kat a fővárosban a terrorizmus ellen, mert az igazságügyi szakértők véleménye szerint a Moszkvában és Rjazanyban talált robbanóanyag összetétele, valamint az, ahogyan a szerkezeteket beállították, hasonlóságot mutatott. A fővárosi rendőrségek dolgozóit arra utasították, hogy fokozottabban ellenőrizzék a padlásokat és a házak nem lakás célú helyiségeit, és még alaposabban vizsgálják át a városba érkező járműveket.

Ami a legmeglepőbb, hogy a gyakorlatokról még Rusajlo sem tudott, aki a terrorizmus elleni harc bizottságának vezetője volt, s az „Antiterror-Vihar” (Vihr-Antyityerror) akciót irányította. „Ben-nünket, rjazanyiakat, ahogyan az egész központi apparátust is, ez

az egész teljes mértékben meglepetésként ért, és mint súlyos bűncselekmény került napirendre” – nyilatkozta később az MVD Információs Hivatalának vezetője, Oleg Akszjonov. Szeptember 23-án Akszjonov, mint az MVD sajtószóvivője, több ízben kapcsolatba került a sajtóval. Akszjonov, megszegyenítve ezzel Rusajlót, elmondta, hogy az elnök, miután megismerkedett a helyzettel, azt az utasítást adta, hogy Rjazanyban valamennyi pincét és padlást ellenőrizték, és fokozott éberséggel ügyeljenek a városra. Kiemelte, hogy az utasítás végrehajtását gondosan ellenőrizni fogják, mert „apró hanyagságok emberek életébe kerülhetnek”.

Szeptember 24-én, a szervezett bűnözés elleni első összoroszországi ülésen Rusajlo még mindig arról beszélt, hogy terrorista merényletet akadályoztak meg Rjazanyban. Beszédében így fogalmazott: „a belügyi szervek munkájában számos súlyos melléfogás tapasztalható”, és „mi levontuk a fájdalmas tanulságot”. Rusajlo rámutatott a hivatalos szervek mulasztására, arra, hogy figyelmüket elkerülte a robbanólerakat, s Putyin példáját követve megdicsérte Rjazany polgárait, amiért idejében megghiúsítottak egy terrorista merényletet. „A terrorizmus elleni küzdelem nemcsak a belügyi szervek privilégiuma – mondta Rusajlo. – Jelentős szerep jut ebben a vonatkozásban a helyi hatalmi és közigazgatási szervezeteknek, amelyeknek a munkájában azonban úgyszintén komoly hiányosságok vannak.” Rusajlo azt javasolta az egybegyűlteknak, hogy hozzanak létre olyan hivatalközi ellenőrző-felügyeleti csoportokat, amelyek az egyes régiókban a helyszínen ellenőriznék, hogyan hajtják végre a határozatokat, és egyúttal gyakorlati segítséget is nyújtanának. Az MVD-ben már működik ilyen típusú tevékenység, nyilatkozta Rusajlo, és történt is bizonyos előrelépés, mint például az, hogy Rjazanyban megakadályozták egy lakóház felrobbanását. „Az orosz MVD feladata a jelenlegi szakaszban abban áll, hogy az újabb terrorista cselekményeket megelőzze, és a

már elkövetett merényletek bűnöseit felelősségre vonja” – hangoztatta büszkén Oroszország belügyminisztere, Vlagyimir Rusajlo, aki egyetlen megghiúsított terrorcselekményt tudhatott maga mögött – a rjazanyi terrorakciót.

Ha maga a miniszter is úgy értelmezte a rjazanyi epizódot, mint egy terrorista merénylet megghiúsítását, mit várhatunk a területi UVD-ktől? A médiában beolvastattak egy forradalmi hangvételű felhívást a „Vosztavaj sztrana ogromnaja” (Fel, fel te büszke ország) című dal zenéjére, amelyben Oroszország minden dolgozójához felhívást intéztek. Mintha csak azonnal fegyvert kellene ragadni. Épp csak azt nem tudja az ember, hogy kire kell löni, mit kell védeni, és mitől kell óvakodni:

„A háború, amelyet a terrorizmus üzent Oroszország népének, folytatódik. Ez annyit jelent, hogy a legégetőbb feladat ma az, hogy a társadalom és az állam valamennyi erőit egyesítse, és ellenálljon az ádáz ellenségnek. A terrorizmus elleni harc nem maradhat kizárólag a rendőrség és a titkosszolgálatok feladata. Legékeőbb példája ennek az, ahogyan Rjazanyban – hála a polgárok éberségének – sikerült megakadályozni egy lakóépület felrobbantását. Szeptember 23-án Rjazanyban (...) a rendőrség osztaga, egy többemeletes lakóház pincéjének ellenőrzése során, robbanószerkezetet talált, amely három hexogéntartalmú zsákból és egy reggel 5 óra 30 percre beállított időzítőberendezésből állt. A terrorcselekményt a bűnözők által célpontul választott ház lakóinak köszönhetően sikerült megelőzni. A lakók előző este ismeretlen személyekre lettek figyelmesek, akik egy leragasztott rendszámú Zsiguli gépkocsiból valami zsákokat cipeltek le a pincébe. Késlekedés nélkül a rendőrséghez fordultak. Az első elemzések kimutatták, hogy a zsákokban kristálycukorral keverve valóban

olyan anyag volt, amely hexogénre emlékeztetett. A zsákokat őrizet mellett azonnal Moszkvába szállították. Az elemzés befejeztével az FSZB munkatársai végleges választ adnak majd arra, vajon terrorista merényletről vagy egyszerű provokációról van szó.

Az elmondottakkal összefüggésben a területi belügyi hatóságok még egyszer emlékeztették a lakosságot, hogy őrizzék meg nyugalmaikat, és szervezetten, józanul cselekedjenek, hogy megóvják biztonságot. A legjobb válasz, amit a terroristáknak adhatunk, az éberségünk. Ehhez pedig nem kell több, mint kicsit jobban odafigyelni a környezetünkre, észrevenni a házunk lépcsőházában, padlásán vagy pincéjében ólálkodó idegeneket, felfigyelni a gazdátlanul hagyott gépkocsikra, amelyek lakóépületek közvetlen közelében parkolnak. A legcsekélyebb gyanú esetén pedig értesítsék a rendőrséget.

Semmilyen körülmények között ne próbálják meg kideríteni, mit tartalmaznak az Önök által talált gyanús dobozok, csomagok vagy más azonosíthatatlan tárgyak. Ilyen esetben meg kell akadályozni, hogy bárki a közelükbe férközhessen és ki kell hívni a rendőrséget.

Jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy városunkban a terrorista megnyilvánulások valószínűsége csökkenjen, az, ha olyan lakóbizottságokat alakítunk, amelyek megszervezik a lakóépületek és környékük éjszakai őrzését is. Ne feledjék: ma mindannyiunktól függ, mennyire bizonyul hatékonynak a küzdelem, amelyet a gonosz ellen vívunk.

UVD Információs Osztály

Sajnos, 1999. szeptember 23-án az orosz FSZB PR Központjának igazgatóját, Alekszandr Zdanovicsot felkérték, hogy szerepel-

jen az NTV televíziós csatorna „A nap hőse” c. műsorában. Ennek köszönhetően még egy fontos adalék került a birtokunkba, amely azt bizonyítja, hogy az FSZB úgy tervezte, szép csendben kivár, és hagyja, hogy a rjazanyiak és a sajtó bedőljön a megghiúsított cselesen merénylet meséjének. A jelek szerint akkor, amikor Zdanovics nyilatkozott, az FSZB-nek még nem állt szándékában „hadgyakorlatokról” beszélni. A számításuk egyszerű volt: sem az FSZB terroristáit, sem a gépkocsijukat a rjazanyi rendőrség nem találta meg. A megghiúsított terrorista cselekmény változata egyelőre bevált, és úgy tűnt, mindenkinek megfelelt, főként mert a terrorcselekmény elhárításának dicsőségét ki-ki boldogan mondta a magáénak, beleértve magát Rusajlót is.

Időközben Zdanovics azt az utasítást kapta, puhátolja ki, hogyan reagálna a közvélemény a „hadgyakorlat” verziójára, arra az esetre, ha valahogyan mégis kiszivárogná, hogy az FSZB-nek így vagy úgy köze volt a rjazanyi terrorista akcióhoz. Érdemes megfigyelni, milyen finoman utalt Zdanovics arra, hogy a robbantást megkísérlő bűnözők sehol sem találhatók; mintegy azt bizonygatva, hogy elégedetlenségre már nincs is ok. Az előzetes vizsgálatok szerint, amint azt az FSZB szóvivője kijelentette, a város egyik lakóépületének pincéjében talált zsákokban nem is hexogén, hanem egy, „a távirányítású berendezésekhez hasonló szerkezet volt”. Robbanómű sem volt: mindössze „bizonyos robbanóműelemek meglétét állíthatjuk”.

Ezzel együtt Zdanovics hangsúlyozta, hogy a végső választ a szakemberek adják majd meg, azaz Zdanovics kollégái és Patrusev beosztottjai az FSZB moszkvai laboratóriumából. Hogy milyen „végső választ” adnak majd az FSZB-s szakemberek, Zdanovics előre tudta: amilyenre a vezetés utasítja őket (mi csak némi késéssel, 2000. március 21-én értesülünk majd erről a feleletről, fél évvel a sikertelen terrorcselekmény után és öt nappal az elnökválasztások előtt).

És mégis, amikor „A nap hőse” c. adás elkezdődött, Zdanovics még nem rendelkezett olyan információval, hogy – amint az később kiderült – az FSZB Rjazanyban hadgyakorlatozott volna. Zdanovics még csak nem is célzott arra, hogy hadgyakorlatok is szóba jöhetnek. Olyan kételyek viszont, hogy a zsákokban robbanószer volt és a robbanószerkezet katonai volt – Zdanovics interjújában igenis elhangzottak. De a hadgyakorlat lehetőségéről még csak véletlenül sem tett említést. Ez az ellentmondás megint csak azt mutatta, hogy a titkosszolgálat terrorista merényletre készült Rjazanyban. Képtelenség volna azt feltételezni, hogy az FSZB a már lezajlott hadgyakorlatokra vonatkozó információt eltitkolta Zdanovics elől.

Szeptember 23-án este következett az újabb furcsaság. A Novosztyi orosz hírügynökség, amely közvetítette az NTV interjút Zdanovics tábornokkal, bejelentette, hogy a „kézre kerítés” (perehvat) terv keretében tovább folytatódik a VAZ–2107 típusú gépjármű keresése. „Ebben az egész történetben sok minden van, ami még tisztázatlan.” Többek között a szemtanúk is eltérően írták le a gépkocsi színét és márkáját. Kétségesse vált az is, le volt-e ragasztva a jármű rendszáma. Ezzel együtt, amint azt a sajtóközpont nyilatkozta, „az objektív kép rekonstrukciója érdekében” továbbra sem szüntetik meg a gépkocsi utáni nyomozást.

Összegezve tehát, annak ellenére, hogy Zdanovics biztosan állította, hogy sem robbanószer, sem robbanószerkezet nem volt, az UFSZB nem tudott objektív képet alkotni a történetekről. Szeptember 24-én a reggeli újságok részleteket közöltek a terrorcselekmény megakadályozásáról Rjazanyban, ám az FSZB még mindig nem nyilatkozott a hadgyakorlatokról.

Csak szeptember 24-én délből határozta végre el az FSZB igazgatója, Patrusev, hogy a Rjazanyban történeteket „hadgyakorlatnak” minősíti. De mi készíthette Patrusevet arra, hogy megváltoztassa

viselkedését? Először is, a legfőbb tárgyi bizonyítékokat, a három robbanóanyaggal teli zsákot és a robbanószerkezetet Moszkvába szállították, egyenesen Patrusev kezeibe. Ez jó hír volt az FSZB számára. Most már ki lehetett cserélni a zsákokat, majd magabiztosan azt lehetett mondani, hogy a vidéki szakértők tévedtek Rjazanyban, vizsgálataik következtetése téves volt. Ami a rossz hír volt, hogy a rjazanyi UFSZB letartóztatott két terroristát.

Próbáljunk meg segíteni abban, hogy az ország népe elől oly féltve titkolt objektív képét a történeteknek egyszer s mindenkorra tisztázni lehessen. A rjazanyi rendőrség és a rjazanyi területi UFSZB által közösen lebonyolított eme akció legragyogóbb fejezete, némi leegyszerűsítéssel, a következőképpen néz ki:

Miután felfedezték a robbanószer tartalmazó zsákokat és a robbanószerkezetet, a városban meghirdették a „kézre kerítés” tervet. A rjazanyi területi UFSZB PR első tisztje, Juris Bludov kijelentette, hogy Patrusev beszéde a helyi államvédelmi szervek dolgozóit teljesen váratlanul érte. „A tervezett program során végig, egészen az utolsó pillanatig úgy dolgoztunk szoros együttműködésben a rendőrséggel, mintha a terrorveszély valóságos volna. Elkészítettük a három gyanúsított fantomképét. Az UK RF 205. bekezdése értelmében (terrorizmus), a vizsgálati eredmények alapján még büntetőeljárást is kezdeményeztünk. Kerestük a gépjárművet és a terroristákat.”

Miután minden, a városból kivezető utat lezártak, a rjazanyi UVD és UFSZB operatív egységei megkísérelték felderíteni a keresett terroristák pontos tartózkodási helyét. A dolog nem ment volna szerencsés egybeesések nélkül. Az AO Elektroszvjaz munkatársa, Nagyeczda Juhanova telefonközpontos gyanús hívást rögzített Moszkvába. „Egyesével hagyjátok el a várost, mindenütt razia van” – volt a válasz a vonal másik végén. Juhanova azonnal jelentette a hívást a rjazanyi UFSZB-nek. A többi már csak „techni-

kai kérdés” volt. A gyanús telefont azonnal ellenőrzés alá vonták. Az operatív csoport tagjai nem kételkedtek abban, hogy ráakadtak a terroristákra. A bonyodalom abból származott, hogy a műszaki ellenőrzés eszközeinek köszönhetően sikerült azonosítani egy moszkvai számot, azt, amelyen a terroristák beszélgettek. Ez pedig a fővárosi FSZB egyik hivatalos helyiségének telefonszáma volt. Szeptember 22-én este kilenc után, azt követően, hogy a Novoszjolv utcából távoztak, a terroristák nem kockáztatták meg, hogy Moszkvába menjenek, mivel a kihalt éjszakai utakon egy magányos gépkocsi mindig feltűnő, és túl nagy lett volna az esélye annak, hogy az útrendészet valamelyik járőre feltartóztatja őket. Ha éjszaka állítanak meg egy autót, azt bejegyzik az ügyeleti naplóba, még akkor is, ha az FSZB vagy más titkosszolgálat munkatársai ülnek benne, és másnap, amikor híre megy a robbantásnak, a szolgálatban levő tisztnek minden bizonnyal eszébe fog jutni a három utast szállító autó, amelyet megállított. Ha ráadásul még a szemtanúk vallomásai is befutnak Rjazanyból, akkor azonnal körözést adnak ki az autó és utasai ellen. A terroristáknak tehát meg kellett várniuk a reggelt, annál is inkább, mivel a robbantás végrehajtásáig nem hagyhatták el az objektumot. A harci feladatot még nem teljesítették. Reggel sok autó lesz az utakon. A merénylet miatt az első órákban pánik lesz. Még ha a tanúk észrevették is a két férfit és a nőt a gépkocsiban, a rendőrség három terroristát fog keresni, mégpedig két férfit és egy nőt. Aki viszont egyedül utazik autóval, mindig kicsúszik minden üldöző markából.

A Perehvat hadművelet lebonyolításáról a Trud c. napilap a következőképpen számolt be:

„A feszültség Rjazanyban tetőfokára hágott. Az utcákat megerősített őrzésként és a helyi katonai főiskolák tisztjei irányítják. A városba és a városból kivezető utakat megszállták az állig felfegyverkezett járőrszolgálatosok, autótűz-ellen-

őrök. A Moszkvába tartó és onnan érkező személy- és teherautók több kilométeres dugókba torlódtak. Átkutattak minden utasteret és csomagtartót. Három terroristát kerestek: két férfit és egy nőt, akiknek a különös ismertetőjegyei majd minden oszlopra ki voltak függesztve.”

Az utasítások értelmében a három terrorista egyike szeptember 23-án indult útnak Moszkva felé. Autóját Kolomna mellett hagyta, és – más közlekedési eszközzel – akadály nélkül eljutott Moszkvába. Ily módon a rjazanyi rendőrség elől egy terrorista elmenekült, és a gépkocsit is magával vitte. Szeptember 23-án a Moszkva–Rjazany útvonal mentén, Kolomna közelében, a rendőrség megtalálta a gépkocsit – utasok nélkül. Ugyanaz a „leragasztott rendszámú autó volt, amelyen a robbanószer szállították”, nyilatkozta Bludov. Mint kiderült, az autót már körözték. Vagyis a terroristák a hadműveletet egy lopott gépkocsival hajtották végre (bevett módszer terrorista cselekmények esetén).

Nem véletlen, hogy az autót Kolomna mellé vitték. Ha a gépkocsit Moszkvából vagy a moszkvai területről lopták, a rendőrség visszaszolgáltatja azt a lakóhely szerinti tulajdonosnak. Szinte kizárt, hogy bárkinek is megforduljon a fejében, hogy éppen ezzel az autóval szállították az ismeretlen terroristák a hexogént, hogy a levegőbe röptessenek egy lakóházat az ország másik végében, a rjazanyi területen. Ebből adódóan nem vegyelemzik majd a gépkocsiban található hexogén és más robbanóanyag részecskéit sem. A Rjazanyban maradt két terroristáért cinkostársuk ráér visszajönni másnap az FSZB szokásos szolgálati gépkocsijával, és kiviheti őket Moszkvába, anélkül hogy a letartóztatás kockázata felmerülne. Másrészt, ha mégis kiderül, hogy a merényletet a Kolomna mellett hagyott gépkocsival hajtották végre, a Moszkva felé félúton hagyott autó arra engedett volna következtetni, hogy a terroristák elmenekültek. A Rjazanyt körbezáró gyűrű lazult volna, és

ez mindenképpen megkönnyítette volna a hátramaradt két terrorista távozását.

Nos, ketten a terroristák közül Rjazanyban maradtak. A rjazanyi UFSZB által a rendelkezésünkre bocsátott információból tudjuk, hogy Rjazanyban a terroristák egy előre lefoglalt lakásban húzták meg magukat, és szeptember 22-én és 23-án nem ténferegetek lépcsőháztól lépcsőházra az idegen városban. Levonhatjuk tehát azt a következtetést, hogy a terroristák már jóval korábban bebiztosították a maguk számára a lakást. Világos, hogy ez esetben bőven volt idejük arra, hogy megválasszák a messze nem véletlenül kijelölt célpontot, és előkészítsék a merényletet. A Perehvat hadművelet váratlanul érte a terroristákat, ezért úgy határoztak, hogy a városban várják ki a végét. Ezt a változatot a következő érvek támasztják alá.

Nyilvánvaló, hogy a Rjazanyban készülő robbantásról (amellyel kapcsolatban az események valamennyi hivatalos résztvevője, a katonai hivatalok munkatársai diplomatikusan csak a „hadgyakorlat” szót használják) a rjazanyi terület vezetése mit sem tudott. A területi kormányzó, V. N. Ljubimov szeptember 24-én egy élő adásban közvetített interjúban nyíltan is bejelentette: „Erről a hadgyakorlatról még én sem tudtam.” Rjazany közigazgatási vezetője, Mamatov, egyenesen ingerült volt: „Kísérleti nyulaknak használták bennünket. Megnézték, »tetvesek« vagyunk-e. Én nem ellenzem a hadgyakorlatokat, magam is szolgáltam a seregben és részt vettem hadgyakorlatokon, de ilyet még nem láttam.”

A rjazanyi területi FSZB vezetését ugyancsak nem tájékoztatták. Ju. Bludov kijelentette, hogy „az FSZB-t nem értesítették előzetesen arról, hogy a városban hadgyakorlatot tartanak”. A rjazanyi UFSZB vezetője, A. V. Szergejev vezérőrnagy először azt nyilatkozta az Oka elnevezésű helyi kábeltelevízióknak adott interjújában, hogy semmit sem tud a hadgyakorlatokról. És csak később, amikor az újságírók arról kérdezték, rendelkezik-e bármilyen hiva-

talos dokumentummal, amely azt igazolná, hogy Rjazany hadgyakorlatok színtere volt, felelte sajtószóvivője közvetítésével azt, hogy a hadgyakorlatok tényét az FSZB igazgatójának, Patrusevnek a televízióban közvetített interjúja bizonyítja. Ezért aztán, amint erre a 14/16. sz. ház egyik lakója, Marina Vitaljevna Szeverina visszaemlékezik, a helyi FSZB lakásról lakásra járt, hogy elnézést kérjen: „Jöttek ide mihozzánk az FSZB-től, néhány ember egy ezredes vezetésével. Elnézést kértek. Azt mondták, ők sem tudtak az egésztől.” És ez pontosan az az eset, amikor hiszünk az FSZB-nek, és hiszünk az őszinteségében.

A területi UFSZB tisztában volt azzal, hogy a rjazanyiakat rászedték, és hogy Oroszország Főügyészsége és a közvélemény a rjazanyi UFSZB-t okolhatja majd a robbantás megszervezéséért. Moszkvai kollégáik gázságától megrendülten a rjazanyiak úgy döntöttek, hogy alibit kreálnak maguknak, és az egész világnak elmondják, hogy a hadműveletet Moszkvában készítették elő. Csakis ezzel magyarázható a rjazanyi területi UFSZB azon nyilatkozata, amely nem sokkal Patrusevnek a rjazanyi „hadgyakorlatokról” adott interjúja után látott napvilágot. A rjazanyi UFSZB nyilatkozatának teljes szövegét idézzük:

„Mint kiderült, az 1999. szeptember 22-én megtalált robbanószerkezet-utánszám elhelyezése egy régióközi hadgyakorlat részeként képezte. Az erre vonatkozó hír váratlanul ért bennünket, és pontosan akkor érkezett, amikor az UFSZB hivatala feltárta a robbanószerkezet elhelyezésében közreműködő személyek rjazanyi tartózkodásának helyét, és éppen letartóztatásukra készült. Mindez sok rjazanyi lakó éberségének és segítségének, a belügyi szervekkel való együttműködésnek és munkatársaink szakmai felkészültségének volt köszönhető. Köszönet mindenkinek, aki ebben a munkában bennünket támogatott. A magunk részéről a jövőben is elkö-

vetünk mindent, hogy garantáljuk városlakóink biztonságát.”

Ez az egyedülálló dokumentum lehetővé teszi a számunkra, hogy a legfontosabb bennünket érdeklő kérdésekre választ adhassunk.

Először is, a rjazanyi UFSZB-nek semmi köze nem volt a rjazanyi ház felrobbantásának hadműveletéhez.

Másodszor, Rjazanyban a terroristák közül legalább kettőnek a nyomára bukkantak.

Harmadszor, a terroristák, ha ideiglenesen is, de Rjazanyban laktak, ahol egy sor, de legalább két szövetkezeti lakásukat is sikerült felderíteni.

Negyedszer, akkor, amikor már készültek volna letartóztatni a terroristákat, Moszkvából olyan utasítás érkezett, hogy a terroristákat ne tartóztassák le, mivel a rjazanyi merénylet nem más, mint az FSZB „hadgyakorlata”.

Hogy még a gyanúja se merülhessen fel annak, hogy az UFSZB bejelentése a véletlen műve vagy valamiféle tévedés volna, Rjazany vezetői interjú formájában szó szerint is megismételték ugyanezt a nyilatkozatot. 2000. március 21-én, öt nappal az elnökválasztások előtt, amikor a Rjazanyban megghiúsított robbantás ügyét a hatalomért versengők politikai motívumokból adódóan folyamatosan napirenden tartották, a rjazanyi területi UFSZB RF nyomozási osztályának vezetője, Jurij Valentyinovics Makszimov a következőket mondta:

„Csak részvétet érezhetünk és bocsánatot kérhetünk ezektől az emberektől. Nekünk sem könnyű ebben a helyzetben. Az FSZB RF hadgyakorlatának bejelentése teljesen váratlanul ért bennünket, és pontosan akkor, amikor az FSZB hivatala már felderítette a (mint később kiderült) ál-robbanószerkezet elhelyezéseért felelős személyek rjazanyi tartózkodási helyét, és éppen letartóztatásukra készült. Mindez sok

rjazanyi lakos éberségének és segítségének, a belügyi szervekkel való együttműködésnek és munkatársaink szakmai felkészültségének köszönhetően volt lehetséges.”

Ily módon két ízben is hivatalos megerősítést nyert, hogy a rjazanyi lakóházat az FSZB munkatársai aknázták alá, az, hogy az akció lebonyolításának idején Rjazanyban laktak, és hogy tartózkodási helyüket a rjazanyi területi UFSZB felderítette. Ennek alapján Patrusevet nyilvánvaló hazugságon érhetjük. Szeptember 25-én az egyik tv-társaságnak adott interjújában Patrusev ezt nyilatkozta: „Azok az emberek, akiket elvileg azonnal le kellett volna tartóztatni, ott voltak az úgymond robbanószerkezettel aláaknázott házból az utcára kivonuló lakók között. Részt vettek saját fantomképeik összeállításában, szóba elegyedtek a rendőri szervek munkatársaival.”

A valóságban egészen más történt. A terroristák azonnal szétszóródtak a szövetkezeti lakásokba. Akkor azonban, amikor a rjazanyi UFSZB vezetősége hivatali kötelességből értesítette Patrusevet Moszkvában, hogy a terroristákat minden kétséget kizáróan le fogják tartóztatni, Patrusev kiadta az utasítást, hogy ne tartóztassák le őket, s a Rjazanyban megelőzött terrorista merényletet „hadgyakorlatnak” minősítette. Képzeltetjük, milyen képet vágott a rjazanyi UFSZB munkatársa (feltehetőleg maga Szergejev vezérőrnagy tett jelentést Patrusevnek), amikor megkapta a parancsot, hogy engedje futni a terroristákat!

Amint letette a telefont, Patrusev azon nyomban leadta – azokban a napokban ez volt az első – interjút az NTV társaságának: „A rjazanyi incidensnél sem robbanás, sem annak elhárítása nem történt. Hadgyakorlat volt. Cukor volt, és semmiféle robbanószer nem volt. Ilyen gyakorlatokat nemcsak Rjazanyban tartunk. De, becsülete legyen mondva a rjazanyi rendőri szerveknek és a lakosságnak, határozottan reagáltak. Véleményem szerint a gyakorlatoknak köze-

litenie kell ahhoz, ami az életben történik, máskülönben soha semmit nem fogunk megtalálni, és semmire nem is reagálunk majd.”

Egy nappal később Patrusev hozzáfűzte, hogy a rjazanyi „hadgyakorlatot” az indokolta, hogy értesülései szerint Oroszországban terrorista merényletek várhatók. A Csecsen Köztársaságban már több terrorista csoportot is kiképeztek, amelyeknek az a feladata, „hogy behatoljanak az orosz térségre, és egy sor terrorakciót hajtsanak végre. (...) Ez az értesülés vezetett bennünket arra, hogy hadgyakorlatot tartsunk, méghozzá nem olyat, amilyenek eddig voltak, hanem a legkeményebb formában. (...) Feltétlenül szükséges, hogy személyi állományunk készenlétben legyen, fel kell tárunk azokat a hiányosságokat, amelyek a munka szervezésében adódnak, és végre kell hajtánunk a megfelelő korrekciót.”

A Moszkovszkij Komszomolec (Moszkvai Komszomolec) elnevezésű lapnak még humorérzéke is volt: „1999. szeptember 24-én az FSZB igazgatója, Nyikolaj Patrusev előrukkolt azzal a szenzációs bejelentéssel, hogy a rjazanyi robbantási kísérlet nem is volt az, ami. Hadgyakorlat volt. (...) Ugyanaznap a belügyminiszter, Vlagyimir Rusajlo gratulált dolgozóinak, amiért a rjazanyi lakóházat a biztos robbanástól sikeresen megmentették.”

Rjazanyban persze az embereknek nem volt kedve nevetgelni. Úgy tűnik, hogy Patrusev tilalma ellenére a rjazanyiak – biztos, ami biztos – mégiscsak sikeresen letartóztatták a terroristákat. Hogy kit, hol, összesen hány embert, és mi mindent találtak a rjazanyi UFSZB munkatársai azokban a lakásokban, valószínűleg sohasem tudjuk meg. A letartóztatáskor a terroristák hamis dokumentumokat mutattak fel, és csak addig voltak őrizetben, amíg Moszkvából meg nem érkeztek a központi apparátus tisztjei az újabb iratokkal, amelyek lehetővé tették, hogy a forró nyomon lefűlelt FSZB-s ügynököket magukkal vigyék Moszkvába.

Ettől kezdve a nyomozás a szokásos „szigorúan bizalmas” című szó alatt futott. A büntetőeljárást, amelyet a rjazanyi területi UFSZB RF kezdeményezett a feltárt robbanóanyag ügyében, a „terrorizmusra” vonatkozó bekezdés alapján (OF Btk. 205. bek.) titkosították. Az ügygel kapcsolatos iratok a nyilvánosság számára hozzáférhetetlenek. A terroristák (FSZB-munkatársak) nevét elhallgatják. Azt sem tudjuk, kihallgatták-e őket, és mit mondtak a kihallgatáson. Márpedig Patrusevnek volt mit takargatnia. „Fiúk, nem tehetek semmit. Az elemzésben robbanóanyag szerepel, kénytelen vagyok elrendelni a vizsgálatot” – hajtogatta makacsul a helyi FSZB nyomozója, amikor megpróbálták rá nyomást gyakorolni. Ekkor az FSZB központi apparátusa odaküldött néhány embert, és egyszerűen konfiskálták a szakelemzések eredményeit.

Három újság, 1999. szeptember 29-én a Cseljabinszkij Rabocsij (Cseljabinszki Munkás) és a Krasznojarszkij Rabocsij (Krasznojarszki Munkás), majd október 1-jén a szamarai Volzsszkaja Kom-muna (Volgai Közösség) ugyanazt a cikket közölte:

„Amint azt megbízható forrásból az orosz MVD-től megtudtuk, az MVD operatív munkatársai és a rjazanyi UFSZB kollégái közül egyetlen ember sem dől be a városban »hadgyakorlat« céljából elhelyezett robbanószer meséjének. (...)

Az orosz MVD magas rangú tisztjei szerint az igazság az, hogy a rjazanyi lakóházat valakik valóban aláaknázták az adott robbanószerrel, mégpedig ugyanolyan detonátorok segítségével, mint amilyenek Moszkvában is voltak. (...) Közvetve az is bizonyítja ezt az elméletet, hogy a Rjazanyban kezdeményezett büntetőeljárást mind a mai napig nem zárták le. Ráadásul a zsákokban levő anyag előzetes, a helyi MVD szakembergárdája által még a vizsgálat első szakaszában végrehajtott elemzésének eredményeit az FSZB Moszk-

Moszkvából érkező munkatársai elkobozták és nyomban titkosnak nyilvánították. De a rendőrök, akik kapcsolatban állnak azokkal a bűnügyi szakértőkkel, akik a zsákok legelső elemzését végezték, továbbra is azt állítják, hogy a zsákokban valóban hexogén volt, és hogy tévedésről szó sem lehet.”

A nyomozás során alkalmazott nyomás, éppúgy, mint a büntető-eljárás titkosítása, törvénytelen volt. Az RF államtitokra vonatkozó 7. törvénycikkelye értelmében, amely 1993. július 21-én került elfogadásra, „nem képez államtitkot és nem titkosítandó (...) a polgárok biztonságát és egészségét veszélyeztető rendkívüli eseményekre és katasztrófákra, valamint ezek következményeire, (...) az emberi és polgári szabadságokat és jogokat sértő tényekre, (...) a törvényességnek az államhatalom és hivatalos személy által történő megszegésére vonatkozó adatok”.

Mi több, amint azt ugyanebben a törvénycikkelyben olvashatjuk: „Azok a hivatalos személyek, akik a felsorolt adatok titkosítását elrendelik, illetve azokat titkosítás céljából az államtitkot képező adatok közé sorolják, büntetőjogi, közügyi és fegyelmi felelősséggel tartoznak, amelynek mértéke a társadalomnak, az államnak és a polgároknak okozott anyagi és erkölcsi kár mértékétől függ. Az ilyen határozatok ellen a polgároknak joga van bírósághoz fordulni jogorvoslatért.”

Sajnos a helyzet nagyon is úgy néz ki, hogy a büntetőeljárást titkosító személyek nem fognak felelni tettükért, ahogyan azt az 1993-as törvény előírta.

2000 márciusában (közvetlenül a választások előtt) a választópolgárok előtt felvonultatták a három terrorista egyikét, az FSZB Különleges Központjának munkatársát, aki elmondta, hogy mindhárman szeptember 22-én este indultak el Moszkvából Rjazanyba, hogy véletlenül akadtak rá a be nem zárt pincére, hogy a piacon kristálycukorral teli zsákokat, illetve a rjazanyi Kolcsuga fegyver-

boltban töltényt vásároltak, amiből ott helyben elkészítették a „hamis robbanószerkezetet. Az egész dolog az akció végrehajtására kijelölt területre összpontosult... Nem merénylet volt, hanem hadgyakorlat. Különösebben még csak nem is rejtőzködtünk.”

Március 22-én (négy nappal a választások előtt) Dmitrij Geraszimov tartalékos vezérőrnagy, az orosz FSZB „Lobogó” (Vümpel) elnevezésű alosztályának egykori parancsnoka és Gennagyij Zajcev nyugalmazott vezérőrnagy, a Szovjetunió hőse és az Alfa csoport exparancsnoka személyében, az Alfa csoport veteránjainak szövetsége az FSZB rjazanyi hadgyakorlatának védelmére kelt. Geraszimov kijelentette, hogy harci robbanószerkezeteket a rjazanyi hadgyakorlaton nem vetettek be, ehelyett „golyós töltésű patront” használtak, amely „sokkoló hatást” kellett volna hogy kiváltson. A sokkhatás nem is maradt el, vagyis ebből a szempontból a „hadgyakorlat” sikeresnek mondható.

Az a verzió, hogy a hadgyakorlat során katonai robbanószerkezetet alkalmaztak, Zajcev véleménye szerint annak volt köszönhető, hogy a rjazanyi területi UFSZB munkatársai rossz műszereket használtak. Zajcev azt is elmondta, hogy a rjazanyi hadgyakorlaton a Lobogó (Vümpel) katonái is részt vettek, ezért is indult el egy különleges különítmény még akkor, az említett események estéjén egy magánkézben levő személyautóval Rjazanyba.

Egész idő alatt mindvégig igyekeztek szándékosan magukra terelni a figyelmet. A Kolcsuga fegyverboltban megvásárolták a golyós töltésű patront, aztán a helyi piacon a különleges osztag megvette azt a bizonyos cukrot is, amelyet utóbb néhány SZMI-s dolgozó hexogénnek vélt. A szakemberek egyszerűen megszegették a legalapvetőbb előírásokat, és koszos műszereket használtak, amelyekeken még ott voltak az előző vizsgálat robbanóanyagának maradványai. Az effajta trehánysággért a szakemberek már megkapták, ami megilleti őket. Az ügyben büntetőeljárást kezdeményeztek.

A „különleges központ munkatársa” által adott interjú naivitása és az az egyszerűség, ahogyan Geraszimov és Zajcev nyilatkoztak, valóban csodálatra méltó. Mindenekelőtt nagyon is lehetséges, hogy szeptember 22-én este a Lobogó három tisztje valóban elindult egy magángépkocsival Rjazanyba, ahol három zsák kristálycukrot és a Kolcsuga boltban patront vásároltak. De hogy magukra akarták volna vonni a figyelmet? Ugyan mivel? Azzal, hogy cukrot vesznek? De hiszen a piacon cukrot vettek, nem pedig hexogént. Akkor meg mi az, amivel feltűnést keltettek volna? Azzal az egyetlen patronnal, amelyet egy vadászfegyverhez vásároltak?

Úgy látszik, Patrusjev is osztotta azt a véleményt, hogy egy olyan országban, ahol nap mint nap égbekiáltó gyilkosságok történnek és lakók százai repülnek épületekkel együtt a levegőbe, a piacon cukrot, illetve a vadászboltban patront vásárló emberekre gyanakodni kell: „Mindazt, amit az állítólagos terroristák az épületben elhelyeztek, Rjazanyban szerezték be: a cukroszsákokat és a patronokat is, amelyeknek a vásárlásakor senki sem kérdezte meg tőlük, van-e fegyvertartási engedélyük.” Részletkérdés, mégis rejtély: vajon hány patront vettek az FSZB-sek, egyet vagy többet? (A vásárlás egyébként elterelő akció is lehetett, amely azoknak a valódi terroristáknak a fedezésére szolgált, akik a ház pincéjében egészen más jellegű zsákokat helyeztek el, olyanokat, amiben robbanóanyag volt, és akiknek semmi közük a Lobogóhoz [Vümpel] nem volt. Lehetséges, hogy a lobogósok maguk sem tudták, mi célt szolgált a rájuk bízott feladat, hogy patront és cukrot vegyenek.) Végezetül Zajcev az olvasókat is félrevezette, amikor azt állította, hogy büntetőeljárást indítottak a műszaki-technológiai osztály robbanásszakértője, Jurij Tkacsenko főhadnagy ellen az előírásoknak nem megfelelően végrehajtott szakértői vizsgálat miatt. Valójában eljárás azok ellen a terroristák ellen indult, akikről

kiderült, hogy az FSZB munkatársai. Tkacsenkót és a rjazanyi rendőrség második robbanásszakértőjét, Zsitnyikovot, 1999. szeptember 30-án pénzjutalomban részesítették bátorságukért, amelyet a robbanószerkezet hatástalanítása során tanúsítottak. Egyébként ugyancsak pénzjutalomban részesült a terroristák kézre kerítésében való közreműködéséért az a Nagyecsda Juhanova is, aki lehallgatta a terroristák moszkvai telefonbeszélgetését.

Zajcev mentségül legfeljebb azt lehet felhozni, hogy a szakértő valóban felelős az általa végzett vizsgálatok minőségéért és az eredmények megbízhatóságáért. És ha Tkacsenko rossz minőségű vizsgálatot végzett volna és helytelen eredményre jutott volna, nos, ez esetben valóban büntetőeljárás indult volna ellene. Tudjuk azonban, hogy ilyen eljárás nem indult, mégpedig azért nem, mert a szakértői vizsgálat helyesen állapította meg, hogy a zsákokban robbanóanyag volt.

A „különleges központ munkatársának” és Zajcevnek a vallo-másában komoly gondot jelent az is, hogy az időpontok nem egyeznek. A terroristákat este nem sokkal kilenc óra után vették észre a rjazanyi ház környékén. A Moszkva–Rjazany közötti 180 km-es távolságot hétköznapi legkevesebb három óra alatt tehetik meg a terroristák. Tegyük hozzá, hogy még ki kellett választaniuk a házat az idegen városban, meg kellett venniük a cukroszsákokat, a patront a Kolcsugában, és végül össze kellett eskábálniuk a robbanószerkezet utánzatát is. Márpedig a piac Rjazanyban hétköznapi legkésőbb ötör bezár. A Kolcsuga fegyverbolt pedig legfeljebb hatig tart nyitva. Akkor mikor is és hogyan vették meg a cukrot? És mikor vásároltak a Kolcsugában patront? Mikor is indultak el a terroristák Moszkvából? És hány órákor érkeztek meg Rjazanyba?

Nyilvánvaló, hogy ez az egész történet arról, hogy a Lobogó (Vümpel) munkatársai aznap este indultak el Moszkvából, az első betűtől az utolsóig kitaláció. A hivatalos jogi bizonyítékot erre ma-

ga Zajcev szolgáltatta. 1999. szeptember 28-án az Oszkorgy elnevezésű kolomnai őrző-védő szolgálat irodájában a katonai hatóságok sajtókonferenciát tartottak, ahol az Alfa csoport veteránszövetségének elnöke, G. N. Zajcev kifejtette a rjazanyi „incidenssel” kapcsolatos álláspontját. „Az ilyenfajta hadgyakorlatok engem nagyon felháborítanak. Nem volna szabad élő embereknek gyakorolni!” Szeptember 7-én a helyi Jaty (kolomnai újság) leköszölte a sajtókonferencián készített riportot. A felháborodott Zajcev szavaiból ítélve szükségképpen arra a következtetésre jutunk, hogy ő maga a rjazanyi merényletben nem működött közre. Mindössze négy nappal a választások előtt, amikor Putyin győzelme érdekében már minden erőt mobilizáltak, ekkor kényszerítették Zajcevet arra, hogy a sajtótájékoztatón magára és a lobogósokra vállalja a rjazanyi „hadgyakorlatot”. Azok, akik Zajcevet rávették erre a propagandaízű cselekedetre, nyilván nem tudtak a kolomnai sajtókonferenciáról.

2000. március 22-i hamis tanúskodásával Zajcev megmutatta, ami a legfontosabb: hogy ti. a titkosszolgálat munkatársai bármikor hazudhatnak, ha az államvédelmi szervek érdekei azt megkívánják, és ha megfelelő parancsot kapnak.

Oroszországban a bűnözők fele arra játszik, hogy magát elmebetegnek vagy javíthatatlan hülyének állítsa be. Vagyis: kisebb a kiszabott büntetés, nemegyszer úgy ahogyan van, elengedik („mire is menne az ember egy hülyével”). Patrusev jól számított, amikor úgy vélte, hogy a saját népünk ellen elkövetett terrorista merénylet akár életfogytiglani büntetést is maga után vonhat, míg ha valaki hülye, még a munkáját sem veszíti el. (Ugyan ki is meneszthette volna Patrusevet? Legfeljebb Putyin.) És valóban, a Rjazanyban történtek miatt az FSZB egyetlen munkatársát sem bocsátották el. Ráadásul Patrusev nem sokkal később megkapta az „Oroszország Hőse” kitüntetést – és hozzá a hadsereg-tábornoki kinevezést!

Patrusev lélektani számításai beigazolódtak. Az orosz politikai elit számára kényelmesebb volt Patrusevet idiótának beállítani, semhogy gonosztevőnek tartsák. „Számomra ez iszonyatos – kommentálta Oleg Morozov, az Orosz Régiók csoport küldöttségének vezetője Patrusev élő közvetítésben az Eho Moszkvü (Moszkva Visszhangja) rádió hullámhosszán elhangzott nyilatkozatát a »hadgyakorlatról«. – Megértem, hogy a titkosszolgálatnak jogában áll ellenőriznie, de nem annyira a mi, mint sokkal inkább a saját tevékenységét. Meg aztán nehéz is beleélnünk magunkat azoknak az embereknek (rjazanyiak) a helyzetébe, ezért aztán nem érte meg és nem is lett volna szabad ilyen árat fizetni csak azért, hogy az FSZB működését és a polgárok éberségét ellenőrizzék.”

Morozov úgy nyilatkozott, hogy az FSZB tetteit akkor lehet megbocsátani, ha az FSZB garantálja, hogy több terrorista merénylet nem lesz. És ez volt mondanivalójának a lényege. Az oroszokat az FSZB terrorjától kellett megmenteni. A jó diplomáciai érzékkel megáldott Morozov alkut ajánlott a terrorista Patrusevnek: mi nem büntetünk meg benneteket, és szemet hunyunk a már megtörtént oroszországi robbantások fölött, ti pedig cserébe leállítjátok a lakóházak robbantásának hadműveleteit Oroszországban. Patrusev értett a szóból: a robbantásoknak vége szakadt. Patrusev megmaradt hivatali székében, homlokán a címkével: „bolond”. De hogy ki is az, akit valójában bolonddá tettek ebben az ügyben, az még nem dőlt el.

Igaz, akadtak olyanok is, akik szerint Patrusev nem bolond, hanem egyenesen elmebeteg. 1999. szeptember 25-én a Novüje Izvesztyija (Új Hírek) lap egy cikket jelentetett meg Szergej Agafonov tollából, amelyre Patrusev – a kialakult viszonyok között – még az orrát sem húzta fel: „Jó volna tudni, mennyire jár-tas az FSZB az élet dolgaiban. Vajon kellőképpen felfogja a titkosszolgálat vezetője az őt környező valóságot? Nem szintévesz-

tő esetleg? És a rokonait felismeri? Ilyen riasztó kérdések gyötrik az ember lelkét, mert hiszen értelmes magyarázatot találni arra, hogy az FSZB különleges, összoroszországi pedagógiai hadműveleteket hajt végre élő emberekben, ez egyszerűen képtelenség.” Agafonov úgy véli, „Patrusev tábornok súlyosan beteg” és „sürgős kezelésre szorul, hogy megszabaduljon az erejét felülmúló kötelezettségek alól”.

Az FSZB-ben – érthető módon – nem alakulhatott ki összhang a Patrusev-féle hadművelet kérdésében. Azok után, hogy kudarcot vallottak, még a beosztottak is hajlottak arra, hogy a vezetést bírálják (Patrusevnek pedig túrnie kellett a kritikát). Szergej Bogdanov, a moszkvai és moszkvai területi COSZ UFSZB vezetője például „durva és meggondolatlan munkának” nevezte a rjazanyi hadgyakorlatot (ha egyszer lebuktak, csakis rossz munka lehetett). Kotyelnikov vezérezredes, a jaroszlavi területi UFSZB vezetője, arra a kérdésre, miként vélekedik a „hadgyakorlatokról”, azt felelte: „Megvan a magam véleménye a rjazanyi hadgyakorlatról, de nem szeretném kommentálni azt, amit a kollégáim tesznek.” (Próbálta volna kommentálni őket!)

Érdeemes megfigyelnünk, hogy sem az aktív, sem a tartalékos FSZB-s vezetők között nem akadt olyan, aki komoly kritikai elemzésnek vetette volna alá a „kollégák” eljárását. Ezt a megtisztelő feladatot a katonai hivatalok profijai átengedték az újságíróknak. Ez utóbbiak, miközben folyamatosan érték őket az FSZB részéről a támadások, tették, amit tenni tudtak. Kezdték persze a cukorral.

Az a három zsák kristálycukor senkit nem hagyott nyugodni. Az FSZB-s terroristák (jóval valószínűbb azonban, hogy egészen más FSZB-sek) azt állították, hogy a cukrot a helyi piacon vették, és a cukor az orlovi terület kolpjanszki cukorgyárából származott. De

ha a cukor közönséges orlovi cukor volt, miért kellett akkor Moszkvába vitetni szakértői elemzés céljából? És ami még fontosabb, miért egyezett bele ebbe a vizsgálatba a laboratórium? Ráadásul nem is egy, hanem kettő – két különböző hivatalnál (MVD és FSZB). És mi indokolta azt, hogy a szakértői vizsgálatot megismételjék? Talán elsőre nem lehet megállapítani valamiről, hogy az cukor? És miért húzódott mindez hónapokon keresztül? Patrusevnek azért kellett a cukrot Moszkvába vitetnie, hogy ezzel megfossza a rjazanyiakat a tárgyi bizonyítéktól, ennek viszont csak akkor volt értelme, ha a zsákokban robbanóanyag volt. Eközben az FSZB sajtószolgálatja bejelentette, hogy a rjazanyi zsákokat – tartalmuk ellenőrzése céljából – a lőtérré szállították, és megkísérelték felrobbantani. Robbanás nem történt, mivel a zsákokban közönséges cukor volt – jelentette be győzedelmesen az FSZB. „Jó volna tudni, ki az a hülye, aki három zsák közönséges cukrot kivisz a lőtérré, hogy felrobbantsa” – jegyezte meg ironikusan a Verszia c. napilap. Valóban, miért küldöztette a zsákokat az FSZB a lőtérré, ha egyszer tudott arról, hogy Rjazanyban hadgyakorlatok folynak, és a zsákokban cukor van, amit a Lobogó munkatársai a helybéli piacon vásároltak?

Ráadásul ugyancsak Rjazany közelében további hexogéntartalmú zsákokra is bukkantak. Tegyük hozzá, sok zsákot találtak, és a szálak a GRU irányába mutattak. A VDV rjazanyi ezredének Rjazany melletti 127. sz. katonai raktárában, a felderítő-diverzáns csapatok kiképzésére szakosodott bázis területén hexogént tároltak, olyan 50 kilós cukroszsákokban, mint amilyeneket a Novoszjolov utcában is találtak. 1999 őszén Alekszej Pinyajevet, a légideszantcsapatok sorkatonáját (59236. hadosztály) és harcostársait éppen ehhez az ezredhez vezényelték Podmoszkovjéból Rjazanyba. Amikor 1999 novemberében Pinyajev és egyik ismerő-

se a fegyver- és lőszerraktárnál teljesítettek őrseget, leginkább pusztá kíváncsiságból behatoltak a raktárba, és észrevették azokat a bizonyos „cukor” feliratú zsákokat.

A deszantos katonák egy késszúrással kilyukasztották az egyik zsákot, és egy műanyag zacskóba beleszórtak egy keveset a kincstári cukorból. A lopott cukorral ízesített teának azonban az íze is furcsa volt, és édes sem volt. A megrémült harcosok odaadták a zacskót a szakaszparancsnoknak, aki nyilván megsejtette, hogy valami nem stimmel, hiszen országszerte robbantásokról keringtek történetek, ezért úgy döntött, hogy a „cukrot” ellenőrizteti egy robbanásszakértővel. A szerről kiderült, hogy hexogén.

A tiszt hivatalos jelentést tett. A hadosztályt ellepték a moszkvai és a tulai FSZB munkatársai (Tulában – éppúgy, mint Rjazanyban – légideszant-hadosztály állomásozott). Az ezredből nem engedtek oda hivatalos személyt. A deszantosokat, akik a hexogént megtalálták, „államtitok elárulásáért” kihallgatásról kihallgatásra rángatták. „Nem is sejtitek, srácok, milyen komoly ügybe keveredtetek” – mondta az egyik tiszt. A sajtónak ugyanakkor azt nyilatkozták, hogy Pinyajev nevű sorkatona a seregben nincs, és az hogy a katonai raktárban hexogéntartalmú zsákokat találtak, mindössze a Novaja Gazeta újságírójának, Pavel Volosinnak a koholmánya. Az FSZB az esettel kapcsolatban hivatalosan is eljár. A robbanószerekét sikeresen elkenték, a parancsnokot és Pinyajev katonatársát a Csecsen Köztársaságba helyezték át szolgálatra.

Pinyajevnek ennél gyötrelmesebb büntetést eszeltek ki. Először meg kellett tagadnia, amit korábban mondott (képzelhetjük, mekkora nyomás nehezedett rá az FSZB részéről!). Azután az FSZB RF nyomozóhivatalának vezetője azt is közölte, hogy „a sorkatonát az ellene kezdeményezett büntetőjogi eljárás keretén belül fogják kihallgatni”. Ahogyan a COSZ FSZB egyik munkatársnője tömören megfogalmazta: „Most aztán jól megszorongatják a kiskatonát...”

A büntetőjogi eljárást Pinyajev ellen egy, a hadsereg lőszerraktárából eltulajdonított zacskónyi cukor miatt indították meg... 2000 márciusában. Ami igaz, az igaz. Az FSZB leleményessége vitathatatlan. Csak azt nem tudni, mi köze van az orosz FSZB nyomozóhivatalának az ilyen apró-cseprő élelmiszerlopásokhoz.

A rjazanyi utászok állítása szerint robbanóanyagot nem szokás 50 kilós zsákokban sem tárolni, sem csomagolni, sem pedig szállítani. Túlságosan veszélyes. Egy kisebb méretű épület felrobbantásához elég 500 gramm robbanóanyag. 50 kilós cukornak álcázott zsákok kizárólag terrorista merényletekhez kellene. Valószínű, hogy az a három zsák is innen származott, amit utóbb a rjazanyi ház tartópillérei alatt helyeztek el. A rjazanyi szakértők műszerei tehát nem tévedtek.

A VDV 137. sz. ezredének története azonban ezzel még nem zárult le. 2000 márciusában a deszantosok peres eljárást indítottak a Novaja Gazeta ellen, amely lehozott egy Pinyajevvel készített interjút. A „becsület, a méltóság és a szakmai jó hír” nevében megfogalmazott keresetet az ezred vezetősége nyújtotta be a Baszmannüj Nemzetközi Bíróságnak. Amint azt Oleg Csurilov ezredparancsnok mondta, a szóban forgó cikk nemcsak az ezred, hanem az egész orosz hadsereg becsületét sérti, mivel ilyen sorkatona 1999-ben nem szolgált az ezrednél. „Ami azt illeti, hogy egy katonát behatolhat egy olyan raktárba, ahol fegyvert és robbanószereket tárolnak, ez nem felel meg a valóságnak, a katonának ugyanis nincs joga őrseg teljesítése közben belépni a raktárba.”

Egyszerűen Pinyajev nem is létezett, és mégis bíróság elé állították. A zsákokban cukor volt, mégis „államtitok elárulásának” esete forgott fenn. A 137. sz. ezred nem azért perelte a Novaja Gazetát, mert a hexogénről közölt le cikket, hanem mert az őrsegben szolgálatot teljesítő kiskatonának nincs joga behatolni az általa őrzött raktárba, és minden ettől eltérő állítás sérti az orosz hadsereget.

A robbanószerkezettel sem mentek simán a dolgok. Bármennyire igyekezett is Zdanovics mindenkit meggyőzni az ellenkezőjéről, a robbanószerkezet igazi volt és katonai, amit Vlagyimir Fedotkin, a rjazanyi területi дума elnöke az Interfax ügynökségének szeptember 24-én adott interjújában határozottan ki is jelentett: „A lehető legvalóságosabb robbanószerkezet volt. Szó sem lehet hadgyakorlatról.”

A robbanószerkezet nagyon fontos formai momentum. A szabályzat szerint polgári objektumokon és polgári lakosságon tilos katonai robbanószerkezettel hadgyakorlatot folytatni. Gondolják csak meg. A robbanószerkezetet el is lophatják (és akkor valakinek felelnie kell a történetekért), vagy a gyerekek, vagy akár a helybéli-ek is felrobbanthatják, ha megtalálják a cukroszsákokban a szerkezetet. Ha a szerkezet nem lett volna katonai, büntetőeljárást sem indíthattak volna az OK Btk. 205. (terrorizmus) bekezdése alapján. Legfeljebb robbanószer megtalálásának ügyében kezdeményezhetek volna eljárást, amelyet az MDV-nek és nem az FSZB-nek továbbítottak volna. Egyszóval, ha már hadgyakorlatról van szó, a rjazanyiak éberségét nem azért tették próbára, hogy működésbe hozzanak egy robbanószerkezetet, hanem hogy kiderítsék, milyen gyorsan fedezik fel a robbanóanyag-tartalmú zsákokat. Márpedig katonai robbanószerkezettel ezt a kísérletet az FSZB-nek nem lett volna szabad lefolytatnia.

Annak érdekében, hogy bizonyosságot szerezzen, valóban így történt-e a dolog, a Novaja Gazeta egy katonai szakértohöz, egy ezredeshez fordult azzal a kérdéssel, „folytatnak-e hadgyakorlatokat valódi robbanószerkezet bevetésével”, illetve „léteznek-e olyan előírások vagy rendeletek, amelyek az efféle tevékenységeket szabályozzák”. Íme, az ezredes válasza:

„Nagy erejű robbanóberendezéseket még katonai lögyakorlatokon sem használnak. Ehelyett robbanózacskókat alkalmaznak. Ha viszont azt kell ellenőrizni, meg tudnak-e talál-

ni és hatástalanítani tudnak-e egy robbanóberendezést, például egy aknát, utánzatot használnak, amelyben sem robbanószerkezet, sem trotil nem található. A robbantásokkal kapcsolatos foglalkozásokba persze elég nagy erejű valódi berendezések működtetését is beiktatják (a szakértőknek tudniuk kell, hogyan hatástalanítsák őket). De (...) ilyen gyakorlatokat helyben, minden kívülállótól elzárt területen tartanak. A gyakorlaton kizárólag kiképzett emberek lehetnek jelen. A polgári lakosság bevonása szóba sem jöhet. Mindezt szigorú előírások szabályozzák. Rendeletek rögzítik a műszaki felszereltséget, az is szabályozva van, hogyan kell aknátlantítani, mindenre megvannak a megfelelő utasítások és parancsok. Nem kétséges, hogy ugyanazok a szabályok érvényesek a hadsereg és a titkosszolgálatra is.”

Az avatatlan számára nem sokat mond, hogy „a 205. sz. cikkely alapján büntetőeljárás indult”. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a nyomozást nem az MDV, hanem az FSZB folytatja le, mivel a terrorista merényletek az FSZB hatáskörébe tartoznak. Az FSZB amúgy is túl van terhelve, felesleges munkát nem vállal. Ha mégis vállal valamit, akkor annak nyomós oka lehet (ez a nyomós ok a szakértői vélemény volt). Az FSZB által vezetett nyomozást az ügyészség felügyeli, míg a bűnözőket az FSZB az MDV-vel közösen kutatja fel. Minden olyan esetet, amelyben büntetőeljárás indult, néhány napon belül jelentenek az oroszországi FSZB ügyeleti tisztjének a (095) 224-3858 és a 224-1869 telefonon, a 890-726 és 890-818-as operatív számon, illetve az 52816-os magasfrekvenciájú összeköttetés vonalán. Az ügyeleti tiszt minden reggel egy általa elkészített tájékoztatóban személyesen tesz jelentést az FSZB igazgatójának valamennyi befutott ügyről. Ha bármi komolyabb történik, mint például egy merénylet megghiúsítása Rjazanyban, az ügyeleti még éjszaka is felhívhatja otthonában az

igazgatót. Naponta külön jelentés készül, amely az SZMI által az FSZB-re és az FSZB dolgozóira vonatkozó összegyűjtött anyagokat tartalmazza.

Alig néhány nap alatt egy, az FSZB vonalán folytatott eljárással kapcsolatos munkálatokat elemző tájékoztató is elkészül. Vegyük például, hogy a rjazanyi UFSZB vezetője jelentést tesz az orosz FSZB Terrorizmus Elleni Harc Hivatalának vezetője felé. A titkárságon át a jelentés eljut az FSZB igazgatóhelyetteséhez, aki a szóban forgó ügyosztályt felügyeli. Innen a jelentés továbbkerül az FSZB igazgatójához. Vagyis arról, hogy egy rjazanyi ház pincéjében robbanóanyaggal teli zsákokat és robbanószerkezetet találtak, Patrusjev legkésőbb szeptember 23-án reggel 7 órakor már tudott. Olyan körülmények között, amikor körös-körül robbantanak, ha egy beosztott nem tesz jelentést feletteseinek egy elhárított terrorista merényletről, az felér az öngyilkossággal. Ráadásul egy merénylet megghiúsítása örömteli esemény, ami kitüntetést, előléptetést és prémiumot is jelent, a társadalmi visszhangról nem is beszélve.

Ünnep helyett azonban a helyzet egyenesen kínos. Szeptember 24-én, a rjazanyi eseményekről nyilatkozva, Zdanovics bocsánatot kért a város lakóitól. Figyelemre méltó, hogy alig pár napja még, az NTV-nek adott interjújában, Zdanovics nem kért elnézést. Vagyis Patrusjev csak aznap, szeptember 24-én adta utasításba Zdanovicsnak, hogy vegyék hülyére a figurát, és ily módon kerüljék el a terrorizmus vádját.

„Alekszandr Zdanovics tábornok az orosz szövetségi biztonsági szolgálat elnézését tolmácsolja ma Rjazany lakóinak mindazokért a kényelmetlenségekért, s az átélt lelki feszültségért, amelyet az antiterrorista gyakorlatok miatt el kellett szenvedniük.” „A biztonsági szolgálat köszönetét nyilvánítja Rjazany lakóinak az általuk tanúsított éberségért, kitartásért és türelméért” – hangsúlyozta Zdanovics. Egyúttal fel-

szólította az oroszokat, hogy fogadják megértéssel: ahhoz, hogy a népesség biztonságát szavatolni lehessen, szükség van arra is, hogy „élesben” ellenőrizzék a készségeket, mindenekelőtt a jog és a rend őreinek a készségeit, ám a fokozott terrorizmus körülményei között maguknak a polgároknak a felkészültségét is. A tábornok elmondta, hogy azon a héten a Vihr-Antyityerror (Vihar-Antiterror) hadművelet keretén belül Oroszország több városában is ellenőrizték a helyi rendőri szerveket, köztük az FSZB területi alosztályait, valamint a lakosságot, hogyan reagálnak egy robbanószerkezet elhelyezését „imitáló” terrorista akcióra. A titkosszolgálat képviselője azt is megállapította, hogy „komoly hiányságokat észleltek”. „Sajnos, akadtak városok, ahol a »potenciális merénylet« semmilyen reakciót nem váltott ki a rendőri szervek részéről.” Zdanovics elmondása szerint az FSZB igyekezett olyan körülményeket teremteni, amelyek maximalsan megközelítették egy valóságos terrorista akció veszélyeit – máskülönben semmi értelme nem lett volna az ilyen jellegű ellenőrzésnek. Magától értetődik, hogy az akció során sem a helyi közigazgatás vezetőit, sem a rendőri szerveket nem tájékoztatták a „terroristákról”. Pontosan ezért nyújtanak megbízható képet az ellenőrzések eredményei arról, milyen fokú az ország különböző városainak biztonságvédelmi szintje. Az utolsóként sorra kerülő Rjazany távolról sem bizonyult utolsónak a lakosság éberségét illetően, ami sajnálatos módon nem mondható el a rendőri szervek munkájáról. Az FSZB RF épp most tanulmányozza a lefolytatott ellenőrzés eredményeit, hogy azonnal megtegye a szükséges korrekciókat a rendőri munka területén az orosz emberek életének a biztonságáért. Zdanovics mindenkit biztosított, hogy amint megszületik az összefoglaló értékelés, és sikerül

tisztázni, mi okozta a hadművelet során tapasztalt malőröket, haladéktalanul megteszik a kellő intézkedéseket.

Az FSZB tehát, ha nem is egyértelműen, de utalt arra, hogy Rjazany volt az utolsó város, amelyben hadgyakorlatot folytattak. Ugyanakkor, Zdanovics nyilatkozata ellenére, az FSZB éppen szeptember 23-án kezdte el lázasan megszervezni a lakosság éberségét ellenőrző gyakorlatokat. A sajtó zsúfolásig tele hadgyakorlati célokat szolgáló lerakatok leírásaival, robbanószerkezetekkel, amelyeket képtelenség megkülönböztetni a terroristák telefonbetyár berendezéseitől; hol itt, hol ott, valami zsúfolt helyen – postán, hivatalban, áruházban – bombautánzatokat helyeznek el, majd másnap hosszú círádákban ecsetelik, miért is nem vették észre az agyonhajszolt polgárok a csalit. Patrusev mindezzel csak alibit akart magának biztosítani – megpróbálta elhitetni, hogy a rjazanyi „hadgyakorlat” egyike volt csak annak az ellenőrzés-sorozatnak, amelyet a butuska FSZB Oroszország-szerte megszervezett. Mi-csoda ékesszólással ömlenghettek az újságírók! Minek is nem nevezték azokat a féleszű FSZB-seket, akik eddig még egy terroristát sem fogtak, de országszerte bárgyú háborús játékot játszanak ott, ahol valóban tombol a terrorizmus. Az olyan címek, mint „Az FSZB aljassága és butasága”, „A provokációk szövetségi hivatala”, „A berezelt idioták országa”, „Ember embernek avagy Pavlov kutyája”, vagy éppen „A titkosszolgálat jól átvágta a rjazanyiakat” szinte már fel sem tűntek a palettán. Ám az FSZB „aljas” és buta” vezetése gyanúsán ragaszkodott az újabb és újabb „gyakorlatozási célokat szolgáló lerakatok” elhelyezéséhez, és érthetetlen módon nem haragudott túlságosan a felbátorodott újságírókra. Egy kivétellel: akkor, amikor Rjazanyról írtak.

Íme, néhány a tipikus hadgyakorlatok közül, amelyeket 1999 szeptember-októberében tartottak.

– Moszkvában az FSZB munkatársai egy „bomba” feliratú papírdobozzal állítanak be a rendőrségre. Megengedik nekik, hogy bemehessenek az egyik helyiségbe. Az ellenőrzést végrehajtó FSZB-sek ekkor megszabadulnak portékájuktól, majd távoznak. A dobozt csak két nap múlva fedezik fel.

– Robbanószerkezet-utánzatot helyeznek el Moszkvában a Volhonkán, egy pizzériában (nem fedezik fel).

– Október elején, a Moszkvától nem messze fekvő Balasinhovban elhagyatott épületet találnak, s azt a látszatot keltik, mintha az épületben bombarobbanás történt volna. Ezt követően a házban és környékén hadgyakorlatot tartanak a rendőrség, az FSZB és az MCSSZ bevonásával – a robbanás során megsérültek mentésére.

– Akár hadgyakorlat, akár garázdaság az ok, újra és újra bombautánzatokat találnak Tulában és Cseljabinszkban.

– Október végén az omszki területi FSZB hivatalának munkatársai hamis iratokkal akadálymentesen behatolnak egy gépkocsival az Omszk-Vodokanal létesítményeinek a területére, ahol átjutnak a hármas védelmi láncon, és „felrobbantják” a folyékony klórt tartalmazó tárolókat.

– Ivanovóban az FSZB-sek cukroszsákokat helyeznek el egy ötemeletes lakóház pincéjében (nem fedezik fel).

– Ugyancsak Ivanovóban ottfelejtenek egy robbanószerkezet-utánzatot egy trolibuszon. Az éber utasoknak azonnal szemet szűr a drótokkal felszerelt doboz, átadják a vezetőnek, aki berakja maga mellé a vezetőfülkébe, majd egész nap azzal furikázik, míg végül elszállítja a végállomásra, ahol saját kezűleg szétszereli.

– Megint csak Ivanovóban egy bombautánzatot tartalmazó dobozt hagynak egy taxiban. A sofőr egész nap magával kocsikáztatja, majd az árokba dobja a dobozt, amely még néhány órán át észrevétlenül hever a járókelők szeme előtt.

– Szeptember 22-én Ivanovóban a Centralnűj (központi) piac mellékhelyiségében robbanóberendezést találnak. A piacot lezárják, valamennyi árust és a vevőket azon nyomban evakuálják. A helyszínre érkező katonáknak órákba telik, amíg rájönnek, miféle bombával van dolguk. Mint kiderül, utánzat volt. A rendőrök nekilátnak, hogy utánajárjanak, kinek is támadt kedve ilyen profi tréfálkozásra, annál is inkább, mivel a hamis bombát abban a mellékhelyiségben helyezték el, ahova csak a piaci személyzet szűk körének volt bejárása, és amely kulcsra záródott. A bűnözők felkutatására bevetik az ivanovói rendőrség teljes állományát. A műveletek kellős közepén megjön a hír: a moszkvai FSZB képviselői hivatalosan közölték, hogy a piacon hadgyakorlat volt. A bombautánczát az FSZB emberei helyezték el a piacon.

– Toljattiban a volgai autószerelő gyárat (VAZ) aknázzák alá. A hamis robbanószerkezetet megtalálják és hatástalanítják. Ugyanott egy szállodát is „felrobbantanak”, amelyben körülbelül ötvenen tartózkodnak. A „mentés” másfél órán át tartott. A hadgyakorlaton részt vesz a rendőrség, a tűzoltóság, az MCSSZ, a mentők és a gázművek. A Csapajevi Húskombinátnál is hadgyakorlatjellegű aláaknázás történik. A vállalat dolgozója, aki a „robbanószerkezetet” megtalálja, szétszereli azt, majd az utánzatban talált órát megtartja magának.

– A tulai területi Podmoszkovszkban az FSZB egyik, diverzánsnak álcázott munkatársa bejut az Azot vegyi kombinát területére, ammóniával felírja a ciszterna oldalára: „Aláaknázva”, és anélkül, hogy bárki észrevenné, távozik. Két héttel a hadgyakorlat előtt az Azot képviselője a tartományi antiterrorista bizottság ülésén bejelentette, hogy önerőből nem képesek biztosítani az épület biztonságát, külső őrző-védő szolgálat megfizetésére pedig nincs pénz.

Nem maradtak következmény nélkül a Szentpétervárott megtartott hadgyakorlatok sem. A szentpétervári és leningrádi területi GUVD és FSZB épülete előtti külön bejáratú parkolóban, a

Zaharjevszakaj utcában megállt egy idegen város rendszámát viselő teherautó, amely állítólag robbanószerrel volt megrakva. A gépjármű kerek huszonnégy órán át állt ott anélkül, hogy bárkinek feltűnt volna, noha a hivatal parkolójában még soha teherautó nem parkolt. A lefolytatott gyakorlat eredményeként Viktor Vlaszov rendőr vezérőrnagyot, a szentpétervári és leningrádi területi GUVD vezetőjét menesztették a posztjáról (voltaképpen ezért is parkolták le a teherautót éppen a GUVD elé).

Ettől kezdve bármelyik sikertelen vagy éppenséggel elhárított terrorista merényletet könnyűszerrel az FSZB lehetséges hadgyakorlatainak a rovására írták. Október elején a moszkvai 3. Grazsdanszkaja utca 4. sz. alatti kilencemeletes házból a lakókat evakuálták. A pincébe vezető lépcsőn valaki négy ládát talált összesen 288 aknarobbantóval. Ekkora mennyiségű robbanószer az egész házra elegendő lett volna.

A lakók állítása szerint a ház udvarán két Zsiguli állt meg. Néhány megtermett férfi kivonszolt a gépjárművek csomagtartójából négy masszív, vasveretes faládát, majd miután a ládákat elhelyezték a pincelépcsőn, eltűntek. Másfél perc múlva a cselekmény helyszínén már rendőri osztagok dolgoztak. Tizenöt perc múlva pedig már az FSZB robbanásszakértői vizsgálták a ládákat, s a ház körüli területet lezárták. A rendőrségnek nem sikerült megállapítania, kinek a tulajdonát képezték a harci eszközöket szállító gépko-csik. A sportos testalkatú terroristák fantomképeit ugyancsak nem sikerült elkészíteni. Ugyanakkor a nyomozást vezető rendőrök nemcsak a hagyományos, „cseccsen közreműködésre utaló” nyomok verziójával álltak elő, hanem a különleges szolgálat éberségellenőrző akciójának a lehetőségét is felvetették.

Érdemes megfigyelni, milyen rendszer szerint dolgoztak a rjazanyi rendfenntartó szervek azokban a napokban, amikor Patrusev úgy határozott, hogy „hadgyakorlatokat” tart a városban.

Szeptember 13. és 22. között a helyi különleges alakulatok több mint negyvenszer szálltak ki robbanószerkezet elhelyezésére vonatkozó bejelentés miatt. Így például szeptember 13-án húsz perc leforgása alatt a Kosztjuszko utca 18. sz. alatti házból és a környező épületekből valamennyi lakót evakuálták. Másfél órán belül az egész házat átkutatták, a pincétől a padlásig. A műveletben részt vettek a VDV katonai iskolájának növendékei, a rendőrség alakulatai, a mentőbrigádok, a GOiCSSZ munkatársai, valamint az OMON utászai. Hasonló evakuációt vezényeltek le az Internacionálnaja utca egyik házában. Ugyanezekben a napokban kellett kiűriteni a Vecsernyaja Rjazany (Esti Rjazany) szerkesztőségét és a 45. sz. iskolát. A riasztás mindenütt tévesnek bizonyult.

A Sztankozavodszkaja utca 32. sz. alatti ház lépcsőházába iskolások dobta be csínytevésből egy RGD–22-es típusú katonai lövedéket.

A városközpontban is volt bombariadó, a Pobeda téren (Győzelem tér). A gyanús tárgy, mint kiderült, ezúttal egy földbe ásvott gázpalack volt.

A városban ugyanakkor tovább folytatódott a Vihr (Vihar) hadművelet Gyinamit (Dinamit) és Inosztranyec (Külföldi) akciója. A speciális alakulatok napjában háromszor járőröztek, s a város 3812 pincéjét és 4430 padlását ellenőrizték.

Szeptember 22-én az FSZB moszkvai hivatalából bejelentés érkezett Rjazanyba, miszerint a Birjuzov utcában az egyik házban robbanószerkezetet helyeztek el. Hogy pontosan milyen, nem tudták: Rjazanyban azonnal megkezdték az utca valamennyi házában átkutatását. Ideiglenes jelleggel mintegy ezer embert evakuáltak, minden lakást átvizsgáltak. Nem találtak semmit. Mint később kiderült, a riasztás vakláрма volt, és egy telefonbetyárnak köszönhető. Erre Patrusev úgy döntött, megnézi, elég éberek-e a rjazanyiak éjszakai körülmények között is.

A rjazanyi házban elhelyezett zsákok esete egy sor formai körülmény miatt sem lehetett gyakorlat része. Hadgyakorlat levezetése esetén ugyanis a gyakorlatokat egy előzetesen kidolgozott terv szerint kell lefolytatni. Az előzetes tervben meg kell határozni a gyakorlat vezetőjét, helyettesét, a megfigyelőket és az ellenőrzötteket, vagyis azt, hogy kiket kívánnak ellenőrizni (a rjazanyi lakosokat, a rjazanyi terület FSZB-s munkatársait stb.). A tervnek részletesen meg kell határoznia azokat a kérdéseket, amelyeket a gyakorlat tisztázni kíván. A tervnek ún. „legendával”, azaz a megrendezésre kerülő színjáték egyfajta forgatókönyvével kell rendelkeznie. Rjazany esetében ez azt a forgatókönyvet jelentené, amelynek megfelelően a kristálycukrot tartalmazó zsákokat a lakóház pincéjében el kellett helyezni. A tervnek a hadgyakorlat anyagi fedezetét is részleteznie kell: a gépjárműveket, az anyagi eszközöket (például amiből a három, egyenként 50 kilós, cukorral teli zsákot vetették), a harcászati eszközöket, az összeköttetés módját és kódrendszert (kódtáblázatot).

A tervet azután jóváhagyja a felettes vezetés, és csak ekkor, a már elfogadott tervezet alapján foglalják írásbeli (és szigorúan írásbeli) parancsba a hadgyakorlat levezetését. Közvetlenül a hadgyakorlat megkezdése előtt a kezdésről jelentést tesznek annak a személynek, aki a hadgyakorlat tervét jóváhagyta és lebonyolítására parancsot adott. A hadgyakorlat befejeztével ugyancsak jelentik annak befejezését. Kötelező jelleggel írásbeli jelentés készül a hadgyakorlat eredményeiről, amelyben felsorolják a pozitív tapasztalatokat és a hiányosságokat egyaránt, s a kiválókat dicséretben, a vétkeseket pedig megrovásban részesítik. Ugyanebben a parancsban ismertetik azokat az anyagi eszközöket is, amelyeket a hadgyakorlat során felhasználtak, illetve megsemmisítettek (a rjazanyi esetben ez minimum három zsák kristálycukor és egy, a detonátorhoz szükséges töltény volt).

A tervezett hadműveletről kötelező jelleggel értesíteni kell a helyi UFSZB vezetőjét, aki az FSZB igazgatójának közvetlen irányítása alatt áll. Szergejevet így módon senkinek nem állt jogában ellenőriznie Patrusev jóváhagyása nélkül. Hasonlóképpen, Szergejev engedélye nélkül senkinek sincs joga ahhoz, hogy a rjazanyi UFSZB munkatársait, Szergejev beosztottjait ellenőrizze. Következésképpen Patrusevnek és Szergejevnek tudnia kellett a hadgyakorlatról, és a lefolytatott gyakorlatról még szeptember 22-én este jelentést kellett írniuk. A jelentés azonban Patrusev részéről csak szeptember 24-én készült el, Szergejev pedig egyáltalán nem írt jelentést, mivel nem is tudott a gyakorlatról.

A határozatok értelmében az FSZB-nek kizárólag önmaga ellenőrzésére van joga. Nem ellenőrizhet más alakulatokat vagy civileket. Ha az FSZB az MVD-t ellenőrzi (például a rjazanyi rendőrséget), akkor ez csakis egy, az MVD-vel közös hadgyakorlat részeként lehetséges, amelyről értesítik az MVD vezetőit – a központban és a helyi hivatalnál egyaránt. Ha a gyakorlat a polgári lakosságra is kiterjed, akkor bevonják a polgári védelem és az MCSSZ szolgálatait is. Minden ilyen esetben közös akcióterv készül, amelyet valamennyi érintett hivatal vezetője aláír. A tervet az a személy hagyja jóvá, aki valamennyi, a hadgyakorlatba bevont katonai szervezet fölött a felügyeletet ellátja.

A hadgyakorlatok maximálisan megközelíthetik a valóságos helyzeteket, mint például a harci lövészyakorlatok esetében. Az olyan gyakorlatok azonban kategorikusan tilosak, amelyeknek során emberek szenvedhetnek sérülést, illetve felmerül a környezet fertőzésének a veszélye. Különös tilalom vonatkozik a katonai szolgálatot teljesítő katonákra és katonai egységekre, valamint a katonai őrzőtevényt teljesítő hajókra. Ha egy határőr őrségben van, tilos bármilyen, az éberség ellenőrzését szolgáló célból átlépni a ha-

tárt. Őrzött objektum esetében tilos a hadgyakorlat során az objektumot megtámadni.

A katonai szolgálat abban különbözik a hadgyakorlattól, hogy a szolgálat során a katonai fegyverekkel harci feladatot teljesítenek. Minden egyes alakulatnál (és a rendőrségnél is) megtalálható a katonai szolgálat szabályzata, amely mindent részletesen leír. 1999. szeptember 22-én és 23-án Rjazanyban a rjazanyi rendőrség őrzőtevényt – fegyverekkel és speciális eszközökkel felszerelve – szolgálatot teljesítettek, s a fegyvereket és harci eszközöket a furcsa zsákokat a lakóház pincéjében elhelyező FSZB-s munkatársak ellen is bevethették. Az oroszországi robbantássorozat után Rjazany egész rendőrsége erőltetett menetben, a terrorcselekmények elkövetésének valós veszélyének terhe mellett dolgozott. Vagyis a be nem jelentett hadgyakorlatok során az FSZB ügyefogyott munkatársait egyszerűen le is löhették volna.

Ráadásul ott van még a 205. bekezdésre alapozott büntetőeljárás. Ez azt jelenti, hogy a nyomozó utasítást adott a gyanúsítottak felkutatására és letartóztatására, márpedig a letartóztatás során a körözött személyeket megölhették volna. Az Orosz Föderáció Büntetőjogi Kódexe egyértelműen meghatározza, mikor indítható büntetőjogi eljárás hadgyakorlatok során, illetve azokkal kapcsolatosan. A nem megalapozott eljárás kezdeményezése már önmagában is bűncselekmény, éppúgy, mint az eljárás törvénytelen befejezése.

Végezetül, a gyakorlatot nem folytathatták megfigyelők nélkül, vagyis olyan személyek bevonása nélkül, akik kívülről értékelik a gyakorlat eredményeit, jelentésbe foglalják a gyakorlat sikereit és melléfogásait, büntetnek, jutalmaznak és levonják a következtetéseket. Márpedig Rjazanyban nem voltak megfigyelők.

Ha Patrusev, minden létező normatíva, szabályzat és rendelet ellenére, vette a bátorságot, hogy parancsba adja a titkos hadgyakor-

latot, cselekedete bűncselekménynek minősül. Kezdve azzal, hogy Patrusev vétett „az Orosz Föderáció szövetségi szolgálatának szerveiről szóló szövetségi törvény” ellen, amelyet 1995. február 22-én az Állami Duma elfogadott és az elnök jóváhagyott. Az említett törvény 8. cikkelye kimondja, hogy „a szövetségi biztonsági szolgálat szerveinek tevékenysége, az általa alkalmazott módszerek és eszközök nem okozhatnak kárt az emberek életében és egészségében, nem károsíthatják a környezetet”. Ugyanennek a törvénynek a 6. cikkelye részletesen leírja az FSZB kötelezettségeit és a polgárok jogait:

„A szövetségi biztonsági szolgálat szerveinek tevékenysége során az állam garantálja az emberi és polgári jogok és szabadságok betartását. Tiltja az emberi és polgári jogok és szabadságok korlátozását, kivéve a szövetségi alkotmányos jogok és a szövetségi törvények által meghatározott esetekben.

Annak a személynek, aki úgy véli, hogy a szövetségi biztonsági szolgálat szervei, illetve e szervek felelős személyei megsértik jogait vagy szabadságait, jogában áll a fenti szervek és e szervek felelős személyei ellen panasszal élni a szövetségi biztonsági szolgálat felettes szervei, az ügyészség, illetve a bíróság felé.

Az állami szerveknek, vállalatoknak, hivataloknak és szervezeteknek, tulajdonformától függetlenül, valamint a társadalmi egyesületeknek és a polgároknak – az Orosz Föderáció törvénykezésével összhangban – jogában áll, hogy jogaik és szabadságaik korlátozása esetén felvilágosítást és információt kapjanak a szövetségi biztonsági szolgálat szerveitől. (...)

Abban az esetben, ha a szövetségi biztonsági szolgálat munkatársai megsértik az emberi és polgári jogokat és szabadságokat, a szövetségi szolgálat illetékes vezetője, az

ügyész vagy bíró köteles intézkedni a fenti jogok és szabadságok helyreállításáról, az okozott kár megtérítéséről és a bűnösök felelősségre vonásáról az Orosz Föderáció törvénykezésében előírtak szerint.”

Az OF Btk. cikkelyei értelmében a szövetségi törvény 6., az FSZB-re vonatkozó cikkelye szerint a bűncselekmények a Btk. következő bekezdései alá esnek:

286. cikkely. Hivatali hatáskör túllépése.

Hivatali személy által elkövetett olyan cselekedet, amely nyilvánvalóan túlesik az érintett személy hatáskörén, és amely az állampolgárok és szervezetek jogainak és törvényes érdekeinek jelentős mértékű megsértését vonja maga után. (...) Ugyanilyen cselekedet, amennyiben azt az Orosz Föderációban állami tisztséget viselő személy követi el (...) erőszakkal vagy erőszak fenyegetése mellett; fegyver vagy speciális eszköz felhasználásával; súlyos következmények okozásával, 3-tól 10 évig terjedő szabadságvesztéssel, a közügyektől való három évig terjedő eltiltással büntetendő.

207. cikkely. Előre megfontolt hamis bejelentés terrorcselekményről.

Az előre megfontolt hamis bejelentés valamely készülő robbantásról, gyújtogatásról vagy az embereket veszélyeztető, halálukat előidéző, jelentős anyagi kárt okozó cselekményről (...) pénzbírsággal (...) illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

És végül a 213. cikkely.

Garázdaság – a társadalmi rend durva megsértése, amely a társadalom iránti tisztelet nyilvánvaló hiányát fejezi ki, (...) két évig terjedő szabadságvesztéssel (...) büntetendő.

Az állami tisztséget viselő felelős személy – az FSZB igazgatója, Patrusev – parancsot adott arra, hogy speciális eszközök (meg-

határozatlan tartalmú zsákok és vadásztöltény) bevetésével, erőszakosan, egy egész rjazanyi lakóházat ürítsenek ki egy teljes éjszakára. Ennek a teljesen törvénytelen cselekedetnek az eredménye, amire nem térnek ki sem a katonai, sem a polgári rendeletek, előírások és törvények, a polgárok egészségének károsodása és a lelki megrázkódtatás formájában okozott súlyos következmények, egyebek között egy gyermek komoly meghűlése, akit édesanyja a rendőrség utasítására egyenesen a fürdőszobából rángatott ki az utcára, anélkül hogy ideje lett volna rendesen felöltöztetni, valamint a néhány lakónál fellépő szívroham és hipertóniás krízis.

Legalább két orvosszakértő adott olyan zárójelentést a házból kizavart embereknek, amely a „hadgyakorlat” lélektani hatására utalt. A Moszkvai Egészségbiztosítási Bizottság szervezett pszichoterápiás segélyszolgálatának vezetője, Nyikolaj Kürov szerint, a rjazanyi ház lakói súlyos pszichés traumát szenvedtek: „Ahhoz hasonlítható ez, mint amit az emberek egy valódi terrorista akció során átélnek. Márpedig azok, akik átéltek már egy robbanást, egészen más emberek lesznek, olyanok, akik már megjárták élet és halál kapuját. Az ilyen komoly pillanatok soha többé nem törölhetők ki a tudatból. Legkésőbb a kísérlet felénél közölni kellett volna a lakókkal, hogy a riadó nem valóságos, hanem csak oktató célokat szolgál.”

Moszkva vezető pszichoterapeutája, Jurij Bojko még ennél is komorabb képet vázolt: „A bizonytalanság és a félelem hatására hirtelen megnő a nikotin, alkohol vagy élelmiszer fogyasztása. A lakosság egy része már most sem a profi segítőkhez fordul: az emberek egyre jobban érdeklődnek a különböző szekták, mágusok és jósok iránt.” (Háromtól tíz évig terjedő szabadságvesztés, három év közügyektől való eltiltás.)

Tudván, hogy Rjazanyban hadgyakorlat folyik, Patrusjev másfél napon át nem tájékoztatta erről sem a nyilvánosságot, sem a ház la-

kóit, márpedig ez nem más, mint egy merénylet szándékosan hamis bejelentése. (Érjük be pénzbüntetéssel.)

Végül a 213. cikkely értelmében a társadalom iránti tisztelet nyilvánvaló hiánya – további két évet jelent.

Megjegyzem, hogy a IV. részben foglalt, „az Orosz Föderáció szövetségi biztonsági szolgálatáról szóló határozat” értelmében az FSZB igazgatója egy személyben felelős mindazon feladatok végrehajtásáért, amelyekkel az orosz FSZB-t és a szövetségi biztonsági szolgálatot megbízzák”. Vajon Oroszország Főügyészsége foglalkozik-e majd ezzel az üggyel?

Annak érdekében, hogy összehasonlíthassuk a Rjazanyban történeteket a világ más térségeiben elterjedt gyakorlattal, idézzünk néhány gondolatot John O'Connor dandártábornoktól, a brit Scotland Yard ún. repülőosztagának, a terroristák és a különösen veszélyes bűnözők ellen bevetett speciális alakulatának vezetőjétől. Arra a kérdésre, mit gondol a rjazanyi eseményekről, a tábornok ezt válaszolta:

„Égészen megdöbbenem. (...) Ha bármi hasonló Nagy-Britanniában történt volna, egy ilyen provokáció szervezőjét átadták volna a bíróságnak. 38 éves rendőri múltam során egyetlenegyszer sem hallottam ehhez foghatót. És nemcsak a brit rendőri gyakorlatban, de más európai országok rendőri gyakorlatában sem. Még azt is nehéz megértenem, milyen motívumok vezérelték ennek az akciónak a szervezőit. Még ha a lakosság éberségét akarták is ellenőrizni, azt, hogyan reagálnak egy esetleges bomba vagy robbanószer megtalálására, az ilyen reakció tudvalevőleg megfelel az elemi logika szabályainak. Az ilyesmi csak félelmet és pánikot szülhet. Azt, hogyan reagál a lakosság egy esetleges terrorista cselekményre, pszichológusoknak és szociológusoknak kell vizsgálnia, és nem volna szabad felelőtlen embe-

reknek, törvénytelen, és – szerintem – bűnös eszközökkel kísérleteznie. Mert ennek az úgynevezett éberségellenőrző akciónak a szervezői, ha nem is szándékosan, de összemossák a terroristák és a rendőrök közötti határt. A szakmai erkölcs szemszögéből nézve olyan eszközökkel éltek, amelyek ellen harcolni volnának hivatottak.”

Egy hadgyakorlat során lopott kocsit sem használhattak volna. Az OF Btk. értelmében a gépkocsi eltulajdonítása ugyanis bűncselekmény, és lopásnak minősül. Az a személy, aki ilyen bűncselekményt követ el, büntetőjogi felelősséggel tartozik cselekedetért. Az FSZ-re vonatkozó törvény értelmében a munkatársaknak még harci feladat teljesítése közben sem szabad bűncselekményt elkövetni. Az operatív személyzet által végrehajtott operatív gyakorlatok során kizárólag az FSZB szolgálati járműveit használhatják (egyebek között azokat az operatív gépkocsikat, amelyekből egyedül a központi apparátusnak kétparkolónyi áll a rendelkezésére). Ha egy ilyen autót megállítanak a közúti ellenőrzés során, természetesen azt gyorshajtásért a Moszkva–Rjazany útvonalon, vagy igazoltatják a rjazanyi rendőrök, amiért a moszkvai rendszám le van valami gyanús papírral ragasztva, az autóról azonnal kiderül, hogy az szerepel a különleges nyilvántartásban. Nincs olyan rendőr, aki ne tudná, hogy ez azt jelenti, hogy a gépkocsi a rendfenntartó szervek vagy a titkosszolgálat operatív gépjárműve.

Ha hadgyakorlatról lett volna szó, akkor bizonyára operatív járművet használtak volna. Az autót észrevehették (észre is vették) és azonosíthatták (azonosították is). Csakhogy nagyon csúnyán festett volna, ha a terroristák olyan autóval robbantanak fel egy lakóházat Rjazanyban, amely az FSZB gépkocsiparkjának a nyilvántartásában szerepel. Ha viszont a terroristák lopott kocsival robbantanak fel egy házat, az bevett és természetes dolog. Másrészt

viszont, ha az FSZB munkatársait napközben (és nem éjszaka) leállítják a lopott gépkocsival egy rutinellenőrzés során vagy éppen gyorshajtásért, legfeljebb felmutatják hivatalos papírjaikat és „fedődokumentumaikat”, és nem akad egyetlen rendőr sem, aki a kocsit iratait ellenőrizné, vagyis ki sem derül, hogy a gépkocsi után már nyomoznak.

Az FSZB bevetésén levő munkatársainak a zsebében gyakran rendőri igazolvány van fedődokumentumként; amelyet az FSZB különleges laboratóriumában nyomtatnak. Pontosan ilyen, a GUVD által Jevgenyij Iljics Matvejev bűnügyi nyomozókapitány nevére kiállított rendőrigazolványt mutatott be 1999. május 14-i letartóztatása során a Moszkovszkij Komszomolec munkatársa, Hinstein, aki arról volt híres, hogy – nem véletlenül – meglepően jól tájékozott volt a titkosszolgálat széfjeiben őrzött ügyekben. Hinstein mellesleg olyan speciális igazolvánnyal is rendelkezett, amely megtiltotta a rendőrségnek, hogy a kocsiját átkutassák. Amikor a rendőrök megkérdezték, honnan szerezte az iratokat, Hinstein becsületesen elmondta, hogy a papírok az ő tulajdonát képezik, és „fedődokumentumként” szolgálnak.

Képzeltük, ha Hinsteinnek ilyen papírjai voltak, a „fedődokumentumok” milyen arzenáljával rendelkeztek azok az FSZB-sék, akik azért mentek Rjazanyba, hogy felrobbantsanak ott egy lakóházat. Ha viszont az iratok ellenőrzésekor mégis kiderül, hogy a kocsit lopott, még mindig mondhatják, hogy épp most találták meg, és azért viszik, hogy visszajuttassák tulajdonosának.

Az egyetlen bűnjel, amely a lakóház felrobbantása után megmarad, a gépkocsi, amelyen a terroristák érkeztek. Ez az egyetlen nyom, amely elvezethet a bűnösökhöz. A gépkocsi mindig is a leggyengébb láncszem egy terrorista akció előkészítésekor és végrehajtásakor. Másképp, mint lopott kocsival nem robbanhatták volna fel a rjazanyi lakóházat.

Végezetül szeretném idézni Oroszország volt főügyészét, Ju. I. Szkuratovot, aki a párizsi Russzkaja Müszl újságnak adott (1999. október 29-én megjelent) interjújában a következő véleményének adott hangot:

„Nagyon komolyan zavarba ejtett és óvatosságra intett az, ami Rjazanyban történt. Itt valóban kézenfekvő a felállás: a rjazanyi robbantás előkészítésében magának a titkosszolgálatnak is része volt, és amikor elfogták őket, nagyon esetlenül védekeztek. Meglep, hogy az ügyészség végül mégsem tisztázta egyszer s mindenkorra ezt az epizódot. Ez az ügyészség feladata.”

Vagyis nincs semmi, ami arra utalna, hogy Rjazanyban hadgyakorlatot folytattak volna, leszámítva az FSZB vezetőjének, Pat-rusevnek, Zdanovicsnak és a szolgálat néhány más tisztjének a pusztá nyilatkozatát. Ellenkezőleg, minden jel arra utal, hogy Rjazanyban valódi terrorakciót akadályoztak meg. Már csak az marad hátra, hogy ennek a bűncselekménynek a megrendelőit, szervezőit, elkövetőit és segítőiket bíróság elé állítsák és elítéljék. Mint-hogy a nevüket, a beosztásukat, a munkahelyi és az otthoni lakcí-müket is tudjuk, a gyanúsítottakat nem lesz nehéz letartóztatni.

Hatodik fejezet

Az FSZB tömegterrorhoz folyamodik:

Bujnakszk, Moszkva, Volgodonszk

Ezek nem emberek, hanem valóságos szörnyetegek, akiket, mint a veszett kutyát, le kellene puffantani. De mert törvényes keretek között cselekszünk, a cél az, hogy leleplezzük és bíróság elé állítsuk őket. A terroristák... bizonyos óvintézkedési rendszereket is ki-fundálhatnak. Ez akár a végrehajtók megsemmisítését is jelentheti. Ennek a lehetőségét egyáltalán nem zárom ki.

A. Zdanovics interjújából, amelyet 1999. szeptember 16-án adott az Eho Moszkvü (Moszkva Visszhangja) rádióknak.

Bujnakszkban, Moszkvában és Volgodonszkban a terrorista merényletek elkövetőit nem fogták el. Ami a szervezőket illeti, legfeljebb a rjazanyi események analógiájára találgathatunk. Ebben a három városban a rjazanyi „hadgyakorlatok” verzióját a tervek szerint véghez is vitték – s több száz ember életét törték fél-be és nyomorították meg.

1999 augusztusában Lazovszkij csoportjának minden tagja, köztük Vorobjov is, szabadlábra került. A soros katonai hadművelet épp a végéhez közeledett Dagesztánban, ahova ekkortájt csecsen szeparatisták özönlöttek. Sokféle dolgot összehordtak azóta a csecsenek beszivárgásáról Dagesztánba. Azt is állították, hogy a hadműveletet a Kremlben tervezték ki és az egész a titkosszolgálat provokációja volt. Az orosz SZMI hemzsegett az olyan cikkektől, amelyek Samil Baszajev és az orosz államigazgatás vezetője, Alekszandr Volosin párizsi konspirációs találkozásáról számoltak

be, amelyet állítólag az orosz elhárítás munkatársa, A. Szurikov hozott fedél alá. Ahhoz azonban, hogy egyértelmű következtetéseket vonhassunk le, túl kevés adat áll a rendelkezésünkre.

Az orosz kormány álláspontja a csecsenek Dagesztánba való bevonulásával kapcsolatosan közismert. Éppen ezért ezúttal a csecsen fél szavait idézzük, s az egyéb megbízatása mellett a csecsen Arsylan Maszhadov kormányában külügyminiszeri posztot betöltő Iljasz Ahmadov véleményét ismertetjük:

„A csecsen vezetés elítéli a dagesztáni hadjáratot. Ez valóban komoly gondot jelent a számunkra. De ne feledjük, mi történt júliusban, amikor az orosz hadsereg megsemmisítette térközhelyünket, s egy egész zászlóalj orosz katona halt be térségeinkbe. Ez talán nem provokáció? Baszajevet megkeresték a dagesztáni szakadárok, és kérték, hogy segítsen nekik megszabadulni az »orosz iga« alól, aztán amikor megkezdte a hadjáratot, a televíziók képernyőjéről azt harsogták, hogy ők ezt nem is akarták, és hogy ők Oroszországban akarnak élni. Nagyon is kilóg a lóláb.”

A Dagesztáni Iszlám Demokratikus Párt alapítója és egykori elnöke, Abdulrasid Szaidov szerint 1997-től kezdődően, azt követően, hogy a dagesztáni parlament elfogadta „az iszlám fundamentalizmus elleni harcról” szóló törvényt, igen tevékenyen igyekeztek a vallásos kisebbséget (a vahhabitákat) „kiszorítani” Dagesztánból a Csecsen Köztársaság területére. A vahhabiták számára olyan életkörülményeket teremtettek, amelyek elviselhetetlenek voltak, üldözték őket, és fizikai leszámolással fenyegették őket. Ugyanakkor a dagesztáni kormány tisztában volt azzal, hogy a csecsenek örömmel fogadják majd a vahhabitákat. A csecsen területre „kiszorított” dagesztáni iszlámhívek fokozatosan oppozícióba kényszerültek, és idővel készek voltak visszatérni Dagesztánba, ezúttal azonban új minőségben, mint az állam új vezetői. A cse-

csen betörésről már 1997–1998-ban rebesgettek. Ugyanezekben az években Oroszország kiűritette a Csecsen Köztársasággal közös határvidéket Dagesztán cumagyinszki, botlihszki és kazbek területein. A radikális dagesztáni ellenzék aktivistái szabadon közlekedtek a két köztársaság területén. Az FSZB, amelynek élén ekkor Putyin állt, erre sem reagált. Nem kizárt, hogy az üldözések elől Csecsenföldön bujkáló dagesztáni iszlám-radikális vezető, Bagaugyin környezetében provokátorok is voltak, akik bizonyos orosz katonai szervezetek megbízásából teljesítettek feladatot, s akik a kellő pillanatban rávették Bagaugyint és rajta keresztül Baszajevet és Hattabot, hogy behatoljanak Dagesztán térségébe.

1999 májusában és júniusában Groznijban már minden piaci árus tudta, hogy Dagesztán megszállása elkerülhetetlen. Épp csak az orosz titkosszolgálat nem sejtette ezt valamilyen oknál fogva. Júliustól kezdődően az oroszországi dagesztán faluban, Ecsedában több száz fegyveres dagesztáni vahhabita tartózkodott, akik a csecsen–grúz határon bevették magukat a nehezen megközelíthető barlangokba, és támaszpontokat alakítottak ki. Már jóval azelőtt, hogy a cumagyinszki területre iszlám zendülők érkeztek volna, ezeket a térségeket alaposan felfegyverezték. Akkor, amikor július végén a tüzelőanyag-válság elérte a csúcspontját, a cumagyinszki területi UVD és FSZB szeme láttára teherautószám szállították a tüzelőanyagot a harcosok táborába. Az FSZB most sem reagált, hiszen a csecsenek és a dagesztániak között várhatóan kibontakozó fegyveres összeütközés a Kreml érdekeit szolgálta.

Egyidejűleg Bagaugyinhoz folyamatosan érkeztek az ügynökök reményteli jelentései: „A rendőrség munkatársain kívül nincs senki Cumadában, meg aztán ők maguk sem fogják a saját embereiket bántani. Mire kettőig számolunk, már a központban leszünk. A szülőfölded ez, a nép vár téged, a támogatás biztosítva van, előre!” És Bagaugyin csapdába került. Mellesleg a behatolás idején

Baszajev felajánlotta Bagaugyinnak, hogy lépjenek fel együttes erővel, de ez utóbbi elutasította a segítséget. Ezért kellett Baszajevnek és Hattabnak külön fellépnie Botlihszknál, ami nagyon is kapóra és éppen jókor jött az orosz vezetés és Putyin választási kampányának szervezői számára. Erre aztán soha nem látott terrorakciók vették kezdetüket Oroszországban.

A szeptemberi terrorcselekmények elkövetéséhez maga az FSZB szolgáltatta az indítékot. A moszkvai és moszkvai területi UFSZB hivatalos dokumentációjában megtalálható az a lista, amely felsorolja, milyen célokat követtek azok a terroristák, akik szeptemberben lakóházakat robbantottak fel: a nyomozás által felderített egyik koncepció szerint a merénylet arra irányult, hogy Moszkvában összekuszálja a helyzetet, megfélemlítse a lakosságot, és nyomást gyakoroljon a hatalomra, hogy az bizonyos, az akció szervezői számára előnyös intézkedéseket léptessen életbe. Ugyanezt a gondolatot fogalmazta meg hírlapi tárcarovat formájában a Vecsernyaja Moszkva is: „A terroristák fő célja az, hogy a társadalomban nyomasztó és elviselhetetlen légkört teremtsenek. Hogy aztán rémületben jól behúzzak a kaukázusi szomszédoknak a pofájába, mire ő majd kést ránt, és indulhat a haddelhadd... Hogy aztán az idioták pártja előbújhasson a föld alól és megkezdhesse a letartóztatásokat. Ne kérdezd, melyik párt ez és hol van – földalatti mozgalomról van szó.”

Tudjuk, melyek azok az intézkedések, amelyekre robbantásokkal rá lehet venni a hatalmon levőket, és melyek azok, amelyekre nem. Könnyű volt elérni, hogy a katonai csapatokat Csecsenföldre vezényeljék. Azt azonban, hogy olyan határozat szülessen a Csecsen Köztársaság függetlenségéről – nem hivatalosan a Csecsen Köztársaság ekkor már független volt –, amely a csecsenek szempontjából kedvező lett volna, terrorcselekményekkel teljességgel lehetetlen

volt elérni. Egyszóval, a robbanásokra az orosz titkosszolgálatnak volt szüksége ahhoz, hogy háborút indíthasson a csecsenek ellen, nem pedig a csecsen felkelőknek, hogy köztársaságuk jogi függetlenségét elismertessék. Hogy ez valóban így történt, az idő bizonyítja: a háború kitört, a titkosszolgálat hatalomra került Oroszországban, a Csecsen Köztársaság függetlensége pedig odaveszett. És mindez a szeptemberi terrorista akciók eredménye.

1999. augusztus 31-én merényletet kísérelnek meg a Manyezsnaja téren az Ohotnűj Rjad bevásárlóközpontban. Egy ember meghalt, negyvenen megsebesültek. A kormány nyomban a csecsen vonal megvizsgálását javasolta, noha aligha tételezhetjük fel, hogy a csecsenek éppen egy olyan bevásárlóközpontban rendezik meg terrorista akciójukat, amelynek főigazgatója a híres csecsen, Umar Dzsabrailov. Az akció előkészítéséért és végrehajtásáért utóbb letartóztattak „egy bizonyos Rüzsenkót”, aki – legalábbis az FSZB verziója szerint – „az FSZB tábornokának adta ki magát”. Rüzsenkóról azonban Nyikolaj Vasziljevics Zelenyko, a 8. hadtestnél Rohlin tábornok alatt működő katonai hírszerzés vezetője is említést tesz egyik 1996-os jelentésében, mégpedig mint az FSZB tábornokáról, aki „céltudatosan küzd a terroristák ellen”.

Való igaz, hogy a katonai hírszerzés Oroszország területén is végez operatív munkát, amelyre külön ügynökökkel rendelkezik. A 8. hadtest, amelyet Volgográdban diszlokáltak, csecsen területen harcolt, és aktívan közreműködött abban, hogy a csecsenek sorából ügynököket verbuváljon. Maga Samil Baszajev is Volgográdban, a GRU löterén részesült kiképzésben, még mielőtt a grúz–abház konfliktus kirobbant volna, és kiképzését éppen a katonai elhárítás felügyelte. Ha tehát Zelenyko mégis megtudott valamit a bevásárlóközpontban végrehajtott merénylet szervezőiről és Rüzsenkóról, vagy akár a terrorista akciókról általában, azt kétségtelenül

azonnal jelentette Rohlin tábornoknak mint az Állami Duma védelmi bizottsága elnökének. Rüzsenkót azonban nem tartóztatták le. Épp ellenkezőleg, magát Zelenyót vették őrizetbe.

Zelenyko szolgálati idejét szinte teljes egészében a Kaukázusban töltötte. Megjárt minden tűzfészket: volt Karabahban, Bakuban, Tbiliszipben, Abháziában és Csecsenföldön is. Éppen csak Groznijban nem volt alkalma megfordulni, mivel súlyos sebesülést szenvedett. A szívűtét utáni huszadik napon a moszkvai Burgyenko kórházban FSZB-s munkatársak látogatták meg, és engedély nélküli fegyvertartással, valamint azzal vádolták, hogy állítólag egy üzletember meggyilkolását tervezi; majd végül elszállították a Moszkvától kissé távolabb fekvő Cseljabinszk börtönbe.

Hogy miért is tartóztatták le Zelenyót? Rohlin baráti viszonyban volt Vlagyimir Ivanovics Petriscevvvel, aki ekkor az FSZB katonai hírszerzésének vezetője volt. A Zelenyótól kapott információt Rohlin köteles volt továbbítani Petriscevnnek. És ekkor különös események vették kezdetüket. Előbb letartóztatták Zelenyót, majd 1998. július 3-án megölték Rohlin tábornokot.

Az FSZB maga is megerősítette, hogy Zelenyko letartóztatása, Rohlin meggyilkolása és az oroszországi terrorcselekmények összefüggenek. Valamennyi ügygel a főügyészség egy és ugyanazon nyomozója foglalkozott – N. P. Ingyukov, akinek igencsak nagy tapasztalata volt már a bűnügyek olyan, megrendelésre történő kivizsgálásában, amikor fontos volt, hogy a nyomozást hamis nyomra tereljék. Nos, erre az Ingyukovra bízta annak a Tamara Pavlovna Rohlina ügyének a felderítését is, akit azzal vádoltak, hogy megölte férjét. Az orosz igazságszolgáltatás e remekelésének minden egyes szakaszát valamennyien jól ismerjük. A tábornok meggyilkolását követően Tamarát 2000 novemberében letartóztatták, és nyolc év szabadságvesztésre ítélték. Decemberben a büntetését felezték. 2001. június 7-én az OF Legfelsőbb Bírósága az íté-

letet megváltoztatta, és június 8-án felmentették az őrizet alól. Azt a verziót, amely szerint a tábornokot három ismeretlen álarcos ölte meg, Ingyukov nem is vizsgálta.

Ami a legmeglepőbb, hogy még Zelenyko ügyében is, akit pedig egészen más jellegű vádak alapján szokványos bűncselekményhez hasonló vádakkal állítottak elő, Ingyukov vezette a vizsgálatot, ráadásul az ügy még bíróság elé sem került: Rohlin halála után Zelenyót feltűnés nélkül szabadon engedték.

Ilyen körülmények mellett, amikor furcsa gyilkosságok követik egymást, kétes vizsgálatok folynak és provokatív határsértések történnek, következik be 1999. szeptember 4-én Dagesztánban az a robbanás, amely a katonai kisváros, Bujnakszk egyik lakóházát repíti levegőbe. 64 lakó meghalt. A terrorista akciót egyértelműen azzal hozták összefüggésbe, hogy a csecsen harcosok alakulatai vereséget szenvedtek Dagesztánban, jóllehet a cselekmény elkövetői között nem voltak csecsenek, s a robbanás megszervezésével vádolt személyek ártatlannak vallották magukat. Ugyanaznap egy robbanószerrel megrakott ZIL-130-as típusú gépjárművet találtak Bujnakszkban, amelyben 2 706 kiló robbanóanyag volt. A gépkocsi egy lakóházakkal teli övezet parkolójában, nem messze egy katonai kórháztól állt. A robbanást csak a helyi polgárok éberségének köszönhetően sikerült megelőzni. Tehát ezt a második terrorista akciót sem a titkosszolgálat, hanem a polgárok hiúsították meg, akárcsak Rjazanyban.

Szeptember 9-én éjjel Moszkvában a Gurjanov utca 19. sz. alatti kilencemeletes lakóház robbant fel. A detonáció 94 ember életébe került, 164-en pedig megsebesültek. A legelső feltételezés szerint gázrobbanás volt. Az UFSZB moszkvai és moszkvai területi hivatala azonban már másnap bejelentette, hogy „a lakóépület 3. és 4. lépcsőházának összeomlását mintegy 350 kiló brizáns robbanóanyag működése idézte elő. A robbanószerkeze-

tet a földszinten helyezték el. A helyszínen talált objektumok fizikai és vegyi vizsgálata a tárgyak felszínén hexogén és trotil nyomait mutatta ki.”

Már a legelső lakóház felrobbantása után nyilvánvaló volt, hogy a merényletet profik hajtották végre. Nem is annyira a kivitelezés, mint a szervezés és az előkészítés utalt erre. Egy olyan nagyméretű terrorcselekményt, amelyben több száz kiló robbanószert, több szállítóeszközt és számos embert vetnek be, nehéz gyorsan előkészíteni. A titkosszolgálat több volt és jelenlegi munkatársa, köztük a GRU egykori munkatársa, Robert Bükov nyugalmazott ezredes szerint a terroristáknak feltehetően több menetben, négy-hat hónap leforgása alatt kellett a robbanószert Moszkvába szállítaniuk. A terrorakciók modelljei egyértelműen bizonyították, hogy egy ilyen típusú robbanást lehetetlen rövidebb idő alatt előkészíteni. A modellezés során minden szakaszt figyelembe vettek: a megrendelések felvételét, a házak alaprajzára vonatkozó kiinduló számítások elkészítését, a terepszemlélt, a számítások korrekcióját, a robbanószert optimális összetételének megállapítását, a robbanóanyag előállításának megrendelését, a végső számításokat a robbanószert tényleges összetételének fényében végrehajtott kiigazításokkal, a helyiség bérlését, a robbanószert odaszállítását stb. Mindez azt jelenti, hogy az előkészületeknek már tavasszal meg kellett kezdődniük. A cseccsen azonban ekkor még semmiképpen nem készülhettek arra, hogy terrorakcióval torolják meg az orosz csapatok ellentámadását, mivel ez idő tájt még be sem vonultak Dagesztánba.

A várható terrorista merényletekről szóló mendemondák jóval megelőzték az első robbanásokat. 1999. július 2-án Alekszandr Zsilin újságíró olyan dokumentum birtokába jutott, amely állítólag 1999. június 29-re volt keltezve. Zsilin véleménye szerint az irat a Kremlből származott, és kiszivárgását Szergej Zverjov, az elnöki

hivatal helyettes vezetője szervezte meg, akit ezért nyugállományba helyeztek.

A dokumentum tartalma előtt értetlenül álltak. Ennek ellenére Zsilin továbbította azt a moszkvai kormány elnökhelyettesének, Szergej Jasztrzsenszkijnek. Jasztrzsenszkij részéről semmi nem történt (rövidesen azonban Jasztrzsenszkij otthagytá Luzskovot, ami nem meglepő, és Putyin szolgálatába állt – ez azonban már igencsak váratlan fordulat). Ha a dokumentumot a robbanások után hozták volna nyilvánosságra, mindenki hamisítványnak vélte volna. A robbanásokat megelőzően a Moszkovszkaja Pravda vállalkozott arra, hogy „Vihar Moszkvában” címmel megjelentesse a dokumentumot:

„Bizalmas

Adatok a Ju. M. Luzskovval kapcsolatos tervekre és a moszkvai állapotokra vonatkozóan

Megbízható forrásból a következők jutottak tudomásomra. Az elnöki hivatal egyik elemzőcsoportja tervet készített, hogy Luzskovot diszkreditálja, oly módon, hogy provokációs jellegű intézkedéseket foganatosít, amelyek arra hivatottak, hogy a társadalmi-lélektani helyzetet Moszkvában megingassák. Egymás között a tervet az eszmei szerzők csak »Vihar Moszkvában« néven emlegetik.

A források szerint a várost megrendítő események fenyegetik. Így például egy sor állami hivatal ellen (az FSZB, az MDV, a Szövetségi Tanács, a Moszkvai Városi Bíróság, a Moszkvai Döntőbíróság épületei és számos más épület ellen) nagyszabású terrorcselekményeket (illetve merényleteket) terveznek. Híres emberek és köznapis polgárok »cseccsenharcosok« által történő elrablására készülnek.

Külön fejezet részletezi a kereskedelmi hálózat és a Luzskovot támogató üzletemberek ellen irányuló »erősz-

kos bűncselekményeket». Utasításba foglalták az operatív anyag gyűjtését és kiegészítését olyan személyekre és intézményekre kiterjedően, mint Kobzon, Guszenszkij és a Moszt Média, Dzsabrailov, Lucsanskij, Tarpiscsev, Tarancsev, Ordzsonyikidze, Baturina (Luzskov felesége), Gromov, Jevtusenkov, P. Guszev és mások. Mellesleg a Kobzon és az Orosz Arany irodái közelében történtek állítólag úgyszintén a fenti terv értelmében kerültek megrendezésre. A cél az, hogy mindenkit meggyőzzenek, hogy mindazoknak az ügye, akik Luzskovot támogatják, kudarcra van ítélve, és a vele egy követ fűjók biztonsága nincs garantálva.

Külön programot készítettek arról, hogyan uszítsák egymás ellen a Moszkvában működő különböző alvilági csoportosulásokat, s hogyan provokáljanak köztük bandaháborút, ami a terv elkészítőinek elképzelése szerint egyrészt elviselhetetlen kriminalisztikai viszonyokat teremtené, másrészt lehetővé tenné, hogy az állami intézmények ellen tervezett terrorista cselekményeket a bűnügyek tisztázása során és a káosz körülményei között eltussolják.

Az említett intézkedések több célt is szolgálnak. Moszkvát hatalmába keríti a félelem és a korlátlan bűnözés érzete. A moszkvai UVD jelenlegi vezetőjét eltávolítják tisztéből. A moszkvaiakban az a meggyőződés alakul ki, hogy Luzskov elveszítette a kontrollt a várost uraló helyzet felett.

Ezenkívül és ezzel egyidejűleg, forrásaink szerint, a sajtót elárasztják majd olyan információval, amely azt fogja taglalni, hogy a moszkvai vezetésben ki áll kapcsolatban a maffiával és a szervezett bűnözéssel. Így Ordzsonyikidze urat például az etnikai alapon szerveződő bűnözői csoportosulások védnökeként fogják bemutatni, akit a sajtó többek között azokkal a csecsen bűnözőkkel fog majd kapcsolatba

hozni, akik »a Kijevi Pályaudvar, a Redisszon-Szlavjanszkaja szálló, a Manyezsnaja téri bevásárlóközpont stb. ügyében érintettek«. A »vörös« és a »hazafias« sajtó ontani fogja a cikkeket, hogy Moszkvát megszállták a kaukázusiak, akiknek nem lehet gátat szabni a fővárosban, és akik a moszkvaiak biztonságát és jólétét veszélyeztetik. Az MVD már gyűjti is a megfelelő statisztikákhoz szükséges adatokat. Továbbá, ugyanezen a hírközlési csatornán olyan kreált anyagok kerülnek majd nyilvánosságra, amelyek Luzskovnak a világ cionista és szektáns szervezeteivel való kapcsolatát dokumentálják.»

A robbanások előtt néhány nappal a GRU egyik tisztje találkozott az Állami Duma küldött képviselőjével, és átadott neki egy listát, amelyen terroristák neve szerepelt. Borovoj azonnal továbbította a jegyzéket az FSZB-nek, de az előrejelzés nem vont maga után semmilyen következményt. Borovoj szerint nem ő volt az egyetlen, akin keresztül figyelmeztető jelek érkeztek az FSZB-be a készülődő terrorista akcióról, de a robbantások megelőzése érdekében semmilyen intézkedés nem történt.

Borovoj véleményét akár figyelmen kívül is hagyhatnánk, ha nem vallana hasonló nézeteket a terrorelhárítás egyik leghíresebb orosz szakembere, a GRU egykori munkatársa, Ilja Sztarinov nyugalmazott ezredes. Sztarinov kijelentette, hogy hivatalában egész egyszerűen kizárt, hogy ne tudtak volna a közelgő robbantásokról. A merényleteket előre jelző figyelmeztetések ilyen végletes mellőzése csak azzal magyarázható, hogy maga az FSZB készítette őket elő.

Nem zárhatjuk ki, hogy a moszkvai robbantásokat az FSZB őrnagya, Vlagyimir Kondratyjev szervezte. „Felrobbantottam Moszkvát” – írta 2000. március 11-én bűnbánó levelében a Szövetségi Nyomozások Ügynöksége (FLB – Free Lance Bureau) elnevezésű elektronikus kiadónak. Amint az jó honpolgárhoz és haza-

fihoz illik; a honlap munkatársai azonnal levélben értesítették az FSZB-t. A levél tartalmáról tájékoztatták Patrusевet. Az FSZB-től kiszállt két számítástechnikus, a levelet eltávolították, és azt ígérték, hogy mindent tisztáznak. Ezt követően senki nem látta őket. Idézzünk most néhány gondolatot a levélből, hangsúlyozván azonban azt, hogy független információval afelől, vajon a levél eredeti-e, nem rendelkezünk.

„Igen, én robbantottam fel Moszkvában a Gurjanov utcai házamat. Sem arab, sem csecsen, sem dagestáni nem vagyok, hanem orosz, a szó legszorosabb értelmében tősgyökeres orosz vagyok,

Vlagyimir Kondratyjev, az FSZB őrnagya, a K-20-as szigorú titkos ügyosztály munkatársa. A részlegünket közvetlenül a Haszavjurtovi egyezmény aláírása után alapították. Azt a feladatot kaptuk, hogy olyan műveleteket szervezzünk, amelyek és hajtsunk végre, amelyek diszkreditálják a Csecsen Köztársaságot, azzal a céllal, hogy megakadályozzuk, hogy a világ elismerje azt. Mindehhez a legszélesebb körű jogosultságokat és a legkorlátlanabb anyagi és technológiai lehetőségeket biztosították a számunkra.

Az egyik legelső általunk kidolgozott és sikeresen végrehajtott hadművelet »Kovpak« néven futott. A lényege az volt, hogy beutaztuk Oroszország minden gyarmatát, és bűnözőket toboroztunk (a kaukázusi nemzetiségek előnyt élveztek), csoportokba szerveztük őket, fegyvert, pénzt adtunk nekik, aztán elvittük őket a Csecsen Köztársaság területére, ahol is szélnek eresztettük őket azzal az egyetlen konkrétan megfogalmazott feladattal, hogy embereket, többek között külföldieket raboljanak el. És meg kell mondom, hogy a növendékeink igen jól boldogultak a feladatukkal.

Az egyik legelső általunk kidolgozott és sikeresen végrehajtott hadművelet »Kovpak« néven futott. A lényege az volt, hogy beutaztuk Oroszország minden gyarmatát, és bűnözőket toboroztunk (a kaukázusi nemzetiségek előnyt élveztek), csoportokba szerveztük őket, fegyvert, pénzt adtunk nekik, aztán elvittük őket a Csecsen Köztársaság területére, ahol is szélnek eresztettük őket azzal az egyetlen konkrétan megfogalmazott feladattal, hogy embereket, többek között külföldieket raboljanak el. És meg kell mondom, hogy a növendékeink igen jól boldogultak a feladatukkal.

Miközben Maszhadov és az emberéi bejárták az egész világot, hogy megszerezzék a külföld támogatását, a köztársaság területén külföldiek tűntek el nyomtalanul. A leghatékonyabb pontja ennek a hadműveletnek a brit és az új-zélandi mérnökök elrablása és meggyilkolása volt, amit a mi utasításunkra hajtottak végre.

Tavaly júniusban ügyosztályunk új megbízatást kapott – az országban általános gyűlöletet kellett szítani a Csecsen Köztársaság és a csecsenek ellen: A szellemi előkészítés folyamatában hatékonyan alkalmaztuk a »brainstorm« technikáját. Így esett, hogy az egyik »észbontó« börze alkalmával olyan ötletek is előkerültek, mint például az, hogy a csecsenek nevében fenyegető rölapokat fogalmazzunk meg és terjesszünk országszerte, a közkedvelt énekesnő, Alla Pugacseva meggyilkolása, vagy éppen lakóépületek felrobbantása azzal, hogy mindezt a csecsenek nyakába varrjuk. Valamennyi ötletről beszámoltunk az FSZB vezetőinek, akik ez utóbbi megoldás mellett döntöttek mint a leghatékonyabb módszer mellett, és zöld utat adtak a megvalósításához.

Mi terveztük a moszkvai, a volgodonszki, a rjazanyi, a szamarai, valamint a dagestáni és ingusetyijai robbantásokat is. Konkrét házakat választottunk ki, majd kiszámoltuk a robbanószert. A hadművelet a Hirósima fedőnevet kapta. A közvetlen megvalósítás feladatát rám osztották, mivel az ügyosztályunkon én voltam az egyetlen robbanásszakértő, akinek ráadásul viszonylag nagy tapasztalata is volt. Igaz, a lelkem mélyén nem értettem egyet a lakóházak felrobbantásának a gondolatával, de a parancsot nem tagadhattam meg, hiszen ügyosztályunk minden egyes dolgozója, az ügyosz-

...tály megalakulásának legelső napjától fogva olyan feltételek mellett dolgozott, hogy minden parancsot végre kellett hajtania. Ha nem ezt tette, egyszerűen örökre elhallgattatták. Így aztán teljesítettem a parancsot.

A robbantást követő napon kiszálltam a hadművelet végrehajtásának a színhelyére, azzal a céllal, hogy értékeljem és elemezzem az eredményeket. Amit azonban ott láttam, mélyen megrendített. Mint mondtam, korábban is robbantottam már, de nem lakott objektumot, és ráadásul mindig Oroszország határain kívül. Ezúttal viszont orosz házat robbantottam fel, orosz embereket öltem meg, és az orosz aszfalt szonyok ott zokogtak az orosz holttestek fölött, és a saját anyanyelvemen átkozták azt, aki ezt tette. És amint ott álltam mellettük, valósággal éreztem, amint az átok megfog, behatol a fejembe, a mellkasomba, betölti egész testemet, átítatja minden sejtemet. És megértettem – ÁTKOZOTT VAGYOK!

Amikor visszatértem az ügyosztályra, ahelyett hogy elkészíttettem volna a jelentést a végrehajtott hadműveletről, olyan folyamodványt írtam, amelyben erkölcsi és fizikai kimerültségemre hivatkozva kértem, hogy helyezzenek át egy másik ügyosztályra. Látván az állapotomat, ideiglenesen minden hadműveletben való részvétel alól felmentettek, és az új robbantás végrehajtását, amely kedre volt ütemezve, a társamra bízta. Engem pedig, hogy ezt ne akadályozhassam meg, úgy határoztak, hogy egész egyszerűen likvidálnak.

Szombaton, amikor magamra maradtam, hogy végig gondoljam, hogyan is tovább, és egy kicsit magamhoz térjek, kiutaztam a dácánkra. Útközben észrevettem, hogy a ko-

...csim fékje, amelynek karbantartását mindig nagy gonddal végeztem, és amely még sohasem hagyott cserben, nem működik.

Megértettem, hogy a klasszikus, bevett módon el akarnak tenni láb alól, ahogyan ezt a mi szervezetünknel szokás. Erre aztán a kocsit, pont úgy, ahogyan azt tanították nekünk a hasonló helyzetekre, a víznek kormányoztam, még szerencse, hogy épp volt egy kis folyó útközben, magam pedig szerencsésen partra vergődtem. Aztán autóstoppal elkevettem Moszkváig, és még aznap, az operatív kapcsolataim révén, elhagytam Oroszország határait.

Jelenleg több ezer kilométerre lakom a szülőhazámtól. Az irataim rendben vannak – most ennek a kis országnak vagyok hivatalosan az állampolgára. Sem a nevem, sem a vezetéknevem nem orosz, és itt senki még csak nem is sejti, ki is vagyok én tulajdonképpen. Tudom, hogy az FSZB mindenre képes, és mégis bízom benne, hogy a kollégáim nem találhatnak itt rám.

Az új hazámban nyitottam egy kis üzletet, pénzem is van, és most már nyugodtan leélhetem itt az életem. De akkor miért is írom most Önöknek mindezt és kockáztatom azt, hogy rám találjanak? (Igaz, megtettem bizonyos óvintézkedéseket, és a levelet egy harmadik országon keresztül és egy harmadik személy közvetítésével küldtem el.) (...)

Már említettem a robbantásokra kiszemelt városok között Szamarát. A terv szerint az áldozatok a Novo-Vokzalnaja utca lakói lettek volna. Igaz, azt sem zárom ki, hogy miután a Karszajazani ház felrobbantása kudarcba fulladt, az ügyosztályunk végleg felhagyott a hasonló hadműveletekkel. Mégis úgy érzem, kötelességem, hogy figyelmeztessek a veszélyre.”

Kondratyjev levelének internetes megjelenését követően, néhány nappal az elnöki választások előtt, az Alfa veterán szövetség előállt a hír cáfolatával, amelyben egyebek között rámutatott arra, hogy a titkosszolgálatnak nincs is K-20-as ügyosztálya. Ami ezt illeti, érdemes kitérnünk a „K” hivatal megalakulásának a történetére.

Az FSZB keretein belül, a Terror Elleni Harc Hivatalának berkeiben még 1996-ban megalakult az ún. Antiterrorista Központ (ATC), amely egy, a terroristák megfigyelésével és felkutatásával foglalkozó operatív hivatalból (OU) és egy, a politikai és vallási csoportosulások és szervezetek, többek között disszidensek megfigyelésére szakosodott alkotmányvédelmi hivatalból („K” hivatal), a KGB egykori 5. sz. hivatalából állt. Később az ATC-t átalakították (vagy inkább átnevezték), és így jött létre a Terrorizmus Elleni Harc Ügyosztálya és az Alkotmánybiztonsági Hivatal (K hivatal). 1999. augusztus 28-án, a szeptemberi robbantási hullám előtt, a hivatal újra átalakult, és lett – az Alkotmányos Rend Terrorizmus Elleni Harcban Való Védelmének Ügyosztálya.

A számtalan átszervezést hiba volna a véletlennek tulajdonítani. A különböző ügyosztályok és hivatalok átszervezésével az FSZB a lehető legnyilvánvalóbb módon a nyomokat számolta fel. Az ilyen gyakori átszervezések mellett a külső megfigyelő számára lehetetlennek bizonyult, hogy eligazodjon, ki miért felelős, ki mit irányít, ki adja az utasításokat, és ki kinek az alárendeltje. Abszolút szándékosak voltak a bonyolult és zavaros elnevezések is, egyik olyan, mint a másik. Mindez azért is történt, hogy lerázzák az újságírókat. Valójában mindenki a helyén maradt, és az államvédelem tisztjei, ahogyan ültek az irodáikban a Ljubjanka 1. szám alatt, ahol Sztálin idején Szudoplatov dolgozott, ma is ott ülnek. Semmi nem változott.

Az újonnan alakult ügyosztály élére German Alekszejevics Ugrjumov került, aki saját hivatali szobájában halt meg Csecsen-földön, Hankalában, 2001. május 31-én. A halála után azonnal láb-

ra kapott a hír, hogy Ugrjumov öngyilkos lett. Közzölték, hogy 13 órakor Ugrjumov szobájába egy civil ruhás egyén ment be. Fél óra múlva az illető távozott, 15-20 perccel később pedig az altábornagy főbe lőtte magát.

Míg a KGB 5. sz. ügyosztályának egykori munkatársait azzal bízták meg, hogy küzdjenek a terrorizmus ellen és védelmezzék a demokratikus Oroszország alkotmányos rendjét, biztosak lehetünk abban, hogy a „K” ügyosztály mással sem foglalkozott, mint terrorcselekmények megszervezésével és a demokrácia elleni harccal. Amint azt annak idején Szobcsak mondta, olyan emberekről van szó, akiknek a számára a „törvényesség” és a „demokrácia” szavak egyszerűen semmit nem jelentenek. „Számukra csak parancsok vannak, a törvény és a jog pedig csak akadályt jelent.” Vajon úgy kell értelnünk ezt, hogy a Kondratyjev őrnagy által említett 20. ügyosztály mellett még 19 különleges csoport működött?

Meglepő módon maguk a csekisták is úgy vélték, hogy a terrorakciók az FSZB műve. A Moszkvai Pravda újságírója, Erik Kotljár a következő epizódról számolt be 2000. február 10-i cikkében:

Tavaly ősszel alkalmam nyílt találkozni a szupertitkos szolgálat egyik munkatársával. (...) Íme, mit mondott: „Aznap este későn értem haza. Senki nem volt otthon. A lányom, a feleségem és az anyósom kint voltak a dácán. Épp feltörtem a tojásokat, bele a serpenyőbe, amikor fűlsiketítő robbanást hallok az ablakon túlról. Az ablaktámla egyenesen berepült a szobába, vele együtt korom és porfelhő. Kiszaladtam az előtérbe, ahol már ott álltak pánikban a szomszédok. Nem tudni, miért, a liftet hívják. Én meg azt kiabálom nekik: »A lépcsőn menjenek, a lift leszakadhat!« (...) Kirohantam az utcára, a szemben lévő ház közepéből nem maradt szinte semmi! (...) Másnap tisztáztam egy s mást, és elhatároztam, hogy el-

viszem innen Oroszországból a családomat, mert veszélyes itt az élet, lányom pedig csak egy van!”

– De hiszen a csecsenek rendezték a robbantásokat Moszkvában...

– A csudákat a csecsenek... – és tiszta szívből legyintett egyet.

Kotljár arra a következtetésre jutott, hogy az ismerőse tud valamit.

Már szeptember 10-én bejelentette az altaji terület kormányzója, Alekszandr Szurikov, hogy „a moszkvai robbantások a dagesztáni események utórezgései, de azok, akik érdekeltek a terrorista akciókban, Oroszországban és Moszkvában találhatók”. Szurikov indítványozta, hogy a Föderáció Bizottsága (SZF) rendkívüli gyűlést hívjon össze, hogy megvitassák a rendkívüli állapot meghirdetését az országban.

Szeptember 13-án éjjel a Moszkovszkij Komszomolec „A robbantások titkos verziója” címmel cikket rendezett sajtó alá, amelyben kísérletet tett a történetek elemzésére:

„A terrorista merénylet közvetlen előkészítésében a csecsenek nem vettek részt. A robbanásból ítélve a bombát olyan szakemberek helyezték el, akik az orosz titkosszolgálatnál részesültek kiképzésben. Ugyanis valamennyi ezt megelőző terrorcselekmény, amelyet a csecsenek rováására szokás írni, egy és ugyanazon forgatókönyv szerint ment végbe: valamely épület mellett egy robbanószerrel megrakott autó repült a levegőbe. Az ilyen gépkocsikat általában néhány órával a robbantás előtt állítják le a kijelölt objektum előtt. A detonátort időzítőszerkezettel szerelik fel. Még ha fel is fedezik a mobil robbantószerkezetet, a szakembereknek csak néhány perce marad arra, hogy azt hatástalanítsák (ahogy ez múlt vasárnap is történt a katonai kórház épületé-

nél Bujnakszkban). (...) Hogy miért ilyen közkedveltek a robbanóanyagokkal megrakott gépjárművek, annak igen egyszerű a magyarázata. Manapság drága a robbanószer, és a terroristák a trotil minden egyes kilójáért készpénzzel fizetnek. Az, hogy egy objektumot napokkal egy adott időpont előtt aláaknázzanak, egyébként is kudarccal fenyeget – túl nagy a kockázat, hogy a bombát felfedezik. (...) Az a kép, amely elénk tárult a Gurjanov utcai robbanás után, viszont arra enged következtetni, hogy olyan emberek készítették elő, akik nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy spóroljanak – vagyis a titkosszolgálat emberei. (...) A szakemberek megállapították, hogy a robbanószer az épület egyik bérelt helyiségében, egy földszinti üzletben helyezték el. Ráadásul a bomba már jóval a robbanás előtt odakerült. A bűnözők nyilván nagyvonalúak voltak – ha a bombát megtalálják, az akciót egyszerűen áthelyezik a főváros valamelyik más kerületébe. A taktika ugyanaz, mint a konspirációs lakások esetében, amelyeket az egész világ titkosszolgálatja olyan szívesen vesz igénybe. Ha bármelyik bérelmény lebukik, a merényletet egy másik körzetben viszik végbe. Azok a szakemberek, akik képesek ilyen terrorakciót végrehajtani, a szovjet időkben egyrészt a KGB-ben, másrészt a vezérkar 2. sz. Központi Hivatalánál (közismertebb nevén GRU) szolgáltak.”

Vagyis az MK, igen óvatosan, arra célzott, hogy a robbantások mögött az FSZB áll.

Szeptember 12-én a moszkvai rendőrségen megszólalt a telefon. A Kasirszkoje út 6/3. sz. alatti ház lakói telefonáltak: „Valami nincs rendben a pincénkben” – jelentették a polgárok. Kiszállt a rendőrség. A pince bejáratánál a Területi Exploataációs Hivatal dolgozója fogadta őket, legalábbis a rendőrök így hitték, és azt állítot-

ta, hogy a pincében minden rendben, majd hozzátette, hogy a „mink” vannak odalent. A rendőrség még téblábolt egy darabig a pince bejáratánál, de be nem ment, és hamarosan eltávozott.

Másnap reggel, amikor az MK lapjait „A robbantások titkos verziója” c. cikkkel széthordták a moszkvai újságárusokhoz, a Kasirszkoje út 6/3. sz. nyolcemeletes ház, amelynek a bejáratánál olyan kedélyesen eltársalogtak a „REU munkatársa” és a rendőrök, a levegőbe repült. A maga módján a tisztnek igaza volt. A pincében minden „rendben” volt ahhoz, hogy véghezvigyék a merényletet.

Néhány nappal később az MK megpróbálta felkutatni a REU leleményes „munkatársát”. „Találkoztam a kasirkai körzet hivatalvezetőjével – mondta a hírlap tudósítója. – Mind a mai napig nem tudunk rájönni, ki fedezhette a REU dolgozói közül azt az embert, aki stikában »kibérelt« magának egy helyiséget a 6. sz. alatti ház alagsorában. Senki nem hajlandó vallani. Vagy a technikus volt, vagy a mester, vagy a körzetvezető – így mondják.” Sem a „munkatársat”, sem azokat nem sikerült megtalálni, akik az alagsort bérbe adták.

Szeptember 13-án, moszkvai idő szerint délután két órára, a felrobbantott kasirkai ház romjai alól 119 holttestet és 13 emberitestmaradványt hoztak felszínre. Az elhunytak között 12 gyermek volt. A szakemberek azonnal megállapították, hogy a két robbantás teljességgel azonos módon történt, ahogyan a robbanószer összetétele is megegyezett. Megkezdődött a házak, padlások és pincék teljes átvizsgálása. Az egyik címen – a Boriszovszkije Prudi 16/2. alatt – robbanószer-lerakatot találtak. A hexogénkeverék és a detonátorként alkalmazott 8 kiló plasztit mellett találtak még hat Casio típusú hordozható ébresztőórából készített elektromos időzítőt. Öt közülük már be is volt állítva egy bizonyos időpontra. A terroristáknak csak szét kellett volna hordani az időzítőket a megadott címekre, és csatlakoztatni őket a detonátorokhoz. Többek között a Krasznodarszkaja utcában is aláaknáztak egy házat.

Utolsóként a terroristák a Boriszovszkije Prudi utca épületét szándékoztak felrobbantani – szeptember 21-én 4 óra 5 perckor. Meglepő módon az FSZB, amely Moszkvában nyomozott a terroristák után, ahelyett hogy otthagyt volna egy szakaszt és feltartóztatta volna a terroristákat, akik minden bizonnyal előbb-utóbb eljöttek volna a detonátorokért, sürgősen a bűnözők tudtára adta a médián keresztül, hogy a Boriszovszkije Prudi utcai raktárt leleplezték. Teljes képtelenség azt feltételezni, hogy az FSZB-nek ez a bejelentése, miszerint sikerült megtalálniuk a terroristák konspirációs lerakatát, véletlen volt. Ilyen hibát a nyomozók között még a közönséges zöldfülű sem vét.

A terrorakciókat követően talált robbanószerre és annak mennyiségére vonatkozó adatok ellentmondóak voltak. Moszkvában 13 tonna robbanószeret találtak. 3-4 tonnát a Boriszovszkije Prudi utcai házban, még ennél is többet a Ljublinói raktárban, 4 tonnát pedig egy kapotnyai garázsban. Mint később kiderült, 6 tonna heptilt (rakéta-üzemanyag, amelynek egyik komponense a hexogén) a sztavropoli területről, a Nyevinnomüszskij Vegyikombinátból hoztak. Ebből a hat tonna heptilből tíztonnányi robbanószeret lehetett volna előállítani. Tíz tonna robbanóanyagot azonban hat tonna heptilből képtelenség előállítani egy konyhában, egy garázsban vagy akár egy föld alatti laboratóriumban. Nyilván valamelyik katonai raktárban dolgozták fel a heptilt. Ezután a zsákokat kocsikra kellett rakni, az őrség szeme láttára ki kellett vinni, és fel kellett mutatni valamiféle iratokat. A szállításhoz teherautók és sofőrök kellettek. Összegezve tehát, a hadműveletben egy sor ember közreműködött, ha pedig így van, akkor a jelentésnek az ügynökök vonalán is és a hadsereg elhárítói vonalán is tovább kellett jutnia.

Moszkvában a robbanóanyagot „cserkeszi cukorgyár” feliratu zsákokba rakták. Csakhogy ilyen cukorgyár nem létezik. Ha az ilyen zsákokba helyezett „cukrot” egész Oroszországon át szállí-

tották volna, ráadásul hamis iratok kíséretében, túl nagy lett volna a lebukás kockázata. Ebből a tényből több következtetést is levonhatunk, például azt, hogy a terroristák a nyomozást a Cserkesz Köztársaság irányába akarták terelni, hiszen nyilvánvaló volt, hogy előbb-utóbb legalább egy „cserkeszi cukorgyár” feliratú zsák a nyomozók kezére kerül; vagy hogy a terroristák nem félték a hamis feliratú zsákokat hamis iratokkal Moszkvába szállítani, mivel láthatóan tökéletesen biztosak voltak éppúgy a saját, mint az általuk szállított áru biztonsága felől. Végezetül az is feltételezhető, hogy a robbanóanyagot Moszkvában zsákolták be.

Nehéz volt megoldani azt, hogy a terrorakciót úgy finanszírozzák, hogy annak ne maradjon nyoma. Arról, hogy nagy mennyiségű heptil, illetve hexogén tűnt el a raktárakból, a katonai elhárításnak legalábbis hallania kellett volna, hiszen ingyen senki nem adott a terroristáknak robbanóanyagot. A gyárból vagy a raktárból kizárólag az államvédelmi szervek vagy a hadsereg kaphatott ingyen hexogént.

Pontosan ezt a következtetést vonta le több újságíró és szakember is, akik azon törektek a fejüket, miféle ravasz tervvel tudták a hexogént Moszkvába szállítani. A terv, mivel maga az FSZB dolgozta ki, már-már primitívnek tűnik, annyira egyszerű, és a lényege a következő:

1991. október 24-én felavatták a Roszkonszervzrűvcentri elnevezésű tudományos kutatóintézetet. Az intézet épp a városközpontban helyezkedett el, a Bolsaja Ljubjanka 18. szám alatti 3. épületben, és azért hozták létre, hogy „a konvertálható robbanóanyagokat hasznosítsa a népgazdaságban”. A kutatóintézet igazgatója 1991-től 2000-ig mindvégig Ju. G. Sukin volt. A valóságban ez az intézet csak álca, megtévesztés volt, amely egyfajta közvetítő szerepet játszott a hadsereg és a „felhasználó” között – és robbanóanyag illegális árusításával foglalkozott. Az intézeten több száz-

ezer tonna robbanóanyag ment keresztül, főként trotil. Az intézet a katonaságtól vásárolta a robbanóanyagot, hogy felhasználja és konvertálja azt, illetve a vegyi művektől – tanulmányozás céljából. Aztán a robbanóanyagot eladta a felhasználóknak, akik között olyan legális és kereskedelmi vállalatok is voltak, mint például a belorusz Granyit állami vállalkozás. Az intézetnek persze nem volt jogosítványa a robbanóanyag árusítására. De e fölött mindenki valahogy átsiklott, beleértve a katonai szerveket és magát Patru-sevet is.

A számtalan, több száz tonnányi trotil és trotilrobbanótest szállítására vonatkozó, a szállító (hadsereg) és a megrendelő (kereskedelmi vállalatok) által hitelesített szerződés között érdekes módon akadt néhány olyan szerződés is, amely mindössze egy-két tonna trotilrobbanótestre kötött, részletesen tartalmazta mindkét fél kötelezettségeit, ugyanakkor mindössze 300-350 dollárban határozta meg az „áru” tonnáját, holott ennyi pénzért még a teherautókat sem érdemes beindítani. Ezek a kis mennyiségű trotilrobbanótest szállítására kötött szerződések éppen a hexogén szállítására vonatkoztak. Az intézeten keresztül a hexogént felvásárolták a hadseregtől, majd átadták a terroristáknak, hogy Moszkvában és Oroszország más városaiban házakat robbantsanak vele. Az ilyen szállítások azért voltak lehetségesek, mert Ju. G. Sukin kutatóintézetét, a Roszkonszervzrűvcentrt a titkosszolgálat hozta létre, s a terroristák, akik a „trotilrobbanótesteket” kapták, az FSZB ügynökei voltak.

Vagyis... az 50 kilós „cukor” feliratú zsákokba kiszerelt hexogén pontosan ott volt, ahol egyáltalán lehetett – a katonaság fegyveres örök által őrzött raktáraiban. Az egyik ilyen raktár a 137. rjazanyi légideszantezred raktára, s az egyik ilyen őr – Alekszej Pinyajev volt. A trotilrobbanótestek árából, tonnánként 8900 rubelért, ami nagyjából 300-350 dollárnak felel meg, az intézet

hexogént vásárolt fel a katonai raktárból, hivatalosan kutatómunka céljából. A fuvarlevélen a hexogén trotilrobbanótestként szerepelt. A szállítólevelet az átvévő, vagyis az intézet és a terroristák közötti közvetítő nevére állították ki. Az iratokon a trotilrobbanótestek a semmitmondó A-IX-I jelzéssel szerepeltek. Csak nagyon szűk kör tudott róla, hogy a hexogént szokás az A-IX-I-es kóddal jelölni. Az sem kizárt, hogy a közvetítők, akik saját járműveiken szállították el a hexogént a hadsereg raktáraiból, maguk sem tudtak erről.

A hadsereg raktáraiból kisebb adagokban elszállított „trotilrobbanótestek” (hexogén) a szó szoros értelmében eltűntek (átadták a terroristáknak). Az ilyen kisebb méretű, 300-600 dolláros megrendeléseket a több száz tonnányi trotilrobbanótestek áradatában képzelenség lett volna észrevenni.

Az újságírók azon töprengtek, miként szállíthatták a terroristák a hexogént keresztül-kasul Oroszországban. Holott még csak szállítani sem kellett. A hexogént egyenesen a tárolás helyén használták fel. A rjazanyi 137. sz. VDP raktárából származó hexogént Rjazanyban, a Novoszjolov utcában vetették be. A Moszkva környéki katonai raktárból hozott hexogén Moszkvába került... A rendszer már-már zseniálisan egyszerű volt. Szinte minden lehetőséggel számoltak, kivéve talán csak azokat az egészen egyszerű malőröket, amelyekkel nem is lett volna érdemes foglalkozni, mint például a szemfüles sofőr, Alekszej Kartofelnyikov, a kíváncsi kiskatoná, Alekszej Pinyajev, vagy a Novaja Gazeta rámenős újságírója, Pavel Volosov. Azt pedig végképp nem lehetett előre látni, hogy az FSZB ügynöke, az Állami Duma Korruptióellenes Bizottsága Tanácsadó Hivatalának tagja, N. Sz. Csekulin, aki, mintegy a sors iróniájából 2000–2001-ben a Roszkonszervzrűvcentr igazgatói tisztét töltötte be, a dokumentumokkal és a videofelvételekkel felszerelve Londonba távozik.

Eközben Moszkvában, a két lakóház felrobbantása után, folytatódott a lakóállomány ellenőrzése. 24 óra leforgása alatt a rendőrség 26 561 lakást vizsgált át. Különös figyelmet fordítottak az épületek földszintjén, az alagsorokban és pincékben levő lakatlan helyiségekre, vagyis azokra a helyekre, amelyeket gyakran használnak tárolásra. 7 908 ilyen helyiséget néztek át. De ellenőrizték a közintézményeket is: 180 szállodát, 415 kollégiumot, 548 szórakozóhelyet (kaszinó, bár, kávéház). Ezt a munkát a moszkvai terrorakciókban való bűnrészességgel gyanúsított személyek felkutatásának keretein belül végezték. Az akcióban a GUVĐ 14,5 ezer munkatársa vett részt, valamint a belföldi csapatok, köztük az operatív küldetést teljesítő speciális (egykor F. E. Dzerzsinszkij nevét viselő) alakulat 9,5 ezer katonája. Az MVD és a GUVĐ dolgozói napi 12 órában dolgoztak szabadnap nélkül.

Sikerült feltárni néhány olyan helyiséget, amelyet a terroristák aláaknáztak. A hivatalos álláspont szerint (amelynek talán semmi köze a valósághoz) ezeket a helyiségeket egy bizonyos Acsinez (Muhit) Sagabanovics Gocsijajev (Lajpanov) bérelte. A valódi Lajpanov a Karacsajev-Cserkesz Köztársaságban született (KCSR), és 1999 februárjában halt meg autószerencsétlenségben a krasznodari területen. Az elhunyt Lajpanov iratait a valódi terrorista használta fedődokumentumként. „Az effajta eljárás a világ minden országában bevett módja annak, hogy a titkosszolgálat ügynökeit legalizálják. Olyan klasszikus hagyomány ez, amely minden tankönyvben megtalálható. Az elhalálozott személynek úgy mond új életet adnak” – kommentálta az eseményeket a GRU volt munkatársa, aki egy életen át az ügynökhálózat felderítésével foglalkozott külföldön.

Még 1999 júliusában Gocsijajev-Lajpanov az egyik moszkvai ügynökséghez fordult a Begivaja utcai ingatlan bérletének ügyében, ahol 48 helyiségre vonatkozóan kapott felvilágosítást. Az el-

ső robbantást követően 38 helyiséget ellenőriztek robbanóanyag fellelhetősége céljából.

Azonosították „Lajpanov” egyik fiatal társát is, aki az FSZB állítása szerint az anyai ágon orosz, apai ágon baskír származású, Üzbegisztánból menekült 21 éves Gyenyisz Szajtakov, a tatársztáni, Nabereznüje Cselnü-i Joldüz medresze szerzetesjelöltje volt. Az FSZB úgy vélte, ő az, aki a terrorista akció ideje alatt Lajpanovval közös szobát bérelt az Altaj szállodában, és buzgón hívogatta a különböző, teherautó-kölcsönzéssel foglalkozó cégeket. És bár a tatársztáni KGB a terrorakciót követő második napon már megkezdte Moszkva utasítására a gyanúsított személy körözését, a tatársztáni KGB nem volt meggyőződve arról, hogy Szajtakovnak köze volt a robbantásokhoz. Legalábbis a tatársztáni KGB elnökhelyettese, Ilgiz Minullin hangsúlyozta: „Senki nem állíthatja, hogy Szajtakov terrorista, ameddig a bűnösségét be nem bizonyították. (...) A titkosszolgálatnak mind a mai napig nincsenek a birtokában olyan tények, amelyek azt bizonyítanák, hogy a Joldüz medresze tanulóinak (...) köze lett volna a moszkvai terrorcselekményekhez.” Nabereznüje Cselnü KGB-je ugyancsak nyilatkozatot hozott nyilvánosságra, amelyben rámutatott arra, hogy a vád, miszerint Tatársztán lakosai segítséget nyújtottak volna a terroristáknak, minden alapot nélkülöz, és a tatársztáni KGB nem rendelkezik olyan adatokkal, hogy a köztársaság lakói bűnrészesek lennének a robbantásokban.

A szeptemberi robbantásokért felelős terroristák úgy döntöttek, hogy a legkisebb ellenállás irányában cselekszenek. Előbb a fedőiratok felhasználásával kibéreltek néhány pince- és alagsori helyiséget, köztük a Gurjanov utcai és a Kasirov úti ingatlanokat. Ezt követően odaszállították a robbanószert, s a hexogénnel teli ládákat lefedték élelmiszerrel (cukorral és teával teli zsákokkal) és orvosi felszereléssel (így történt ez a Gurjanov utcában). A támadás

célpontjául szolgáló objektumok kiválasztása ideális volt. Annak a valószínűsége, hogy az alacsony presztízsű alvóvárosok lakónegyedeiben a rendőrségbe ütközzenek, igen csekély volt, a lépcsőházakban többnyire nem voltak házfelügyelők. Amint Sztarinov vélte, „ezeknek a háznak a fekvése és a környezetük... a terrorista robbantók két legfontosabb feltételének egyaránt megfelelt, amennyiben sebezhetők és könnyen megközelíthetők voltak”.

A terroristák annyi robbanóanyagot helyeztek el, amennyi az egész objektum felrobbantásához szükséges volt. A diverzáns Sztarinov szerint a robbantások végrehajtásához három ember is elég volt. Úgy tűnik, hogy a terroristák remek kiképzést kaptak, nemcsak a diverzió, de a felderítés terén is: tudták, hogyan kell lerázni a megfigyelőket, „kettős életet” éltek... Egy teljes év nem elég a legjobb különleges kiképzőközpontban sem ahhoz, hogy egy ember ezt elsajátítsa. A moszkvaiak profi terroristáknak estek áldozatul. Márpedig ilyenek csak az FSZB és a GRU kötelékében dolgoztak.

Petra Prohazkovának, a cseh újságírónőnek, aki éppen a robbanások idején készített interjút Hattabbal, feltűnt, mennyire megdöbbentette Hattabot a moszkvai terrorcselekmények híre. Egész arckifejezése megváltozott, és ijedtsége őszinte volt. Annak az embernek a riadalma volt, aki rádöbbsen, hogy mostantól mindent az ő rovására írnak. Azok, akik ismerik Hattabot, egyöntetűen állítják, hogy Hattab nem jó színész, és nem tudta volna megjátszani a zavarodottságot és az ijedtséget.

A csecseneknek nem állt érdekükben, hogy merényletet hajtsanak végre. A közvélemény ugyanis mellettük volt. Ez a közvélemény, az orosz és a nemzetközi közvélemény, értékesebb volt kétháromszáz felrobbantott ember életénél. Pontosan emiatt kizárt, hogy 1999 szeptemberének robbantásai háttérében a csecsenek álltak volna. Íme, miként nyilatkozott erre vonatkozóan Maszhadov kormányának külügyminisztere, Iljasz Ahmadov:

„Kérdés: Ön azt állítja, hogy Franciaországban állítólag már mindenki tudja, hogy a moszkvai és volgodonszki terrorakciókat az orosz titkosszolgálat szervezte. (...) Vannak bizonyítékai?

Válasz: Hogyne. Az elmúlt háború során egyetlenegyszer sem folyamodtunk a jelenlegihez a legkisebb mértékben hasonló dolgok bevetéséhez. Ha azonban Baszajev vagy Hattab szervezték volna őket, biztosíthatom, hogy egy percig sem szégyellték volna Oroszország előtt magukra vállalni tettüket. Azonkívül pedig mindenki tudja, hogy a Rjazanyban megíúsított robbantást az SZB szervezte. (...) Magam is szolgáltam a hadsereg kísérleti löterén mint robbantó, és tökéletesen tisztában vagyok azzal, milyen rettenetesen különbözik a robbanóanyag a cukortól.”

És íme, még egy jól értesült személy, a csecsen honvédelmi miniszter, az elnöki gárda parancsnoka, Mahomed Hambiye, akinek a véleményével igencsak nehéz volna nem egyetérteni:

„És most – a moszkvai robbantásokról. Vajon miért nem hajtának végre a csecsenek terrorista akciókat most, amikor a népüket pusztítják? Miért hagyta az orosz hatalom figyelmen kívül a rjazanyi hexogénes incidenst, holott a rendőrség őrizetbe vette a titkosszolgálat egyik emberét a robbanószerrel? Hiszen egyetlen bizonyíték sincs, hogy ezek a robbantások az ún. csecsen közreműködésre utalnának. Ráadásul a legkevésbé a csecsenek húztak hasznát belőlük. De ami ma titok, egyszer még napfényre kerül. Biztosíthatom önöket, hogy amint a politikai rendszer a Kremlben megváltozik, a moszkvai és a többi orosz városbeli robbantások végrehajtóiról és szervezőiről lehull a lepel. A megrendelőket ugyanis éppen a Kreml folyosóin kell keresni. Azért volt szükség ezekre a robbantásokra, hogy háborút üzenhesse-

nek, hogy eltereljék az orosz emberek és a világ figyelmét azokról a botrányokról és piszkos ügyletekről, amelyek a Kremlben zajlanak.”

Moszkvában eközben felmerült a gyanú, hogy a robbantásokat olyan emberek szervezik, akik arra próbálják kényszeríteni a kormányt, hogy rendkívüli állapotot vezessen be és elhalassza a választásokat. Egy sor politikus ugyanakkor ellenvéleményének adott hangot: „Nem osztom azoknak az elemzőknek az álláspontját, akik úgy vélik, hogy a sorozatos terrorista merényletek hátterében olyasvalakik állnak, akiknek az a szándéka, hogy Oroszországban rendkívüli állapotot hirdessenek meg, és elhalasszák az Állami Dumába történő választásokat” – nyilatkozta a volt orosz belügyminiszter, Kulikov a Nyezaviszimaja Gazetának szeptember 11-én adott interjújában.

A csecseneknek sem az elnökválasztáshoz, sem a rendkívüli állapot meghirdetéséhez nem lehetett köze. 1996-ban a Korzsakov–Barszakov–Szoszkovec-féle csoportosulás és az őket támogató titkosszolgálat léptek fel azért, hogy ne kerüljön sor a választásokra. Akkor ki is az, aki provokációval próbálta elérni a rendkívüli állapotot 1999-ben?

A védelmi miniszter, Igor Szergejev nem zárta ki annak a lehetőségét sem, hogy Moszkva utcáin őrzáratok cirkáljanak. „Lehetséges, hogy az MVD erői mellett a városi őrzáratokban a katonaság is közreműködik majd” – nyilatkozta Szergejev az újságíróknak, miután a Kremlben találkozott Borisz Jelcinnel. Mint mondotta, a katonáknak „az a feladata”, hogy részt vegyenek a polgári lakosság terrorakcióktól való védelmezésében. Igor Szergejev elmondása szerint a GRU vonalán „nagyon aktív munka folyik”, hogy felderítsék az orosz városokban bekövetkezett robbantások szervezői és a nemzetközi terrorizmus közötti kapcsolatokat (célzás a külföldi diverzánsokra!).

Az, hogy a békés polgárokat katonák védelmezik a terrorista merényletek ellen, olyan, mintha meghirdettük volna a háborút. Igor Szergejev egyúttal a „nagyszabású antiterrorista akciók és antiterrorista hadműveletek végrehajtásáért” is szót emelt. Az orosz védelmi miniszter így módon tehát háborúra szólította fel az országot az ismeretlen ellenféllel szemben, akiről azonban mindenki számára világos volt, hogy valójában a Csecsen Köztársaság.

A végső döntést valamennyi kérdésben végül is Jelcin hozta meg. A titkosszolgálatnak azonban szinte korlátlan lehetőség állt a rendelkezésére, hogy az elnök felé tolmácsolt információt elferdítsék és meghamisítsák. Mindezt, legalábbis ami a csecsen kérdést illeti, a grúz elnök, a Grúz SZSZK KGB-jének egykori vezetője, Eduard Sevardnadze is szóvá tette 1999. november 12-én adott interjújában:

„Általában arra hivatkoznak, hogy a GRU rendelkezik ilyen adatokkal. Én tudom, milyen adatok álltak a GRU rendelkezésére az eddigi történelem folyamán, hogyan fogalmazzák meg és hogyan tálalják mindezt a vezérkar, aztán a védelmi miniszter, aztán a legfelső főparancsnok felé. Tudom, hogy a torzítás jelentős.”

Egy másik jól értesült személy, a 2000-es választások egyik elnökjelöltje, volt miniszterelnök, volt külügyminiszter és az SZVR volt vezetője, Jevgenyij Primakov eltérően fogalmazta meg kétségeit. Amikor arra kérték, kommentálja a moszkvai terrorcselekményeket, olyan véleménynek adott hangot, miszerint a dolog a moszkvai robbantásokkal még nem ért véget, a robbantások végigsöpörhetnek egész Oroszországon, és a kialakult helyzet egyik oka a jogrendet védelmező szerveknek az alvilághoz fűződő kapcsolata.

Ily módon Primakov elismerte, hogy olyan emberek foglalkoznak az oroszországi robbantásokkal, akik kapcsolatban állnak a titkosszolgálattal. Ugyanezt Eduard Sevardnadze grúz miniszterelnök is megerősítette a nemzeti televízió 1999. november 15-i adá-

sában: „Még kisinyovi találkozásunk alkalmával értesítettem Jelcint, hogy a titkosszolgálat kapcsolatban áll a csecsen terroristákkal. De Oroszország nem hallgat a barátaira.” A diplomáciai etika ennél élesebb megfogalmazást nem tesz lehetővé.

Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy Sevardnadze az orosz titkosszolgálatot gyanúsította a robbantások megszervezésével. A helyzet ugyanis az, hogy a meglévő információ értelmében az orosz titkosszolgálat két, személyesen Sevardnadze ellen irányuló merényletben is közreműködött. Hogy ne csak a levegőbe beszéljünk, íme egy részlet abból, amit az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Hivatalának igazgatója, William Odom nyugalmazott altábornagy 1999 októberében mondott:

„Putyin elnök és a hadsereg köreiből származó hívei a csecsen kampányt arra használják, hogy erőteljes nyomást gyakoroljanak Sevardnadzéra. Egyszer már megpróbálták rábeszélésre tagolni Grúziát, bekebelezni Abháziát és Dél-Oszétiát. Most arra akarják felhasználni a csecsen eseményeket, hogy odavezényeljék csapataikat, ezt azonban a jelenlegi grúz elnök ellenzi. Az orosz kormány, Primakov uralmától kezdve, eddig legalább két alkalommal tett kísérletet arra, hogy Sevardnadze ellen merényletet kövessen el. A grúz vezetés ezt meggyőző bizonyítékokkal támasztotta alá és tette nyilvánvalóvá számos külföldi ország kormánya felé. A merényletekben személyesen Primakov is érintve volt. Felhasználta az orosz külső elhárítás ügynökségét Belorussziában, és tudomása volt a Sevardnadze és környezetéből néhány személy ellen irányuló májusi merényletekről. Olyan felvételek vannak a birtokunkban, amelyek a merényletet végrehajtó bérgyilkosok közötti beszélgetéseket rögzítik. És az egy évvel ezelőtt Sevardnadze életére törő merényletet szintén nem laikusok, hanem igazi profik, jól kép-

zett katonai csoportok hajtották végre. Csak Oroszországban képezhették ki őket. Ezenkívül számos, a helyszínen összegyűjtött tárgyi bizonyíték is a kezünkben van, amelyek mind ezt támasztják alá.”

Amit Sevardnadze szégyenlősen elhallgatott a moszkvai robbantásokkal kapcsolatban, azt kimondta Lebegy. A francia Figaro kérdésére: „Ezzel azt akarja mondani, hogy a robbantások hátterében a jelenlegi hatalom áll?”; Lebegy azt válaszolta: „Szinte kétséget kizáróan meg vagyok arról győződve.” Lebegy rámutatott arra, hogy a moszkvai és volgodonszki lakóépületek felrobbantása mögött nem csecsen terroristák, hanem „a hatalom”, helyesebben a Kreml és az elnök „keze” van, aki egyébként „nyakig benne van a slamasztikában”, teljesen elszigetelődött, és „családjával” együtt már csak „egyetlen cél élte, hogy megingassa az ország helyzetét, és ily módon elkerülje a választásokat”.

Szeptember 14-én az FSZB és az MVD végre bejelentette azt, amiért a robbantások ténylegesen történtek: amint ezt Zdanovics megfogalmazta, a rendfenntartó szervek biztosak benne, hogy az a robbantássorozat, amely Bujnakszktól a moszkvai Kasirszkoje úti lakóházig megrendítette az országot, nem más, mint „nagy méretű terrorista akció, amelyet Baszajev és Hattab harcosai kezdeményeztek annak érdekében, hogy tovább folytathassák katonai hadműveleteiket Dagesztánban”. „Jelenleg minden kétséget kizáróan bejelenthetjük, hogy a robbantások hátterében Baszajev és Hattab állnak” – erősítette meg a fenti véleményt Oroszország belügyminiszter-helyettese, Igor Zubov.

Zdanovics és Zubov kijelentése nem felelt meg a valóságnak. Egy nappal később az orosz GUBOP MVD vezetője, Vlagyimir Kozlov közölte, hogy „sikerült azonosítani számos, a terrorista merényletekben érintett személyt”, és olyan terroristacsoportról

van szó, amely kapcsolatban áll a fővárossal, valamint a Moszkvával szomszédos régiókkal és városokkal. Kozlov sem a Csecsen Köztársaságot, sem Dagesztánt még csak nem is említette. Zdanovics és Zubov ellenben félrevezették az embereket.

Az FSZB által levont következtetések mégsem voltak elég meggyőzőek. Az pedig, amit a katonaság művelt a bűnözők kéze kerítése ürügyén, egyenesen nevetséges volt. A Moszkvában kialakuló csecsenellenes hisztéria körülményei között, néhány nappal a második robbantás után, az FSZB és a GUBOP munkatársai letartóztattak két személyt, akiket a moszkvai merényletek végrehajtásával gyanúsítottak, s anélkül, hogy attól féltek volna, hogy ezzel árthatnak a nyomozásnak, a letartóztatottak neveit azonnal nyilvánosságra hozták: mindketten Groznijban születtek, egyikük a 32 éves Tyimur Dahkilgov, a másik a 40 éves Bekmarsz Szauntyijev volt.

Tyimur Dahkilgov ingus, csecsen születésű, itt is lakott, Groznij körzetében, Tramparkban. Áttelepült Moszkvába. Festőként dolgozott a Krasznij Szukonscsik (Vörös Posztófestő) kombinátnál. Szeptember 10-én, közvetlenül a Gurjanov utcai robbantás után, Szauntyijev megjelent Dahkilgovnál azzal, hogy bejelentkezés céljából mindenkinek meg kell jelennie a rendőrség Szevernoje Butovo hivatalánál.

A rendőrségen Tyimur Dahkilgovról és feleségéről, Lidáról fotókat készítettek, mindkettőjüktől ujjlenyomatot és a tenyerükről mintát vettek a vegyi elemzés céljából, majd elengedték őket. Nem sokkal a második robbantás után Dahkilgov lakását megszállták az operatív ügyosztály emberei, mondván, hogy Tyimur Dahkilgov kezén hexogén nyomait találták (de hiszen festő-mázoló!), azzal letartóztatták. Szauntyijev kezén nem volt hexogén, így aztán a fürdőkád alatt találtak nála egy pisztolyt, illetve a bejárati ajtó ki-

lincsén (igaz, csak kívülről, vagyis a lépcsőház felől) nála is megtalálták a hexogén nyomait.

A gyanúsítottakat három napon át vallatták. Szauntyijevet ezután elengedték, és a nála talált fegyverről is megfellebbeztek. Tyimur Dahkilgovot viszont átszállították a Petrovka 38. szám alá, és robbanószer tartásával, valamint terrorista merénylet elkövetésével vádolták. A televízió mindvégig úgy beszélt róla, mint bűnözőről, akit végre latartóztattak, Rusajlo pedig még a Szövetségi Bizottságban is azt nyilatkozta, hogy sikerült kézre keríteniük egy terroristát.

Dahkilgov elmondása szerint három nyomozó foglalkozott vele, akik sem neki nem mutatkoztak be, sem egymást néven nem szólították. A vizsgálati fogságban levő Dahkilgov magában Idősebbnek, Vörösnek és Udvariasnak nevezte őket. Ez utóbbi azzal érdekelte ki a nevét, hogy egyszer sem ütötte meg Dahkilgovot. Ez így ment három nap, majd Dahkilgovot átszállították Lefortovóba, az FSZB SZIZO-ba.

Az FSZB számára életbevágóan fontos volt minél tovább börtönben tartani Dahkilgovot, hiszen az ingus volt az egyetlen, aki megalapozhatta a „csecsen beavatkozás” verzióját. Megkezdődött tehát Dahkilgov cellán belüli megdolgozása, amiről Dahkilgov persze mit sem sejtett. A cellájába egy beépített rabtársat ültettek, aki úgy mutatkozott be, mint „nagy tekintélyű” bűnöző. Az ügynök megnyerte Dahkilgov bizalmát. Dahkilgov elmesélte neki ügyének körülményeit, és hogy semmi köze a robbantásokhoz. Nem sokkal később Dahkilgovot szabadon eresztették. A tenyeréről vett minta elemzése ugyan kimutatta a hexán jelenlétét, amelyet a kombinátnál hígítóként használnak a gyapjú megtisztítása során, de hexogént nem találtak a tenyerén. A „csecsen nyom” szertefoszlott. A csecsen háború azonban már javában folyt, és annak, hogy Dahkilgov a börtönben ücsörgött, mégis csak volt értelme.

Amikor 2000. március 16-án az FSZB a közvélemény előtt be számolt a szeptemberi robbantások ügyében folytatott nyomozás állásáról, az egyik újságíró a következő kérdéssel fordult az FSZB nyomozóhivatalának helyettes vezetőjéhez, Nyikolaj Georgijevics Szapozskovhoz: „Legyen kedves megmondani, miért ült Tyimur Dahkilgov három hónapot a börtönben!” Amit azonban a több tucat nyomozóból álló csoport tagjaként ekkor már több hónapja terrorcselekményekkel foglalkozó Szapozskov válaszolt, elkeserítette az újságírókat. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy a nyomozás téves nyomon folyik:

„Megmagyarázhatom. Egyértelműen ellene vallottak azok a személyek, akik a cukrot és a robbanószerkezetet Moszkvába hozták...”

– Eszerint néven nevezték őt?

– Nem ők... Közvetlen bizonyítékokról van szó. Felismerték az arcát, mint annak a személynek az arcát, aki részt vett a zsákok kirakodásában. Vagyis később, amikor alaposabban... Nos, tudják, ott volt a kezén a hexogén, na és, egyszerűen más részletek is, amelyek akkor indokolták, hogy úgy bánjunk vele, mint gyanúsítottal... Később nagyon alaposan megvizsgáltuk Dahkilgov ügyét. Kénytelenek voltunk újra ellenőrizni, szembesíteni – ezúttal nyugodt körülmények között. És meggyőződünk arról, hogy a személyleírás, amelynek alapján azonosítottuk, nem több, mint általában egy szláv nemzetiségű által egy úgymond kaukázusiról adott leírás, és aztán amikor az ilyen kételyeinket meg is fogalmaztuk azoknak, akik a személyleírást adták, és alapos nyomozást folytattunk, tisztáztuk az alibi-jét, és arra a következtetésre jutottunk, hogy nem áll összefüggésben ezzel a bűncselekménnyel. Az esetet a főügyész-

...ség közreműködésével vizsgáltuk, akik egyetértettek az érvelésünkkel.”

Kénytelenek vagyunk az olvasó elnézését kérni Szapozskov fogalmazásának zavarosságáért. Szapozskov a következőt akarta mondani: amikor a nyomozók letartóztatták Dahkilgovot és szembesítették őt a ház lakóival, azzal a céllal, hogy kiderítsék, volt-e Dahkilgovnak köze a robbanószerrel töltött zsákokhoz és az időzíttóvel felszerelt robbanószerkezetekhez, a lakók, akiknek a szemében minden kaukázusi egyforma, felismerni vélték benne azt a személyt, aki a terrorcselekményben közreműködött. Dahkilgovot „alaposan megdolgozták” (tudjuk, hogy vallatták, verték, kínozták, nejlonzacskót húztak a fejére, fojtogatták, még a cellájában is megfigyelték). Lényeg, hogy húzták az időt. Három hónappal később Dahkilgov már senkinek nem kellett, ezért a főügyességgel egyetértésben szabadlábra helyezték, s az ellene indított eljárást beszüntették.

Vagyis Dahkilgov két okból adódóan is ült. Először is a tömeggonosztevőt vélt benne felismerni, másodszor, a kezén hexogént találtak. Csakhogy ami a robbanóanyagot illeti, az FSZB-nél nem minden alakult sikeresen. Nem sokkal a robbantások után az SZMI-ben olyan anyagok láttak napvilágot, amelyek szerint az FSZB-ben azt rebesgetik, hogy a „hexogénváltozat” csak elterelésül szolgált. Valójában valamennyi robbantásnál más robbanószer használtak a „terroristák”. A nyugati megfigyelők rámutattak arra, hogy a moszkvai házak romjait Oroszországhoz képest villámgyorsasággal – három nap leforgása alatt – darabokra bontották és elszállították. A külföldiek arra gyanakodtak, ha Oroszország ilyen buzgalommal dolgozik, akkor bizonyára a nyomok eltüntetésén fáradozik. Az FSZ „elterelő” verziója a nyilvánosságnak szólt. A terroristák nagyon is jól tudták, milyen robbanó-

szert használtak, előttük tehát felesleges volt titkolni a robbanóanyag összetételét.

A szeptemberi robbantások során robbanóanyag minőségében hexogént használtak, amelyet Oroszország zárt katonai létesítményeiben állítanak elő. A Region (Régió) Tudományos-Termelő Vállalat, ahol hexogénnel dolgoznak, 1999-ben megerősítette, hogy „a hexogént gondosan őrzik, és felhasználását gondosan ellenőrzik”. A vállalatnál meg voltak arról győződve, hogy az úgynevezett kiemelt fontosságú védelmi gyárakból gyakorlatilag nem tűnhet el hexogén.

Mivel a terroristák nagy mennyiségben használtak hexogént, gyerekjáték volt kideríteni, ki is vásárolt fel vagy kapott hexogént, annál is inkább, mivel a szakemberek bármikor képesek voltak megállapítani, melyik adagot pontosan hol állították elő. Több tonnatonna hexogént ellopni lehetetlenség. Több ezer tonna trotilhexogén keveréket őriztek a fegyvergyárak raktáraiban és lerakataiban, hogy később felhasználják a rakétafejekben, aknákban és torpedókban, illetve töltényekben. De a már kész katonai fegyverzetből kivont hexogénnek jellegzetes kinézete van, azonkívül nagy mennyiségben való kivonása nehéz és kockázatos. Íme, néhány példa.

1999. október 8-án az egyik hírügynökség közölte, hogy a Katonai Főügyesség eljárást indított a légvédelmi csapatok (PVO) központi apparátusának több felelős beosztású tisztje ellen. A katonai főügyész, Ju. Gyemin állítása szerint, hivatali helyzetével visszaélve, a jelentések meghamisítása és falszifikációja útján, magas rangú katonai személyek éveken át fosztogatták a különféle légvédelmirakéta-komplexumok tartalékait, amelyeket kereskedelmi cégek és egyéni vállalkozók körében értékesítettek. Már néhány ilyen bűncselekmény is arra enged következtetni, hogy a fenti cso-

port összesen több mint kétmillió dollár kárt okozott az államháztartásnak. Könnyen elképzelhetjük, miféle kereskedelmi struktúrák és magánvállalkozók vásároltak tartalék alkatrészeket légvédelmirakéta-komplexumokhoz. Az is nyilvánvaló, hogy az FSZB és a GRU tudomása nélkül képtelenség lett volna éveken át lopni a PVO eszközeit.

1999. szeptember 28-án a szervezett bűnözés elleni harc rjazanyi hivatalának (UBOP) munkatársai letartóztatták a légitámadás-fegyverraktár gépjármű-technológiai szerelóműhelyének vezetőjét, a 35 éves Vjacseszlav Kornjev zászlóst, aki katonaként Dzagilevben, a katonai repülőtéren szolgált, ahol a bombázók támaszpontja volt. Amikor letartóztatták, 11 kiló trotil volt nála. Kornjev bevallotta, hogy a trotil a katonai raktárból származik, és hogy az a csoport, amelynek ő maga is tagja volt, a raktárban, a nyílt téren tárolt FAB–300-as robbanóbombákból állította azt elő.

Ugyanaznap hirdetett ítéletet a rjazanyi helyőrség katonai bírósága a VDV rjazanyi intézete táborifogyóanyag-raktárának vezetője, A. Asarin zászlós ügyében. Asarin több mint három kiló trotilt tulajdonított el, amelyet háromezer dollárért szándékozott értékesíteni. Noha az SZK Btk. vonatkozó paragrafusa 3-tól 7 évig terjedő büntetést ír elő, a katonatisztet 20 ezer rubel pénzbüntetéssel sújtották.

A trotil-hexogént tehát kis adagokban lopni nehézkes lett volna. Nagy mennyiségben viszont könnyen ment a dolog, feltéve, hogy megvoltak a kellő engedélyek. Na és persze az akciónak nyoma is maradt. Ezek a nyomok azonban elvezethettek az FSZB-hez. A robbantások után az orosz hadiipar több képviselője is úgy vélte, hogy ekkora mennyiségű robbanóanyagot csakis magas rangú hivatali személyek tudomásával lehetett eltulajdonítani. A Szerve-

zett Bűnözés Elleni Harc főhivatalának (GUBOP) vezetője szeptember 15-én megerősítette, hogy a Gurjanov utcai robbantásban nem házilag előállított pirotechnikai keveréket használtak, hanem ipari robbanóanyagot.

Hogy az akadémikusodó újságírókat és a bűnüldözés lelkiismeretes nyomozóit félrevezessék, az FSZB bedobta az SZMI-nél, hogy a hexogén amolyan „elterelő verzió” volt: valójában, úgymond, ammóniás salétromot használtak a robbantásokhoz. Arról van ugyanis szó, hogy a trágyázáshoz is használatos ammóniás salétromot nyíltan fel lehet vásárolni, szállítani és tárolni. Robbanó hatása jó, és némi hexogén, trotil és alumíniumpor hozzáadásával nagy hatóerejű robbanóanyag állítható belőle elő. Igaz, bonyolult detonátor kell hozzá, és nem minden terrorista ért ahhoz, hogyan is bányon vele.

Hogy miért jelentettek először mégis hexogént? Nos, azért, mert nem ugyanazok az FSZB-s ügynökök robbantották fel a házat, mint akik a robbanóanyagot (a bűnüldöző szervekkel együtt) megvizsgálták, éppúgy, ahogyan megint csak mások végezték a terrorcselekményeket megvilágító propaganda- (vagy ahogy manapság nevezik, PR-) munkát. Az első csoport, Rjazany kivételével, sikeresen végrehajtotta a terrorista merényleteket. A második csoport könnyűszerrel azonosította a hexogént. A harmadik csoport azonban észbe kapott, hogy a hexogént Oroszországban csak zárt katonai létesítményekben állítják elő, és hogy semmibe sem kerül kideríteni, hogy ki és mikor vásárolta azt a bizonyos hexogént, amellyel a házakat a levegőbe repítették. Na, erre kitért a pánik. Három nap alatt eltűntették az összes tárgyi bizonyítékot (a felrobbantott házakat), és sietve előrukkoltak az SZMI felé az ammóniás salétrom verziójával. A 2000. március 16-i sajtókonferencián az FSZB 2. számú ügyosztályának (Alkotmányvédelmi és Terrorizmus Elleni „K” Ügyosztály) és operatív

nyomozóhivatalának helyettes vezetője, Alekszandr Dmitrijevics Sagako bejelentette, hogy a robbanóanyag, amelyet kivétel nélkül minden oroszországi robbantásnál alkalmaztak, salétrom volt:

„Szeretném megjegyezni, hogy az oroszországi FSZB kutatói által lefolytatott kriminalisztikai vizsgálatok eredményeként megerősítést nyert, hogy a Moszkvában a robbantások során használt, illetve a Boriszovszkije Prudi utcai ház pincehelyiségében talált robbanóanyagok összetétele, akárcsak a szeptember 4-én Bujnakszkban, a ZIL–130-as típusú teherautóban talált és fel nem robbant robbanóanyag összetétele is – megegyezik, azaz mindegyikük tartalmazott ammóniás salétromot és alumíniumport, amit egyes esetekben hexogénnel, máskor trotilal egészítettek ki.”

Már csak azt kellett kideríteni, honnan került a salétrom Moszkvába és Oroszország más városaiba. Sagako és a sajtókonferencián ugyancsak jelen levő Zdanovics sikeresen megbirkózott ezzel a feladattal. „Vajon állami üzemekből lopták a robbanóanyagot, ahol azt megfelelő technológiai eljárással állítják elő? – tette fel a kérdést mintegy önmagának Zdanovics, majd azonnal meg is válaszolta azt: – Máris megmondhatom, hogy nem, vagy legalábbis a nyomozás ilyen adatokkal nem rendelkezik.”

Salétrom esetében lehetetlen azonosítani a gyártót és a felvásárló bűnözőket. Túl sok van salétromból szinte az országban, a többi között Csecsenföldön is. Kis mennyiségben bárki bármelyik katonai raktárból lophatott trotilt, hexogént és alumíniumport (amiről egyébként az FSZB és a Katonai Főügyészség kezdeményezésére több publikáció is megjelent az SZMI-ben). Akkor, amikor az FSZB félretájékoztatta a nyilvánosságot a robbanóanyag összetételét illetően, valójában saját magáról terelte el a merényletek megszervezésének és végrehajtásának a gyánúját. Mindössze annyi

maradt hátra, hogy találjanak a csecsen területeken egy vegyi-műtrágya lerakatot. Mint kiderült, ez is megoldódott, méghozzá nagyon is eredményesen, és a nyomozást már néhány nappal az elnökválasztások előtt sikerült lezárni.

„Emellett szeretném felhívni a figyelmüket arra – mondotta Sagako –, hogy a titkosszolgálat emberei két hónappal ezelőtt olyan kiképzőközpontra bukkantak Urusz-Martanban, ahol robbantásokra képeztek ki embereket. A kiképzőközpont területén öt tonna ammóniás salétromot találtak. Ugyanitt olyan robbanószerkezeteket is találtak, amelyeket az általam imént említett robbantások során alkalmaztak. (...) A bujnakszki ZIL–130-as típusú teherautóban elhelyezett robbanószerkezet és a Moszkvában, a Boriszovszkije Prudi utca pincéjében talált berendezések, amint azt a bűnügyi nyomozás megmutatta, azonosak voltak. Valamennyi szóban forgó gépezet esetében Casio típusú órát használtak a működés lelassítására. Mindegyikben azonos konstrukciójú fénydiódákat alkalmaztak. Megegyezett az elektronikájuk, még a forrasztáshoz használt drótok színe is egyforma volt – mindegyik berendezésben ugyanolyan színű drótok voltak. Szeretném emellett arra is felhívni a figyelmüket, hogy az FSZB ügynökei néhány nappal ezelőtt néhány robbanószerkezetet találtak a Csecsen Köztársaság területén azoknak az elhunyt harcosoknak a zsebeiben, akik korábban megpróbáltak kitörni a körülzárt Groznijból. Az FSZB szakértői által lefolytatott vizsgálatok azt bizonyítják, hogy a Groznijban talált robbanószerkezetek, a Bujnakszkban a ZIL–130-as típusú gépjárműben talált robbanószerkezetek, valamint a Moszkvában a Boriszovszkije Prudinál talált berendezések egy és ugyanaz a konstrukció. Valamennyi szerkezet megegyezik. (...) Márciusban, Duba Jurt településen egy magányos épületre bukkantunk, benne akna és robbanószer

előállítására vonatkozó arab nyelvű szakirodalom, katonai támadásra való felkészülésre vonatkozó utasítások és – ugyanebben a helyiségben – Casio típusú órákhoz szükséges használati leírás. Mint említettem, ezt az órátípust a bűnözők tevékenyen alkalmazták valamennyi említett esetben. Március hónapban Csiri Jurt településen is találtunk egy vaskerítéssel körülfalt elhagyott épületet, amelyben 50 zsák ammóniás salétromra akadunk, illetve ennyit sikerült kimutatnunk és feltárnunk. Ez mintegy két és fél tonnának felel meg.”

Ha azonban a terroristák ammóniumos salétromot használtak, a RUOP nyomozói miért kerestek volna hexogént Dahkilgov és Szauntyijev kezén. A letartóztatott személyek kezén pontosan azért keresett hexogént a rendőrség, mivel a szakértői vizsgálat az a hivatalos jelentéssel zárta le a moszkvai nyomozást, hogy a házak felrobbantásához hexogént használtak. Egyetlen utólag lefolytatott vizsgálat sem lehetett ennél pontosabb, azok az ismételt vizsgálatok sem, amelyeket az FSZB nyomozó szervei folytattak le, és amelynek eredményeit 2000 márciusában hozták nyilvánosságra. Ellenkezőleg. Minden alapunk megvan arra, hogy úgy véljük, hogy 2000 márciusában, pár nappal az elnökválasztások előtt, az FSZB a szándékos félrevezetésre törekedett.

1999. szeptember 13-án Luzskov három olyan normatív dokumentumot írt alá Moszkvában, amely ellentmond az Orosz Föderáció alkotmányának és törvényeinek. Az első értelmében valamennyi menekültnek és áttelepültnek újra regisztrálnia kellett magát. A második előírta minden olyan személy kitelepítését a fővárosból, aki a regisztráció adminisztratív szabályait megsérti. A harmadik okirat egyúttal befagyasztotta a menekültek és a betelepülők regisztrációját Moszkvában. Ugyanaznap Anatolij Tyazslov, Moszkva-vidék kormányzója, elrendelte mindazon személyek le-

tartóztatását, akik nem rendelkeznek állandó bejelentett lakcímmel Moszkvában, illetve Moszkva környékén. A csecseneket értelemszerűen a dokumentumok nem említették. Ahogyan a kaukázusiakat sem.

Szeptember 15-ét követően Moszkvában megkezdődtek a rendőrség és a katonaság közös őrjáratok, Oroszország-szerte pedig a belső csapatok bevonásával megindult a Vihr-Antyityerror terrorellenes hadművelet. A moszkvaiak akkor még nem tudták, hogy a terror hulláma Moszkvában ezzel befejeződött. Most a vidéken volt a sor. Szeptember 16-án kora reggel a rosztovi területi Volgondonszkban egy többlakásos lakóépület repült a levegőbe. Tizenhét ember meghalt.

A Szövetségi Tanács soron kívüli ülésén, amely szeptember 17-én zajlott zárt ajtók mögött, a kormányfő és a hadügyminiszterek részvételével, a Szövetségi Tanács jóváhagyta azt a javaslatot, hogy az orosz régiókban alakítsanak „polgári védelmi bizottságokat”. A Szövetségi Tanács elnöke, Jegor Sztrojev megjegyezte, hogy a szenátorok „politikai szemszögből is értékelni kívánják az eseményeket, és egy sor konkrét gazdasági és szociális intézkedésre is javaslatot szándékoznak tenni a konfliktuszónában, beleértve a békés lakosság és a hadsereg támogatását”. A szóvivő kifejtette, hogy a volgondonszki robbantás „megerősítette a szenátorokat abban a véleményükben, hogy még határozottabb és még keményebb intézkedésekre van szükség a terrorizmus elleni harcban”. Sztrojev nem vádolta a csecseneket a merényletek megszervezésével, de magától értetődő módon összekötötte a dagesztáni konfliktuszónát és a „terrorizmus elleni küzdelmet”.

Az ülésen beszédet mondott az orosz kormány elnöke, Vlagyimir Putyin. Mint a „terrorizmus elleni védelem egyik lehetséges eszközére”, Putyin arra tett javaslatot, hogy állítsanak fel egész-

ségügyi kordonokat végig az orosz–csecsen határ mentén, valamint indítsanak újabb légi- és tűzérési támadást a csecsen területek ellen. Más szóval Putyin a Csecsen Köztársaságot tette felelőssé a merényletekért, és a csecsenek ellen irányuló hadműveletek megkezdésére szólított fel.

Az ülés végén Putyin bejelentette, hogy a Szövetségi Bizottság tagjai támogatják a kormány legkeményebb intézkedéseit is az észak-kaukázusi helyzet rendezésében, beleértve „azt a javaslatot is, hogy a Csecsen Köztársaság körül karanténövezetet hozzanak létre”. Az újságírói kérdésekre válaszolva Putyin hangsúlyozta, hogy noha preventív jelleggel már „eddig is, és ezután is mérnek majd csapásokat” Csecsenföldön a banditákra, arról, hogy a csapatokat bevezessék a Csecsen Köztársaság területére, a Szövetségi Bizottság ülésén nem esett szó.

Putyin kiemelte, hogy „a banditákat meg kell semmisíteni – más megoldás szóba sem jöhet”. Banditák alatt Putyin a csecsen hadsereget értette, nem pedig a terroristákat. A kormány tehát a robbantások ügyében végül is az egyik, mégpedig a csecsen verzió mellett foglalt állást, és a robbantásokat kész volt mint háborús indítékot felhasználni.

Az észak-kaukázusi régiók vezetői tudták, hogy Oroszország újabb háborút tervez a Csecsen Köztársaság ellen. A Maszhadov, A. Dzaszohov és R. Ausev szeptember 20-án Ingusetyijában, Magszban megrendezett találkozóján Ingusetyija és Észak-Oszétföld elnökei egyetértettek Maszhadovval abban, hogy Maszhadovnak és Jelcinnek feltétlenül tárgyalnia kell egymással. Ezenkívül Dzaszohovnak és Ausevnek az is szándékában állt, hogy még 1999. szeptember vége előtt találkozót hozzanak össze a csecsen elnök és Putyin miniszterelnök között Nalcasikban, illetve Pjatyigorszkban. Ezen a találkozón a tervek szerint valamennyi észak-kaukázusi vezető részt vett volna.

Magától értetődik, hogy a tárgyalások megakadályozhatták volna a háborút, és fényt deríthettek volna az oroszországi merényletekre. Éppen ezért az FSZB minden tőle telhetőt megtett, hogy az észak-kaukázusi régió vezetőinek találkozójára ne kerüljön sor. A tervek szerint még szeptember vége előtt házak robbantak volna Rjazanyban, Tulában, Pszkovban és Szamarában.

Ahogy ez nagyszabású terrorcselekmények előkészítésénél lenni szokott, az információ valahogy kiszivárgott. „Értesüléseink szerint éppen Rjazanyt jelölték meg a terroristák a következő robbantás helyszínéül. A VDV rjazanyi főiskolája miatt” – mondta Rjazany adminisztratív vezetésének feje, Mamatov. Ez a bizonyos „soron következő robbantás” a Novoszjolv utcai ház megghiúsított robbantása lett volna szeptember 22-én.

Szeptember 23-án Zdanovics bejelentette, hogy valamennyi moszkvai, bujnakszki és volgodonszki terrorcselekmény résztvevőit elfogták. „Egyetlen, etnikai hovatartozását tekintve csecsen származású személy nincs köztük.” Egy sem. Ezek után persze következett az FSZB tábornokának bocsánatkérése a csecsen néptől és az oroszországi csecsen diaszpórától... Hát persze, hogy nem voltak. Ezt követően Zdanovics a bukott diák szorgalmával igyekezett valamiféle „csecsen nyomot” felmutatni. Meg kell hagyni, sikerült is neki a „csecsen nyomot” fellelnie. Nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy a terroristáknak, akik augusztus közepe óta készültek a merényletre, megvolt a maguk menekülési útvonala. Lehetséges, hogy az SZNG országaiban rejtőztek, de legvalószínűbb, hogy a Csecsen Köztársaságba távoztak. Most tehát azért bombázták a csecseneket, mert a terroristák (akik közül egyik sem volt csecsen származású) – Zdanovics szerint – valószínűleg oda menekültek. Kérdés, hogy ez esetben miért bombázták az SZNG országait?

„Megvannak a magunk információforrásai csecsen területen, és tudjuk, mi folyik ott” – hangsúlyozta Zdanovics. 1991 és 1994 között az FSZK gyakorlatilag nem végzett operatív munkát e köztársaság területén, de később „folytattunk ott bizonyos munkálatokat”. Tudunk azokról a személyekről, akik a terrorista hadműveleteket tervezik, a pénzügyi tranzakciókat bonyolítják, zsoldosokat toboroznak, előkészítik a robbanószert. Manapság könnyű olyan információhoz jutni, hogyan készítsünk robbanószerkezetet, azonkívül számtalan olyan ember van, aki a tűzvonalban harcolt, és megfelelő ismeretekkel és jártassággal rendelkezik. Sokan közülük Karabahban, Tádzsikisztánban és Csecsenföldön is harcoltak. Ez nem jelenti, hogy bárki is a csecsen népességet vagy Aszlan Maszhadovot vádolná. „Konkrét bűnözőket, terroristákat vádolunk, akik a Csecsen Köztársaság területén tartózkodnak. Ez tehát a magyarázata a »csecsen nyom« elnevezésnek” – zárta szavait Zdanovics, anélkül hogy egyetlen „konkrét” bűnözőt megnevezett volna.

Kirobbantani egy háborút a csecsen nép ellen azzal az ürüggyel, hogy a terroristák „valószínűleg” Csecsenföldre menekültek, és ugyanakkor elismerni azt, hogy a robbantásokat nem csecsenek hajtották végre, a cinizmus netovábbja. Ha pusztán e „valószínű” miatt Putyin kormánya elképzelhetőnek tartotta azt, hogy megindítsa a második csecsen háborút, ez azt jelenti, hogy a robbantások csak ürügy volt, s a háborút a vezérkar már réges-rég eltervezte. Némiképpen fényt derített erre a kérdésre 2000 januárjában Sztjepasin, amikor azt nyilatkozta, hogy a politikai „határozatot arról, hogy behatólnak Csecsenföldre, még 1999 márciusában meghozták”; az intervenciót „augusztus–szeptemberre tervezték”, s „ez akkor is megtörtént volna, ha Moszkvában nincsenek robbantások”. „Aktív intervencióra készültem – mesélte Sztjepasin. – Úgy terveztük, hogy 1999 augusztus–szeptemberére már a Tyerek

folyótól északra leszünk.” Putyin, „aki akkoriban az FSZB igazgatója volt, tudott erről”.

Az, amit az FSZK volt vezetője és exminiszterelnök, Sztjepasin mondott, eltér attól, amit Putyin, az FSZB egykori vezetője és volt miniszterelnök állított:

„Tavaly nyáron nem a Csecsenföld függetlensége ellen indítottunk hadjáratot, hanem azok ellen az agresszív megnyilatkozások ellen, amelyek felütötték a fejüket ebben a térségben. Mi nem támadunk. Mi védekezünk. És kivertük őket Dagesztánból. (...) Amikor pedig jól megadtuk nekik a magunkét, házakat kezdtek robbantani Moszkvában, Bujnakszkban és Volgodonszkban.

Kérdés: Mikor döntöttek arról, hogy folytatják Csecsenföldön a hadműveleteket, a házak felrobbantása előtt vagy után?

Válasz: Után.

Kérdés: Tudja, hogy olyan elképzelés is létezik, amely szerint nem véletlenül robbantak fel a házak, hanem azért, hogy igazolni lehessen velük a hadműveletek megkezdését Csecsenföldön? Vagyis hogy állítólag mindez az orosz titkosszolgálat műve?

Válasz: Hogyan?! Még hogy a saját házainkat robbantottuk fel? Na, ez aztán... Badarság! Esztelenség! Nincs olyan ember az orosz titkosszolgálatnál, aki képes volna ilyen gáztette a saját népe ellen. Még a feltételezés is erkölcstelen, és lényegét tekintve nem más, mint információs hadjárat Oroszország ellen.”

Egyszer, amikor majd feltárulnak a védelmi minisztérium archívumának kapui, megpillanthatjuk majd ezeket a dokumentumokat: a térképeket, a terveket, a direktívákat, a hadseregnek a légitáma-

dásra és a szárazföldi hadmozdulatokra adott utasításokat. Ott szerepelnek majd a dátumok is. És akkor majd végleg eldönthetjük, mennyire volt spontán az orosz kormány részéről az a döntés, hogy megkezdje Csecsenföldön a szárazföldi katonai hadműveleteket, és nem arról van-e szó, hogy a vezérkar már a szeptemberi robbantás előtt befejezte a hadműveleti tervek kidolgozását. Elégedjünk meg most azzal a kérdéssel, vajon miért időzítették a robbantásokat az elnökválasztási kampány előtti, a Csecsen Köztársaság területére való behatolást megelőző időre (amikor ez a csecsenekre nézve hátrányos volt), és miért lett vége a robbantásoknak azután, hogy Putyint megválasztották elnöknek, és megkezdődött a teljes körű háború a Csecsen Köztársasággal szemben (holott éppen ekkor kellett volna a csecseneknek megkezdniük bosszúhadjáratukat az elnyomók ellen). Az ilyen és még számtalan hasonló kérdésre azonban csak azután kaphatunk választ, ha majd a hatalom lecserélődik Oroszországban.

Hetedik fejezet

Az FSZB a nép ellen

Az egyes terrorista merényleteknek a tömegkommunikáció eszközei segítségével történő megvilágítása nem kevésbé veszélyes tényező, mint maguk a terroristák. Ebben az összefüggésben a tömegkommunikáció és a hatalom, beleértve a rendfenntartó erőket, eredményes együttműködése a társadalom biztonságának érdekeit szolgálja.

N. P. Patrushev

A nemzetközi terrorizmus forrásai és megfékezése c. tudományos-gyakorlati konferencián elhangzott beszédéből.
Szentpétervár, 2001. április 18.

Összegezve az eddigieket, a terroristákat nem sikerült azonosítani, vagy legalábbis nem csecsenként azonosították őket. A Rjazanyban meghíúsított robbantás fényében minden alapunk megvan arra, hogy feltételezzük: a robbantások hátterében az FSZB állt. A háborúpárti politikai erők számára ez jelzés volt arra, hogy a csecsen háborút azonnal meg kell indítani. Nem véletlen, hogy Putyin és az összes katonai miniszter kemény hangvételű beszédét éppen szeptember 24-ére időzítették, mint-ha a rjazanyi robbantás valóban bekövetkezett volna.

Mint valami jól megrendezett szindarabban, szeptember 24-én az orosz politikusok egyhangúlag követelni kezdték a háborút. Patrushev bejelentette, hogy azok a terroristák, akik a moszkvai lakóházak felrobbantásáért felelősek, jelenleg a Csecsen Köztársaság területén tartózkodnak. Tudjuk, hogy ez hazugság volt. Hogy milyen forrásokra támaszkodott, Patrushev nem nevezte meg, hiszen ilyen források nem léteztek. Bizonyítékokat nem hozott fel. Sajtóreferense, Zdanovics még csak valószínűként vagy lehetségesként említette, hogy a merénylők Csecsenföldre (illetve az

SZNG országaiba) távoztak volna. Patrusevnek azonban meg kellett indítania a háborút, ezért aztán állította, hogy a csecsen térség a terrorizmus tűzfészkévé vált.

Rusajlo állítása szerint, a csecsen háttérre támaszkodva a szervezett bűnözés, beleértve annak nemzetközi változatát, „nagymeretű aknamunkát bontakoztatott ki Oroszország ellen. (...) A rendfenntartó szervek és a katonaság azonban elegendő potenciállal rendelkezik ahhoz, hogy Oroszország érdekeit megvédje az Észak-Kaukázuson. (...) A szövetségi erők készen állnak a bevetésre.” Vagyis az MDV a szervezett bűnözés, egyebek között a nemzetközi OPG elleni harc keretein belül szándékozott a csecsenek ellen küzdeni. Mintha az ország többi részén minden a legnagyobb rendben lett volna a bűnözést illetően.

Arról, hogy milyen helyzet alakult ki az Észak-Kaukázuson, és milyen következményekre számíthatott Oroszország, Alekszandr Rjabov, az SZF biztonsági és védelmi bizottságának elnöke nyilatkozott a Szegodnya (Mai Nap) c. napilapnak adott interjújában. Véleménye szerint a muszlim jelszavak leple alatt valójában a világ geopolitikai újrafelosztása a tét. Oroszország ellenségeinek a célja az, hogy Oroszország holdudvarában gyenge zónát alakítsanak ki. Ez pedig kísértetiesen hasonlít a furfangos cionisták összeküvésére, éppen csak muzulmán változatban. „A világ geopolitikai újrafelosztása” persze nem tréfadolog. Háború nélkül az ilyesmit nem lehet megúsni.

A Vek (Század) napilap interjút közölt a katonai szakemberek kollégiumának elnökhelyettesével, Alekszandr Vlagyimirovval, aki szerint a legjobb megoldás egy gyors kis győzedelmes háború a csecsenek földjén. Véleménye szerint a Putyin által felvetett kordonvezet kialakítása a Csecsen Köztársaság körül jó ötlet, de legfeljebb az első lépés lehet, hiszen öncélúan nem volna semmi értelme a kordon kialakításának. (Vlagyimirov véleményét nyilván

azonnal figyelembe vették, amennyiben egyenesen a második léppéssel kezdték – a teljes körű háborúval.)

A végső, döntő szó a háború mellett az Asztanban tartózkodó Putyin miniszterelnök szájából hangzott el:

„Az orosz állam a jelen helyzetben nem szándékozik mértéktelenséket tanúsítani. (...) Azok a nem provokatív jellegű támadások, amelyek a Csecsen Köztársasággal szomszédos területeket érték, azok a barbár támadások, amelyek a békés lakosság körében emberáldozatot követeltek, s amelyek az elmúlt időben történtek, nemcsak törvényen, de minden emberi társadalom és modern civilizáció keretein kívül helyezték a terroristákat. (...) Légitámadást kizárólag katonai támaszpontok ellen intézünk, és tesszük ezt, bárhol is tartózkodjanak a terroristák. (...) Mindenütt üldözni fogjuk őket. És ha, már megbocsássanak, az illemhelyen kapjuk el őket, nos, akkor a budiban fogjuk őket megtáncoltatni.”

A társadalom közhangulatát azokban a napokban leginkább az jellemezte, hogy a szólás, „a budiban megtáncoltatott ellenség”, szájról szájra járt, s ennek nyomában Putyin elismertsége megnőtt. A háború elkötelezettjeinek propagandakampánya elérte a várt eredményt. Az Összoroszországi Központi Közvéleménykutató Intézet (VCIOM) szerint az orosz népesség majdnem fele meg volt arról győződve, hogy az orosz városokat megrázó robbantásokat Baszajev emberei hajtották végre, egyharmaduk a vahhabitákat tette felelőssé, élükön Hattabbal, míg a megkérdezettek 88%-a attól rettegett, hogy maga is terrorista merénylet áldozatává válhat. 64% egyetértett azzal, hogy az országból minden csecsent ki kell utasítani. Ugyanennyien támogatták a Csecsen Köztársaság masszív bombázását is.

A lakóházak felrobbantása megtörte a közvéleményt. Az egyetlen lehetséges és magától értetődő megoldásnak egy rövid, de

győzedelmes háború tűnt a terrorizmus elleni harcban. Azt, hogy a terroristák nem a csecsenek, és hogy a háború sem rövid, sem győzedelmes nem lesz, a félrevezetett ország még nem tudta.

A logika hiánya már-már égbekiáltó. A csecsen vezetés tagadta, hogy a terrorista merényletekhez bármi köze lett volna. Zdanovics megerősítette, hogy a merénylet végrehajtói között nem voltak csecsenek. A Csecsen Köztársaságot mindenestre elkezdték bombázni. Maszhadov bejelentette, hogy kész tárgyalni, de meg sem hallgatták. Az FSZB-nek minél előbb bele kellett rángatnia Oroszországot a háborúba, hogy a választások már egy nagyméretű háború történelmi hátterén bontakozhassanak ki, s hogy ily módon a hatalomra kerülő új elnök egy háborút kapjon örökségül, annak minden következményével, beleértve azt, hogy az elnöknek a katonai erőkre kelljen támaszkodnia. Csakis a háborúnak köszönhetően szerezhette meg a hatalmat az FSZB. Átlátszó összeesküvésről volt szó, amelynek célja az volt, hogy az egykori KGB most a terrorizmus elleni harc jegyében magához ragadhassa a hatalmat.

Október 4-én a fordulat az összeesküvők győzelmével ért véget: az orosz csapatok aznap átlépték a Csecsen Köztársaság határát. A lakosság többsége támogatta a volt FSZB-s miniszterelnök Putyin, az FSZB igazgatója, Patrusjev, és az SZB vezetője, a BSZB tábornoka, Szergej Ivanov döntését.

Ebben, a politikai elit szemszögéből nézve nehéz időszakban jelentek meg azok, akik kategorikusan ellenezték a háborút. A Csecsen Köztársaság ellen szított háború egyik legkövetkezetesebb ellenzője a Novaja Gazeta (Új Lap) volt:

„A KGB vagány dumájú alezredese, aki valamilyen csoda folytán került ennek a hatalmas országnak az élére, most siet kihasználni az általuk elért hatást. Minden vezető és politikus, aki katonai hadműveletre készül, mindig arra törekszik, hogy ellenségeinek a számát csökkentse, szövetségeseinek a szá-

mát pedig növelje. Putyin tudatosan bombázza Groznijt, hogy megakadályozza a tárgyalásokat Maszhadovval, s hogy a véres háborúban a rendszer valamennyi korábbi bűnét eltemethesse. A leköszönő rendszer a készülő gazzal, a csecsen nép lemészárlásával az egész orosz népet olyan vérszerződésbe akarja kényszeríteni, amely a népet bűntársává és lekötelezettjévé tenné. Még nincs késő, hogy Oroszország a pusztulás felé vezető úton megálljon.”

Késő. Ekkor már késő volt.

Konsztantyin Tyitov, a szamarai terület kormányzója úgy vélte, hogy a csecsenföldi szárazföldi hadművelet Oroszországra nézve katasztrofális. „Egyáltalán nem hiszek a globális problémák pusztán katonai megoldásában. És sosem fogom megengedni az olyan etnikai tisztogatást Szamarában, mint amilyen Moszkvában történik.” (Konsztantyin Tyitov természetesen nem sejtette, hogy már minden elő volt készítve arra, hogy Szamarában is a levegőbe repítsenek egy lakóházat, csak hogy a rjazanyi kudarc után az FSZB felfüggesztette a merényleteket.)

A társadalom aggodalommal terhes, demokratikus érzületű részének hangulatát Anatolij Kucserna, a híres orosz ügyvéd így jellemezte akkoriban:

AMIKOR A FEGYVEREK DÖRÖGNEK, AZ ÜGYÉSZEK HALLGATNAK

A „hadgyakorlatok” legékesebb példája az, amit az FSZB Rjazanyban művelt. Ez az akció mindenekelőtt a titkosszolgálat mélységes lealacsonyodását, elsősorban erkölcsi degradációját bizonyítja. A titkosszolgálat ma is úgy vélekedik, hogy ő – „állam az államban”. Vezetői számára úgy tűnik, rájuk semmilyen törvény nem vonatkozik, és kizárólag a politikai célszerűség elvének engedelmeskednek, éppúgy, mint

azokban a legendás időkben, amikor a szolgálat szervei embereket raboltak el és politikai gyilkosságokat szerveztek meg más államok területén, nem létező szovjetellenes szervezetek hírére keltették, és monstre perek forgatókönyveit írták.

Az elmúlt évek számtalan „kémtörténete”, Platon Obuhov, Grigorij Paszko, Nyikityin kapitány ügye; az „arccal a hóba” hadművelet; az 1996-os választások előestéjének jogellenes eljárásai, például az Állami Duma „zárolásának” a kísérlete; orosz katonák verbuválása, hogy a Dudajev-ellenes opposíció erőinek közreműködésével 1994 novemberében megostromolják Groznijt – mindez arról tanúskodik, hogy a titkosszolgálat tevékenységében a jogellenes tendenciák napjainkig érvényesülnek.

Az embernek az a benyomása támad, hogy mind a működő hatalom, mind az úgynevezett ellenzék úgy véli, hogy Oroszország demokratikus fejlődésének tervezetére keresztet vethetünk. A hatalom nem képes a törvény alapján rendet tartani, a jogállam megteremtése meghaladja az erejét. Márpedig a jogállamiság alternatívája nem más, mint a rabló-pandúr állam, vagyis az olyan állam, amelyben a terroristák és a banditák, illetve a rendfenntartó szervek tevékenysége sem céljai, sem az általuk alkalmazott eszközök tekintetében nem különbözik. A társadalomban egyre erősödik az a meggyőződés, hogy a demokrácia, mint uralmi forma, kudarcot vallott.

Míntehogy a demokratikus terv füstbe ment, a politikai csatárok közül sokan abba a kísértésbe esnek, hogy egyszer s mindenkorra leszámoljanak a demokráciával. És miközben mindegyikük a saját céljait követi, erőfeszítésük vektora objektíve egybeesik. Van, aki a tulajdon újrafelosztásától retteg, van, aki az általa elkövetett jogellenes cselekedetek

felelőssége elől menekül, akad, aki egyfajta új Bonaparte vagy Pinochet tábornokot lát önmagában, és már tükön ül, hogy kipróbálja a vaskesztyűs uralkodást.

A demokratikus intézmények révén való közigazgatás Oroszországban ezúttal is megghiúsult. Most a félelemre alapozott kormányzás ideje jött el. A terror ideje – a banditák és az állam terrorjának az ideje. Vagy ez volna a működő hatalom által az új Oroszország számára kínált „politikai projekt”?

Míg a népeség demokratikus részének aggályait Kucserna összegezte, a Csecsenföldre történő behatolás mellett voksoló összekülvők céljait és terveit Korzsakov, az Állami Duma tagja és az SZBP egykori vezetője foglalta össze 2000. március 8-án, „Az országnak új KGB-re van szüksége” c. cikkében:

„Az elnökválasztásra készülve megfigyelhető egy alapvetően fontos sajátosság. Most, amikor a legfelsőbb állami tisztségre pályázó és legelső helyen szereplő jelölt, Vlagyimir Putyin jellemzésére kerül a sor, gyakorlatilag senki nem nehezményezi, hogy Putyin egykor a titkosszolgálatnál, egészen pontosan a KGB szívében szolgált. Néhány évvel ezelőtt ilyesmi még elképzelhetetlen lett volna. Ma pedig szemmel látható szimpátia övezi azt a közéleti személyiséget, aki pályafutását a titkosszolgálat berkeiben kezdte. Vlagyimir Putyin magas elismertsége mindenképp előtt azt mutatja, hogy benne, a KGB-ből jött politikusban, az emberek olyan államférfit látnak, aki képes rendet teremteni az országban, képes a hatalmi struktúrák működését oly módon megszervezni, hogy hazánkat valóban kivetesse a társadalmi-politikai válsághelyzetből. Az, hogy a legfelső állami posztra a KGB egykori munkatársát jelölték, arra készítt, hogy még egyszer felhívjam a figyelmet

a titkosszolgálat tevékenységének és a jelen gazdasági-politikai fejlődésben betöltött általános szerepének néhány mozzanatára.

Az ismert robbantások, amelyek Moszkvában és az ország más városaiban több tucat békés, ártatlan ember életét követelték, a nemzeti kincsek folyamatos kivitele az ország határain túlra, az állami hivatalokban dudvaként burjánzó korrupció, a rabszolga- és gyermekkereskedelem esetei – mindez jogos felháborodást kelt hazánk polgáraiban. Az emberek értetlenül állnak a kérdés előtt, vajon hol van ilyenkor a titkosszolgálat, amelynek pontosan az volna a feladata, hogy a hasonló megnyilvánulások ellen küzdjön? Erőnk és titkosszolgálatunk márpedig bőségesen akad: az FSZB, az MVD, a GRU, az SZVR, a FAPSZI – bármelyik képes a legbonyolultabb feladatot is megoldani. A probléma az, hogy egymástól elszigetelten cselekszenek, egymástól függetlenül, mint a kiterjesztett tenyér ujjai.

Annak idején demokratikus társadalmunkat rettenetes félelemmel töltötte el a KGB létezése. Akkor úgy határoztak, hogy elpusztítják a »szörnyeteget«, hogy biztosítsák magukat a mindenféle váratlan meglepetések ellen. Volt, aki azt hitte, így egyszerűbb lesz felügyelni a titkosszolgálat tevékenységét. De ami a kontrollt illeti, az ellenőrzés nem alakult a tervek szerint, és a titkosszolgálat tevékenységének a koordinációját távolról sem sikerült megoldani. Ezt bizonyítják azok a tanmesékbe illő bakik és bukások, amelyeket a csecsen és a nemzetközi terrorizmus elleni harcban vétettek. Ma már a KGB legádázabb ellenfelei előtt is nyilvánvaló, hogy e rendszer megsemmisítése semmi jót nem eredményezett. Nem véletlen, hogy egy alka-

lommal maga Szolzszenyicin is úgy nyilatkozott, hogy hiányzik nekünk a KGB.

De más tények is vannak. Az összehopkodott és az ország határain túlra kicsempésztett össznépi tulajdont soha senki nem fogja önszántából hazahozni. Nincs az a külföldi titkosszolgálat, amely ne élne a lehetőséggel, ha fontos titkos információhoz juthat a tudomány vagy más fontos területen, hacsak meg nem akadályozzuk titkosszolgálatunkkal. Mindaddig burjánozni fog a korrupció, ameddig az illetékes szolgálatok, amelyeknek az volna a feladatuk, hogy felderítsék a csúszópénzek áramlását, egymástól függetlenül, külön-külön tevékenykednek. Az állami tulajdon fosztogatása mindaddig folytatódni fog, amíg a törvényeink humánusan ítélik meg azokat, akik előszeretettel markolnak bele az államkincstárba.

Akkor, amikor népünk támogatja Vlagyimir Putyin elnökségét, az emberek egyértelműen kinyilvánítják a hatalom felé, hogy ideje végre egy kézben összpontosítani valamennyi titkosszolgálatot, hogy csapást mérhessünk azokra, akik megakadályozzák, hogy normális életet éljünk. Oroszországnak saját KGB-re van szüksége! Ideje, hogy erről szemérmeskedés nélkül beszéljünk! Én magam is osztom ezt a véleményt, és úgy vélem, hogy az új KGB létrehozása szempontjából az első lépés a Titkosszolgálat Szerveinek Koordinációs Bizottságának (KSZSZ) a megalkotása, amely a Biztonsági Tanács keretein belül, az államfő közvetlen irányítása mellett működik. Mindez lehetőséget nyújt a jövőbeni KGB szerkezetének kialakítására, funkciójának és feladatainak a meghatározására. Amennyiben a Titkosszolgálat Szerveinek Koordinációs Bizottsága

már a közeljövőben megalakul, hatékonyabban oldhatjuk meg az országból törvényellenesen kivitt tőke visszaáramoltatásának a kérdését is. Mindezt meggyőződéssel mondom, mivel annak idején az elnök titkosszolgálatára már lépéseket tett ebben az irányban, és konkrét eredményeket mutatott fel. A szolgálat tetteit bizonyította, hogy a tőkét nemcsak vissza kell, de vissza is lehet hozni, ha komolyan foglalkozunk a dologgal.

A másik legfontosabb feladat az, hogy olyan sajátos módszerek és eszközök segítségével harcoljunk a terrorizmus ellen, amelyek kizárják a nagyméretű katonai erők bevonását és a békés lakosság pusztulását. Senki nem kételkedik abban, hogy a csecsen és a nemzetközi terroristákat szétverjük. Ezzel azonban a terrorizmus veszélye még nem szűnik meg. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a Csecsen Köztársaságban fiatal emberek egész nemzedéke nőtt fel a háború viszonyai között, az orosz gyűlöletének légkörében. A legújabb mostani csecsen kisfiúk nemcsak Csecsenföldön fogják kiélni azt a vágyukat, hogy bosszút álljanak azokon, akik »bántották« őket. A terrorizmus helyi megnyilvánulásai ellen a hadsereget nem lehet többé bevetni, ennek a lehetőséget kimerítettük. Ezt a feladatot a titkosszolgálatnak kell ellátnia.

A harmadik feladat az, hogy felkutassuk azokat az eseteket, amikor stratégiaiilag fontos objektumokat illegálisan privatizálnak, amikor gyárak, üzemek, bányák jelentenek mesterkélt csődöt, hogy az eljárás eredményeképpen magánkézbe kerülhessen a vállalat. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy a titkosszolgálat közreműködése nélkül itt sem boldogulunk.”

Kucserna szerint Oroszország minden baja a rabló-pandúr álmából ered. Korzsakov azt állítja, hogy minden baj forrása az erőskezü hatalom hiánya, hogy a titkosszolgálat szervei „egymástól elszigetelten cselekszenek, egymástól függetlenül, mint a kiterjesztett tenyér ujjai”. Azt javasolja, hogy szorítsuk egyetlen ökölbe a titkosszolgálat ujjait, hozzuk létre az SZB titkárnak (Szergej Ivanov FSZB-tábornoknak) a vezetése mellett a Titkosszolgálat Szerveinek Koordinációs Bizottságát (KSZSZ). E szervezet élére Korzsakov nyilván saját magát képzelte akkor, amikor hangsúlyozta, hogy a korábbiak során általa vezetett SZBP éppen ebben az irányban tevékenykedett, és konkrét eredményeket is elért. Vagyis Korzsakov elismerte, hogy visszaélt a hatalmával, és túllépte hivatali jogkörét, ami az orosz törvénykezés értelmében bűncselekménynek minősül és szabadságvesztéssel büntetendő (Korzsakov feladata abból állt, hogy az elnök és családtagjai biztonságára felügyeljen).

Már ebből a nyilatkozatból is kitűnik, mivel is foglalkozott mind ezen évek alatt Korzsakov vezetése mellett az SZBP és maga Korzsakov mint egyszerű állampolgár, akinek katonai összeköttetései voltak. Nevezzük nevén a történeteket. Azután, hogy a hatalmi struktúrából kikerültek, és nem volt többé beavatkozásuk az államügyekbe, Szoszkovec és a két nyugalmazott tábornok, Korzsakov és Barszukov, az általuk már korábban is felhasznált Sztelsz típusú CSOP-okra támaszkodva minden erejükkel azon voltak, hogy közlébe férkőzzenek annak a tűznek, amely mellett Oroszország tulajdonviszonyainak átrendezését sütögették, azzal a céllal, hogy ellenőrzésük alá vonják az üzleti életet, és személyes anyagi nyereségre tegyenek szert. Tevékenységüket az „izmajlovszki” OPG finanszírozta. Az operatív ügynöki tevékenységet a különféle CSOP-ok végezték. Az információs-propaganda álcázást egy sor általuk fel-

ügyelt, illetve lefizetett SZMI biztosította. A katonai felszerelést szervezett bűnözői csoportok, illetve az MO, az FSZB és az MVD volt munkatársainak soraiból kikerült harcosok szállították.

Amit Korzsakov a határon túli tőke visszaszerzésének nevezett, az közönséges zsarolás volt. A gyakorlatban Korzsakov bizalmas pénzügyi információhoz jutott a titkosszolgálat közreműködésével, magához rendelte az érintett üzletembereket, elmondta, hogy tudomása van a határon túlra kivitt pénzekről, és követelte azok Oroszországba történő visszajuttatását. Csakhogy fontos megértenünk, hogy az üzletember nem állami számlákra térítette vissza a pénzt, hanem olyan számlákra fizetett be, amelyeket Korzsakov nevezett meg.

Korzsakov szervezetének politikai célkitűzéseit is felfedte. Az első, hogy valamennyi titkosszolgálat az elnök Biztonsági Szolgálatának (a KSZSZ új hivatalának) a felügyelete alá tartozzon. Másodsor, az ország egész területén szabad kezét, vagyis diktátori jogkört követelt minden megtorló hadművelet vonatkozásában. Mi több, Korzsakov nyíltan bejelentette, hogy az állam politikájának a csecsen nép kiirtására kell irányulnia. Idézzük fel még egyszer, amit mondott: „Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a Csecsen Köztársaságban fiatal emberek egész nemzedéke nőtt fel a háború viszonyai között, az oroszok gyűlöletének légkörében. A mostani csecsen kisfiúk nemcsak Csecsenföldön fogják kiélni azt a vágyukat, hogy bosszút álljanak azokon, akik »bántották« őket.” Úgy tűnik, hogy Korzsakov Oroszország-szerte le akarja lödözni a csecsen „kisfiúkat”, nehogy megérjék azt a kort, amikor bosszút állhatnának legyilkolt szüleikért és szétdúlt hazájukért.

Hogy Korzsakov felhívása, miszerint „az országnak új KGB-re van szüksége”, nem volt véletlen, hanem tendenciát tükrözött, Ju. Ovcsenko, a Gazdasági Biztonság Problémáit Kutató Intézet igaz-

gatója, az FSZB tisztje is alátámasztotta 2001 júliusában. Újságírók szűk körével beszélgetve kijelentette, hogy egy sor tisztviselő, aki kapcsolatban áll az elnökkel és a katonai szervezetekkel, köztük Ju. Zaosztrovcev, az FSZB igazgatóhelyettese, arra készül, hogy gyökeresen megváltoztassa a kormány gazdaságpolitikáját, és az „oligarchikus berendezkedést a nemzeti rendszerrel” cserélje fel. Az „Argumentü i Faktü” (Érvek és Tények) c. újság szerint Ju. Ovcsenko szó szerint a következőket mondta:

„Különösen fontos szerepet játszik a titkosszolgálat a privatizáció folyamatában, valamint az illegálisan kivitt tőke felkutatásában. A tulajdonosok leváltásának folyamata fölött gyakorolt ellenőrzést át kell adni az FSZB szerveinek. (...) A privatizáció fölötti kontroll feladatát a Biztonsági Tanácsnak kell ellátnia, amelynek titkára az FSZB rendszerének tagja kell legyen. (...) Hogy a tőke további kiáramlását megakadályozzuk, a rendszer általános ellenőrzése alá kell vonni a Központi Bankot (Centralnij Bank) és Oroszország Állami Vámbizottságát (Goszudarsztvennij Tamozsennij Komityet). (...) E szervek vezetésébe be kell vonni a Gazdasági Biztonság embereit, akik teljes körű információval rendelkeznek az országból már kivitt kincsek felől, és képesek olyan nyelven tárgyalni az oligarchákkal, amelyet azok meg is értenek. (...) Amellett, hogy a bevezetésre javasolt intézkedések (...) rendkívül népszerűek lesznek a lakosság körében, megvalósításuk azt is feltételezi, hogy az állam az alapvető elektronikus médiák felett is felügyeletet gyakorol. Törvényben kellene megtiltani, hogy a magántőke a csatornák kiosztását illetően, illetve 200-nál nagyobb példányszámú újságok eladására vonatkozóan részvénycsomagok felett rendelkezzen.”

A terv megvalósításának határidejével kapcsolatban Ovcsenko így válaszolt: „Az év végére megtörténnek a változások. De az is lehet, hogy előbb, ha a körülmények beérnek.”

A társadalom megosztott. Egyesek azt követelték, hogy állítsák félre az új titkosszolgálatot. Mások szerint a régiek sem jobbak akármelyik terroristánál. A csípős újságírói cikkeknel azonban meg is állt a dolog. Pavel Asztahov ügyvéd ugyan megpróbálta kideríteni, miféle operatív hadművelet késztette az FSZB-t arra, hogy Rjazany polgárainak szabadságjogait megsértse, amikor a hideg őszi éjszakán az utcára vezényelték az embereket. Az FSZB az „operatív-nyomozói tevékenységre” vonatkozó törvényre hivatkozott. Mint kiderült, e törvény szerint az FSZB bárhol és bármikor tarthat hadgyakorlatot. És ez ellen a törvény ellen az orosz nép számára nincs jogorvoslat.

Ugyanakkor a rjazanyi eset sem a szövetségi törvénykönyv, sem az FSZB kompetenciájába nem illeszkedik. „A szövetségi titkosszolgálatra vonatkozó szövetségi törvény” értelmében az FSZB szerveinek tevékenységének „összhangban kell állnia az OK »az Orosz Föderáció területén folytatott operatív-nyomozó tevékenységre vonatkozó« törvényével, az OK büntetőjogi és büntetés-végrehajtást szabályozó törvényeivel, valamint jelen szövetségi törvénnyel”. Akárcsak az Orosz Föderáció Szövetségi Biztonsági Szolgálatára vonatkozó határozat, az imént felsorolt dokumentumok egyike sem foglalkozik a hadgyakorlatok lefolytatásának a lehetőségével. Mi több, „az operatív-nyomozó tevékenységre vonatkozó” törvény, amelyre az FSZB vezetői újra és újra utaltak, még csak nem is említi a hadgyakorlatokat. Ellenkezőleg, a törvény ötödik bekezdése, amely „az emberi és polgári jogok és szabadságok tiszteletben tartását” tárgyalja az operatív-nyomozó tevékenység végrehajtásával kapcsolatban, formális garanciákat nyújt a polgá-

roknak afelől, hogy a rendfenntartó erők részéről nem történnek visszaélések:

„Az operatív-nyomozó tevékenységet folytató szervek (felelős személyek) az operatív-nyomozó intézkedések végrehajtása során kötelesek tiszteletben tartani az élet sérthetlenségére, (...) a lakóhely sérthetlenségére vonatkozó emberi és polgári jogokat. Tilos minden olyan operatív-nyomozó tevékenység folytatása bármely olyan cél elérése és feladat megoldása érdekében, amelyre jelen szövetségi törvény nem terjed ki. Az a személy, aki feltételezi, hogy az operatív-nyomozó tevékenységet folytató szervek működésének eredményeképpen jogai és szabadságai sérelmet szenvedtek, jogorvoslatért folyamodhat e tevékenységet illetően a felettes operatív-felügyelő tevékenységet folytató szervekhez, az ügyészséghez vagy a bírósághoz. (...) Amennyiben az operatív-nyomozó tevékenység során valamely szerv (vagy felelős személy) valamely polgári személy vagy hivatalos személy jogait és törvényes érdekeit megsérti, a felettes szerv, az ügyész vagy a bíró köteles az Orosz Föderáció törvénykezésének megfelelően megtenni a kellő intézkedéseket, hogy az okozott sérelmet kárpótolják. Jelen szövetségi törvény megszegése az operatív-nyomozó tevékenység során, az Orosz Föderáció törvénykönyve által előírtaknak megfelelően felelősséget von maga után.”

Vagyis Zdanovics, és vele együtt Patrussev is, nyíltan hazudtak, amikor az orosz törvényhozásra hivatkoztak.

Egészen az elnökválasztásig nem hagyták, hogy Putyin és Patrussev megfedkezzenek a Rjazanyban törtétekről. 1999. október 4-én éjjel a csecsen Nadtyerecsnaja területén nyomtalanul eltűnt a GRU 3 tisztje: Zuriko Ivanov ezredes, Viktor Pahomov őr-

nagy, Alekszej Galkin főhadnagy, valamint a GRU csecsen származású ügynöke, Veszam Abdulajev.

A csoport vezetője, Zuriko Ivanov, a VDV rjazanyi főiskolájának befejezése után a különleges felderítéshez került, majd kezdetben a még Afganisztánból ismert, speciális megbízatást ellátó 15. sz. brigádnál, illetve később az észak-kaukázusi körzetben szolgált. Ezt követően Doku Zavkajev személyi biztonságát felügyelte, aki Moszkvával tartotta a kapcsolatot. Nem sokkal a második csecsen háború kitörése előtt áthelyezték a központi apparátusba, Moszkvába. Új tisztségében nem kellett ugyan részt vennie az ellenség hátszínére mért támadásokban, de amint hozzáfogtak ahhoz, hogy a Csecsen Köztársaságban előkészítsék a szárazföldi hadműveleteket, Ivanov máris nélkülözhetetlenné vált a konfliktuszónában.

Október 19-én Groznijban, a csecsen fegyveres erők sajtóközpontjának vezetője, Vaha Ibrahimov a katonai parancsnokság nevében azt nyilatkozta az összesereglett újságíróknak, hogy a GRU szóban forgó tisztjei „önként léptek kapcsolatba a csecsen katonákkal”, és azt az óhajukat fejezték ki, hogy együttműködjenek a csecsen hatalommal. Ibrahimov azt állította, hogy a GRU tisztjei és ügynököik készek információval szolgálni a moszkvai, bujnakszki és volgodonszki robbantások szervezőire vonatkozóan. Az Orosz Védelmi Minisztérium a csecsen fél bejelentését provokációnak minősítette, amely az orosz belpolitika és a szövetségi erők észak-kaukázusi hadműveleteinek diszkreditációjára irányul. Azonban 1999 decemberének végén a GRU hivatalosan is elismerte a csoportvezető Ivanov halálának a tényét: a szövetségi erőknek egy lefejezett holttestet és Zuriko Amiranovics Ivanov vérrel átitatott személyi iratait adták át (a tiszt levágott fejét később találták meg). 2000. március 24-én Zdanovics közölte, hogy a GRU munkatársainak csoportját egytől egyig a csecsenek végezték ki.

2000. január 6-án a londoni The Independent „Orosz ügynökök házakat robbantottak Moszkvában” címmel leközzölte Jelena Vomak tudósítónő cikkét:

Az Independent egy videofelvételt kapott, amelyen egy, a csecsenek fogságába került orosz tiszt „beismeri”, hogy Moszkvában az orosz titkosszolgálat szervei repítették a levegőbe azokat a lakóházakat, amelyeknek a pusztulása végső soron a mostani csecsen háború kirobbanásához vezetett, és amelyeknek köszönhetően Putyin bekerült a Kremlbe. A felvételen, amelyet egy török újságíró (Szedat Aral) a múlt hónapban készített, még mielőtt az orosz csapatok elvágták volna Groznijt a külvilágtól, az orosz hadifogoly a GRU (Legfőbb Felderítési Hivatal) munkatársaként, Alekszej Galtyin (Galkin) néven azonosította magát. A borostás fogoly beismerte, és ezt dokumentumai is tanúsítják, amelyeket a csecsenek mutattak be, hogy a szpecnaz, vagyis „az Orosz Szövetségi Főparancsnokság különleges megbízatást teljesítő alakulatának a főhadnagya” volt. A védelmi minisztérium tegnap ellenőrizte, valóban szolgált-e ilyen tiszt a GRU kötelékében. „Még ha valóban volt is ilyen, maguk is gondolhatják, milyen eszközöket alkalmazhattak vele szemben a fogságban” – mondta az egyik tiszt, aki kérte, hogy a nevét ne hozzuk nyilvánosságra.

Jakov Firszov tábornok a Védelmi Minisztériumból a következő hivatalos nyilatkozatot tette: „A csecsen banditák érzik, hogy közeledik a vesztük, és az információs hadjárat során nem riadnak vissza semmilyen mocskos eszköz bevetésétől. Ez provokáció. Hazugság. Az orosz fegyveres erők védelmezik a lakosságot. Elképzelhetetlen, hogy saját népünk ellen harcolnának.”

A videoszalagon Galtyin hadnagy elmondja, hogy a csecsen–dagesztán határ mentén esett fogságba, miközben a térség aláaknázásának feladatát hajtotta éppen végre. „Nem vettem részt a házak felrobbantásában sem Moszkvában, sem Dagesztánban, de tudomásom van róla. Tudom, ki a felelős a moszkvai (és a dagesztáni) lakóházak felrobbantásáért. A volgodonszki és a moszkvai robbantásokért az FSZB (Szövetségi Államvédelmi Hivatal) és a GRU a felelős. Mintegy háromszáz ember halt meg, amikor szeptemberben a terroristák négy többemeletes házat repítettek a levegőbe. Ezek a merényletek tették lehetővé az akkor alig egy hónapja miniszterelnök Putyin úr számára, hogy háborút indítson a Csecsen Köztársaság ellen.”

Az IFS hírügynökségének fotója, Szedat Aral elmondta, hogy a videofelvételt egy bunkerban készítette Groznijban, ahol a csecsen biztonsági szolgálat vezetőjével, Abu Movszajevvel találkozott. Movszajev úr állítása szerint a csecsenek bizonyítani tudják, hogy semmi közük a többlakásos házak felrobbantásához.

Az orosz közvélemény támogatja azt az „antiterrorista” kampányt Csecsenföldön, amely olyannyira hatékonyan fellendítette eszmei szerzőjének, Putyin úrnak a népszerűségét, hogy Jelcin elnök idő előtt nyugállományba vonult, hogy sietve átadhassa helyét az általa kijelölt utódnak. A háború kirobbantása nyilvánvalóan Putyin úr érdekében állt. Az Államvédelmi Szolgálat egykori vezetője immár kész valóra váltani elnöki ambícióit is.”

A BBC megfigyelője, Hezlett, a cikket kommentálva azt mondta, hogy a titkosszolgálat összeesküvésének a feltételezése egyidős a robbantásokkal, hiszen az FSZB maga is elhelyezhette a bombá-

kat, hogy ily módon igazolja a csecsen hadműveleteket. Ezzel összefüggésben Hezlett megjegyezte, hogy a hatalomnak mind a mai napig nem sikerült bizonyítania, hogy a csecseneknek közülük volt a robbantásokhoz, Samil Baszajev pedig, egyike azoknak, akiket e gáztettekkel vádolnak, kategorikusan tagadta, hogy bármi köze lett volna a merényletekhez. Hezlett feltevése szerint most, az elnökválasztás küszöbén, Putyin jó híre igencsak csorbát szenvedhet a Galkin vallomását rögzítő videokazetta körüli botrány miatt, mivel az FSZB nemrég még alig ismert tisztjének, Putyinnak a népszerűsége a Csecsen Köztársaság térségében indított katonai hadműveleteket követően jelentősen megnőtt.

A francia Le Mond ugyancsak arról cikkezett, milyen veszélyes következményekkel járhat az, ha kiderül, hogy a titkosszolgálatnak köze volt a szeptemberi robbantásokhoz: „Vlagyimir Putyin, aki éppen a csecsen nép ellen szított háborúnak köszönhetően szilárdította meg népszerűségét és győzelmeskedett az Állami Duma választásain, tisztában van azzal, hogy mindössze két tényező akadályozhatja meg abban, hogy a márciusi választások eredményeként elnök legyen. Ez pedig egyrészt a csecsen területeken elszenvedett súlyos háborús kudarcok és emberáldozat, illetve, másrészt, annak az elismerése volna, hogy az orosz titkosszolgálatnak köze lehetett azokhoz a lakóházrobbantásokhoz, amelyek az elmúlt esztendő szeptemberében mintegy háromszáz ember életét követelték, és amelyek Csecsenföldön az antiterrorista hadműveletek megkezdéséhez hivatalos ürügyet szolgáltattak.”

Figyelemre méltó, hogy a moszkvai robbantások ügyében sem Lazovszkijt, sem embereit nem hallgatták ki, noha feltehető volt, hogy ezeknek a merényleteknek a hátterében ugyanazok állnak, akik az 1994–1996-os terrorista akciókat megszervezték. Csak 2000 tavaszán járult hozzá az ügyészség Lazovszkij letartóztatásá-

hoz. Ugyanakkor a Lazovszkij mögött álló erők, márpedig Lazovszkijt elsősorban a moszkvai UFSZB támogatta, elhatározták, hogy megakadályozzák Lazovszkij letartóztatását. Bizalmas forrás szerint, amint döntés született a letartóztatásról, Lazovszkijt meggyilkolták: 2000. április 28-án egy hangtompítóval és távcsővel ellátott Kalasnyikov gépfegyverből leadott sorozat saját falujában, az Uszpenszkij székesegyház küszöbén ölte meg. Négy golyó érte, amely közül egy a torkába fűródott. A lövések halálosnak bizonyultak. A lövéseket a bozótból adták le, körülbelül 150 méter távolságból. A biztonságiak dzsipje, amely állandóan követte Lazovszkijt, most – valamilyen oknál fogva – nem volt a közelben. A gyilkos eldobta fegyverét és elmenekült. Valaki elvonszolta a vérző testet a közeli kórház melletti padra. A helyi rendőrség az ogincovi rendelőből hívatott orvost, hogy a holttestet megvizsgálja. A meggyilkolt halotti bizonyítványát és a helyszíni szemle iratait rendkívül hanyagul és szakszerűtlenül állították össze, aminek köszönhetően az a mendemonda terjedt el, hogy nem is Lazovszkijt, hanem a hasonmását gyilkolták meg.

2000. május 22-én Szerzszeny-Jurt és Sali települések között harcok egy kis csapata keveredett tűzharcba a GRU különleges osztagával. A villámgyorsasággal lejárászódo küzdelem eredményeként kilencen meghaltak, a többiek szétszóródtak. A lemészároltak között volt a csecsen katonai hírszerzés 38 éves vezetője, Abu Movszajev parancsnok is, aki Galkin főhadnagy kihallgatását vezette, és aki bizonyára további információval is rendelkezett a robbantásokra vonatkozóan. A helybéliek elmondása szerint Movszajev titokban több ízben is meglátogatta Saliban élő rokonait. A helyi közigazgatás egyik tagja ezt jelentette az UFSZB felelősének, aki megtette a szükséges intézkedéseket. Amikor a GRU különleges alakulata megpróbálta foglyul ejteni a parancsnokot, az

FSZB közbelépett. Kitört a botrány, az ügyet átadták Moszkvának, ahol úgy döntöttek, hogy Movszajevet fogságba ejtik. Élve azonban nem sikerült őt kézre keríteniük.

2000. március 9-én Moszkvában felszállás közben lezuhant egy repülőgép, amelynek fedélzetén kilenc fő tartózkodott: a „Teljesen Bizalmas” (Szoverzenno Szekretno) Holding elnöke, Artem Borovik, az AO Aliance Csoport Részvénytársaság feje, a csecsen származású Zija Bazsajev, két testőre és a gép személyzetének további öt tagja.

A Jak–40 típusú gép, amelyet Bazsajev körülbelül egy évvel korábban vett bérbe az Aeroteksz moszkvai légitársaságon keresztül a vologodszki repülővállalattól, a terv szerint Kijevbe indult. A repülőgépen történeteket vizsgáló bizottság jelentése szerint a vologodszki repülő-szakemberek nem kezelték le megfelelően a gépet jegesedés ellen, a fékszárnyak pedig mindössze 10 fokra voltak kinyitva, holott a felszállásnál 20 fokra lett volna szükség. Azonban március 9-én reggel a Seremetyevo repülőtéren mindössze négyfokos volt a fagy, csapadék pedig nem volt. Felesleges lett volna, hogy a gépet Arktyika folyadékkal kezeljék. A Jak–40 típusú repülőgépet egyébként 10 fokra nyitott fékszárnyal is könnyűszerrel a levegőbe lehetett emelni: legfeljebb a kifutóhossz növekedett volna meg, és így a felszállás „lusta” ívet írt volna le. Aból ítélve, hogy a gép a kifutópálya felénél zuhant a földre, márpedig ennek a hossza a Seremetyevón 3,6 kilométer, a gépnek jócskán – legalább 800 méteren át – volt ideje felgyorsulni.

Amikor a Jabloko (Alma) vezetője és az Állami Duma képviselője, Grigorij Javlinszkij tudomást szerzett a tragédiáról, elmondta, hogy Borovik és csoportja az elmúlt időszakban a moszkvai robbantások független nyomozásával volt elfoglalva. Hogy milyen következtetésre juthatott Borovik, legfeljebb találgathatunk.

Oleg Kalugin, a KGB egykori munkatársa külön véleményt formált a robbantásokról. Úgy vélte, hogy az FSZB mint szervezet közvetlenül nem vett részt a terrorista merényletek megszervezésében, s hogy a robbantásokat az egyik „orosz hatalmi csoportosulás” rendelte meg, amely érdekelve volt Putyin politikai presztízsének növelésében. Az sem kizárható, hogy a megrendelők igénybe vették az FSZB vagy a régi KGB egyik-másik szakemberét, de az állami vezetés csak a rjazanyi kudarc után kapcsolódott be a hadműveletbe, hogy a megghiúsított merényletet és annak szervezőit fedezze.

A kérdés önként adódik, vajon kik voltak ennek a „csoportosulásnak” a tagjai, és ki állt az élükön, ha egyszer a rjazanyi melléfogás után az egész FSZB, nem beszélve a többi hatalmi szervezetről, mind azon munkálkodott, hogy „a megghiúsított merényletet és annak szervezőit” fedezze. Világos, hogy a csoportosulás élén Putyinnak kellett állnia, és hogy a Putyin presztízsét növelni szándékozó „orosz hatalmi csoportosulásnak” azok voltak a tagjai, akik ma a hatalomnál vannak Oroszországban, háborút folytatnak Csecsenföldön, és ökölbe szorítják a titkosszolgálat ujjait.

Önálló szakmai véleményt fogalmazott meg a rjazanyi robbantásokkal kapcsolatban az FSZB egyik munkatársa egy, a Novaja Gazeta (Új Lap) hasábjain közzétett interjújában:

„Ha a rjazanyi robbantásokat valóban a titkosszolgálat készítette elő, akkor lennie kellett egy öt-hat fős jól konspirált csoportnak is, amelynek tagjait a fanatikus tisztek két kategóriájából verbuválhatták. Az elsőket, akik az akciót közvetlenül végrehajtották, azonnal meg kellett semmisíteni. A vezetés persze nem adott nekik közvetlen eligazítást. De ami a rjazanyi eseményeket illeti, létezik egy másik, kevésbé valószínű, a mi viszonyaink között mégis teljességgel elképzelhe-

tő verzió is. A titkosszolgálat berkein belül a széthúzás eredményeként, például az FSZB-ben, a »hazafias érzületű« tiszteknek egy olyan csoportja jelent meg, akik kicsúsztak az ellenőrzés alól. (A rendszeren belüli akciók koordinációjának foka lehetővé teszi ezt a feltevést.) Tegyük fel, hogy ez a csoportosulás jól konspirált, autonómiával rendelkezett, meghatározott titkos megbízatásokat teljesített, azonban fő feladata ellátása mellett saját szakállára is elkezdett tevékenykedni. A hasonló autonóm csoportosulások munkaidejükön kívül például lenyomozhatatlan bűnszövetkezetként is működhetnek. Az ilyeneknek aztán, a politikai célszerűség jegyében, kedve szottyant arra, hogy a levegőbe repítsenek egy házat, és ezzel szítsák a nemzet harci kedvét stb. Még ha az FSZB fel is derítené egy ilyen csoportosulás nem éppen dicső tevékenységét, e csoport létezését sohasem ismerné el. A szakadárak ellen persze hajtóvadászatot indítanának, és végül likvidálnák őket, de minden felesleges feltűnés nélkül. Ezt a titkukat különösen féltve őriznék. Ha pedig valaki megpróbálná azt felfedni, arra nagyjából úgy reagálnának, ahogyan azt most is teszik.”

Az FSZB berkein belüli összeesküvés elmélete azonban szerte-foszlott az FSZB és az állam legfelsőbb vezetésének ellenállásán. Meg aztán helytelen is volna azt feltételezni, hogy egy ilyen nagy jelentőségű belső összeesküvés elkerülte volna az FSZB figyelmét. Ahhoz, hogy valakit tábornokká léptessenek elő az FSZB-ben, olyan megpróbáltatásokat kell kiállnia, és olyan szimattal kell rendelkeznie, hogy a beosztottak legkisebb összeesküvését már messziről megérzi. Ráadásul az FSZB-ben a hivatal belső hírszerzése igen nagyszámú tagságra támaszkodik. Öt-hat ember márpedig nem tud önállóan megszervezni egy terrorista merényletet. Hát még négy városban robbantani – ehhez nem öt-hat, de jóval több ember szükségeltetik.

Vlagyimir Volkov, az Állami Duma képviselője szintén úgy vélekedett, hogy a szeptemberi robbantások a titkosszolgálat műve volt:

„Íme, egymás után másodszor is, mintegy véletlenül, a választások egybeesnek a csecsen helyzet kiéleződésével. Ezúttal a csecsen kampányt megelőzték a moszkvai, bujnakszki, volgodonszki és rosztovi robbantások... Valamilyen oknál fogva azonban kudarcba fulladt a lakóépület felrobbantása Rjazanyban, amit ma hadgyakorlatként állítanak be. Mint katona, tudom, hogy egyetlen hadgyakorlatot sem folytatnak éles robbanóberendezésekkel, s hogy a hadgyakorlatról feltétlenül tudnia kellett volna a helyi rendőrségnek és az FSZB-nek. Sajnos Rjazanyban minden másképp volt, és a sajtó ma már nyíltan feszegeti azt a kérdést, hogy az orosz városokban végrehajtott valamennyi »csecsen« merénylet valójában a titkosszolgálat műve volt, amely Putyin érdekében készítette elő ezt a »kis háborút«. Ha meg nem is tudjuk válaszolni ezeket a kétségeinket, az már ma is világos, hogy fehér paripa helyett Putyin lova a nép vérétől piroslik.”

Sajátosan ünnepelte meg a bujnakszki, moszkvai és volgodonszki robbantások évfordulóját két, a hamis iratokban Iszmailov őrnagy és Fëdorov kapitány fedőnéven futó FSZB-s ügynök: 2000. augusztus 8-án terrorista merényletet hajtottak végre a Puskinszkaja tér aluljárójában. Tizenhárman meghaltak, több mint százán különböző fokú sérüléseket szenvedtek. Nem messze a robbanás helyszínétől az UFSZB munkatársai további két robbanószerkezetet találtak, amelyet hidraulikus fegyverrel megsemmisítettek.

A Puskinszkaja téri robbantás telitalálat volt. „A még ismeretlen tettesek nagyon találóan választották meg akciójuk színhelyét

– írta augusztus 12-én a kijevi Zerkalo Nyegyeli (Heti Tükör) című lapban Vitalij Portnyikov. – Ahhoz, hogy megértsük, mit is jelent egy moszkvai lakos számára a Puskinszkaja tér, mindennek előtt persze moszkvainak kell lenni. Mert a Vörös tér, az Alekszandrovszkij kert, az Ohotnij Rjad föld alatti komplexuma, a régi Arbat – ezek elsősorban a turisták sétálóhelyei. A moszkvaiak azonban a Puskinszkajánál (...), a régi Rosszija, azóta Puskinszkajára átnevezett filmszínház előtt találkozhatnak, ott, ahol az ultra-modern Kodak-Kinomir mozi áll, ahol fiatalok »punnyadnak«, ahol a Szovjetunió első McDonald's étterme és a Jolki-Palki nyugati mintára kialakított gyorsétkezde láncolata van, a kávézóknál és a Mobilnűje Tyeleszisztyemű irodánál, ott, ahol a Lenkom és a doronyinszki MHAT van, ahol az Aktyor galéria butikjai sorakoznak és a politikai elit körében legfelkapottabb, orosz nemzetiségi ételeket felszolgáló Puskin étterem található, az, ahol Moszkva polgármestere, Jurij Luzskov Mihail Leszin sajtóügyi miniszterrel tárgyalt a TV-Centr televíziós csatorna sorsáról... A Puskinszkaja nem egyszerűen a város szíve, egy tér vagy egy metróállomás. Ez az a közeg, amelyben élünk. (...) A terroristák számára fontosabb az, hogy az életterünket robbantsák fel, mint az, hogy egy lakóházat aknázzanak alá. A lakóház ugyanis esetleg a szomszédé. Az élettér viszont mindig a miénk.”

Jurij Luzskov, sikeresen, ezt a merényletet is megpróbálta a csecsenek nyakába varrni: „100%, hogy a csecsenek voltak.” A folytonos vádaskodástól elcsigázott csecsenek ezúttal nem állhatták meg, hogy helyre ne igazítsák a polgármestert. Ahmad Kadürov, a csecsen közigazgatás vezetője felháborodásának adott hangot, amiért a robbantással – bizonyítékok híján – megint a csecseneket vádolják. Kadürov moszkvai kormányképviselője, a volt Dzsohar Dudajev-féle kormány egykori külügyminisztere, Samil Beno kilá-

tásba helyezte a moszkvai csecsenek demonstrációját, a csecsen kormánybizottság elnöke, Malik Szajdullajev pedig jelentős pénzt jutalmat ígért annak, aki információval szolgál a robbantás valódi szervezőinek kiléte felől. Aszlan Maszhadov ugyancsak elhatárolta magát a terrorista merénylettől, és részvétét fejezte ki az oroszok iránt. 2000. augusztus 5-én tizenkét ember – Andrej Alekszandrovics Morev különleges alakulatának emberei, akik azért érkeztek a Petrovka 38. sz. alá, hogy eligazításban részesüljenek során következő akciójuk felől – fültánúja volt annak a beszélgetésnek, amelyet Iszmailov és Fedorov folytatott a Puskinszkaja téren végzett munkálatokról. Három nappal később a Puskinszkaja téren valóban terrorista merénylet történt, s a biztonsági kamerák felvételein Morev felismert két FSZB-s tisztet. Mindössze ez a véletlen tette lehetővé, hogy ma azt állítsuk, hogy a Puskinszkaja téri robbantások hátterében nem a csecsenek, hanem a titkosszolgálat állt.

Évek múlnak majd el. Oroszország persze más lesz. Más lesz a politikai vezetés is. És ha még élni fogunk, a gyermekeink megkérdezik majd: miért hallgattatok? Amikor Moszkvában, Volgondszkban, Bujnakszkban és Rjazanyban benneteket robbantottak – miért hallgattatok?

Nem hallgattunk. Felháborodtunk, kiabáltunk, írtunk... A Novoszjolov utca 14/16. sz. alatt lakók a bírósághoz fordultak az FSZB ellen. Abban a levélben, amelyet Oroszország Főügyészségének írtak, ez állt: „Szörnyű kísérletet hajtottak rajtunk végre, amelyben 240 mit sem sejtő ártatlan emberre a statisztika szerepét osztották. Valamennyien nemcsak súlyos pszichés traumát szenvedtünk, de egészségünket is helyrehozhatatlan károsodás érte.” A rjazanyi közigazgatás támogatta a rjazanyiakat. Az ügy végül mégis megállapodott a szavak szintjén, és az ügyészségnek írt kollektív nyilatkozatnak nyoma veszett.

Március 18-án Szergej Ivanyenko és Jurij Sekocsihin, a Jabloko frakció küldöttei, javaslatot terjesztettek az Állami Duma elé, amelyben Vlagyimir Usztyinov legfőbb ügyész meghallgatását indítványozták „az 1999. szeptember 22-én Rjazanyban talált robbanószer tényére és annak vizsgálati körülményeire vonatkozóan”. Ivanov és Sekocsihin azt kezdeményezte, hogy az Állami Duma a következő kérdésekre keressen választ: „Mely szakaszában tart a Rjazanyban 1999. szeptember 22-én talált robbanószer ügyében folytatott bünyügyi eljárás; megtörtént-e a talált robbanóanyag szakértői vizsgálata; ki és mikor adott utasítást a hadgyakorlat lefolytatására; milyen robbanó-, illetve imitálóanyagokat alkalmaztak a hadgyakorlaton; ellenőrizték a Novaja Gazeta (Új Lap) 2000. évi 10. számában közzétett azon cikk állítását, amely szerint a VDV egyik kiképzőalakulatának fegyver- és lőszerraktárában cukorszákakba kiszerelt hexogént tárolnak.”

A meghallgatás tervezete azt a tényt is megemlíti, hogy az FSZB vezetése az eseményt követő két nap leforgása alatt megváltoztatta hivatalos véleményét. Az 1999. szeptember 22-i első változat szerint sikeresen megghiúsítottak egy terrorista merényletet. A második változat értelmében Rjazanyban hadgyakorlat folyt, amely a rendfenntartó erők készségét volt hivatott ellenőrizni. „A felsorakoztatott tények megkérdőjelezzik a Rjazanyban történtek hivatalos verzióját” – írja a tervezet. A hadgyakorlatra vonatkozó információk titkosak. A rjazanyi területi UFSZB által a robbanóanyag feltárása tényében kezdeményezett bünyügyi eljárás iratai hozzáférhetetlenek. A robbanószerkezet utánzatát elhelyező személyek neve éppúgy ismeretlen, mint azoknak a neve, akik parancsba adták a hadgyakorlatot. „Az FSZB vezetésének az a bejelentése, miszerint a Rjazanyban talált anyag kristálycukor volt, nem állja meg a helyét.” Mellesleg, a talált robbanóanyag

vizsgálata során alkalmazott berendezés kimutatta a hexogént, és kifogástalanul működött, ami pedig a robbanóberendezést illeti, nem volt utánzat.

Sajnos a Duma tagjainak a többsége a meghallgatás ellen szavazott. Ellene szavazott a Jegyinsztvo (Egység) frakció, a Narodnij Gyeputat (Népképviselő) csoportosulás, a Regionü Rossziji (Oroszország Régiói) frakció egy része és Oroszország Liberális-Demokrata Pártjának (LDPR) egy része is. A meghallgatás mellett szavazott a Jablókó (Alma), a Szozuz Pravüh Szil (SZPSZ – Igazság Erőinek Szövetsége), a kommunisták (KPRF) és az Agrarno Promiszlennaja Gruppa (APP – Agrár-Ipari Csoportosulás). Összességében Sekocsihin és Ivanyenko 103 szavazatra tett szert (226 szavazat lett volna szükséges). Az orosz parlament tagjait, hogy, hogy nem, nem érdekelte, mi az igazság a szeptemberi robbantások ügyében.

Amikor március 21-én újra napirendre került a kérdés, Sekocsihin és Ivanyenko közelebb került ugyan a célhoz, de győzelem ezúttal sem koronázta igyekezetüket. Annak ellenére, hogy a tervezett meghallgatás mellett voksolt a KPRF, az APG és a Jablókó, és részben támogatta a javaslatot az Otyecsesztvo – Vszja Ropsszija (OVSZ – Hazánk – Egész Oroszország), valamint az SZPSZ, a Duma plenáris ülésén történő szavazás során a meghallgatás tervezete 137 ellenszavazat és egy tartózkodás ellenében 197 szavazatra tett szert. A Jegyinsztvo (Egység) frakció tagjai közül senki sem szavazott az indítvány mellett.

2000. március 16-án Zdanovics egyik interjújában elmondta, hogy az FSZB értesülései szerint Nyikolaj Nyikolajev újságíró, az NTV Független nyomozás c. sorozatának műsorvezetője az elkövetkező napokban, még a választások előtt arra készül, hogy az NTV stúdiójában megvizsgálja a rjazanyi hadgyakorlat körülmé-

nyeit. Az adást március 24-re tűzték műsorra. Nem meglepő, ha néhány nappal a kitűzött határidő előtt megérkezett a hír, amelyre már hónapok óta vártak. Március 21-én a Szövetségi Hírügynökség (FAN) nyilvánosságra hozta az 1999. szeptember 22-én Rjazanyban talált cukorminta szakértői vizsgálatának az eredményét. A FAN a rjazanyi területtől, a rjazanyi területi UFSZB vezetőjétől, Szergejev vezérőrnagytól kapta a hírt. Elmondása szerint a szakértői vizsgálat kimutatta, hogy a zsákokban cukor volt, amelyhez semmilyen robbanóanyagot nem kevertek. „A cukormintákon végzett vizsgálatok eredményeként sem trotil, sem hexogén, sem nitroglicerint, sem más robbanóanyag nyomát nem találtuk” – állt a szakértői elemzés zárójelentésében. Továbbá, Szergejev szavai szerint, a szakértői vizsgálat azt is kimutatta, hogy a cukroszsákokkal együtt megtalált berendezés robbanószerkezet-utánzat volt. „Vagyis levonhatjuk azt a következtetést, hogy a szóbanforgó szerkezet nem robbanóberendezés volt, mivel hiányzott belőle a robbanóanyag-töltet és a robbantáshoz szükséges eszköz” – írta a szakértői jelentés.

Lassan világossá vált, hogy az FSZB még Nyikolajev programja és az elnökválasztás előtt szeretné lezárni ezt az ügyet. A büntetőeljárást, amelyet a rjazanyi terület UFSZ SZRF nyomozó ügyosztályának vezetője, Makszimov kezdeményezett 1999. szeptember 23-án, azt követően, hogy Patrusjev nyilvánosságra hozta a hadgyakorlatot, szeptember 27-én lezárták. December 2-án azonban, jó két hónappal később, a Legfelsőbb Ügyészség mégis úgy ítélte meg, hogy az ügyet elhamarkodottnak zárták le, és a rjazanyi UFSZB szeptember 27-i határozatát érvénytelenítve a nyomozást felújította, ezáltal is jelezvén azt, hogy az FSZB hadgyakorlatának a verziója nem teljesen problémamentes. Igaz, a pótnyomozást nem független nyomozókra

bízta, ilyenek amúgy sincsenek, hanem az érintett fél, az FSZB hatáskörébe utalta, vagyis arra a szervezetre bízta, amelyet a terrorista merénylet elkövetésével vádoltak. Az ügyet azonban mégsem zárták le.

A rjazanyi UFSZB ismét megkérte Moszkvától a zsákokban talált anyag és a mellette talált mechanikus berendezés szakértői vizsgálatának teljes eredményét. 2000. március 15-én az UFSZB megkapta a rég várt választ, amelyben oly nagyon bizakodott a vezetés: megállapítást nyert, hogy a három zsákból vett valamennyi minta tartalmát tekintve szacharóz, a cukorrépából, illetve a cukornádból nyert cukor alapanyaga. Kémiai összetételét és külalakját illetően az anyag megfelel az étkezési cukornak. A megvizsgált mintákban robbanóanyag nyoma nem található. A mellékelt berendezés robbanószerkezetnek nem alkalmas, mivel hiányzik belőle a robbanóanyag. Következésképpen a lakókat nem fenyegette reális veszély. Vagyis terrorizmusnak nyoma nincs.

„Úgy vélem, elég nyomós okunk volt arra, hogy az 1999. szeptember 22-én a Novoszjolov utcában történt események hadgyakorlat jellegével kapcsolatos nyomozást lezárjuk” – mondta 2000. március 21-i interjújában Makszimov, a vizsgálatot kezdeményező nyomozó.

Most már csak a Tkacsenko által lefolytatott szakértői vizsgálat leleplezése maradt hátra. Március 21-én ez a megtisztelő feladat is Makszimovra hárult: „Az elemzést az ITO (műszaki-technikai osztály) vezetője, Jurij Vasziljevics Tkacsenko végezte. Mint utóbb kiderült, a huszonnégy órás ügyelet után a kezén hexogéntartalmú plasztit nyomai maradtak. Meg kell azonban jegyezni, hogy hasonló, mikrorészecskékből álló réteg hosszú időn át – akár három hónapon keresztül is – a kézen maradhat. Az elemzés tisztaságát csak egyszer

használatos kesztyűvel lehetett volna biztosítani. Sajnos az ilyen kesztyű nem képezi a robbanásszakértők munkahelyi felszerelésének a részét, anyagi eszközeink pedig a beszerzésére sincsenek. Arra a következtetésre jutottunk, hogy csakis ezért állíthatták fel a rendőrök a robbanóanyag jelenlétének hamis »diagnózisát«.

Valószínűleg ugyanezt írta le Makszimov abban a beadványban is, amelyet a Legfelsőbb Ügyészségnek küldött kiegészítő dokumentációként, amikor azt magyarázta, miért is kell lezárni az FSZB ellen a „terrorizmusra vonatkozó” törvény értelmében indított eljárást. Egy nyomozótól nem várhatjuk el, hogy hős legyen. Makszimovnak, akárcsak bármelyikünknek, családjá van. Az FSZB vezetésével szembeszállni haszontalan és kockázatos dolog lett volna. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy Makszimov véleménye eltért Tkacsenko álláspontjától, akiről pedig nem tételezhető fel, hogy érdekelt lett volna ebben az ügyben. A kellemetlenségeken kívül Tkacsenko kitartása az elvei mellett semmi jót nem eredményezhetett rá nézve. És valóban – a rjazanyi incidens után Tkacsenkót áthelyezték a Csecsen Köztársaság területére.

A Tkacsenko által vezetett rjazanyi robbanásszakértő osztály nemcsak Rjazany, de valamennyi környező terület szemszögéből nézve is egyedülálló volt. Tizenhárom olyan profi tűzszerész dolgozott a részlegnél, aki nagy tapasztalattal rendelkezett, rendszeresen továbbképezte magát a moszkvai Vzrűviszpütanyije (Robbanáskutatás) műszaki-tudományos bázison, és két évente egyszer szakvizsgákat is tett. Tkacsenko állítása szerint osztályának műszaki színvonala világszínvonalon állt. A talált anyag elemzése során alkalmazott, mintegy húszezer dollár értékű gázanalizátor kifogástalan állapotban volt (másképp ez nem is lehetett, hiszen a tűzszerész élete a technikai felszerelés kifogástalan működésétől

függ). Műszaki jellemzőinek köszönhetően a gázanalizátort nagyfokú megbízhatóság és precizitás jellemzi, ezért az elemzés eredménye, amely a zsákokban talált anyagban hexogéngőz jelenlétét mutatta ki, semmilyen kétséget nem hagy maga után. Következésképpen a robbanóanyag-utánczat harci és nem hadgyakorlatjellegű robbanóanyagot tartalmazott. Ami a tűzszerész szakemberek által hatástalanított robbanószerkezetet illeti, Tkacsenko véleménye szerint ez is profi szinten előállított berendezés volt, nem pedig utánczat.

Elvileg akkor tévedhettek volna, ha nem tartják megfelelően karban a berendezést, és a gázanalizátorban ott marad az előző vizsgálat nyoma. Amikor Tkacsenkónak nekiszegezték ezt a kérdést, a szakember így válaszolt: „A gázanalizátor karbantartását szakemberek szűk köre végzi, és kizárólag beosztás szerint: vannak terv szerinti munkálatok, és vannak profilaktikus ellenőrzések, mivel a készülékben állandó sugárzásforrás található.” Már csak azért sem maradhattak a berendezésen nyomok, mert a hexogénpára azonosítása bármely laboratórium gyakorlatában csak ritkán fordul elő. Hogy mikor azonosítottak utoljára a műszerrel hexogént, sem Tkacsenko, sem munkatársai nem emlékeztek már.

Március 20-án a Novoszjolov utcai ház lakói összegyűltek az NTV stúdiójában, hogy filmre vegyék a Független nyomozás soron következő adását. Velük együtt az FSZB munkatársai is megjelentek a helyszínen. A műsort 24-én sugározták. A nyilvános televíziós nyomozásban részt vett Alekszandr Zdanovics, az FSZB Nyomozó Hivatalának helyettes vezetője, Sztanyiszlav Voronov, Jurij Sekocsihin, Oleg Kalugin, Szavosztjanov, a rjazanyi UFSZB vezetője, Szergejev, az FSZB nyomozói és szakértői, független szakértők, humoristák, jogvédők és pszichológusok.

Az FSZB maszk és fegyver nélkül szereplő munkatársai magától értetődően vereséget szenvedtek a lakossággal szemben. A lassan fél

éve húzódó cukorvizsgálat anekdotába illlett: „Ha önök azt állítják, hogy a zsákokban cukor volt, akkor a terrorizmus vádjának ügyében indított eljárást be kell szüntetni. Csakhogy az eljárást mind a mai napig nem zárták le. Vagyis a zsákokban mégsem cukor volt?” – kiáltott fel Pavel Asztahov ügyvéd, aki ekkor még nem tudta, hogy 21-én a vizsgálatot lezárták. Nyilvánvaló volt, hogy más zsákokat küldtek Moszkvába a szakértői vizsgálatokra, és nem azokat, amelyeket Rjazanyban találtak. Csakhogy ezt senki nem tudta bizonyítani.

A teremben jelen levő Rafael Gilmanov, a Transzvrüvprom robbantásszakértője megerősítette, hogy a hexogént teljes képtelenség összekeverni a cukorral. Még külalakra sem hasonlítanak. Az FSZB nyomozóinak azt a verzióját, miszerint az első szakértői vizsgálat során a pirotechnikus beszenneyezett bőröndje hagyott maga után „nyomot”, a szakértő valószínűtlennek nevezte. Legalább ennyire valószínűtlennek tunk az FSZB azon állításai is, miszerint a helyszínre érkező tűzszerészek a hamisítványt valódi robbanószerkezetnek vélték. Az FSZB munkatársai elmagyarázták, hogy a teremben jelen levő Szergejev tábornok, aki a robbanótestet jelentette, „olyan szakember, aki nem jártas a robbanószerkezetek finomságait illetően”, és szeptember 22-én egyszerűen tévedett. Szergejev tábornok, amikor szakmai hozzáértését vitatták, érdekes módon nem sértődött meg, holott szeptember 22-én, amikor nyilvánosan bejelentette, hogy robbanótestet találtak, közlését az irányítása alatt dolgozó beosztott szakemberek következtetésére alapozta, akiknek a szakmai felkészültségéhez kétség sem férhetett.

Mint kiderült, a teremben sok katona is jelen volt. Egyhangúlag azon a véleményen voltak, hogy ami Rjazanyban történt, még nyomaiban sem hasonlított hadgyakorlathoz. A hadgyakorlat előkészítését mindig kötelező jelleggel megelőzik az előzetes intézkedések, mint például elsősegély, gyógyszer, kötszer, meleg ruházat biztosítása rendkívüli helyzet esetére. Még a legfonto-

sabb hadgyakorlatokat is kötelezően egyeztetik a helyi hatósággal és az érintett hivatalokkal. Rjazany esetében azonban sem előkészület, sem egyeztetés nem volt. Így nem hadgyakorlatoznak – jelentette ki kategorikusan a ház egyik lakója, egy hivatásos katona.

Végül is annyira esetlenek voltak az FSZB érvei, hogy a ház egyik lakója így összegezte a véleményét: „Ne akarjanak bennünket ilyen sületlenségekkel etetni.” Íme, egy rövid részlet a televíziós vitából:

Nép: Az FSZB Nyomozó Hivatala bűnügyi eljárást kezdeményezett. Ezek szerint az FSZB saját maga ellen indított nyomozást?

FSZB: Az eljárást a megtalálás tényében indítottuk.

Nép: De ha egyszer hadgyakorlat volt, miféle tényről beszél?

FSZB: Nem hallgatott végig. A hadgyakorlat azzal a céllal folyt, hogy ellenőrizzük a különböző rendfenntartó erők együttműködését. Abban a pillanatban, amikor elindítottuk a vizsgálatot, sem a rjazanyi rendőrség, sem a szövetségi szervezetek nem tudták még, hogy ez hadgyakorlat...

Nép: Akkor ki ellen indítottak eljárást?

FSZB: Még egyszer elmondom: a bűnügyi eljárást a megtalálás tényében indítványoztuk.

Nép: Miféle tényben? A Rjazanyban folyó hadgyakorlat tényében?

FSZB: Az olyan embernek, aki semmit nem ért a büntetőjoghoz, hiába magyaráznám...

Nép: És hol itt a polgárok biztonsága, akiket éjszaka kivezényeltek az utcára, hol itt a testi-lelki egészség biztosítá-

sa? Másodszor pedig, maguk fel vannak háborodva, ha terroristák telefonálnak és robbantással fenyegetőznek, és maguk miben különböznek tőlük?

FSZB: Hogy mit jelent a polgárok védelmének a biztosítása? A végeredményt, azt, hogy a végén a robbanás mégsem remegteti meg a levegőt...

Nép: Magam is voltam katona. 28 év szolgálat alatt, nos, tudja, hány gyakorlaton vettem részt, de amit ezek a szolid emberek, ezek a tábornokok itt összehordanak a hadgyakorlatokról, az embernek, tudja, a lélegzete is elakad!

FSZB: Mint volt hivatásos, bizonyára részt vett már hadgyakorlaton. A mienk azonban különleges szolgálat, ahol különleges erőket és különleges eszközöket vetünk be az operatív nyomozótevékenységet szabályozó törvény alapján...

(Egy percre beleavatkozunk a nép és az FSZB párbeszédebe, hogy ismét hangsúlyozzuk, hogy „az operatív nyomozómunkát az Orosz Föderációban” szabályozó törvény nem tesz említést a hadgyakorlatokról.)

Nép: Ha volt valaki, aki rögzítette a hadgyakorlat menetét, hol vannak ezek az emberek?

FSZB: Na persze, ha a tízszeresére növelnék a személyi állományunkat, akkor persze...

Nép: Ne akarjanak bennünket ilyen sületlenséggel etetni! Aki látott már hexogént, az életben nem keveri össze a cukorral...

FSZB: A por annak a bőröndnek a tetején volt, amellyel 95 óta minden hadgyakorlatra kijártak. Annak idején még Csecsenföldre is magukkal vitték. Rövidre fogva a szót, a papír reakcióba lépett a hexogéngőzzel...

Nép: Én láttam azokat a zsákokat, úgy három méterről.

Először is sárgás színe volt. Meg aztán olyan granulátumszerű volt benne, mint az aprótészta.

FSZB: A kurszki területen előállított cukor. A voronyezsi területen más a cukor. Az a cukor pedig, amit Kubában állítanak elő, az meg aztán egyenesen sárga!

A rjazanyi újságíró, Alekszandr Badanov, aki maga is ott volt a stúdióban, másnap a következőket írta a helyi, rjazanyi újságban:

„Mi is történt valójában? – ezt próbálták kideríteni a tévéadásban a rjazanyiak. Kérdéseik zömére azonban az FSZB

képviselői nem adtak kielégítő választ. (...) Zdanovics szerint az FSZB épp most vizsgálja a Rjazanyban szeptemberben történt eseményekkel kapcsolatos ügyet. A dolog annyira

abszurd, hogy talán csakis Oroszországban történhet meg: az FSZB a saját maga által szervezett hadgyakorlat

ügyében folytat eljárást! Vizsgálatot azonban csak akkor lehet indítani, ha olyan tények állnak a rendelkezésünkre,

amelyek jogellenes cselekedetre utalnak. De akkor hogyan értékeljük a titkosszolgálat magas rangú tisztjeinek azt a be-

jelentését, hogy a hadgyakorlat alatt semmilyen törvénysértés nem történt? A 14. sz. ház lakói megpróbálták jogorvos-

lattal élni a rjazanyi ügyészségnél, és beadványukban azt követelték, hogy az FSZB kárpótolja őket az okozott erköl-

csi kárért. A lakóknak azt mondták, hogy az előírások értelmében keresetet csak az ellen a konkrét személy ellen nyújthatnak be, aki a hadgyakorlat lebonyolítását parancsba adta.

Zdanovicsnak és Szergejevnek hatszor is nekiszegezték a kérdést, ki adott utasítást a rjazanyi hadgyakorlatra.

Zdanovics és Szergejev hatszor kerülte meg a válaszadást – a nyomozás érdekeire hivatkozva. (...) Megbízható infor-

máció hiányában végül is arra a következtetésre jutottunk, hogy a titkosszolgálat Rjazanyban valóban fel akarta robbantani a lakóházat, hogy ezzel is igazolja a szövetséges csapatok bevonulását Csecsenföldre, és egyúttal fokozza a katonák harci kedvét. »Én láttam a zsákok tartalmát, egy cseppet sem hasonlított cukorra – mondta a műsor végén Alekszej Kartofelnyikov. – Biztos vagyok abban, hogy a zsákokban nem cukor, hanem valódi hexogén volt.« A ház több lakója is egyetért vele. Úgy látszik, elsősorban magának az FSZB-nek volna az érdeke, hogy megnevezze azt a személyt, aki az orosz titkosszolgálat iránti bizalmat és a szolgálat presztízsét megingató hadgyakorlatra aláírásával parancsot adott.”

A stúdióbeszélgetés gyakorlati folytatásaként Asztahov ügyvéd csatlakozott a rjazanyiak korábbi, kollektív beadványához. A kárt szenvedett fél arra kérte a főügyészséget, hogy tárja fel előttük a hadművelet célját, és állapítsa meg az erkölcsi kár kompenzációjának mértékét és formáját. Ezúttal feltűnően gyorsan megérkezett a válasz. „Az FSZB munkatársai saját kompetenciakörükön belül jártak el” – közölte a főügyészség. Érthető, ha siettek ezzel a válasszal. Március 24-re volt kitűzve Zdanovicsnak az a sajtókonferenciája, amelyen az FSZB támadást készült intézni az SZMI ellen, 2000. március 26-án pedig már itt az elnökválasztás.

Zdanovics és kollégái szégyenteljes stúdiószereplése után az FSZB úgy döntött, hogy mostantól nem vesz részt nyílt vitában a lakossággal, és az NTV-ben sem szerepel többé. Továbbá, úgy tűnik, épp ezekben, az egész ország számára kritikus napokban határozott az FSZB arról, hogy elindítja az NTV tervszerű megsemmisítésének hadműveletét. Március 26-án, az elnökválasztást követően, Jevgenyij Kiszeljov Itogi (Összegzés) c. műsorában Borisz Nyem-

cov. nyíltan figyelmeztetett arra a veszélyre, hogy Nyikolajev „Rjazanyi cukor – a titkosszolgálat hadgyakorlata vagy elpuskázott robbantás?” c. adását követően a hatalom bezárhatja az NTV-t:

„Nem tudom, mi lesz az NTV-vel azok után, hogy az egyik szerkesztő, ha jól tudom, Nyikolajev a vezetékneve, előadta a saját verzióját a moszkvai és más robbantásokkal kapcsolatban. Úgy gondolom, hogy az NTV-t valóságos veszély fenyegeti... Kötelességemnek érzem, hogy kiálljak az NTV mellett, ha esetleg megpróbálnák bezárni. És nem tartom lehetetlennek, hogy számolnunk kell ezzel a lehetőséggel. Legalábbis több újságíróval kapcsolatban történtek már ilyen kísérletek, ha nem is Putyin, de a környezete részéről.”

A színpalak mögött, nem hivatalosan, az FSZB tábornokai elismerték, hogy döntöttek afelől, hogy az NTV vezetőit, Guszenszkijt, Igor Malasenkót és Kiszeljovot Oroszország határain túlra „szorítják”. És valóban, hatalomra kerülésének szó szerint másnapján Putyin nyomban hozzálátott az NTV és Guszenszkij Moszt (Híd) néven közismert birodalmának a szétveréséhez, s a televíziós csatorna említett vezetői közül mindössze Kiszeljovnak sikerült megmaradnia Oroszországban.

Zdanovics számára rendkívül fontos volt, hogy 2000. március 24-én a kezében legyen a Legfelsőbb Ügyészség végzése, miszerint az FSZB által Rjazanyban 1999 szeptemberében végrehajtott hadgyakorlat törvényes volt. És Zdanovics éppen a sajtókonferencia előtt, március 23-án kapta kézhez ezt a dokumentumot. „Bűncselekmény hiányában” a főügyészség elutasította Rjazany lakosainak azt a kérését, hogy büntetőjogi eljárás induljon az FSZB munkatársai ellen. Az ügyészség arra a következtetésre jutott, hogy a biztonsági szervek munkatársainak a tevékenysége,

amely arra irányult, hogy a rendfenntartó erők által életbe léptetett intézkedések hatékonyságát ellenőrizze, az orosz FSZB kompetenciakörén belül került lebonyolításra, egy, a Vihr-Anti-tyerror hadművelet részeként a „polgárok védelmének biztosítására” irányuló megelőző-profilaktikus intézkedéseggyüttessel kapcsolatosan, „az ország operatív körülményeinek hirtelen súlyosbodásával összefüggésben, amit egy sor terrorista merénylet idézett elő”. Mindezt figyelembe véve, valamint tekintettel arra, hogy az FSZB munkatársainak a tevékenysége a társadalomra nézve veszélyes következményekkel, illetve a polgárok jogainak és érdekeinek megsértésével nem járt, a főügyészség azt a határozatot hozta, hogy a büntetőjogi eljárás kezdeményezésére irányuló kérést elutasítja.

Az FSZB-t felügyelő Főügyészi Hivatal vezetője, Vlagyimir Tyitov még aznap diadalittasan jelentette ezt az RTR állami csatornájának 17 órás híradójában. Az RTR és Tyitov elmondásában a mindenki előtt ismert rjazanyi történet hétköznapi eseménynek tűnt, amelyre kár is vesztegetni a nézők és az újságírók idejét:

RTR: A lakókat evakuálták. A helyszínre érkező tűzserészt nem talált a zsákokban robbanóanyagot. A rendőrök először azt hitték, valaki szórakozott velük.

Tyitov: Ugyanakkor a helyszínre érkezett a szakértői csoport vezetője, Tkacsenko is. A nála levő műszerrel megvizsgálták a zsákokat. A berendezés hexogén jelenlétét mutatta.

RTR: Minden zsákból vettek egykilónyi mintát, és elszállították a lőtérré. Az anyag azonban nem robbant fel. A zsákokban cukor volt. Két nappal később az FSZB igazgatója, Patrusjev bejelentette, hogy Rjazanyban terrorellenes hadgyakorlat folyt. A szakértők pedig arra is magyarázatot adtak, miért jelezte Tkacsenko műszere a hexogént.

Tyitov: Ez a vezető állandóan szakértői vizsgálatokat folytatott, és a műszer a kezére tapadt mikrorészecskéket jelezte.

RTR: A mai napon a „rjazanyi hexogén” ügyére sikerült pontot tennünk. A Főügyészség végzésének másolatait megküldték a rjazanyi UFSZB-nek és a Jablokó frakció tagjainak, akik a vizsgálat menetével kapcsolatban a meghallgatást kezdeményezték.

A szakemberek kezdeti feltételezése, miszerint a rjazanyi lakóház alagsorában talált zsákokban hexogén volt, a főügyészség vizsgálata során megdőlt. A megismételt szakértői jelentés megerősítette, hogy a zsákokban cukor volt. A sajtóban és a televízióban azonban olyan hírek keltek szárnyra, miszerint a hadgyakorlat során hexogént alkalmaztak, és az FSZB a lakosság biztonságát kozkázta a hadgyakorlat során.

Tyitov: Egyetlenegy következtetés lehetséges – bizonyos tudósítók érdekeiről, egyenesen becstelenségéről van szó... Fő, hogy szenzáció legyen... és növelje a példányszámot.

RTR: Most legalább a 14. és 16. sz. ház lakói megtudják végre, miért is kellett az utcán tölteniük az éjszakát a robbanásra várakozva.

Tyitov: A helyi UFSZB vezetőjének ellenőrzéséről volt szó. Meg kellett nézni, hogyan reagál extrém helyzetekben.

RTR: Végeredményben a főügyészség megállapította, hogy a hadgyakorlat a társadalomra nézve veszélyes következményekkel nem járt, és a különleges szolgálat kompetenciakörén belül került lebonyolításra. Azt az eljárást, amelyet a rjazanyi nyomozók a „terrorizmusra” vonatkozó törvénycikk alapján kezdeményeztek, megszüntetik.

Szeptember 24-én, zsebében a bűnbocsátó cédulával, a főügyészség elutasító határozatával, a rjazanyi polgárok FSZB ellen benyújtott keresetének ügyében Zdanovics támadást indított az újságírók ellen. Erősen ideges állapotban, rettenetes oroszszággal, nyílt fenyegetőzésbe kezdett:

„Szeretném felhívni a figyelmüket arra, és ezt hivatalosan is szeretném bejelenteni, hogy sem a múltban, sem a jövőben, egyetlen provokációt sem fogunk figyelmen kívül hagyni, amelyet egyes újságírók szerveznek az állami szolgálat, az állam intézménye ellen. (...) Vagyis, hogy egészen konkrét legyenek: itt van ettől a Novaja Gazetától (Új Lap) ez a tudósító, aki leköszölte ezeket a cikkeket, nem riadok vissza attól, hogy provokátornak nevezzem, amennyiben a biróházunkban van annak a kiskatonának a teljes vallomása, amit később az Obscsaja Gazeta (Közös Újság) is úgymond átvett, hogy is volt ez, hogyan húzták úgymond ki belőle a szavakat és mi mindennel fenyegették. És mindez bizonyítást nyert. Annak a bűnügyi eljárásnak a keretében, amely... szóval a maguk, vagy lehet, hogy nem a maguk, hanem mások publikációi ügyében folyik, nos, ez az eljárás április elejére lezárul. Vagyis ennek az eljárásnak a keretében ki fogják hallgatni magát a tudósítót, hogy miért is követett úgymond el ilyesmit. És ez ügyben már most keresetek vannak a légideszantosok képviselői részéről, és amikor mindez majd törvényesen is bejegyzésre kerül, és a bűnügyi eljárás jegyzőkönyvében is lefektetik, és az ügyészség és a mi Szerződés-Jogi Hivatalunk képviselői is megfelelőképpen értékelik, egyáltalán nem zárom ki, hogy keresettel fogunk élni, egyebek között a bíróság felé, mert senki nem játszadozhat provokációval.”

Az egyik újságíró, aki láthatóan nem ijedt meg, miután végighallgatta Zdanovics dörgedelmét, megkérdezte: „Megmodom őszintén, eredetileg nem szándékoztam önnek Rjazannal kapcsolatban kérdéseket feltenni, engem valahogy nem nagyon érdekel ez a téma, de ön saját maga kezdeményezte a vitát. Megmagyarázná nekem, ha tegyük fel, van egy saját házam egy faluban, maguknak jogukban áll ott hadgyakorlatot folytatni és riadóztatni, és a házam alatt elhelyezhetnek egy ilyen gyakorlóbombát, joguk van erre?”

Zdanovics válasza ismét bebizonyította, hogy az FSZB és az orosz társadalom, ha egy országban élnek is, nem ugyanazt a nyelvet beszélik:

„Egyszóval értem, szóval ismétlem, mi szigorúan a terrorizmus elleni harc törvényének a keretein belül cselekedtünk. Mindent, amit tettünk, (...) az ügyészség megvizsgált, és egyetlen olyan cselekedetet sem mutattak fel, amely megszegte volna ezt vagy azt a törvényt. Nos, ezt a választ adhatom magának.”

Túlságosan is sok esemény sűrűsödött 2000 márciusának második felére. Nyilván a március 26-i választások miatt nem jelenhetett meg a kegyvesztett Novaja Gazeta soron következő száma, amelyben Putyin választási kampányának finanszírozásáról és az FSZB-ről közöltek volna írásokat. Március 17-én ismeretlen hackerek betörték az újság komputerrendszerébe, és megsemmisítették a kiadvány számítógépre vitt változatát. Sekocsihin erre közölte, hogy manapság a komputerrendszerek feltörése az utolsó azoknak az incidenseknek a sorában, amelyek arra irányulnak, hogy egy lap normális működését megakadályozzák. Mellesleg, nemrég a lap irodájába is betörték, ahonnan elvitték a reklámanágyozókra vonatkozó információt tároló komputert. Az elmúlt két évben az adórendőrség négy alkalommal is ellenőrzést tartott a Novaja Gazeta irodájában, a lap egyes szponzoraitól pedig a

Kreml egyenesen azt követelte, hogy vonják meg anyagi támogatásukat a nyakas kiadványtól.

A Novaja Gazeta vezetősége megpróbált rájönni, minek köszönhetik ezt a rendkívül ellenséges viszonyt az FSZB részéről. A helyzet elemzésének kérésével az újságírók egyenesen a hivatal munkatársaihoz fordultak. A választ, amelyet a lap kapott, méltán nevezhetjük őszintének:

„Az állam részéről a kiadvány irányában tanúsított effajta aktivitás kétségtől azt mutatja, hogy Önök tiltott területre tévedtek, és valakinek rátapostak a tyúkszemére. Az sem kizárt, hogy Önök egy, a titkosszolgálat belügyeinek nem éppen sikeres epizódjában váltak nemkívánatos szemtanúkká. Ha a tények megfelelnek a valóságnak, úgy a rendszer egymás ellen acsarkodó csoportosulásai ezt nem fogják alátámasztani. Mindenki abban érdekelt, hogy az ügyet a szőnyeg alá söpörjék. Nyilván attól tartanak, hogy a rjazanyi »eseményeknek« újabb élő szemtanúi kerülhetnek elő.”

Ekkorra Rjazany a vidéki kisvárosból előlépett a külföldi újságírók zarándokhelyévé. Amint azt Pavel Volosin szellemesen megjegyezte, az egy főre jutó külföldi újságírók számát tekintve Rjazany hamarosan már csak Moszkvával vetekedhet. A helyi szállodák luxuslakosztályait kibérelték a külföldi tudósítók, és forgatócsoportjaik kíséretében mind megszállták a rendőrséget, az FSZB-t, de még az MCSSZ-t is. Ezért utasítás érkezett Moszkvából Rjazanyba, hogy az UFSZB és az UVD szakítsa meg a kapcsolatot a sajtóval. Az egyik tiszt, akinek már sikerült interjút adnia, most sietve tagadta meg, amit mondott. Az információ kiszivárgása ügyében a rjazanyi katonai hivatalokban hivatalos ellenőrzést indítottak. Eközben Jurij Bludov az újságírók minden kérdésére szárazon csak annyit felelt: „No comment.”

A rjazanyi ház minden lakója elállt attól, hogy bíróság elé vigye az ügyét az FSZB-vel, jóllehet nem voltak meggyőződve az FSZB ártatlanságáról. A 14/16. sz. alatti házba egyre érkeztek a rendőrség és az FSZB tisztjei, győzködtek az embereket, hogy ne indítsanak pert a hadgyakorlat szervezői ellen. Maga Szergejev tábornok is eljött, kérte, hogy ne tegyenek panaszt, elnézést kért a moszkvai kollégák nevében. Amikor 2000 szeptemberében az NTV riportot közvetített a gyászos évfordulóról, az egyik asszony ezt mondta: „Ahogy közeleg ez a nap, az embernek kedve volna egyszerűen elmenni hazulról. Merthogy attól félek, ne adj isten, megint valami hasonló hadgyakorlattal ünneplik majd meg az évfordulót. És, magam kétlem, hogy hadgyakorlat volt. Én kétlem.” „Úgy bántak velünk, mint a barimokkal – mondta egy másik asszony a ház lakói közül. – Ha legalább hajnaltájban megmondták volna, hogy hadgyakorlat volt, de csak két nap múlva szóltak... Nem hisszük, hogy gyakorlat volt.” „Nem hiszem, hogy hadgyakorlat volt – mondta Ljudmila Kartofelnyikova: – Hát szabad így meggyalázni az embereket? A házunkban a nyolcadikon egy idős nő nem tudta kihozni a béna anyját, és egymaga hagyta el a házat: Tudja, hogy zokogott aztán a moziban?!” A rjazanyi események hőse, Alekszej Kartofelnyikov maga is kételkedett: „Senki nem magyarázta meg nekünk azon a napon, hogy ez hadgyakorlat. Nem is hisszük. Tudja, hogy megy ez nálunk? Ha felrobban – terrorista merénylet, ha nem – hadgyakorlat.”

De nemcsak a balsorsú rjazanyi ház lakói kételkedtek, hanem az orosz sajtó is. „Ha a hatalom meggyőzően bizonyítja – írta a Verszija (Verzió) –, hogy pont a csecsenek robbantottak alvó emberekkel teli házakat, ha nem is értünk egyet, megértjük azt a kegyetlenséget, amellyel csapataink lerohanták a csecsen városokat. De mi van akkor, ha a robbantásokat nem a csecsenek, nem Hattab, nem Baszajev, nem Radujev rendelte meg? Ha nem ők voltak

azok, akkor ki? Még rágondolni is rettenetes. (...) Most már megértjük, hogy nem mondhatjuk csak úgy egyszerűen, hogy a robbantásokat a csecsenek szervezték.”

És végül, sok külföldi szakember is kételkedett. Íme, mit választott William Odom arra a kérdésre, milyen okok vezettek a háború kitöréséhez:

„Az én véleményem az, hogy Oroszország saját maga kreálta ennek a háborúnak az ürügyét. Épp elég bizonyíték tanúsítja, hogy néhány robbantást a rendőrség maga rendezett meg Moszkvában. Ugyanez történt, amikor Rjazanyban lebuktak, és megpróbálták, amit tettek, hadgyakorlatnak beállítani. Úgy vélem, hogy az orosz rendszer egy egész előre kitervelt eseménysorozat láncolatát dolgozta ki azzal, hogy az orosz közvéleményt befolyásolja és olyan irányba terelje, amely a legtöbb orosz számára elfogadhatatlan.”

Az FSZB, miután áthágta a jog adta lehetőségek határait, cselekedeteit nem az OF Alkotmányára, de nem is a Btk. kódexére, hanem saját, utasításokban és szóbeli parancsokban megfogalmazott politikai ambícióira alapozta. A jogszerűtlenség, amelynek ingoványába Oroszország alámerült, azért bontakozhatott ki, mert a titkosszolgálat szervei tervszerűen és célszerűen rombolták az orosz államiság törvényes alapjait. A legfélelmetesebb fegyver ebben a harcban a titkosszolgálat által országszerte verbuvált és saját ellenőrzése alá vont állományon kívüli különleges akciócsoportok alakulatai voltak.

Az FSZB irányítása alatt álló különleges, állományon kívüli alakulatok létrehozása

A különleges katonai alakulatok és hatalmi struktúrák volt és aktív ügynökeinek sorából verbuvált állományon kívüli konspirációs harci csoportok a nyolcvanas években jelentek meg Oroszországban. Hazánkban jelenleg összesen körülbelül harminc katonai hivatal létezik. Minden egyes hivatal mellett katonai alakulat is működik. Nehéz volna megmondani, hogy ez a folyamat mennyire volt előre megszervezett, illetve mennyire történt spon-tán. Az FSZB nyilván arra törekszik, hogy mindenütt meglegyenek a maga emberei, és ha nem is mindig hoz létre a szó szoros értel-mében vett alakulatokat, működésüket ilyen vagy olyan mértékben a kezdetektől fogva az ellenőrzése alatt tartja. Jellemző ebben a vo-natkozásban a két testvér, Alekszandr és Szergej Larionov nevéhez fűződő primorjei csoport megalakulásának a története.

A nyolcvanas évek végén, területi beosztásának megfelelően, a két testvér, Alekszandr és Szergej Larionov elindult Vlagyivosz-tokba, hogy felvegye a munkát az egyik legnagyobb ipari társulás, a Vosztoktranszflot kötelékében. Sz. Larionov rövidesen a vállalat komszomolszervezetének a vezetője lett. Amikor sor került az ál-lami vállalat árverezésére, a Larionov testvérek, akik valahonnan pénzt szereztek, részben saját maguk, részben mások közvetítésé-vel jókora részvénytcsomagot vásároltak, amelyet a Vosztok-

transzflot biztonsági szolgálatánál jegyeztettek be Szisztjema SZB (SZB-rendszer) néven. Ebből a struktúrából kiindulva később Primorje történetének leghatalmasabb és legvéresebb operatív csoportját hozták létre.

A Larionov testvérek emberei bejárták a Csendes-óceán haditengerészetének minden alakulatát, megkeresték a parancsnokot vagy annak helyettesét, és elmondták, hogy munkaközvetítéssel foglalkoznak, s a hadsereg soraiból tartalékosként leszerelt katonákat a Szisztjema SZB különleges alakulatainál helyezik el, amely a szervezett bűnözés elleni harcra szakosodott; a katonák, miután a diverzáns alakulatok tartalékállományába kerültek, beálltak hozzájuk. A csoport felépítése a GRU mintáját követte: saját elhárítása és felderítése volt, voltak „tereptisztogatói”, külső megfigyelő brigádjai, robbantói és analitikusai. Japánból beszerezték a legmodernebb felszerelést: olyan scannereket, amelyeknek a segítségével lehallgathatták a csipogókat és a rádiótelefonokat, „bogarakat”, amelyek lehetővé tették, hogy éjszaka is lássanak, és „poloskákat”, amelyeket a legkülönbözőbb tárgyakban rejthettek el.

A Larionov testvérek brigádja szoros együttműködésben dolgozott a Primorje titkosszolgálatával, és mindenekelőtt a GRU haditengerészeti felderítésével. Az alvilág egyes kiválóságainak a likvidálására a helyi UFSZB adta a megbízatást. Larionov helyzet-elemzői hét olyan alvilági kiválóságot azonosítottak, akik a Vlagyivosztok üzleti életét felügyelő csoportosulások élén álltak. A Larionov testvérek úgy határoztak, hogy ezt a hét embert eltakarítják az útból, az üzletet pedig megtartják maguknak.

A lista élén egy, az alvilágban Csehov néven ismert bandita állt. A Larionov testvérek brigádjának két bérgyilkosa a városon kívül egy út menti csapdába csalta Csehovot, gépkocsiját automata löfegyverekkel szétlőtték, a járműből kiugró sofőrt a fején találták el,

magát a sérült bandavezért pedig egy dombra hurcolták, ahol leöntötték benzinnel és felgyújtották.

A másik „halálraítéltnek” a hálószobájába dobtak be egy nagy teljesítményű robbanószerkezetet. A merénylet célpontja túlélte a támadást, de a lakóház lépcsőháza beomlott, és négy véletlenül ott tartózkodó ember meghalt.

1993-ban a Larionov testvérek alakulatában konfliktus támadt. A csoport egyik vezéregyénisége, Vagyim Goldberg (másképpen Golydberg) és sameszai elrabolták A. Larionovot, kivitték az erdőben, és több tucat késszúrással megölték. Amikor Sz. Larionov értesült testvére haláláról, elrejtőzött. Az év végére a bűnügyiek a banda valamennyi tagját, köztük Sz. Larionovot és Goldberget is letartóztatták. Az egyik legelső kihallgatás alkalmával Larionov kijelentette, hogy egyelőre semmit nem hajlandó elmondani, de mindenről beszámol majd a bíróságon: a Szisztjema SZB csoportról és annak védnökeiről a titkosszolgálatnál. Hogy ez ne következhesen be, Larionovot meggyilkolták.

Larionovot a vlagyivosztoki SZIZO 1. sz. börtönében tartották fogva, egy fokozott biztonsági védelemmel ellátott magáncellában. Larionov éppen a soron következő kihallgatásra indult, amikor vele szemben elővezették az ekkor már 19 éve rács mögött raboskodó Jevgenyij Gyemjanyenkót. Amint elhaladt Larionov mellett, Gyemjanyenko előrántotta „bőkőjét”, és egyetlen döféssel megölte Larionovot.

A bosszúhadjárat Larionov ellen azonban nem ért véget. 1999-ben ismeretlen tettesek felrobbantották Larionov lakását, ahol a felesége tartózkodott. Az asszony épségben túlélte a merényletet. Valamivel később egy bérgyilkos agyonlőtte Larionov ügyvédjét, Nagyeczda Szamihovát. Vlagyivosztok-szerte azt rebesgették, hogy „a tanukat a titkosszolgálat teszi el láb alól”. Valóban, az ügyészség és a bíróság feltűnően sokáig halogatta az ügyet. A vizs-

gálat több éven át húzódott, s a vádhatározat csak 2000. január 14-én született meg. A Larionov-féle alakulatra vonatkozó büntetőjogi per anyaga ekkor már 108 kötetre rúgott. A vádlottak padján azonban csak kilenc ember foglalt helyet. Hárman közülük egyenesen a tárgyalóteremből szabadon távozhattak, nekik beszámították a vizsgálati fogságban letöltött időt, a többiek pedig nyolctól tizenöt évig terjedő szabadságvesztésben részesültek (köztük Goldberg, akit tizenöt évre ítélték).

Okunk van feltételezni, hogy a híres szamarai „bandavezér”, a Nissan néven közismert Alekszandr Litvinka brigádja az FSZB-nek dolgozott. Litvinka Ukrajnában élt. A nyolcvanas években érkezett Szamarába, ahol egy sor rablótámadás miatt hamarosan hét év börtönre ítélték. A fegyenclepről már ismert alvilági személyiségként távozott, akit a japán autók iránti vonzalma miatt Nissannak kereszteltek el. Az olyan bűnöző „tekintélyek” ajánlatának köszönhetően, mint Dmitrij Razuljajev (Gyima Bolsoj – Nagy Gyima) és Mihail Beszfamilnűj (Besz – Ördög), Litvinka saját „brigád” hozott létre, amelynek magját volt karatemesterek alkották, akik szigorúan ragaszkodtak a szeszmentességhez, és feltétlen engedelmességgel teljesítették a parancsokat.

Rövid idő múltán Litvinka beszállt abba a háborúba, amely a Volzsszkij Autógyár (VAZ) ellenőrzéséért folyt. 1996 elején a Dubki panzióban sor került két szamarai bűnszövetkezet képviselőinek a találkozójára. Miután a tárgyalások sikerrel befejeződtek, négy ismeretlen kalasnyikovból tüzet nyitott a résztvevőkre és agyonlőtte őket. Négy hírhedt alvilági személyiséget és egy beépített ügynököt meggyilkoltak. Az egyik támadóban felismerni vélték Litvinkát, akit nem sokkal később letartóztattak. Egy hónappal rá Litvinkát újra szabadon engedték, anélkül hogy vádat indítottak volna ellene.

E perctől fogva Szamara bűnözőinek körében senki nem kételkedett abban, hogy Litvinka a titkosszolgálatnak dolgozik.

Az egyik „titkos” összejövetelen Litvinkát törvényen kívül helyezték. Hogy meg ne öljék, Litvinka otthagya a szamarai területet, és csak nagy ritkán tűnt fel, akkor is csak azért, hogy a soron következő megrendelésnek eleget téve meggyilkolja valamelyik bandavezért. Feltehetően ő ölte meg 1998-ban Dmitrij Razuljajevet, majd 1999-ben az ismert alvilági személyiséget, Konsztantyin Berkugot is.

2000. szeptember 23-án nappal, Moszkvában, a Krülatcskije Holmü utca 27. sz. környékén Litvinkát meggyilkolták. Négyen adtak le rá lövéseket. A gyilkosság helyszínén a rendőrség két hangtompítóval felszerelt Makarov típusú fegyvert, egy Kedr típusú golyószórót és egy Izs-Bajkal típusú revolvért talált elhajtva. Ugyanott megtaláltak egy, az áldozat tulajdonát képező Makarov típusú lőfegyvert is. A tettesek egy fehér, VAZ–2107 típusú gépjárművel menekültek el a tett helyszínéről. Hogy ki tette el láb alól Litvinkát – az FSZB vagy a szamarai bandavezérek –, legfeljebb találgathatjuk.

Alekszandr Szolonyik (Makedóniai Sanyi) hírhedt kurgani brigádját, amelynek tagjai főként az orosz titkosszolgálat és ügyosztályai volt és jelenleg is aktív munkatársai közül verbuválódtak, ugyancsak a titkosszolgálat, köztük az SZBP és az FSZB pártfogolta. A Kurganszkaja alakulat a kilencvenes évek elején jelent meg Moszkvában, és nyomban az Orehovszkaja csoport vezetőjének, Szergej Tyimofejevnek (Szilveszter) a felügyelete alá került. Tyimofejev az MB FSZK ügynöke volt, és sűrűn érintkezett az SZSZKSZ KGB 5. sz. Hivatalának egykori tisztjével, Majorovval, aki később Toko-Bankában volt az egyik őrző-védő szolgálat vezetője. Majorov rendszeres kapcsolatot tartott fenn az ATC FSZB Operatív Hivatalának (OU) vezetőjével, Ivan Kuzmics Mironov vezérőrnaggyal, az SZSZKSZ KGB volt párttitkárával, akinek akkoriban a terroristák felkutatása volt a közvetlen feladata.

A kilencvenes évek közepe felé az Orehovszkaja alakulaton belül jelentős változások mentek végbe: Szergej Butorin (Osza) személyében Tyimofejevnek vetélytársa akadt. 1994 szeptemberében Tyimofejevet saját Mercedesében röptették a levegőbe. Egymás után tűnedezték el azok az emberek, akik kitartottak Tyimofejev mellett. Butorin saját csoportot hozott létre, amelynek tagjait az Orehovszkaja, a Kurganszkaja és a Medvedkovszkaja operatív csoportok emberei közül válogatta. A „tisztogatást” végző ügynökök a GRU, az MVD és a VDV különleges alakulatainak harcosainak sorából kerültek ki. Butorin környezetében a katonai hivatalok aktív munkatársai, köztük az elhárítás egyik alezrede is felbukkantak (később ugyanezt az alezredest egy sor súlyos bűncselekmény elkövetésével vádolták; végül azonban minden vád alól felmentették).

1994 végére a Kurganszkaja csoportban élesen egyértelművé vált, hogy az alakulat vezető személyiségei Koligov, Nyeljubin és Ignatov. A „kurgan tisztogatóinak” híre bejárta egész Oroszországot. Az egyik legismertebb bérgyilkos hírében Alekszandr Szolonyik állt. De a legaktívabb és egyben legveszélyesebb gyilkosa a Kurganszkaja operatív alakulatnak Konahovics volt.

A Kurganszkaja csoport kegyetlen háborút vívott a Baumanszkaja alakulattal. Az egyik ügynök, aki a Kurganszkaja csoportnál dolgozott, elmondta, hogy ebben a bandaháborúban a Baumanszkaja brigádból több tucat ember halt meg, méghozzá úgy, hogy előbb rendszerint elrabolták és kegyetlenül megkínózták őket (kiszúrták a szemüket, tűzzel égették őket), és csak azután gyilkolták meg. A Baumanszkaját a Kurganszkaja csoport „állati brigádnak” keresztelte el. Elmondásuk szerint sok volt köztük a dagesztáni. A háború egyebek között azért folyt, hogy az egyik, amerikai autókat árusító cég felett megszerezzék a felügyeletet. A pláne az volt, hogy ezeknek az autóknak a tetőszerkezetében kábítószert csempészték Kolumbiából.

A Kurganszkaja csoportra a MUR 12. sz. ügyosztályát állították. Az operatív munkákat Oleg Plohih vezette. Végül a Kurganszkaja alakulat két tagját elfogták, és a SZIZO „Matróz Csend” (Matrozszkaja Tyisina) nevű börtönébe csukták. Az egyikük elmondta ügyvédjének, hogy ha pszichotikus szerekkel próbálkoznának nála, lehet, hogy megtörne és mindent elmondana, márpedig több tucat nagyszabású bérgyilkosságról tudna mesélni, beleértve Lisztjev meggyilkolását is. A letartóztatott azt kérte, hogy helyezék át Lefortovóba, és megígérte, hogy együttműködik a hatóságokkal, ha azok garantálják a biztonságát, ugyanis a Kurganszkajának a rovásán számtalan gyilkosság volt, köztük „beépített emberek” is szerepeltek, amiért az orosz börtönök íratlan törvényei szerint halál jár. A MUR már éppen hozzálátott volna, hogy a két letartóztatásban levő személy áthelyezését előkészítse, de nem bizonyult eléggé gyorsnak. Az információ kiszivárgott, és a kurganiakat egyetlen éjszaka alatt megölték, noha más-más cellában ültek. Pedig a vallomásuk nem egy nagyszabású bérgyilkosságról leránthatta volna a leplet.

Szolonyik szerencsésebbnek bizonyult. Miután letartóztatták, a Matróz Csend börtönének egy külön épületébe került, ahonnan egyenesen Görögországba szöktették.

Közvetlen köze lehetett a Kurganszkaja csoport szétveréséhez Vaszilij Naumovnak (Naum), a koptyevi alakulat vezetőjének is, aki az OF MVD ügynöki apparátusánál szolgált. A Kurganszkaja emberei eleinté beférkőztek a koptyevi operatív alakulat bizalmába, majd a vetélytárs szinte minden gyenge pontját kiismerve elkezdtek likvidálni annak vezetőit. Amikor Naumov rájött, ki teszi el láb alól az embereit, a Kurganszkaját átadta a MUR 12. sz. ügyosztályának. A konfliktusba ekkor az FSZB is beavatkozott, amely egyrészt nem volt érdekelt abban, hogy a védnökségét élvező Kurganszkaja alakulatot megsemmisítsék, másrészt legjobban

attól tartott, hogy az információ valamilyen módon kiszivárog és botrányt okoz. Az FSZB egykettőre kiderítette, hogy a Kurganszkaja csoportra vonatkozó információ a velük sűrűn találkozó Naumovon keresztül jut el a MUR-hoz. A fülést a kurganiaknak is továbbította.

1997. január 27-én Naumov a Szaturn (Szaturnusz) különleges rendőrségi alakulat két, védelmét biztosító biztonsági őrének kíséretében megérkezett a Petrovka 38. sz. alatti GUVD épületéhez, hogy a MUR különleges ügynökével találkozzon. Mobiltelefonon magához rendelte az operatív megbízottat, és gépkocsijában várakozott. Ekkor autója mögé néhány Zsiguli sorakozott fel, s a benne ülők szitává lötték Naumovot. A kurganiak így adták tudtára, hogy tisztában vannak azzal, hogy Naumov kapcsolatban állt a MUR-al.

Naumov ügynöki tevékenysége önmagában azonban nem végződhetett volna a Kurganszkaja csoport megsemmisítésével, ha két másik körülmény nem játszik közre. Az egyik az volt, hogy Korzsakovot felmentették az SZBP vezetői tisztsége alól, majd az egész szervezetét felszámolták. Korzsakov támogatása nélkül a kurganiak sebezhetővé váltak. A másik körülmény az volt, hogy az MVD központi apparátusát lefizették azért, hogy a Kurganszkaja csoportot likvidálja. A megrendelést a Baumanszkaja banditái pénzelték, akiknek hagyományosan jó kapcsolataik voltak az MVD egyes vezetőivel, és akik Korzsakov félreállítását után most már a minisztérium elé terjeszthették a Kurganszkaja alakulat felszámolásának a kérdését.

A MUR mellett az a Butorin is vadászott a kurganiakra, aki végül is az agyonlövésükre parancsot adott. Azokat a gyilkosságokat, amelyeket Butorin alakulata készített elő, a hivatásos titkoszolgálat szintjén valósították meg, olyannyira, hogy az akció során a résztvevők szó szerint percenként adtak helyzetjelentést. Úgy

tervezték, hogy a Kurganszkaja harcosainak élesapatát (Koligovot, Nyeljubint, Ignatovot és Szolonyikot) Görögországban gyűjtik egybe, és ott egyszerre valamennyit meggyilkolják.

Butorin hadművelete, amely arra irányult, hogy Szolonyik alakulatát megsemmisítse, mindvégig az FSZB és a GRU felügyelete alatt állt. Ezért is szivároghatott ki az információ, és várokoztak az emberek hiába Szolonyik görögországi villája előtt két héten át, napi huszonnégy órás megfigyelőállásban Butorin ügynökei: Koligov, Nyeljubin és Ignatov nem látogatott el Szolonyikhoz. Ekkor Butorin két hűséges beosztottja, Szasa Szoldat (Katona Szasa) és Szerjzsa, azt a parancsot kapták, hogy öljék meg Szolonyikot. 1997. február 2-án Szoldat és Szerjzsa gépkocsijukkal odamentek Szolonyik házához, akivel ismerték egymást, kihívták őt, majd együtt elindultak Athén felé. Útközben a hátsó ülésen ülő Szoldat egy zsineggel megfojtotta Szolonyikot.

Eközben a RUOP munkatársai, akik Butorintól azt a felvilágosítást kapták, hogy Szolonyik Athén külvárosában, egy Voribobi nevű kis helységben lakik, repülőgéppel útnak indultak Görögországba. Butorin leírását követve, 1997. február 3-án a RUOP-isták megtalálták Szolonyik holttestét. Ha egy nappal korábban érkeznek, még életben találták volna. De akik a hadművelet tervezetét készítették, tudták, kinek, hova és mikor kell megérkeznie. A RUOP pontosan azért késett, mert nem volt szabad életben találnia Szolonyikot.

Legalábbis ez áll a hivatalos jelentésben. Hogy valójában mi történt, sohasem tudjuk meg. Szolonyik négy audiokazettát helyezett el a ciprusi bankszéfében, amelyek a visszaemlékezéseit tartalmazták. 1997 januárjában, halála előtt néhány nappal felhívta ügyvédjét, Valerij Korüsevet, és arra kérte, hogy halála esetén adja ki a kazettákat. Február 2-án Szolonyik valóban eltávozott az élők sorából, bár – ki tudja, miért – a pénzt is magával vitte a számlájáról. Szolonyik kartonjából hogy, hogy nem, eltűntek az ujjlenyomatok.

És mintha csak a föld nyelte volna el, eltűnt a barátnője is, akivel Varibobiban még együtt volt.

Ügyvédhez méltó együttműködést tanúsítva Karusev még ugyanabban az évben kiadta Szolonyik kazettáit. És nyilvánvaló volt, hogy a könyv, amely sok mindent elbeszél, ha nevek nem is szerepelnek benne, Szolonyik egyfajta életbiztosítása volt: ne keressetek, különben nyilvánosságra hozom a neveket. Mellesleg Butorinnak, akit különösen súlyos bűncselekmények elkövetése miatt köröz a Szövetségi Nyomozóhivatal, ugyancsak nyoma vészett. Azt beszélik, azóta komoly üzletember.

Végül még egy állományon kívül működő különleges alakulat – Valerij Radsikov GRU ezredes, az Afgán Háború Rokkantjait Támogató Oroszországi Alapítvány (RFIVA) vezetőjének csoportja, amely 1991-ben a GRU vonalán szerveződött. Azok közül, akik kapcsolatban álltak az alapítvánnyal, 37 embert meggyilkoltak, 62 főt pedig megsebesítettek.

1994-ben, saját házának lépcsőházában a levegőbe repítették Mihail Lihogyejt, az alapítvány első vezetőjét. 1995 októberében csodával határos módon maradt életben maga Radsikov. Hat golyót kapott, súlyosan megsebesült, de autójával sikerült elmenekülnie a gyilkosok elől. Jogi tanácsadóját és bizalmasát, Dmitrij Matyesevet azonban ugyanebben a lövöldözésben megölték.

1996. november 10-én 14 embert ízekre szaggatott, 26 főt pedig nyomorékká tett az a bomba, amely a Kotljakovszkij temetőben robbant. Meghalt Lihogyej özvegye, Jelena Krasznozluckaja, aki a RFIVA gazdasági igazgatói posztját töltötte be, valamint Lihogyej barátja és örököse, Szergej Trahirov. A robbantás megszervezésével Radsikovot vádolták. 1998. szeptember 3-án, amikor Radsikov már a börtönben ült, lelőtték Lihogyej másik segítőtársát, az új afgán alapítvány főigazgatóját, Valerij Vukolovot is.

Hosszú évek óta lopták az alapítvány pénzét, ami Oroszországban bevett dolog. Ami szokatlan volt, az a lopások nagyságrendje. A legszerűsebb számítások szerint is 200 millió dollárról volt szó. Az esetet a főügyészség legjobb munkatársai vizsgálták, a kiemelt jelentőségű ügyek nyomozója, Danyilov vezetésével. A nyomozásban még négy „fejes” és több mint 100 ügynök (összesen 180 ember) segítettek. De nem sikerült rájönniük, hová tűnhettek az afgán háborús rokkantak zsebéből ellopott milliók. Magát Radsikovot mindössze két és fél millió eltulajdonításával vádolták.

Néhány nappal azután, hogy Radsikovot letartóztatták, helyettesét, Valerij Voscsevozt, aki az alapítvány valamennyi pénzügyi tranzakcióját felügyelte és az elnökválasztási kampány idején Borisz Jelcin bizalmasa volt, mint az elnök teljhatalmú képviselőjét, sürgősen áthelyezték az amuri területre. Radsikov és két társa, Mihail Szmurov és Andrej Anohin pere tíz hónapon át húzódott. 2000. január 17-én az állam mint felperes azt követelte, hogy az elítélteket tüknek megfelelően 13, 15, illetve 10 év szabadságvesztésre ítéljék.

Radsikovot azzal vádolták, hogy 1996 nyarán elhatározta, hogy meggyilkolja a vele afgán vonalon konkuráló Szergej Trahirovot, a RFIVA elnökét, s ezzel a céllal átadott egyik szomszédjának, az afgán veteránnak, Andrej Anohinnak egy pisztolyt, valamint fizetéképpen legalább 50 ezer dollárt. Anohin azonban 10 ezer dollárért Mihail Szmurovot vette rá a gyilkosságban való bűnrészességre.

Trahirov meggyilkolása nem ment könnyen. Testőrei, akik az FSZB-vel szoros együttműködésben álló Sz. I. Lüszzuk irányítása alatt álló Vityaz (Vitéz) alakulat ügynökei voltak, mindenhova elkísérték őt. Szergej Ivanovics Lüszzuk az OF MVD belső alakulatain belül különleges megbízatást teljesítő Vityaz csapatnak volt alapítója és első kapitánya, s már vezérőrnagyként a KGB Különleges Ügyosztályára került. Utolsó felettese, akivel Lüszzuk a titkosszolgálatnál a kapcsolatot tartotta, a katonai elhárítás osztály-

vezetője, Vlagyimir Jevgenyevics Vlaszov ezredes volt, aki törölte Lüszejukot az FSZB ügynökállományából (nehogy újabb pártfogókra akadjon), majd a továbbiak során úgynevezett archív ügynökként alkalmazta őt. Az Oroszország Hőse kitüntetést Lüszejuk a Vityaz csapatnak az Osztankino 1993-as védelme során való irányításáért kapta. Ő volt az, aki parancsot adott arra, hogy a puccs résztvevőire tüzet nyissanak.

A Lüszejuk által vezetett kereskedelmi cégnél, amely bizalmas forrás szerint bérgyilkosok – köztük Lazovszkij emberei – kiképzésével foglalkozott, Vlaszov Lüszejuk egyik helyettese volt.

Az összeesküvés tagjai elhatározták, hogy a RFIV 1994-ben meggyilkolt első elnökének, Mihail Lihogyejnek a gyászszertartásán Trahirovot a Kotljakovszkaja temetőben felrobbantják. Különös módon Trahirov biztonsági őreit épp a robbantás előtti napokban cserélték le. Az új őrség a robbanásban meghalt. A Vityazban szolgáló régi tagok mind túléltek a merényletet. Feltehető, hogy Vlaszovon vagy más embereken keresztül Lüszejuk tudomást szerzett a merényletről.

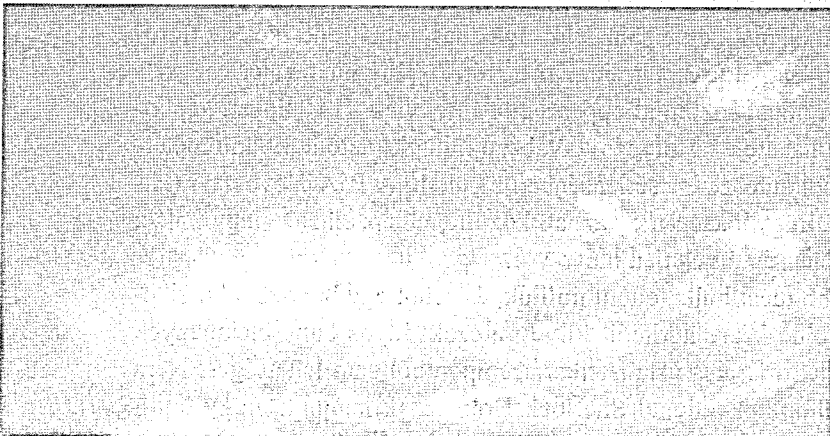
Január 18-án a robbantással kapcsolatos kihallgatások lezárultak. A vádlottak az utolsó szó jogán mindhárman egybehangzóan állították, hogy a terrorista merényletnek nem volt közük, és kérték a bíróságot, hogy nyilvánítsa őket ártatlannak. Radcsikov ügyvédje, P. Jusin közölte, hogy az egész nem más, mint koncepció per. Január 21-én a Moszkvai Járási Katonai Bíróság Vlagyimir Szergyukov ezredes elnöklétével a vádlottakat „kellő bizonyíték hiányában a bűncselekmény elkövetésében való részvétel vádjáról felmentette”.

A Kotljakovszkaja temetőben történt robbanás ügyében folytatott nyomozás vizsgálati eredményeit a bíróság nem találta eléggé meggyőzőnek. A felmentő határozat alapját az a tény biztosította, hogy az eredmények, amelyeket a robbanószerkezet maradványai-

nak első törvényszéki vizsgálata során kaptak, eltértek a nyomozás során lefolytatott elemzés szakértői adataitól. Ezenkívül az egyik vádlott, Mihail Szmurov ismerőse a bíróságon váratlanul azt is kijelentette, hogy a robbanás napján Szmurov otthon tartózkodott, és ily módon nem hozhatta működésbe a robbanóberendezést, amivel is a nyomozás során gyanúsították.

Valerij Radcsikovot ugyancsak felmentették a vád alól, miszerint két és fél millió dollárt tulajdonított el az alapítványtól. Mindhárom vádlottat már a tárgyalóteremben felmentették az őrizet alól. 2000. július 25-én az ügyészség fellebbezését a felmentő határozat ellen a Legfelsőbb Bíróság elutasította. Radcsikov az Európai Bíróság elé készült vinni az ügyet. 2001. január 31-én reggel 8 órakor azonban, amint éppen egy Moszkvics-2141 típusú gépkocsival hazafelé tartott Moszkvába, a minszki autótűt 39. kilométerkövénel autószerencsétlenségben meghalt. A RIA Novosztyi (Hírek) Hírügynökség még aznap közölte, elképzelhető, hogy halála nem pusztán a véletlen műve volt.

Több tucat hulla, eltűnt milliók, és sehol egy bűnöző, akit sikerült volna kézre keríteni – ilyesmi szokványos bűncselekmények esetében már csak statisztikai szempontból sem lehetséges. Nem kell ahhoz okvetlenül Sherlock Holmesnak lennünk, hogy rájövünk, ki állhatott e bonyolult és – kétségkívül – sikeres játszma hátterében, amelynek főszereplője ilyen jól időzítetten halt meg autószerencsétlenségben.

Kilencedik fejezet

Az FSZB bérgyilkosságokat hajt végre

Lazovszkijnak 1993-at követően „négy üzbég” dolgozott. Mind a négyen Üzbegisztánban született oroszok voltak. A csoport tagjai korábban különleges alakulatoknál szolgáltak, s a moszkvai RUOP 10. sz. ügyosztályának vezetője, Vitalij Szergyukov elmondása szerint tökéletesen bántak minden létező lőfegyverrel, és házilag is nagy teljesítményű bombát tudtak előállítani. A banditák bérgyilkosságokra specializáltak magukat. A titkosszolgálat előzetes számításai szerint mintegy húsz bérgyilkosság terhelte őket Moszkvában, Szentpétervárott, Lipeckben, Tambovban, Arhangelszkben és más városokban. A csoport mögött egy „fővállalkozó” állt, aki egyfajta „közvetítő” munkát végzett és a rendeléseket vette fel. A megrendelőig eljutni a nyomozás során a munka ilyen szervezettsége mellett gyakorlatilag lehetetlen volt. Chaj volt az első, akinek sikerült lefűlelnie a „négy üzbéget”.

A „négy üzbég” a Petrovskán lakott, a moszkvai GUVB épülete mellett, az egyik lakóházban. A gyilkosok áldozatai között vélhetőleg olaj- és alumíniummágnások, bankárok és óriásvállalkozók voltak. Lehetséges, hogy őket terheli Szentpétervár helyettes kormányzójának, Mihail Manyevicsnek, az Orosz Közszerződési Televízió (ORT) főigazgatójának, Vlagyiszlav Lisztyevnek, valamint a Vállalkozók Köztársasági Tanácsa elnökének, Oleg Zverevnek, és

még számos más embernek a meggyilkolása. Mindenesetre a RUOP-isták azt állították, hogy az áldozatok száma és a munka „minősége” szempontjából a „négy üzbéggel” legfeljebb a kurgani alakulat vetekedhetett. Igaz, ez utóbbi főként a beépített embereket és az alvilág „nevezetességeit” gyilkolta.

A „négy üzbéget” gyanúsították azzal is, hogy a Seremetyevo-1 repülőtér VIP-váróterméből elrabolták, majd megölték az AIOC amerikai társaság orosz képviselőjét, Felikszt Lvovot. Lvov cége a Novoszibirszki Elektrodagyár fölötti gazdasági felügyeletért versengett, amely legfőbb elektrodaszállítója volt a Krasznojarszki Alumíniumgyárnak, hogy ily módon jelentős részvényarányra tegyen szert magában a Krasznojarszki Alumíniumgyárban (KrAZa). 1994 végén a KrAZa vezetősége, élén Jurij Kolpakov főigazgatóval, szerződést írt alá a moszkvai Jugorszkij Kereskedelmi Bankkal szoros együttműködésben álló amerikai AIOC társasággal. A bank elnöke, Oleg Kantor és elnökhelyettese, Vagyim Jafjaszov arra számítottak, hogy előbb megnyerik ügyfélnek a KrAZa-t, majd társulván vele, a bank fokozatosan átáll az alumíniumgyárak kiszolgálására, ami jelentős nyereséget hoz nekik.

A tárgyalások sikeresen haladtak. 1995-ben Jafjaszovot a külkereskedelmi kapcsolatok vonalán kinevezték a KrAZa főigazgatóhelyettesének. Ezzel egy időben Lvov, aki ekkor a katonai erőkhöz való kapcsolatokért felelt és együttműködésben állt a KrAZa vezetésével, elérte, hogy a KrAZa szinte minden áru- és nyersanyagszállítmánya az AIOC-n keresztül kerüljön forgalmazásra, és éppen azon fáradozott, hogy a jövőben lebonyolítandó forgalmazás során az Acsinszki Agyagkombinát részvényeinek 20%-át is az amerikai cég igazgatása alá vonja. 1995. április 10-én, négy nappal a részvénytulajdonosok gyűlése előtt, amikor az új főigazgató választása esedékes volt, Jafjaszovot – moszkvai lakása lépcsőháza előtt, saját gépkocsijában – meggyilkolták.

Az események érthető módon megrémítették Felikszt Lvovot. Május végén az Állami Duma meghallgatásán elmondta, milyen törvénytelen eszközökkel éltek az oroszországi alumíniumgyárak részvényeinek felvásárlása során, és hogy üzleti akcióikba bevonták az üzbég és az orosz maffiát is. Ám az, hogy a nyilvánosság-hoz és a hatalomhoz fordult, nem segített. Július 20-án nappal, az éjjel-nappal őrzött podmoszkovjei nyaralókomplexum területén agyonszúrták a Jugorszkij Bank elnökét, Oleg Kantort. Ugyancsak július végén még egy figyelmeztetés érkezett: elrabolták, majd szabadon engedték a Lvov tulajdonát képező Forward cég gépkocsivezetőjét.

1995. szeptember 6-án Lvov Alma-Atába készült a Seremetyevo-1 repülőtérre. Már éppen áthaladt a vámvizsgálaton, amikor két FSZK-s ügynök lépett hozzá, felmutatták igazolványukat és elvezették. Később, a felvételek alapján a Lvovot letartóztató egyik ügynökben (magas, sovány, fekete hajú férfi) a szemtanúk felismerni vélték Lazovszkij ügynökét, az FSZK egyik munkatársát, Ljohát. Feltehető, hogy ennek az emberrablásnak a megszervezésében Lazovszkij mellett Pjotr Szuszlov is közvetlen szerepet játszott.

Szeptember 8-án a volokalamszki autótűt 107. kilométerkövénél, 5 méterre az aszfaltozott pihenőhelytől, egy szemétrakáson megtalálták Felikszt Lvov holttestét. Az áldozattal öt, lőfegyverből származó golyó végzett. Lvov zsebében 250 ezer rubel, egy névjegykártya az Alfa Bank igazgatótanácsának egyik tagjától, és egy, az áldozat fényképével ellátott, hamis névre kiállított MID-ügynök-igazolvány volt (Lvov nem állt kapcsolatban a MID-del).

A „négy üzbéget” a véletlennek köszönhetően sikerült elfogni. A csoport vezetője, akit mindenki csak Ferganyec néven ismert, hamis okiratokkal bukott le a tadzsik–kirgiz határátkelőnél. Az akciókból kiderült, hogy Ferganyec körözés alatt áll, és Manyevics meggyilkolásával gyanúsítják. A kihallgatáson Ferganyec elmond-

ta, Kirgíziában hol tartózkodik a banda többi tagja. 1998 júliusának közepén Ferganyec bűntársait letartóztatták. A letartóztatott személyeket megerősített őrizet mellett szállították Moszkvába. Hogy hol tartják őket fogva, senkivel nem közölték.

Igaz, Manyevics meggyilkolásával a szentpétervári ügyészség egy másik, ugyancsak különleges feladatokat ellátó pétervári alakulatot is gyanúsított. Vezetői a 40 éves Vlagyimir Boriszov (Praporscsik – Zászlós) volt zászlós és Jurij Birjucsenko (Birjuk) volt páncélos kapitány voltak. Az alakulatot a bűnügyi nyomozóknak 1998 nyarán sikerült elfogni. 1998 augusztus 21-én Szentpétervár két körzetében (Centralnaja és Krasznogvargyejszkaja kerület) szinte egyidejű támadás érte az ugyancsak a hadsereg különleges alakulatai egykori tisztjeinek sorából verbuvált Akulovszkaja bűnszövetkezet két csoportvezetőjét, Razuvajlot és Loszt.

Razuvajlovot halálos fegyverlövés érte a Ligovszkij prospekt egyik házának lépcsőházában. A hajléktalannak álcázott támadó külsejét a Lenfilm profi sminkmesterei teljesen megváltoztatták. Losz ellen a Néva partján, a Szverdlovszkaja rakparton helyeztek el bombát BMW típusú gépkocsijában. A robbanószer azonban nem bizonyult elég hatásosnak. Losz túlélte a merényletet, és elmondta, kik állhattak mindkét támadás hátterében.

Boriszov és Birjucsenko az Akulovszkaja alakulat még egy csoportvezetőjének, Izmoroszinnak a meggyilkolását is megszervezte 1998-ban. A két alvilági „kiválóság” meggyilkolását és a harmadik ellen elkövetett merénylet vizsgálatát összevonták. Létrehoztak egy operatív-nyomozó alakulatot, amelynek élére Vagyim Pozdnyak ügyész-főnyomozót nevezték ki.

Jurij Birjucsenko csoportjának emberei főként a különleges alakulatok egykori tagjai közül kerültek ki. Lögyakorlatra a pétervári helyőrségre jártak, s a külső megfigyelés és a telefonbeszélgetések lehallgatásának technikáját, mint később kiderült, a GRU és a

pétervári FSZB ügynökeiktől tanulták. Birjucsenko emberei egytől egyig a legkorszerűbb eszközökkel voltak felszerelve, beleértve a gépkocsit, a csipogót, a rádiótelefont és a speciális technikai berendezéseket. A tagok lakásának és gépjárműveinek papírjait hamis névre állították ki, minden ügynöknek több irategyüttes volt a birtokában, álnevet használtak és számkód segítségével érintkeztek egymással.

Nem sokkal a Losz elleni sikertelen merénylet után a nyomozók letartóztatták Boriszovot és közvetlen segédjét, Szergej Kusztovot (a keleti sportok edzője), valamint még néhány ügynököt, akik a Petrovskij Avtocentr (Pétervári Autóközpont) kft. menedzserei voltak. Birjucsenkót és alakulatának tagjait Oroszország-szerte körözték: keresték őket Pszkovban, Vologdában, Rosztovban és a novgorodi terület falvaiban. Maga Birjucsenko sokáig Prágában rejtőzködött. Itt tartóztatta le az Interpol, amely később kiadta Szentpétervárnak.

A legtöbb bérgyilkosságot lépcsőházakban követték el, s a merényletek során a bérgyilkosok a legkülönbözőbb fegyvereket vették be, kezdve a TT típusú pisztolyoktól és az SZVD távcsöves puskáitól egészen a plasztit alapú házi robbanószerekig. Egy bérgyilkos havi „fizetése” átlagosan 200-500 dollár volt, és minden egyes sikeresen végrehajtott feladat után 2000 dollár prémiumot kaptak.

A nyomozás négy bérgyilkossággal, banditizmussal, zsarolással és más súlyos bűncselekmények elkövetésével vádolta Boriszovot, Birjucsenkót és Kusztovot. A csoport tagjait gyanúsították gyakorlatilag minden jelentősebb gyilkossággal, amely 1997 őszét követően Szentpétervár területén és északnyugaton történt. Egyebek között azt is vizsgálták, közülük volt-e Manyevics halálához és a RUOP helyettes vezetője, Nyikolaj Aulov elleni merénylethez. A bűnrészségüket nem sikerült bizonyítani.

Az ügyön dolgozó néhány operatív nyomozó a mai napig meg van arról győződve, hogy csak a jéghegy csúcsát sikerült leleplezniük. Így például az operatív nyomozócsoport vezetője, Vagyim Pozdnyak azt állította, hogy „ha felmentettek volna bennünket az egyéb folyamatban levő ügyek alól, még több tucat olyan bűncselekményt tudtunk volna feltárni, amely ennek a bandának a működési körébe tartozott”.

1995-ben Lazovszkij megalakította az üzbég csoport hasonmását, amelynek tagjai a Vityaz és a Vümpel különleges alakulatok veteránjai voltak, köztük Kirill Boriszov, Alekszej Szukacs, akit a csecsen hadműveletekben való hősieles részvételért a Bátorság Érdemrendjével és az MVD belföldi alakulatainak néhány jelvényével tüntettek ki, Armen Sehojan és Pavel Szmironov. A csoport négy éven át működött. A csoport „közvetítője” feltehetően Marat Vasziljev volt.

1999-ben Vasziljevet letartóztatták, és a ljubinszki piac árusorának tulajdonosa, Alijev 1993-ban történt meggyilkolásáért 3 év szigorított börtönre ítélték (ez volt az egyetlen bűncselekmény, amelyért Vasziljevet elítélték). 2000 őszén letartóztatták Boriszovot, majd a többi különleges ügynököt is: Sehojant, Szmironovot és Szukacsot. Ez utóbbi lakásán megtalálták a csoport fegyvertárát: 7 automata löfegyvert, 10 Makarov típusú pisztolyt, 2 cseh gyártmányú CZ MOD–83-as revolvért és egy német Rolunt. A letartóztatott személyek ügyében a bíróság 2001 áprilisában kezdte meg a tárgyalást. A gyanúsítottak minden vádpontot tagadtak. Azt a kérdést, közülük volt-e nekik vagy Lazovszkijnak az 1999 szeptemberében végrehajtott terrorista merényletekhez, a bíróság nem feszegette. Szuprunenko tanult elődje, Vlagyimir Chaj szomorú történetéből, és úgy döntött, nem ad okot az FSZB-nek arra, hogy őt is eltegyék láb alól.

A Vümpel csoport tagjait közönséges bűncselekmények elkövetésével gyanúsították. Az ügyészség azt állította, hogy 1996. május

21-én Marat Vasziljev azt javasolta Boriszovnak és Szukacsnak, hogy tisztázzák a helyzetet a moszkvai környűri 36. kilométerkövénél levő Uszagyba kávézó-gyorsétterem tulajdonosaival. Éjjel háromkor fegyveresek érkeztek a saslikbárhoz, az épületet leöntötték benzinnel és felgyújtották. A lángok elől menekülő két kávézótulajdonosra revolverekből nyitottak tüzet (hogy rájuk ijesszenek, a fejük fölé céloztak).

1996. szeptember 23-án megölték az olasz Dimex vállalat vezetőjét, Dmitrij Naumovot. Naumov a csecsenek olajtermékeit árusította külföldön, és a bevétel jelentős részét zsebre tette. Naumov, akit Bender néven is ismertek, igen ritkán fordult meg Oroszországban: miután kettős állampolgárságra tett szert, többnyire Olaszországban tartózkodott. 1996 májusában üzleti céllal Moszkvába érkezett, ahol a Balcsut-Kempinszki szállóban foglalt szobát. Itt találkozott vele először Boriszov és Szukacs.

Szeptember 23-án Naumov újra Moszkvába látogatott, s ezúttal a Tvarszkaja hotelben szállt meg. Délután hat óra körül az ekkor a Triumfálnaja téren, a metróállomás közelében tartózkodó Szukacs két TT típusú hangtompítóval felszerelt pisztolyt vett át egy közvetítőtől. A fegyvereket később továbbadta Boriszovnak. A bérgyilkost, akinek Zsiguliját Pavel Szmironov vezette, odafigarozták a szállodához. Boriszov felment a negyedik emeletre, az előtérben összefutott Naumovval, és mindkét puskacsöböl egyszerre nyitott rá tüzet. Mind az öt kilőtt golyó a fején találta el az áldozatot. Távozáskor Boriszov még odaszólt a biztonsági őrnek: „Odafent emberekre lövöldöznek, maga meg itt alszik.” Az őr azonnal felsietett az emeletre, Boriszov eközben beült a Zsiguliba és elhajtott. Néhány nappal később a gyilkosság résztvevői már Csecsenföldön jártak.

Hamarosan a csoport újra visszatért Moszkvába, és 1997. július 11-én, Marat Vasziljev utasítására, megölték a Harley Enterprises

cég főigazgatóját, Alekszandr Bajmarovot, aki kedvezményesen szállított az országba cigarettát. Az üzletembér nem óhajtotta megosztani utolsó tranzakciójának bevételét, amely neki nyolcmillió dollárt hozott a konyhára. A Pervuj Krasznogvargyejszkij közben a Vümpel emberei úgy vágtak be Bajmarov Mercedese elé, hogy az összeütközött egy másik gépkocsival, amelyben a gyilkosok várták. Amikor az egymással összekarambolozó kocsik utasai kiszálltak autóikból, Boriszov és Sehojan a szó szoros értelmében szitává lötték Bajmarovot (Szukacs pisztolya beragadt).

A csoport egy időre ismét Csecsenföldre távozott. Legközelebb 1998-ban tértek vissza Moszkvába, hogy egy újabb megrendelésnek tegyenek eleget, és meggyilkolják a Vetyer Veka (Század Szele) cég főigazgatóját, Alekszandr Regykót, akit az LDPR Állami Duma küldötte, Alekszej Zujev segédjeként tartottak számon. Június 18-án a gyilkosok megérkeztek a Kravcsenko utcai garázshoz, és várták áldozatukat. Amikor a vállalkozó kiszállt gépkocsijából, hogy becsukja a garázst, Boriszov és Szukacs tüzet nyitottak rá. Regyko testőrei megpróbálták ugyan utolérni a tetteseket, de a volt különleges ügynököket nem sikerült elkapniuk. Regyko, noha súlyosan megsebesült, túlélte a támadást.

1998. június 25-én meggyilkolták a Nyeftejuganszk vezető-ségének elnökét, Petuhovot. A Hiscsnyiki (Ragadozók) fedőnév alatt futó operatív nyomozás (DOR) során kapott nem hivatalos értesülések a nyomozókat arra a következtetésre juttatták, hogy a gyilkosságot Szuszlov megrendelésére Lazovszkij hajtotta végre.

1998. augusztus 23-án Boriszov és Szukacs megölte Dmitrij Zaikint, Lazovszkij alakulatának egyik tagját, aki nagy mennyiségű kábítószerrel tulajdonított el Szukacstól. Éjjel egy órakor Szukacs egy gépkocsival kivitte Zaikint Marjinóba, majd ott helyben, az autóban agyonlőtte. Ezt követően a holttestet a Verhnyije Polja

mező kihalt területére vitték, lapáttal feldarabolták, végül a testet elásták, a fejet pedig a Moszkva folyóba dobták.

Morev különleges alakulata 1998-ban kezdte meg működését. Az, ahogyan a csoport megalakult, hétköznapi történet. Morev Csecsenföldön szolgált a VDV Különleges Alakulatánál, a 8. ezred elhárító zászlóaljában (3866. sz. alakulat). Argun közelében a felderítőket megtámadták. Hárman maradtak életben, akiket helikopterek mentettek meg. Néhány nap múlva a három túlélő elindult a szomszédos tanyára, Szvobodnűjbe. A felderítők felfeszegették a házak ajtóit és gránátokat dobáltak be. Az öt házat számláló települést, asszonyokat, gyerekeket és öregeket mind egy szálalig, teljesen megsemmisítették. A katonai ügyészség eljárást indított ellenük. Mindhármukra hadbíróság várt. Ekkor történt, hogy a különleges ügyosztálynál, ahol Morevet előállították, az FSZB ezredese beszervezte őt alakulatába. Egyszerű választást ajánlott Morevnek: vagy börtönbe megy, vagy együttműködik. Morev az utóbbi megoldást választotta, és az ügynökségen a Jaroszlav nevet kapta. Tartalék állományba vonult, és elindult hazafelé, Jaroszlavlba. Két évig mintha nem is létezett volna. 1998-ban aztán az eszükbe jutott, és Moszkvába rendelték.

A különleges alakulatnál tizenketten álltak alkalmazásban: valamennyien megjárták Csecsenföldet, és mindnek volt valami a múltjában, amit az együttműködésért cserébe elengedtek nekik. A csoport azt a tájékoztatást kapta, hogy feladatuk a különösen veszélyes bűnözők, a „híres” alvilági személyiségek likvidálása. Az alakulat nemcsak Oroszország területén dolgozott. Küldetéseket teljesítettek Irakban, Jugoszláviában, Ukrajnában és Moldáviában. A különleges megbízatásokat két-három fős csoportokban hajtották végre. Irakban egy olyan felderítőt likvidáltak, aki azelőtt vagy az SZVR-nek, vagy a GRU-nak dolgozott.

Ukrajnában egy Tyiscsenko nevű helyi üzletembert gyilkoltak meg. Az alakulat repülőgéppel érkezett Kijevbe. Tyiscsenko fény-

képét a harcosoknak még Moszkvában átadták. Ugyancsak Moszkvában tájékoztatták őket a Kijev egyik központi sugárútján levő konspirációs lakás címéről, valamint az áldozat gépkocsijának típusáról és rendszámáról. A vasútállomás csomagmegőrzőjéből, amelynek számát és kódját szintén Moszkvában kapták meg, magukhoz vették a táskát, amelyben a fegyver volt. Ez egy darabokra szerelt távcsöves SZVD-s püska volt. A kijevi lakás üres volt. Ablakai egy közlekedési lámpával ellátott útkereszteződésre néztek. Tyiscsenko mindig ugyanazon az útvonalon közlekedett, és gépkocsijával gyakran megállt ennél a kereszteződésnél. Itt lőtték le, a lakás ablakából. A feladatot egyetlen nap alatt hajtották végre.

Egy-egy bérnyílkozóság lebonyolítására maximum két napot szántak, noha az előkészületek akár évekig is eltarthattak: pontosan rögzítették a célszemély közlekedési útvonalát, címét, ismerettségét, szokásait és munkahelyi beosztásának grafikonját. A megjelölt időpont előtt a bérnyílkozós megkapta az információt az áldozatról, és mire a helyszínre érkezett, már minden elő volt készítve, neki már csak a pontot kellett feltennie az i-re. Így például a Perelom (Áttörés) néven ismert alvilági „kiválóságot” a város központjában lőtték agyon, amikor az megérkezett házának lépcsőháza elé. Az alakulat gondosan ügyelt arra, hogy csak a célszemélyekre célozzanak, és a banditák gépkocsijában ülő barátnőik ne sérüljenek meg. A gépfegyvereket és egy bizonyos csecsen nevére kiállított igazolványt egy előre kijelölt helyen hagyták (az ötlet, hogy a vizsgálatot „csecsen nyomra” tereljék, a hadművelet moszkvai védnökeinek fejében született meg). Az utolsó olyan feladatot, amikor célszemélyt kellett eltávolítaniuk, az alakulat június 2-án hajtotta végre, amikor egy helybéli rendőrt tettek el láb alól Voronyezsben. A csoport tagjai megrongálták a rendőr gépkocsijának fékjét, aki így teljes sebességgel nekiütközött egy szándékosan előre odairányított teherautónak.

Az alakulat hetente egyszer, szombaton tartott eligazítást Moszkvában, a Vagonoremontnaja utca 5. ép. 1. sz. alatt, egy lakásban (egy asszony és gyermeke laktak ott). Itt fogadta az alakulatot irányítójuk, az FSZB tisztje, Vjacseszlav (vezetéknevét soha nem árulta el). A csoport tőle kapta a feladatokat. A különleges alakulat minden tagja rendelkezett hamis névre kiállított „fedődokumentumokkal”. Morevnek például három személyi igazolványa is volt (Rasztorgujev Andrej Alekszejevics, Kozlov Mihail Vasziljevics és Zimin Alekszandr Szergejevics névre kiállítva). Ez utóbbi névre útlevelemmel is rendelkezett.

A speciális alakulat sem a katonai hivatalok, sem a speciális haderők nyilvántartásában nem szerepelt. Hivatalosan tehát nem létezett. Ez az állományon kívüli különleges csapat magas professzionális szinten dolgozott. Kétéves munkájuk során mindössze egyszer nem sikerült végrehajtaniuk a feladatukat, amikor Moszkvában a célszemély (Gennagyij Zjuganov egyik segédje) nem jelent meg a várt helyen. Lefűjniuk is mindössze egy alkalommal kellett az akciót, Kisinyovban, amikor a FAPSZI embereinek utasítására a helyi borpalackozó üzem igazgatóját kellett likvidálni, ám az utolsó pillanatban a hadművelet végrehajtására vonatkozó parancsot visszavonták (a körülmények különös egybeesése folytán, szolgálaton kívüli idejükben éppen a moszkvai FAPSZI zászlócai dolgoztak biztonsági őrként az egyik cégnél, amely Moldáviából bort szállított, a dolgot jelentették a FAPSZI biztonsági szolgálata vezetőjének).

Az alakulat több ízben szállított fegyvert Csecsenföldről. Az eligazítást ilyenkor nem a Vagonoremontnaja utcai lakáson tartották, hanem a Moszkvai Bünygyi Nyomozás épületében, a Petrovka 38. sz. alatt. Indulás előtt a csoportot rendőri egyenruhával és megfelelő igazolványokkal látták el. Íme, egy tipikus kiszállás: az alakulat tagjai egy Gazel típusú teher furgonon Volgográdon át Mozdok-

ba mentek, a város közelében a csoportot a hadsereg KamAza várta fegyverekkel (automata löfegyverek, az SZVD távcsöves puskái és trotil). A fegyvereket kirakodták a zöld katonai ládából, és cinkkoporsókba helyezve, mintha hullákat szállítanának, lehegesztették. Ezt követően a „gazellák” osztaga a rakománnyal együtt Moszkvába indult. A különítményt az FSZB emberei kísérték, így semmilyen meglepetés nem érhette őket útközben. A kirakodást Szolncev 9. mikrokörzetében végezték. Ugyanitt visszavették az alakulattól a rendőri egyenruhákat és az igazolványokat, és kiosztották a prémiumokat. Az egész küldetés mindössze két hetet vett igénybe. A szállított fegyver mennyiségétől függően egy-egy ilyen utat követően a résztvevőknek fejenként 700–2000 dollárt fizettek.

Az utolsó fegyvercsempészési akciót az alakulat 2000 augusztusának első felében hajtotta végre. Ebben az időben a speciális csoporton belül problémák merültek fel. Előbb a csoport néhány tagja tűnt el. Aztán valaki a Volgába fulladt. Gennagyij Csugunov, Mihail Vasziljev és Szergej Taraszev (kereszt- és vezetéknevük ezúttal valódi) júniusban bennégtek gépkocsijukban. Morev is ugyanezzel a Zsigulival utazott, de előbb kiszállt, hogy találkozzon az unokatestvérével. Mielőtt elindultak volna, a Zsiguli egy ideig a Petrovka 38. szám alatti parkolóban várakozott.

Amikor Morev értesült barátai haláláról, a biztonság kedvéért néhány videofelvételt készített saját tanúvallomásával, a kazettát több címre eljuttatta, majd elmenekült Moszkvából. Ekkor a Szövetségi Nyomozóhivatal körözést indított ellene fegyverszállításért a Csecsen Köztársaság területéről és emberölés kísérlete miatt. Jelenleg Morev valahol Oroszországban rejtőzködik, és két éjszakánál többet soha nem tölt el egy helyen. Barátaiktól eltérően ő még életben van.

A titkosszolgálatnak ahhoz a szentpétervári gyilkossághoz is köze volt, amelynek során Galina Sztarovojtova, az Orosz Demokra-

tikus Választás (DVR) mozgalom vezetője, az Állami Duma képviselője életét veszítette, illetve segédje, Ruszlana Linykova megsebesült. Míg a két, Agran–2000, illetve Beretta típusú gépfegyvert, amellyel Sztarovojtovát megölték, a bűnözők a tett helyszínén hagyták, azt az USP típusú pisztolyt, amellyel Linykovát fejbe lőtték és megsebesítették, valamilyen oknál fogva magukkal vitték. 1999 novemberében Lettországból letartóztatták Konstantyin Nyikulint, a szovjet rigai OMON egykori harcosát. A házkutatás során megtalálták azt a 9 mm-es pisztolyt, amelyből – amint azt később a szakértői vizsgálatok bizonyították – súlyosan megsebesítették Linykovát.

A szentpétervári UFSZB azonban nem volt hajlandó elfogadni ezt a változatot. Az UFSZB sajtószóvivője, A. Vosztrecov kijelentette; „Mind a mai napig nincs tudomásunk arról, hogy Nyikulin részt vett volna ebben az ügyben.” Ehelyett a nyomozó szervek Sztarovojtova meggyilkolásának gazdasági verziójával rukkoltak elő. Az elképzelés lényege az volt, hogy néhány nappal a gyilkosság előtt a társulat szponzorai értekezletet tartottak a DVR fővárosi irodájában, amelyen 890 ezer dollárt különítettek el a szentpétervári törvényhozói gyülekezet választásainak lebonyolítására. Az FSZB azt állította, hogy a pénzt átadták Sztarovojtovának, aki egy elismervényt is aláírt, amelyet a DVR főhadiszállásként működő lakásának széfjében helyeztek el. Igaz, az elismervényt senki nem látta, mivel a DVR irodáját a gyilkosság után egy héttel kirabolták, és Sztarovojtova nyugtája eltűnt. A DVR mindvégig cáfolta a gyilkosságnak azt a változatát, miszerint az – rablás céljából történt.

Tizedik fejezet

Titkosszolgálat és emberrablás

Ki ne tudná, hogy váltságdíj reményében főként a csecsen banditák szokása túszokat ejteni. Hogy mennyi bonyodalommal jár a túszok kiszabadítása, azt az 1955-ben született Mahomet Keligov jól ismert esete alapján is megítélhetjük. Keligovot 1998. szeptember 15-én rabolta el Malgobek városában a Rizván Varajev által vezetett urusz-martani csecsen bűnszövetkezet. A bűnözőcsoport cinkostársa és egyben a merénylet szervezője Keligov malgobeki szomszédja volt. Az emberrablók azt hitték, nem fogják őket elkapni, és közvetítőket küldtek a Keligov családhoz azzal, hogy ötmillió dollár váltságdíjat követeljenek. A Keligovok azonban nem voltak hajlandók fizetni. A bűnözők cinkostársát hamarosan letartóztatták és őrizetbe vették. Varajev bűnszövetkezetének többi tagját is elfogták. Ekkor Varajev nyíltan beismerte, hogy Keligov nála van, és követelte a váltságdíjat.

Az elrabolt túsz családja szilárdan eltökélte, hogy nem fizetnek váltságdíjat (lehet, hogy nem is volt ekkora összeg a birtokukban). Ehelyett a család pénzéből (és a család férfi tagjainak részvételével) az Állami Emberrablási Hivatal Különleges Ügyosztálya előkészítette azt az akciót, amelynek célja Varajev bandájának kézre kerítése és megsemmisítése volt. 1999. július 22-én 14 órakor a Keligovok és a különleges ügyosztály emberei csapdába csalták a

három gépjárművel Gojszkoje faluból Urusz-Martanba tartó banditákat. A húszperces összecsapásban a csoportot automata gépfegyverekkel és gránátvetőkkel szétlőtték. A banda hét tagja meghalt, öten megsebesültek. Keligovék és a különleges alakulat emberei – Aszlan Varajev holttestével és a súlyos sérülést szenvedett Rizvan Varajevvel – megérkeztek Ingusetyijába. Rizvan hamarosan belehalt sérüléseibe. A Keligov család azonban ennek ellenére azt állította, hogy a Varajev fivérek élnek, és hajlandók őket Mahomet Keligovért cserébe szabadon engedni. A banda tagjaival folytatott tárgyalások során a Keligov család később kénytelen volt beismerni, hogy a Varajev testvérek meghaltak. A banditák azonban még így is beleegyeztek abba, hogy a Varajev fivérek holttestének fejében elengedjék Mahomet Keligovot. A „fogolycserére” 1999. augusztus 31-én 17 órakor került sor a Csecsen Köztársaság adminisztratív határánál, Aki-Jurt községben. Mahomet csaknem egy teljes évet töltött az emberrablók fogságában.

A Varajev fivéreknek nem volt szerencséjük. Jóval több sikerrel jártak viszont más csecsen emberrablók, mint például az alhikalai (Jermolovkai) Arbi Barajev, Rezvan Csityigov, Aptyi Abitajev, Idrisz Mezsicov (Abdul-Malik), Aszlan Gacsajev (Abdullah) és mások. Amint az a többi bűnszövetkezet esetében is történt, ezúttal sem tudjuk figyelmen kívül hagyni azt a vádat, hogy a titkosszolgálat keze benne volt a csecsenföldi emberrablásokban. Arbi Barajev esetében komoly bizonyítékok szólnak emellett.

A csecsen származású Ruszlan Juszupov, aki egykor a szovjet, majd az orosz hadsereg tisztjeként szolgált, s akit az FSZB munkatársai szerveztek be még Csecsenföldön, mindenesetre úgy véli, hogy Barajev kétségkívül az orosz titkosszolgálatnak dolgozott, amely ennek fejében védelmet nyújtott Barajevnek és embereinek.

Így például 2000 júliusának közepén Juszupovot felkeresték egyik volt osztálytársa, Sz. Mahomet, aki elmondta, hogy szeretné

kapcsolatba lépni az FSZB-vel, hogy felvilágosítást adjon Barajevvel kapcsolatban. Mahomet legalábbis úgy vélte, éppen Barajev felelős azért a többtucatnyi emberrablásért Csecsenföldön, amelynek során sok más között az FSZB munkatársait, az orosz elnök csecsen képviselőjét, Valentyin Vlaszovot, valamint az ORT és az NTV tudósítóit túszul ejtették. Ugyancsak köze volt Barajevnek a Vöröskereszt három brit állampolgárságú és egy új-zélandi munkatársának a meggyilkolásához.

Megállapodtak, hogy húsz nap múlva Mahomet elvezeti az FSZB-t Barajev és a „csecsen hadseregparancsnokok” pontos találkozóhelyére. Mahometnek elmagyarázták, hogyan léphet kapcsolatba Juszupovval és az FSZB területi ügyosztályának helyettes vezetőjével.

Öt nappal később Mahomet ismét találkozott a területi FSZB helyettes vezetőjével. Az FSZB által vállalt garanciák mellett Mahomet magával hozta erre a találkozóra Barajev egyik legközelebbi munkatársát, Aszlahanovot. Ez utóbbit a Szövetségi Nyomozóhivatal és az Interpol is körözte a három brit és az új-zélandi férfi kivégzésében való bűnrészesség, valamint a Dagesztánban foglyul ejtett lengyel túszok, Jacin fotóriporter és a Csecsenföldön fiaikat kereső anyák elrablásáért. A Csecsen Köztársaság területén Aszlahanov egy bizonyos Szaralijev névre kiállított igazolvánnyal közlekedett, amely szerint a csecsen MVD dolgozója volt. A tárgyalások során a megállapodás feltételei módosultak. Mahomet és a volt katona, Aszlahanov beleegyeztek, hogy cserébe az amnesztiáért pénz nélkül is átadják Barajevet.

Valamivel később Aszlahanov jelezte, hogy Barajev és a csecsen katonai parancsnokok, Cagarajev és Ahmadov, Groznijban egy vegyi kombinátban találkoznak. Négy órával a találkozó előtt egy, az FSZB területi vezetőjének tett jelentésben a hírt Juszupovnak is megerősítették. Barajev, Cagarajev és Ahmadov a

jelzett időpontban találkoztak. Az FSZB azonban nem intézkedett a letartóztatásukról. Amikor Juszupov kérdőre vonta az FSZB osztályvezető-helyettesét, miért álltak el az akciótól, ezt a választ kapta: „Ha még feljebb szimatolok, nekem is, neked is leharapják a fedet. Kis emberek vagyunk mi ebben a játékban, nem döntünk mi semmiben.”

Még néhány nap elteltével Aszlahanov bejelentette, hogy Mahomettel együtt szökniük kell, mert Barajev emberei mindenről tudnak. Juszupov azonnal felvette a kapcsolatot az FSZB területi vezetőjével, és megbeszélték, hogy találkoznak. Amikor Mahomet és Aszlahanov a szomszédos területi központ kijelölt helyére érkeztek, az FSZB emberei helyett fegyveresek fogadták őket, s ott a nyílt utcán agyonlőtték mindkettőt. Ugyanaznap a buszmegállóban ismeretlen tettesek túsul ejtették Juszupov feleségét és annak nővérét, akiket elszállítottak az OMON Köztársasági Hivatalának épületébe, s a rendőröknek, azt állították, hogy „ennek a két prostinak a pasijai az oroszoknak dolgoznak”. Az asszonyok sírtak, magyarázkodtak, mondták, hogy férjnél vannak, de senki nem kelt a védelmükre. Az emberrablók egy elhagyatott udvarra vitték őket, előbb félholtra verték, majd megerőszakolták mindkettőt.

Juszupov Groznij lenini területének bűnügyi nyomozóhivatalához fordult, hogy derítsék ki, kinek a tulajdonában volt az a hat, 023 VAZ 21-26 rendszámú fehér gépkocsi, amelyen az emberrablók közlekedtek. A nyomozók közölték, hogy ezek az emberek nem laknak Groznijban, és senki nem ismeri őket. Juszupov rövidesen azonban kiderítette, hogy az emberrablók Barajev csapatának a tagjai, valamennyien a csecsen OMON volt munkatársai, Acshoj-Martanban születtek, és számos bűn elkövetése van a rovásukon, de mivel Barajev emberei, nem keresik őket.

Újabb egy hét elteltével a köztársasági FSZB két csecsen és a GRU egy orosz munkatársa jelent meg Juszupovnál. Elmondták,

hogy Aszlahanovot Juszupov miatt ölték meg, majd Juszupovot a felesége és a gyermekei szeme láttára megverték, s a szomszédos kerület egy magánépületébe szállították. Újabb egy óra elteltével csatlakozott hozzájuk Barajev két fegyverese is. Azokból a kérdésekből, amelyeket feltettek, nyilvánvaló volt, hogy tisztában vannak azzal, milyen munkát végez Juszupov az FSZB-ben. Mivel Juszupov tagadta, hogy az FSZB-nek dolgozik, verni kezdték. Akik verték, az FSZB csecsen munkatársai voltak. Másnap Juszupovot Groznijba vitték, és egy romos háznál kidobták. Két nappal később Juszupov családjával együtt elhagyta Groznijt.

Van a csecseneknek egy tréfás mondása, miszerint „Csecsenföldön minden négyzetméternyi területre jut három és fél BTR, tíz titkosszolgálat és egy csecsen”. De van egy másik is: „Szabadítsatok meg minket a GRU, az FSZB és az MVD embereitől, és beköszönt a béke.” Hogy ki melyik orosz titkosszolgálatnak dolgozik, nehéz volna megmondani. Olyan hírek is jártak, hogy nemcsak Arbi Barajev ügynökösködött az orosz titkosszolgálatnak, hanem az urusz-martani Ahmadov fivérek is. A helybeliek elmondása szerint az Ahmadov testvérek és Arbi Barajev mindvégig otthonaikban laktak. A második csecsen háború alatt Barajev kétszer is nagy lagzit csapott alhankalai házában. Az Ahmadov fivérek és Barajev gond nélkül közlekedtek saját autóikon az egész köztársaság területén, és sosem volt kellemetlenségük az iratellenőrzésnél a hivatalos ellenőrzőpontokon. A szolgálatot ellátó sorkatonák tisztelegtek nekik. 2000 nyarán kiderült, hogy az Ahmadov testvéreknek FSZB-s ügynökigazolványa volt. Elképzelhető, hogy éppen az információ kiszivárgása és az ügynökök lebukása miatt menesztették az UFSZB Urusz-Martanovszkaja körzetének megbízottját, Janusz Mahomadovot.

Barajev abban is közreműködött, amikor az FSZB dollárokat hamisított a Csecsen Köztársaságban. A csecsen választási kam-

pány megkezdésével a dollárhamisítást áthelyezték Csecsenföldre, mivel ily módon, ha bárki lebukna vagy megtalálná a nyomdát, a bűncselekmény felelőssége a csecsen vezetést terhelné. Barajev egyik nyomdájára 2000 áprilisában bukkantak rá (a nyomda Barajev rokonainak a házában volt). A hamis dollárokat Ingusetyiján keresztül Oroszország központi térségeibe vitték, ahol dolláronként 30-35 centes árfolyamon váltották azokat be.

A hamis pénz igen jó minőségű utánzat volt. A valuta átvilágítása során alkalmazott detektorokkal gyakorlatilag lehetetlen volt megállapítani, hogy hamisítvány. Ehhez olyan berendezésre lett volna szükség, amilyen csak a bankokban van. A váltságdíj túlnyomó részét harcosokra, fegyverre és lőszerre fordították. A hamis dollárokat Oroszország határain túl is megforgatták. Becslések szerint az elmúlt néhány évben majdnem tízmilliárd hamis dollár került forgalomba, ami fejenként kb. tízezer dollárt jelent egy-egy csecsenre számítva. Aligha képzelhető el, hogy mindennek a háttérében egymaga Barajev állt volna. Valószínűbb, hogy Barajev az FSZB által szervezett hamisítványok gyártásának a felezésére kellett.

Diplomatikusan, de teljesen egyértelműen utalt Barajevnek az FSZB-vel való kapcsolatára Ruszlan Ausev, Ingusetyija elnöke a 2000. június 6-án tartott sajtókonferencián. Arra a kérdésre, ki a felelős azért a támadásért, amely nemrégiben az Ingusetyijában állomásozó fegyveres alakulatokat érte, Ausev ezt felelte:

„Az Ingusetyija térségében állomásozó katonai alakulatok ellen Arbi Barajev intézett támadást. Amit magam sem értek, az a következő: Arbi Barajev Jermolovka községben lakik, amely, amint azt önök, ha jártak már Groznijban, tudják, már-már külvárosnak számít. Ott él, és tudomásom szerint ötödször nősült. Ez így rendben is volna: ha ott van, hát

ott van, mindenki tudja, hol. De valahogy energikusabban kellene az egyesült alakulatnak fellépnie, főként, ha Barajev most már egyenesen a katonai csapatokra mér támadást. (...) Tudom, hogy Arbi Barajev Jermolovkában van, amit... nos, ezt semmibe nem kerül ellenőrizni. Mint mondtam, nemrég újra megnősült (...) és a mi Szövetségi Hivatalunk tud erről. Mindenki tud róla.”

A Duma küldött képviselője, Szergej Kovalev, neves jogi képviselő, még ennél is nyíltabban fogalmazott:

„Vegyük például az egyik legnagyobb emberkereskedőt, Arbi Barajevet. Fiatal gazember, minden bizonnyal elég bátor is. Felejtjük most el, hogy egész Észak-Kaukázus azt rebesgeti: »Még hogy Arbi Barajev? De hiszen ő a KGB ügynöke!« Rendben van, bármennyire biztosan is csengenek ezek az állítások, nem tudhatjuk, igazak-e. De van itt néhány megválaszolatlan kérdés. Mindenki tudta, hogy Barajev néhány hónappal ezelőtt Groznij közelében, Jermolovka faluban lakott. Ki tudja, hányadszor nősült, amint azt az iszlám meg is engedi, és ifjú feleségével éldé-gélt. Kérdik a szövetségi hadseregparancsnoktól: »Miért nem tartóztatja le Barajevet?« Mire ő egy katoná naivitásával azt feleli: »Ha majd mondják, letartóztatjuk.« De miért nem mondják?! (...) Találkoztunk csecsen parlamenti képviselőkkel. Egyikük, egy szolid kinézetű, tiszteletre méltó ember elmesélte, hogy egy rokona nemrég költözött a hegyekből Jermolovkába. Akkoriban éppen razzia volt. Neki meg valami nem volt rendben a papírjaival. Mitévő legyen? Mire a jóakarói azt mondják neki: »Eredj Barajev házába, ott egy ujjal sem nyúlunk hozzád.« El is ment Barajev házába, és a razzia során senki nem bántotta.”

Úgy tűnik, hogy azt az információt, miszerint Ahmadov és Barajev pártfogói olyan emberek, akik magas hivatali beosztást töltenek be Moszkvában, a GRU vagy a MUR szivárogtatta ki a sajtó felé. Számos moszkvai lap közölt le anyagokat arról, hogy 2000 augusztusában Barajev Moszkvában tartózkodott, ahol egy házban, a Kutuzovszkij proszpekten szállt meg. Kiderült, hogy Barajev számos magas rangú orosz hivatalnokkal találkozott. Amint arra rámutattak, a „rossz hírű lakás” lépcsőháza előtt a többi között egy olyan rendszámú gépkocsi is parkolt, amelyen az orosz államigazgatás feje, a Szövetségi Köztársaság elnöke, Alekszandr Volosin gépkocsijának a rendszáma volt.

Lehetséges, hogy Ausev elnök nyilatkozata, valamint a sajtóban megjelent botrányos cikkek arról, hogy Barajev Moszkvában tartózkodik, az utolsó csepp volt a pohárban, amely a vitában a mérleg nyelvét azoknak a javára mozdította, akik Barajev likvidálását szorgalmazták. Barajev haláláról közelebbi részleteket ma sem tudunk. Feltehetőleg 2001. június 22. és 24. között ölték meg szülőhelyén, Alhankalában, annak a hadműveletnek a során, amely egyes források szerint az MVD és az FSZB, mások szerint a GRU csecsen származásúakból verbuvált különleges alakulatának a szervezésében került lebonyolításra. Az Állami Duma csecsen képviselője, Aszlanbek Aszlahanov rendőr tábornok szerint azonban Barajev vérbosszú áldozata lett, vagyis azoknak az embereknek a rokonai ölték meg, akiket Barajev meggyilkolt.

Az élő Barajev tanúvallomása egy sor magas rangú hivatalnok, titkosszolgálati ügynök és katona számára kedvezőtlen lett volna. Így aztán az élő Barajevre, aki sok mindent mesélhetett volna és sok mindenre fényt deríthetett volna, senkinek nem volt szüksége. A halott Barajevnek viszont ezt is, azt is a rovására lehetett írni.

Míg Barajev az egyik leghíresebb emberrablónak számított, az egyik legrendhagyóbb túszer a Szvoboda (Szabadság) rádióadó tudósítója, Andrej Babickij volt. Annak ellenére, hogy Babickij elrablása nyilvánvalóan eltért a többi emberrablási esettől, ez a merénylet újabb bizonyítékot szolgáltatott arra vonatkozóan, hogy az orosz titkosszolgálat összefüggésben állt az emberrablásokkal.

A második csecsen háború kitörése után a mozdoki katonai parancsnokság nem adott Babickijnek hatósági bizonyítványt. Hatósági bizonyítványt egyébként a törvény szerint nem is kérhettek volna tőle, hiszen a Csecsen Köztársaságban ekkor nem volt meghirdetve rendkívüli állapot, ahogyan az „antiterrorista” hadművelet térségét sem jelölték ki. A Szövetségi Köztársaság Alkotmánybíróságának határozata szerint az orosz kormánynak, illetve katonai hivataloknak azok a nyilvánosságra nem hozott dokumentumai, amelyek a polgárok jogait és szabadságait sértik, érvénytelenek. Az orosz törvények ilyen értelmezéséből kiindulva az orosz állampolgárságú Andrej Babickij, a Szvoboda rádió tudósítója, a hatósági tilalom ellenére elindult Csecsenföldre. 1999 decemberének végén néhány napra visszatért Moszkvába, és magával hozta azokat a videofelvételeket, amelyeket később az NTV Itogi (Összegzés) c. hírműsorában bemutattak. December 27-én újra Groznijba ment, majd 2000. január 15-én ismét elindult Moszkvába.

Január 16-án, a Groznijból kivezető úton, a Rosztov–Baku úrusz-martanovi kereszteződésénél, Babickijt és az őt kísérő csecsent megállította a penzeni OMON egyik járőre. A főügyészség nyomozójának jegyzőkönyvében az szerepel, hogy Babickijt az UFSZB munkatársa vizsgálta át, és kobozta el tőle személyes holmijait. Vagyis dokumentálva van, hogy Babickijt az UFSZB tartóztatta le. Ezt követően Babickijt átadták a Gantamirov által vezetett csecsen OMON-nak. Itt aztán személyesen Gantamirov

egyik saját parancsnoka, Lom-Ali volt az, aki Babickijt titlegelte, míg végül átadták Urusz-Martanban, az FSZB hivatali vezetőjének.

Hivatalosan Babickijt a csavargást tiltó rendelet alapján tartóztatták le és küldték „személyazonosság megállapítása céljából” a csernekozovói táborba. Itt újra megverték és órákon át vallatták. Azon a videofelvételen, amelyet a televízió február 5-én sugárzott, tisztán kivehetők, a verések nyomai. A Btk. előírásai ellenére, Babickij letartóztatásáról nem készült jegyzőkönyv. Nem találkozhatott sem a rokonaival, sem a védőügyvédjével (vö. Btk. 6. rész 96. törvénycikk). Az ügyvédek, köztük a híres Henry Reznik kérdéseire Oroszország Főügyvétsége nem válaszolt. A Duma küldötte, Szergej Jusenkov sem kapott választ, amikor számon kérte, mi is történt Babickijjél.

Babickijt január 20-án kezdték el keresni a munkatársai. Mint-hogy azonban az orosz hatóságok tagadták, hogy letartóztatták volna, egy álló héten át tartott a bizonytalanság. Január 27-én a hivatal bejelentette, hogy Babickijt letartóztatták, és mint gyanúsítottat 10 nap fogdára ítélték (a tíz nap már január 26-án lejárt). Az ügyészség eredetileg az Orosz Föderáció Büntetőkódexének 208. §-a megsértésével vádolta volna Babickijt (illegális fegyveres alakulat szervezése, illetve abban való részvétel). „No, ha a haverod a mieink kezében van, márpedig azt hiszem, hogy ott van, akkor neki annyi, nem látod többé. És más sem fogja látni. Már ne is haragudj az őszinteségemért” – mondta a Komszomolszkaja Pravda (Komszomol Igazság) tudósítójának, Alekszandr Jevtusenkonak egy régi ismerőse, az FSZB egyik tisztje.

Február 2-án Csernokozovóban átvettek ugyan egy csomagot Babickij részére, de a nyomozó, Jurij Csernyavszkij nem engedélyezte, hogy találkozzanak vele, mondván, hogy négy nap múlva szabadul. Az újságíró szabadon engedését követelte a Szvoboda

rádió, az Európa Tanács, az Egyesült Államok Külügyminisztériuma, az Újságíró-szövetség, a jogi képviselők (köztük A. D. Szaharov özvegye, Jelena Bonner). Az orosz külügyminiszter, Igor Ivanov, az USA külügyminiszterével, Allbrighttal folytatott megbeszélésén kijelentette, hogy az ügy Putyin elnök személyes ellenőrzése alá tartozik.

Február 2-án 16 órakor a csecsen Nauri körzet ügyésze közölte, hogy Babickij szabadlábra helyezésének határozatát módosították, és Babickij nem hagyhatja el Moszkvát, ahova egyébként éppen akkor kellett volna őt útnak indítani Gudermeszből. Később az Orosz Föderáció Ügyészségének észak-kaukázusi sajtószóvivője, Szergej Prokopov azt állította, hogy február 2-án Babickijt szabadon engedték. (Mint később kiderült, Babickijt nem engedték el, és a február 2-áról 3-ára virradó éjszakát egy rabszállító furgonban töltötte.) Másnap délután háromkor Jasztrzslemszkij szemrebbenés nélkül állította, hogy a „szabadlábra helyezett” Babickijt három hadifogolyra cserélték. Később helyesbített: csak kettőre.

Mivel Babickij azt az inget viselte, amelyet február 2-án adtak át neki Csernokozovóban, feltételezhető, hogy a cserére 3-án került sor. Csecsenföldön azonban senki nem tudott arról, hogy Babickijt, legalábbis amint ezt Moszkva állította, átadták volna bármilyen csecsen katonai parancsnokoknak cserébe bizonyos „orosz hadifoglyokért”. A Csecsen Köztársaság elnöke azt nyilatkozta, hogy nem tudja, hol tartózkodik Babickij. És orosz „cserekatonákat” sem látott senki.

Valójában a fogolycsere minden szereplője, kivéve magát Babickijt, az FSZB ügynöke volt. Egyikük, egy csecsen, aki az FSZB-nek dolgozott, segített, hogy Babickijt félrevezessék, és mire Babickij rájött a csalásra, már késő volt. Február 8-án este, az NTV-nek adott interjújában az orosz belügyminiszter, Ivan

Golubjev nyilvánosságra hozta a döntést, hogy Babickijt orosz foglyokra cserélik. Egy másik hivatalnok ugyanekkor azt állította, hogy Babickij „cseréje”, épp ellenkezőleg, helyi kezdeményezés eredménye, és a Kreml éppen azt próbálja kideríteni, ki a felelős a történetekért, ugyanis a „Babickij-féle ügy” nem kedvez Putyinnak.

A kormány hivatalos képviselői azt hajtogatták, hogy Babickij él, és másnap megérkezik Moszkvába az ezt alátámasztó videofelvétel. És valóban, február 8-án este, a határidő lejárta előtt, ismeretlen személyek egy videokazettát adtak át a Szvobodának. Az egyik csecsen, aki a kazettát átadta, és aki úgymond Csecsenföldről érkezett, az MVD uniformisát viselte. A szalagon pedig ott volt – a megkínzott Babickij.

Az újságírók elemezték a felvételt. Azt mondták, a csecsenek nem bánnak úgy a foglyokkal, ahogyan az Babickijjal történt, és hogy ez – a rendőrök kegyetlenkedése. Voltaképpen maguk a „cserében” részt vevő FSZB-s ügynökök sem takargatták, hogy az egész csak színjáték. Egyikük, amikor a szovjet csapatok Afganisztánból való kivonulásának évfordulóját ünnepelték, bevallotta Jevtusenónak: „Magad is láttad az álarcos katonákat. Azt is, amelyik megragadta Babickijt. Hát én voltam az.”

A „cserét” a teljes egészében a szövetségi csapatok felügyelete alatt álló Salitól nem messze bonyolították le, Neszker-Jurt település szomszédságában, amelyet ugyancsak a szövetségek tartottak ellenőrzésük alatt. Ott volt a helyőrség, a BTR járórei, ott voltak a szövetségi csapatok katonái is. Ismeretlen álarcosok elcipeltek valahova Babickijt, majd az út mentén hagyták. A zsebében egy idegen igazolvány volt, amelyet az emberrablók adtak neki.

Valamivel később Babickijt letartóztatta a derék rendőrség. Egy idegen névre kiállított igazolványt találtak nála. Erre felelősségre vonták illegális okirat használatáért. Az, hogy Babickijt elrabolták, letartóztatták, megverték és megkínnozták – hogy, hogy nem, nem

érdekelte a főügyészséget. De az, hogy egy félholtra vert embernél idegen igazolvány van – az már bűn. Ez az igazolvány volt a Babickij ellen indított eljárás legfőbb tárgyi bizonyítéka.

És persze az egész ügynek a háttérében mindvégig ott volt a katonai hivatalok ügynökeinek az a meggyőződése, hogy teljesen büntetlenül megússzák, ami történt, és ezt a meggyőződésüket arra alapozták, hogy az utasítást Babickij eltávolítására az FSZB vezetősége adta.

A csecsen háborúban a titkosszolgálat nem törődött a törvénnyel, ha az ellenségről volt szó. Az Amerikai Jótékonyági Egységügyi Szervezet képviselője, Kenneth Gluck különös elrablásának története arra enged következtetni, hogy Gluckot az orosz titkosszolgálat rabolta el. 2001. április 18-án, a Szentpéterváron tartott sajtókonferencián, Zdanovics Patrusjev jelenlétében az újságírók értésére adta, hogy az FSZB-nek nem állt érdekében Gluck csecsenföldi tevékenysége: „Az FSZB, hogy finoman fejezzem ki magam, még abban is kételkedik, hogy Kenneth Gluck valóban humanitárius szervezet képviselője volt.” Ezt követően Zdanovics arról beszélt, hogy van a Csecsen Köztársaságban a CRU-nál egy közismert katonai parancsnok, egy bizonyos Rezvan Csitigov, aki emberkereskedelemmel foglalkozik.

Egyértelművé vált, hogy az FSZB Gluckot a CRU ügynökének tarja, aki az Egyesült Államoknak kémkedik. Nyilván ezért döntött úgy az FSZB, hogy kitessekeli Gluckot a Csecsen Köztársaság területéről. Először elrabolták Gluckot; majd február 4-én megrendezték a kiszabadítását: „se feltételek, se váltságdíj nem volt, hála annak a speciális hadműveletnek, amelyet az FSZB ügynökei hajtottak végre.”

Egytől egyig mindenki számára világos volt, hogy szó nincs semmiféle különleges hadműveletről Gluck kiszabadítása érdekében: elrablói egyszerűen elengedték és úgy határoztak, hogy nem

ölik meg. Babickij esete után az FSZB már nem is konspirált, annyira biztos volt teljes büntetlenségében. Gluck esete éppen ilyen átlátszó volt. Az egész világ tisztában volt vele, hogy Gluckot az FSZB rabolta el. „Ezért volt ez az egész emberrablási és kiszabadítási történet Gluckkal olyan furcsa” – jegyezte meg Zdanovics az egyik sajtókonferencián. Nehéz nem egyetértenünk vele. Amikor ugyanaz a szervezet rabolja el, majd engedi szabadon az embereket, nos, ez valóban különösen fest.

Ilyen előzmények mellett már-már természetesnek és törvényzerűnek tűnik az, ahogyan az FSZB a csecsen parlament képviselőjét, Ruszlan Alihadzsijevet elrabolta. Alihadzsijev, aki az első csecsen háborúban katonai parancsnokként tett szert hírnévre, az 1999–2000. évi hadműveletekben nem vett részt. A saját lakásán, Saliban tartóztatták le. A helybeliek elmondása szerint a GRU vezérkarának munkatársai fogták el, majd az egykori küldöttet Argunba vitték, ahol azután nyoma veszett.

Május 15-ét követően Alihadzsijevet még ügyvédje, Abdulla Hamzajev sem látta. Elmondása szerint egyre-másra kérte a védelem sorsára vonatkozó legkülönbözőbb felvilágosítást, de találkoznia nem sikerült vele. A csecsen ügyészség azt a tájékoztatást adta, hogy Alihadzsijev eltűnése ügyében az Orosz Föderáció Büntető törvénykönyvének 126. bekezdése alapján (emberrablás vétkében) büntetőeljárást indítványoztak. Valójában Alihadzsijev ellen az ügyészség nem indított büntetőeljárást, a letartóztatását azonban mégsem szankcionálta. Az MVD semmit nem tudott Alihadzsijev sorsáról. 2000. június 8-án Hamzajev azt a felvilágosítást kapta az FSZB-től, hogy Alihadzsijev nincs a SZIZO FSZB lefortovói börtönében. Hamzajev nem kapott választ beadványára a főügyészségtől. Végül 2000. szeptember 3-án az Eho Moszkvü (Moszkva Visszhangja) rádióállomás közölte, hogy Alihadzsijev infarktusban meghalt a lefortovói börtönben, és a családját már hivatalosan is értesítették haláláról.

Az, hogy csecseneket raboljanak el a Csecsen Köztársaságban, hogy megbüntessék, cserefogolyként használják, vagy éppen megölik őket, a szövetségi katonai alakulatoknak szinte már hivatalból is kötelessége volt. Az újságírók és több közéleti személyiség sejtése szerint Groznij belügyi szerveinek Októberi Ideiglenes Ügyosztálya, Szuhov alezredessel és V. V. Ivanovszkij őrnaggyal az élén, Groznij és a Csecsen Köztársaság más térségeiben mintegy 120 fő elrablásáért és meggyilkolásáért volt felelős. A feltételezések szerint az alakulatokat a Belügyminisztérium Októberi Ideiglenes Ügyosztálya (VOVD) által felügyelt területeken levő olyan épületek pincéiben helyezték el, amelyeket később maguk a rendőrök robbantottak fel, hogy a bűncselekmények nyomait eltüntessék.

A csecsenek túszul ejtése és a letartóztatottak kiszabadításáért fizetendő váltságdíjért megrendezett „razziák” a háború megszokott, mindennapos eseményévé váltak. Olyan esetek is ismeretesek, amikor orosz tisztek orosz kiskatonákat adtak el rabszolgának a csecsen banditáknak, majd dezertőröknek nyilvánították őket.

A csecsen háborúban az emberélet értékét veszítette. A brutális gyilkosságok és a rabszolgákkal-túszokkal való kereskedelem elfogadottá vált. A háborúban több ezer fiatalember vett részt. Ők nem lesznek képesek visszatérni a polgári életvitelhez.

A csecsenek földje az FSZB kohója. Itt nevelik ki az orosz titkosszolgálat és az állományon kívüli bérgyilkos-alakulatok jövődó kádereit. Minél tovább tart ez a háború, annál visszafordíthatatlanabbak a következményei. A legfélelmetesebb ilyen következmény a gyűlölet. A csecsenek oroszgyűlölete, az oroszok csecsen-gyűlölete. És ezt a konfliktust mesterségesen idézte elő az orosz katonai vezetés, legfőképpen pedig Oroszország Szövetségi Titkosszolgálat – az FSZB.

Tizenegyedik fejezet

Reformáljunk, vagy eresszük szélnek az FSZB-t?

Úgy megy minden, mint a pereputtyin!

Ifjúsági jelszó,
Putyin PR-esei találták ki

*Hiába is rágalmaztok, ékes szó ha futja is,
Mindig tiszta, aki aljas, sőt a pereputtya is.*

Vlagyimir Vüszockij

Az objektivitáshoz hozzátartozik, hogy az FSZB egyik-másik képviselője kísérletet tett arra, hogy megreformálja a szervezetet, ezek a kísérletek azonban nem vezettek eredményre. Az FSZB egyes tisztjeinek az a küzdelme, amely arra irányult, hogy megtisztítsa az FSZB sorait, minden esetben elsőprő kudarcba toroklott. Ennek a küzdelemnek a története azt bizonyítja, hogy az FSZB-t nem lehet megreformálni, és hogy a jelenlegi állami struktúrát meg kell semmisíteni. Bizonyítékul egy olyan dokumentumból idézünk, amelyet Jelcin elnöknek címeztek, jóval az orosz lakóházak felrobbantása előtt, még 1997. május 5-én. Mivel ezt az írást a szerző tudta nélkül hozzuk nyilvánosságra, úgy véljük, nincs jogunk felfedni a nevét:

**„Az OF FSZB
számos felelős személye által elkövetett jogsértő
cselekedetekről**

Tisztelt Borisz Nyikolajevics!

A körülmények arra kényszerítenek, hogy személyesen Önhöz forduljak, azzal kapcsolatosan, hogy a Szövetségi Titkosszolgálat igazgatója, N. D. Kovalev vezérezredes, valamint az OF FSZB más vezetői semmilyen intézkedést nem tesznek azon, Oroszország állambiztonságát érintő ügyekben, amelyekre jelentéseimben és beadványaimban 1996 óta folyamatosan felhívtam figyelmüket.

A szervezett bűnözői csoportosulások az elmúlt években minden eszközt megragadtak, hogy beférkőzzenek az OF FSZB soraiba. Eleinte a legelterjedtebb gyakorlat az volt, hogy kapcsolatot létesítettek az OF FSZB egyes munkatársaival, és míg azok fedezték őket (»falazták« nekik), bűncselekményeket követtek el. Később ezek a bűnszövetkezetek áttértek arra, hogy saját tagjaikat küldték az OF FSZB soraiba. A szolgálatra az ügynökapparátus általuk ismert munkatársain és osztályvezetőin keresztül jelentkeznek.

Különösen megélnékült a bűnszövetkezetek tagjainak az OF FSZB soraiba való beférkőzése M. I. Barszukov és Kovalev alatt. A két fent említett személy vezetése mellett a szolgálatba számos tagja került be a szolncevi, a podolszki (például V. A. Kuzovkin az UEK 3. sz. ügyosztályának hivatalt vezetői tisztét foglalta el) és más bűnözői csoportosulásoknak. Hogy biztonságukat garantálni tudják, »saját embereiket« delegálták a kulcspozíciókba. Ezzel egyidejűleg számos, az operatív munka terén nagy tapasztalattal rendelkező

professzionális ügynököt alaptalanul menesztettek. Mindez az ügynökapparátus egykori munkatársa, N. P. Patrusjev engedélyével történt.

Az OF FSZB említett vezetői, Barszukov, Kovalev és Patrusenko tevékenysége arra irányul, hogy a bűnöző elemek javára kiszorítsák az OF FSZB rendszeréből a professzionális munkatársakat. Így például Patrusjev, amikor kinevezték az OF FSZB Belső Biztonsági Hivatalának vezetőjévé, ahelyett hogy a bűnözők csoportjai ellen harcolt volna, az OF FSZB bűnüldözés terén nagy tapasztalattal bíró munkatársai után nyomozott, és arra kényszerítette őket, hogy távozzanak a titkosszolgálatból. Ennek következtében a hivatalnál megszűntek azok az akciók, amelyek a fegyveres bűnözői csoportosulások ellen harcoltak volna.

Jelenleg az OF FSZB Belső Biztonsági Hivatalának éléről Patrusjev átkerült az OF FSZB Szervezetfelügyelő Hivatalának vezetői posztjára, Kovalev pedig Zotovot nevezte ki a helyére, akinek a bűnözőszervezetekkel való kapcsolatáról az FSZB számos információval rendelkezik. A kinevezés előtt Zotov az antiterrorista központot felügyelte, amely operatív jelentőségű akciót gyakorlatilag nem hajtott végre, holott körös-körül terrorista merényletek történtek és történnek ma is, és ha csak Moszkvát tekintjük, már itt is nagy mennyiségű fegyver és lőszer van illegálisan forgalomban. Éppen Zotov volt az, aki nagyban hozzájárult ahhoz, hogy 1995 decemberében megakadályozza a csecsen bűnszövetkezet (OPG) felderítését. Operatív értesülések szerint Zotov egy gépkocsit kapott ajándékba – egy külföldi gyártmányú dzsipet – az egyik ilyen alakulattól, amelyet később, amikor kineveztek tábornokká, eladott, hogy e tényt leplezni tudja.

Kovalev olyan embereket tett meg kulcsbeosztásba, akik sem szakmai, sem katonai érdemekkel erre nem szolgáltak rá. Az igazgató az ismerőseit és a hozzá lojális beosztottakat nevezte ki. 1996 augusztusában például az OF FSZB keretein belül létrehozták a Hosszú távú Programok Hivatalát (UPP). Ebben a hivatalban, amely közvetlenül Kovalev felügyelete alá tartozott, jelentős számú szakembert helyeztek át más ügyosztályokról. De azt senki nem tudja az FSZB-ben, minek is tartja Kovalev ezt az ügyosztályt, ugyanis mind a mai napig sem a hivatal céljai és feladatai, sem munkatársainak munkaköri leírása nincsenek lefektetve. Az OF FSZB Hosszú távú Programok Hivatala gyakorlatilag nem bűnüldözéssel foglalkozik, hanem a nem állami szervezetek (pl. Sztelsz Társaság és mások) biztonságát szavatolja. Ennek ellenére az UPP vezető beosztásaiba Kovalev cimborái kerültek: Hoholkov, Sztjepanov és Ovsinnikov. Holott Hoholkov és Ovsinnikov ellen az OF UFSZB korábban már nyomozást folytatott. Hoholkov szoros kapcsolatban állt a banditákkal, pénzjutalmat is kapott tőlük, így egyetlen este akár 25 000 USA-dollárt is eljátszhatott a kaszinóban. (...)

A moszkvai RUOP GUVB köreiben jól ismert bandita, Sztalmahov az egyik informátorral beszélgetve elmondta, hogy csoportjának tagjai, köztük a Szovjetunió több volt KGB-ügynöke, 1993 óta árucsempészséssel foglalkoznak. Bűntevékenységüket az OF FSZB magas rangú munkatársai, köztük az UEK tábornokai, Porjagyin és Kononov, és a moszkvai és moszkvai területi UFSZB tábornoka, Trofimov fedezik, akik ezért pénzbeli ellenszolgáltatásban részesülnek, amiről az OF FSZB igazgatójának, N. D. Kovalevnek is tudomása van. 1994 februárjában mint az

OF MB Különlegesen Fontos Ügyekkel Foglalkozó Nyomozóhivatalának főnyomozója, kilenc gépjárművet (furgon) tartóztattam fel, amelyekben több mint hárommillió USA-dollár értékű csempészáru volt. Az imént említett felelős beosztású személyek által fogatosított intézkedéseknek köszönhetően azonban a csempészeket kiengedték, és az árut a Szerp i Molot (Sarló és Kalapács) gyárnál helyezték el megőrzésre, ahonnan aztán törvénytelen úton értékesítették. Engem pedig zsarolással vádoltak, ami megakadályozott abban, hogy a szóban forgó csempészeket le tartóztassam.

Nyugtalanító jelenség az információ kiszivárgása az OF FSZB berkeiből a bűnözői szervezetek felé.

Az OF FSZB vezetői, N. D. Kovalev (öt megelőzően pedig M. I. Barszukov), valamint Patrusev és Zotov hivatalvezetők akadályozzák a súlyos bűncselekményeket elkövető szervezett csoportok, egyebek között a csecselemek bűnözőtevékenységének megelőzését Moszkvában.

(...) A Szoldi Kereskedelmi Bank hivatali helyiségében a rendelkezésükre álló áru értékesítése során másfél milliárd rubel és 30 ezer USA-dollár értékű zsaroláson érték a »csecsen« OPG tagjait, V. D. Novikovot, L. M. Bakajevet és K. N. Azizbejant, a Kobra-9 őrző-védő szolgálat vezetőjét, az Orosz Hadsereg vezérkari csoportjának vezetőjét, G. U. Golubovszkij tábornokot, a Moszkvai Városi Végrehajtó Bizottság UBPSZE GUVB megbízottját, V. V. Uglanov rendőr főhadnagyot.

Azok közül, akik a megvesztegetést a bank bejáratánál fedezték, letartóztatták az OPG tagjait, B. B. Hansevet és Sz. A. Ajtupajevet, valamint az OF MVD munkatársait, a moszkvai OEP GUVB vezető megbízottját, G. F.

Dmitrijev rendőr őrnagyot, V. I. Pavlovot, a GAI Inspekciós Osztályának rendőr őrnagyát és I. A. Kolesznyikov őrnagy rendőr zászlóst.

A kihallgatás során fény derült arra, hogy a bűncselekményekkel kapcsolatos kérdések megoldásában jelentős segítséget nyújtott az Orosz Föderáció Katonai Vezérkari Akadémiájának konzulense, Ju. I. Taraszenko vezérőrnagy, akinek V. D. Novikov havi rendszerességgel 5-10 ezer USA-dollárt fizetett. Amikor az ügyel kapcsolatban megidéztek, Taraszenko elismerte, hogy V. D. Novikovtól és K. N. Azizbejantól pénzügytámlát kapott, s azt is, hogy a »csecsen« OPG megsegítésére vezérkari katonákat és rendőrtiszteket küldött.

1995. december 1-jén a moszkvai RUVD CAO büntetőeljárás kezdeményezett (ügyiratszám: 055277) az OF Btk. 5. rész 148. törvénycikkelye alapján.

A nyomozás korai szakaszában az operatív-nyomozó intézkedések eredményeképpen megállapítást nyert, hogy az OPG fentiekben tárgyalt csoportja nemcsak zsarolással foglalkozott, de embereket is ölt, Moszkvában és csecsen területen egyaránt, engedély nélkül fegyvert és lőszert tároltak egy Moszkva környéki raktárban, és a fegyvert és harci eszközöket az Elektrogorszk katonai raktáraiból a Csecsen Köztársaságba, a hadműveletek színhelyére csempészték.

Mint az akció egyik vezetőjének, igen fontos szerepem volt a »csecsen« OPG bűntevékenységeinek leleplezésében. Azonban már 1995 decemberében elvették tőlem az ügyet, ahogyan szolgálati fegyveremet is bevonták egy szándékosan ellenem indított szolgálati fegyelmi eljárás ürügyén. Hogy milyen okból kifolyólag indult ellenem vizsgálat, mind a mai napig nem tudom.

A »fegyelmi eljárás« végeztével, 1996. február 8-án megküldtem a büntetőhatározat, amiért úgymond megakadályoztam a hadművelet sikerességét, miközben a bűnügyi nyomozás 055277. sz. ügyiratában, valamint a moszkvai RUOP GUVD, a moszkvai 3. sz. RUVD CAO és a moszkvai Tverszkaja Központi Kerületi Ügyészség leveleiben épp az ellenkezőjét állították.

A bizottsági tagok »felsőbb utasításra« hivatkozva kiöltötték végső határozatukat, amelyben azt, hogy veszedelmes bűnözőket tartóztattam le, mint hivatali jogköröm túllépését értékelték. Ennek a körülménynek köszönhetem, hogy a bűnszövetkezetek leleplezésétől eltiltottak.

Bizalmas értesüléseim szerint a szóban forgó bűnözői csoportosulás 100 ezer USA-dollárt fordított arra, hogy megakadályozza a vizsgálatot, mondván, megvannak az eszközeik, hogy az egész FSZB-t, MVD-t és Védelmi Minisztériumot megvegyék.

Végül néhány szót arról, miként is végződött az általunk meg nem nevezett FSZB-s alezredes tiltakozása. Jelcinhez írt levele után menesztették. Zdanovics megrágalmazta őt az SZMI-ben, és bűncselekmény elkövetésével vádolta. Az elbocsátott alezredes bírósághoz fordult az FSZB vezetése ellen. A több mint egy éven át húzódó bírói meghallgatások ideje alatt az FSZB két merényletet is szervezett és hajtott végre az alezredes ellen. De valahogy mindig megúsza, és még a bírósági pert is megnyerte, amelyben az egyik alperes maga Patrusev volt. Igaz ugyan, hogy a bíróság törvényerőre emelkedett határozatát az FSZB új igazgatója (ekkor nevezték ki Putyint) nem volt hajlandó végrehajtani, ily módon is újra ékes bizonyyságát adván annak, hogy az FSZB-t az érvényes törvények mellett sem megreformálni, sem harcolni ellene nem lehet.

Az FSZB menesztésének a gondolata távolról sem új keletű. Már 1999-ben, talán éppen a szeptemberi robbantások hatására, a sajtóban olyan hírek láttak napvilágot, miszerint a kormány szélnek akarja ereszteni az FSZB-t. Az egyik moszkvai újság így írt:

„Jól informált forrásaink szerint a közeljövőben egy új, az amerikai mintát követő katonai struktúra létrehozására van kilátás. Ezt az új szervezetet vélhetőleg az elnök első helyettesének tisztét betöltő vezető irányítaná. Jelenlegi értesüléseink szerint ez a személy a jelenlegi belügyminiszter, Vlagyimir Rusajlo lesz. (...) Az új hivatal olyan jogosítvánnyal rendelkezne, hogy valamennyi katonai struktúra felett ellenőrzést gyakoroljon, beleértve a FAPSZI-t, az MVD-t, az FSZB-t, a Védelmi Minisztériumot stb. Az új ügyosztály magját az MVD egységei biztosítanák. Az FSZB-től kezdetben ide kerülnének át a terrorizmus és a politikai extrémizmus elleni harc ügyosztályai, valamint a gazdasági kémelhárítás. Ha azonban a továbbiak során az új hivatal az elhárítás feladatát is átvállalná, az FSZB gyakorlatilag megszűnne.”

Az FSZB és az MVD békés összeolvadása azonban nem elég. Az Orosz Föderáció Legfelsőbb Bíróságának teljes körű nyomozást kell lefolytatnia valamennyi nagyszabású terrorista merénylet, és mindenekelőtt a szeptemberi robbantások ügyében, akár végrehajtották ezeket a merényleteket, akár sikerült megelőzni őket, mint például Rjazanyban. Ekkor a nyomozást a szélnek eresztett FSZB kezeiből egy, az MVD külön e célból létrehozott szervezetének kell átadni, s azoknak a személyeknek, akiknek az oroszországi terrorcselekményekhez közük volt, a törvény előtt bűnhődniük kell tetteikért.

Az Állami Duma köteles a legrövidebb időn belül kidolgozni és jóváhagyni azt a törvényt, miszerint az államvédelem volt és jelenlegi ügynökei az elkövetkező 25 éven belül ne indulhassanak a választásokon, és ne tölthessenek be hivatalt az állam vezetésében, valamint hogy az államvédelem volt és jelenlegi ügynökei egy külön erre a célra létrehozott bizottsággal egyeztetett időpontban kötelesek legyenek nyugállományba vonulni. Az Állami Dumának ez a rendelete ki kell terjedjen Oroszország jelenlegi elnökére, az FSZB egykori vezetőjére, Vlagyimir Vlagyimirovics Putyinra is.

Az orosz elnök, Vlagyimir Putyin december 20-án, az oroszországi Rendi Bizottság (BCSK) megalakulásának évfordulóján tartott beszédében azt mondta kollégáinak, hogy az FSZB által kirótt feladatot végrehajtotta – Oroszország elnöke lett.

Egy emléktábla Andropov nevével a Bolsaja Ljubankán, ahol az FSZB székel, egy pohárköszöntő Zjuganovval, az orosz kommunista vezetőjével Sztálin egészségére, lakóépületek felrobbantása és egy újabb csecsen háború, elfogadása annak a törvénynek, miszerint névtelen bejelentések alapján is indítható nyomozás, az FSZB tábornokainak és a katonáknak a hatalomra juttatása, és végül az alkotmányos rend alapjainak teljes megingatása, amely ha gyenge lábakon is állt, mégis demokratikus értékekre és piacgazdálkodásra épült, a szólásszabadság elfojtása – mindez csak néhány azok közül a vívmányok közül, amelyeket a miniszterelnök, Oroszország elnöke, Putyin, kormányzásának első hónapjai alatt elért.

Utószó helyett

Az FSZB a hatalomnál

A Szövetségi Titkosszolgálatnak sikerült elérnie, hogy jelöltjüket elnökekne válasszák. December 20-án, az Összoroszági Rendi Bizottság (BCSK) megalakulásának évfordulóján tartott beszédében Putyin azt mondta kollégáinak, hogy az FSZB által kirótt feladatot végrehajtotta – Oroszország elnöke lett.

Egy emléktábla Andropov nevével a Bolsaja Ljubankán, ahol az FSZB székel, egy pohárköszöntő Zjuganovval, az orosz kommunista vezetőjével Sztálin egészségére, lakóépületek felrobbantása és egy újabb csecsen háború, elfogadása annak a törvénynek, miszerint névtelen bejelentések alapján is indítható nyomozás, az FSZB tábornokainak és a katonáknak a hatalomra juttatása, és végül az alkotmányos rend alapjainak teljes megingatása, amely ha gyenge lábakon is állt, mégis demokratikus értékekre és piacgazdálkodásra épült, a szólásszabadság elfojtása – mindez csak néhány azok közül a vívmányok közül, amelyeket a miniszterelnök, Oroszország elnöke, Putyin, kormányzásának első hónapjai alatt elért.

A listát tovább bővíthetnénk az orosz gazdaság militarizációjával, az újabb fegyverkezési hajszával, a szervezett bűnözés megszaporodásával, fegyverek és katonai technológia árusításával azokban az országokban, amelyek a világ fejlett államaival szemben ellenséges érzülettel viseltetnek, és végül kábítószer-kereskedelemmel Közép-

és Délnyugat-Ázsia térségeiből Oroszországba, majd Oroszországon át tovább Nyugat felé, és mindez az FSZB fedezetével.

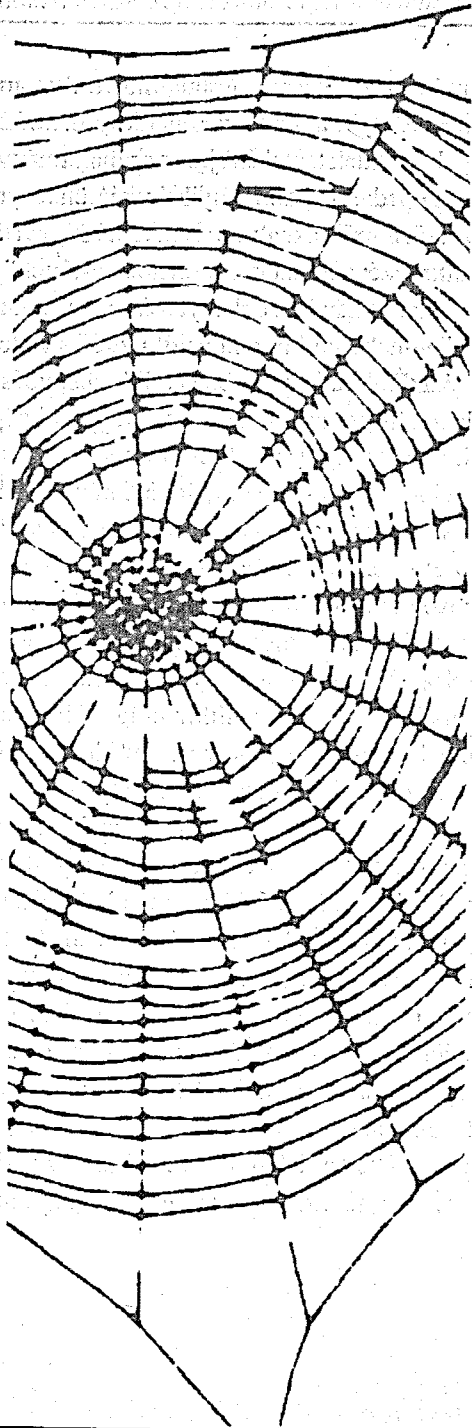
A történészeknek meg kell még válaszolniuk azt a kérdést, vajon kinek köszönhető, hogy Putyin hatalomra juttatásának eme sokmenetes játszmáját ilyen ragyogó siker koronázta, és ki is volt az, aki pályázatát egykor az elnök közvetlen környezetének a figyelmébe ajánlotta, hogy az később, mint utódát, bemutatthassa Putyint, az FSZB volt igazgatóját Jelcinnek. Ami meglepő, hogy a Putyin előtt pályázó két másik utódjelölt – Sztjepasin és Primakov – ugyancsak a hadsereg képviselője volt. Jelcin mégis – már-már makacsul – ragaszkodott ahhoz, hogy az elnöki széket egy, az államvédelem hivatalából érkező embernek adja át.

2000-ben az elnökválasztásokon az orosz választópolgárok bámulatos jelöltlistában gyönyörködhetnek: ott volt a régi csekista Primakov, aki magabiztosan azzal fenyegetőzött, hogy hatalomra kerülése esetén 90 ezer üzletembert, azaz Oroszország egész üzleti elitjét rács mögé juttatja, ott volt az ifjú csekista Putyin, aki hatalomra kerülése előtt váltig azt hajtogatta, hogy folytatni kell Jelcin politikáját, és köztük volt a kommunista Zjuganov is, akinek az esetében nem volt nehéz megjósolni, miféle intézkedéseket is szándékozik életbe léptetni.

Ahhoz, hogy 90 ezer üzletembert letartóztasson, Primakovnak elnöksége négy évén át napi 60 főt kellett volna őrizetbe vennie, beleértve a szabad- és az ünnepnapokat is. Lehet, hogy az ifjú csekista Putyin kevésbé ígérkezett vérszomjasnak. Az is lehet, hogy a választásokat megelőző színjátékot a jó és a rossz ügyvédjének a forgatókönyve alapján alakították. A gonosz képviselője, Primakov, önként lemondott, miután az Állami Duma választásain vereséget szenvedett. Maradt a fiatal csekista és az öreg kommunista. Megismétlődött az 1996-os választások fekete-fehér palettája, és győzött Putyin. Ha nem számítjuk a terror, az antiterror és a csecsen háború viharait,

Putyin valóban nem tartóztat le napjában 60 embert. A zsarnoknak kijáró titulusra azonban Putyin minden kétséget kizáróan rászolgált, amennyiben már legelső rendeleteivel elfojtotta az önkormányzásnak még az írmagját is, ma pedig a hatalma nyilvánvaló önkényre épül, amelyet a nép egyszerűen erőszaknak nevez. Az 1989. évi Szovjet Nagylexikon a következőképpen határozza meg a „zsarnok” szó jelentését: „uralkodó, akinek a hatalma önkényen és erőszakon alapul”.

Oroszország azonban nehezen kiszámítható. Ez az egyetlen, amit biztosan tudhatunk róla. És talán éppen ebben rejlik az ereje is, amely még a titkosszolgálat ökölbe szorított vaskezét is legyőzni képes.

Epilógus

Egy szervezet terrorista szervezetnek tekintendő, amennyiben szervezeti alegységei közül akár csak egy, az adott szervezet vezetői közül akár csak egynek is a tudomásaival, terrorista tevékenységet valósít meg. (...)

Az ilyen szervezet terrorista szervezetnek minősül, és a bíróság határozata alapján meg kell semmisíteni.

A terroristának minősülő szervezetek likvidációja során a fenti szervezetek tulajdona elkobásra kerül, és az állam bevételeit képezi.

Az Orosz Föderáció szövetségi törvénye
a terrorizmus elleni harcról

Az Állami Duma által elfogadva 1998. július 3-án

A szövetségi tanács által jóváhagyva 1998. július 9-én

B. N. Jelcin elnök 1998. július 25-én írta alá

Az Orosz Föderáció elnökének határozata értelmében 2002. szeptember 2-án 00 órakor az FSZB-t feloszlatták. Ezzel a történelmi jelentőségű dokumentummal az ország demokratikus intézményeinek életében új fejlődési korszak vette kezdetét. Nyilvánvaló jelentősége miatt szeretnénk, ha az olvasó megismerkedne ezzel a rendelettel:

AZ OROSZ FÖDERÁCIÓ ELNÖKÉNEK RENDELETE

„Az államvédelmi szervezetek – a Szövetségi Titkosszolgálat (FSZB), a Külső Kémelhárítás (SZVR), a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZO), valamint a Kormánykapcsolatok és Információ Szövetségi Ügynöksége (FAPSZI) – felszámolásáról.”

1. A Szovjetunió és Oroszország államvédelmi szerveinek tevékenységét 1917-től kezdődően a jelen időszaka-

kig az OF Alkotmánya által kikiáltott Orosz Föderáció törvényeivel és az orosz nép érdekeivel ellentétesnek kell nyilvánítani.

2. Fel kell számolni a Szövetségi Titkosszolgálatot (FSZB), a Külső Kémelhárítást (SZVR), a Szövetségi Biztonsági Szolgálatot (FSZO), valamint a Kormánykapcsolatok és Információ Szövetségi Ügynökségét (FAPSZI).

3. Azon dokumentumokat, amelyek a fenti szervezetek tevékenységét szabályozzák, a jelen rendelet közzétételének napjától kezdődően hatályon kívül kell helyezni.

4. Jelen rendelet közzétételét követő harminc napon belül társadalmi bizottságot kell alakítani az államvédelmi szervek által Oroszország területén és azon kívül saját állampolgáraink ellen elkövetett bűncselekmények feltárása céljából. E bizottság tagjait jeles közéleti személyiségek, jogi képviselők, jogászok, az Állami Duma küldöttei, valamint az SZMI képviselői alkotják. A társadalmi bizottság elnökét az OF elnöke nevezi ki, és a bizottság személyesen neki tartozik beszámolási kötelezettséggel.

5. Az államvédelmi szervek archívumait korlátozás nélkül hozzáférhetővé kell tenni a nyilvánosság számára.

Az államvédelmi szervek által saját állampolgáraink ellen elkövetett bűncselekmények feltárása céljából létrehozott bizottságot meg kell bízni, hogy dolgozza ki és valósítsa meg a dokumentumok közzétételének tervzetét, ami a társadalom különös érdekeit szolgálja.

6. Valamennyi orosz és külföldi állampolgárnak, akivel szemben az államvédelmi szervek operatív intézkedést fogantatosítottak, át kell adni a rájuk vonatkozó opera-

tív intézkedések dokumentumait (az érintett személyek halála esetén e dokumentumokat a közeli hozzátartozókhoz kell eljuttatni).

7. Amennyiben azok a polgárok, akik ellen az államvédelmi szervek operatív intézkedést fogantatosítottak, úgy vélik, hogy az államvédelmi szervek megsértették állampolgári jogait, minek következtében e polgárok erkölcsi, illetve anyagi kárt szenvedtek, e polgároknak jogukban áll az érvényben levő törvénykezéssel összhangban törvényes keretek között peres eljárást indítani az államvédelmi szervek meghatározott munkatársai ellen.

8. A Belügyminisztérium szervei 2002. szeptember 2-án 00 órakor vegyék őrizet alá az államvédelmi szervek valamennyi szolgálati helyiségét, és külön utasításig biztosítsák azok őrizetét.

9. A belügyminiszter nevezzen ki parancsnokot (az MVD képviselőjét), aki az államvédelmi szervek hivatali helyiségeinek felügyeletéért Oroszország egész területén felelősséggel tartozik. Az MVD a legnagyobb szigorral járjon el mindazokban az esetekben, amikor az államvédelmi szolgálatok munkatársai engedetlenséget tanúsítanak.

10. Jelen rendelet közzétételét követő 90 napon belül az államvédelmi szervek által saját állampolgáraink ellen elkövetett bűncselekmények feltárása céljából létrehozott bizottság az OF Rendőrségével (MVD) közösen köteles kidolgozni az államvédelmi szervek keretén belül megszűnő feladatoknak a rendőrség hatáskörébe történő átutalásának tervzetét.

11. Az elnöki hivatalnak ki kell dolgoznia azt a törvényjavaslatot, miszerint az államvédelmi szervezeteknek sem a jelenlegi, sem a volt munkatársai az ezt követő

25 éven belül állami tisztséget ne viselhessenek, s a jelen rendelet megjelenését követő 10 napon belül e tervezetet – véleményezés céljából – kötelesek az Állami Duma elé terjeszteni. Különös figyelemmel kell kísérni az államvédelmi szervezetek azon munkatársait, akik az ún. másként gondolkodók elleni harccal kapcsolatban tevékenykedtek.

12. Az államvédelmi szervezetek munkatársai, úgy a jelenlegi, mint a volt alkalmazottak, egy hónapon belül adóbevallást kötelesek benyújtani az OF lakóhelyük szerinti illetékes adóhivatala felé a saját, illetve közvetlen hozzátartozóik (beleértve szüleik, testvéreik, jelenlegi és korábbi házastársaik közeli rokonai) tulajdonát képező: ingatlanokról, közlekedési eszközökről, az orosz és külföldi bankok által vezetett folyószámláikról és letéteikről, valamint az orosz és külföldi vállalatoknál és szervezeteknél nyilvántartott részvényeikről és értékpapírjaikról. Kötelesek egyúttal pontosan feltüntetni azt az anyagi forrást, amelynek köszönhetően az adott tulajdonra szert tettek, megjelölve a beszerzés helyét és idejét, valamint azt, kitől vásárolták a szóban forgó tulajdont. Az OF Adóhivatala a 2002. év során köteles az érvényes orosz adószabályoknak megfelelően végrehajtani a bevallások vonatkozó ellenőrzését.

Jelen rendelet aláírását és közzétételét követően egészen az adóellenőrzés lezárásáig valamennyi érintett állampolgárnak és szervezetnek tilos: ingatlanokkal, közlekedési eszközökkel, részvényekkel való mindennemű üzletelés, azok vétele, eladása, elajándékozása vagy elidegenítése, illetve az említett tulajdon

zálogba helyezése, vagy a számlákról bármilyen pénzüsszeg átutalása úgy hivatásos, mint állományon kívüli személy, illetve annak rokona javára. Minden olyan kereskedelmi tranzakció, amely az államvédelmi szervek aktív vagy inaktív munkatársainak a közreműködésével a fent nevezett időszakban zajlik, érvénytelennek minősül.

13. Az államvédelmi szervek katonái egészen az OF Fegyveres Erőinek tartalékállományába történő elbocsátásukig:

- a) kötelesek lakóhelyükön maradni;
- b) ideiglenes nyilvántartásba vétel céljából kötelesek jelentkezni az állandó lakhelyük szerint illetékes belügyi hivatalnál, e feladat ellátására az OF Rendőrsége jelölje ki a tisztí állomány egy megbízottját;
- c) jelen rendelet közzétételét követő 24 órán belül kötelesek szolgálati fegyverüket és szolgálati irataikat, hamis okirataikat, kulcsaikat és pecsétjüket az UVD megbízottjának átadni, mellékelve valamennyi munkahelyük és hivatali megbízatásuk leírását, a hivatalok, osztályok és beosztások pontos megjelölésével;
- d) a tartalékállományba vételig az államvédelmi szervek katonái személyesen kötelesek jelentkezni a rendőrség megbízottjánál: tábornokok és admirálisok minden harmadik nap; tisztek és altisztek minden ötödik nap; zászlósok, századosok, tizedesek és sorkatonák minden hét napban egyszer; ennek dokumentálása céljából a rendőrség megbízottja külön nyilvántartást köteles vezetni;
- e) a jelen rendeletet megszegő személyek ellen a rendőrség eljárni köteles, s a rendelet megsértése fejében

akár szabadságvesztés (fogda) is kiszabható. A jelentkezői kötelezettség elmulasztását mint szolgálat elmulasztását kell elbírálni;

f) a pénzjuttatásokat az UVD szervein keresztül kell kifizetni, a leszerelés előtt álló állományon belüli katonákra vonatkozó normáknak megfelelően.

14. Jelen rendelet közzétételét követő hét napon belül az államvédelmi szervek munkatársai kötelesek részletes felvilágosítással szolgálni az államvédelmi szerveknél végzett munkájukról, belépésük napjától kezdődően egészen a fenti szervezetek felszámolását kimondó rendelet közzétételéig:

a) Külön kell feltüntetni az operatív akciókban való részvételt, mellékelve a hadműveletek megnevezését, azt, hogy kire irányult a hadművelet, kinek az utasítására került végrehajtásra, valamint azt, mit tud a nyilatkozatot tevő a más munkatársak és szervek által végrehajtott akciókról.

b) Fel kell tüntetni az ügynökök (rezidensek) és megbízottak, valamint az összejöveteleknek otthont adó személyek valamennyi személyi adatát, a konspirációs lakások címeit, az összekötők nevét és címét, és hogy hol tartják személyes, illetve munkájukkal kapcsolatos aktáikat. Az érintett ügyek objektuma-ira vonatkozó akták és azok tárolása koordinátáit ugyancsak ismertetni kötelesek az operatív nyilvántartással.

c) Az államvédelmi szervek vezető beosztású munkatársai kötelesek az ügyosztály teljes nevét feltüntetni, továbbá valamennyi beosztottjuk személyi adatait és lakcímét meg kell adniuk.

d) A fenti nyilatkozatokat a hivatalos belügyi osztály megbízottjának kell átadni, aki a nyilatkozatok nyilvántartásáról vezetett naplóban regisztrálja annak átadását, majd azt személyesen a társadalmi bizottság elnökének továbbítja.

e) Az államvédelmi szervek azon munkatársai ellen, akik az operatív aktákat szándékosan megsemmisítik, a büntetőjog vonatkozó szabályai szerint kell eljárni.

15. Azokat a személyeket, akik a korábbiak során a Szovjetunió és Oroszország államvédelmi szerveinél szolgáltak, és jelenleg az OF államhivatalaiban teljesítenek szolgálatot, öt napon belül állományon kívül kell helyezni, azzal a feltétellel, hogy mindaddig, amíg a rendelet, miszerint a biztonsági szerveknél korábban, illetve jelenleg szolgálatot teljesítő személyek nem tölthetnek be állami hivatalt, életbe nem lép, e személyek a hatóság rendelkezésére kötelesek állni.

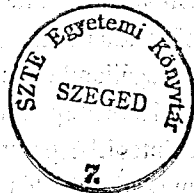
16. Jelen rendelet az államvédelmi szervek valamennyi hivatásos és állományon kívüli munkatársára, valamint minden olyan személyre kiterjed, aki bármikor a Szovjetunió vagy Oroszország államvédelmi szervezeteinél ügynökként működött.

17. Jelen rendeletet az államvédelmi szervek minden alkalmazottja a legfelsőbb főparancsnok írásbeli parancsának köteles tekinteni. A parancs megtagadásáért minden bűnös büntetőjogi felelősséget visel.

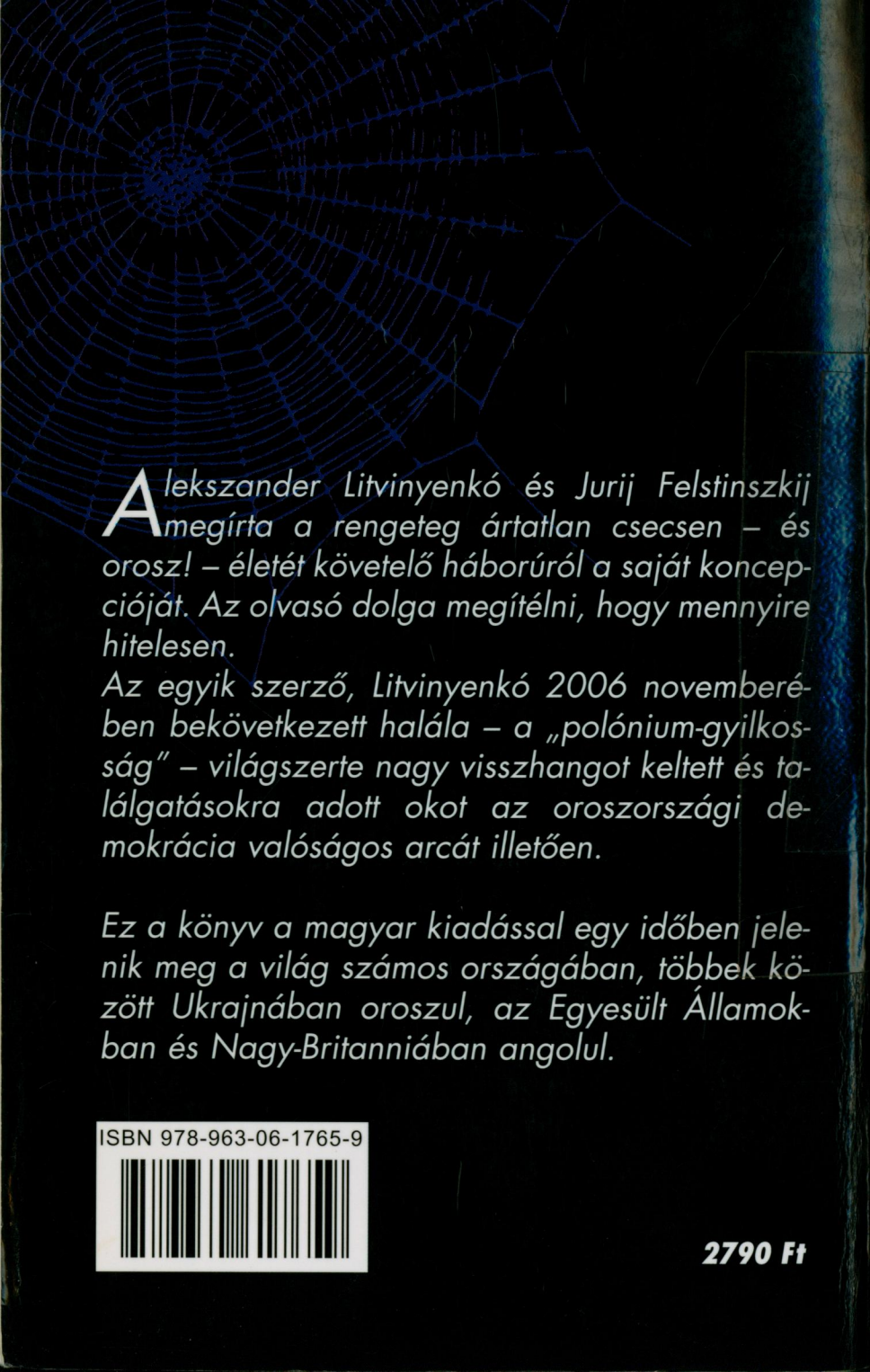
18. E rendelet az aláírással és az SZMI-ben történő közzététellel lép életbe.

Az Orosz Föderáció elnöke
legfelsőbb főparancsnok

váltak. Egyik oldalról a ***. A másik oldalról a ...
A jövőt firtatni kockázatos dolog. Még merészebb vállalkozás
Oroszország politikai fejlődését megjövendölni. Mi mégis állítjuk,
hogy legfeljebb az elnöki rendelet közzétételének dátumában téve-
dünk. De hogy e rendelet még a közeljövőben napvilágot lát – efe-
lől teljesen biztosak vagyunk. Máskülönben mi értelmű lett volna
annak, hogy könyvünket megírjuk.

X 28585

Alekszander Litvinyenkó és Jurij Felstinszkij
megírta a rengeteg ártatlan csecsen – és
orosz! – életét követelő háborúról a saját koncepcióját. Az olvasó dolga megítélni, hogy mennyire hitelesen.

Az egyik szerző, Litvinyenkó 2006 novemberében bekövetkezett halála – a „polónium-gyilkosság” – világszerte nagy visszhangot keltett és találgatásokra adott okot az oroszországi demokrácia valóságos arcát illetően.

Ez a könyv a magyar kiadással egy időben jelenik meg a világ számos országában, többek között Ukrajnában oroszul, az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában angolul.

ISBN 978-963-06-1765-9

2790 Ft